

ROCZNIK
Polskiego Towarzystwa
Krajoznawczego

VII.

1913 r.

WARSZAWA
NAKLAD POLSKIEGO TOWARZYSTWA KRAJOZNAWCZEGO
Aleje Jerozolimskie 29.

Czy warto być członkiem Towarzystwa Krajoznawczego?

Członku, który nie możesz podjąć wszystkim tym obowiązkom — zjednąj przynajmniej w ciągu roku jednego nowego członka dla Tow. Krajoznawczego i jednego prenumeratara „Ziemi”.

Członkowie Towarzystwa
Krajoznawczego
mają moralny obowiązek:

1. Brać udział w zebraniach i pracach Towarzystwa.
2. Zdewać sprawę z odbytych wycieczek i do-tychże naukowych.
3. Czuwać nad całością zbiorów z osobli-wości krajowych.
4. Popierać zadania naukowe Towarzystwa i przyczynić się do jego rozwoju (§ 20 Ust. a, b, c, d, e).
5. Opłacać należne (trzy-rublowe) składki (§ 7 Ust.).
6. Zawiadamić Zarząd o zmianie swego adresu.
7. Zjednywać Towarzystwu nowych członków — czynnych i popierających.
8. Prenumerować „Ziemię” i czuwać nad jej rozwojem, oraz zjednywać jej prenumerat-ów.

Członkowie Towarzystwa
Krajoznawczego
mają przywileje:

1. Bezpłatnego uczestni-czenia w zebraniach i konferencjach Towarzystwa.
2. Korzystania bezpłatne-go z biblioteki Towarzystwa.
3. Zwiedzania i korzysta-nia naukowego ze wszelkich zbiorów To-warzystwa.
4. Korzystania z 10% ustę-pstwa od prenumeraty „Ziemi”.
5. Korzystania z 10%—40% ustępstwa od wyda-wnictw własnych To-warzystwa.
6. Korzystania z 10% ustę-pstwa od wydawnictw Krajoznawcz., otrzy-manych przez Towarzystwo w komis.
7. Korzystania z wycie-cieczek organizowa-nych przez Towarzy-stwo z ustępstwem 10% do 20% od kosztów uc-zestnictwa.
8. Prawa wstępu na wy-stawy, organizowane przez Towarzystwo z ustępstwem 20%—40%.
9. Zadowolonia, że przy-czyniają się do rozwo-ju nauki i że służą u-żyteczności publicznej.

Józef Weyszenhoff. Cykl myśliwski, ozdobiony 85 barwnymi i czarnymi rysunkami HEN-Soból i panna. RYKA WEYSSENHOFFA (Cena rb. 7.50, w ozd. opr. rb. 10.—).

Dwóch znawców Litwy, dwóch zapalonych myśliwych, dwóch wielkich artystów połączyło swoje usiłowania, aby stworzyć dzieło piękne. Tysiące czytelników Weyszenhoffa zachwyciło się jego arcydziełem: teraz znajdują je w świetnej szacie zewnętrznej z ilustracjami malarza, którego dzieła podziwiali na wystawach. A ilustracje to także niezwykłe: przesliczne inicjały do rozdziałów oparto zostały na istniejących motywach i zabytkach architektonicznych, o czym świadczy spis, umieszczony na końcu książki; w tekst wplecione sylwety miłemu myśliwym zwierza; sceny znalazły wyraz jednobarwny i kolorowy w większych kompozycjach, z których nazawsze utkwi w pamięci bajecznie kolorowa „Szepeta“, „jeziore Rosza“ i polowanie „par force“, Całość stanowi przesliczną książkę, która znajdzie się w wielu domach polskich bo to piórem, ołówkiem i pendzlem stworzona epopea Litwy, tej Litwy, co „jest jak zdrowie...“; i zdrowie i piękno bije też z kart tego dzieła pełnym strumieniem.

Józef Milewski ZAGADNIENIE NARODOWEJ POLITYKI

Wydanie drugie, znacznie powiększone.

W szlachetnej myśli dobra publicznego poczęta świetna ta książka mówi o celach i środkach polityki, rozświetla mroki w dziedzinie tych zawilich kwestyi panujące i uczy ludzi, którzy pracować chcą dla narodu, jak pracować trzeba.

Cena rb. 3.

BRONISŁAW ŁOZIŃSKI. Szkice z historii Galicji w XIX w. Cena rb. 4.80. Z przedmową i pod kierunkiem prof. dr. Wacława Tokarza wydał dr. Walenty Łoziński. Z podobizną autora i 7 rycinami.

WACŁAW SOBIESKI. Pamfletny Sejm. 1606. Cena rb. 2.
(Skarga i sprawa dyssydencka).

FRANCISZEK SMOLKA. Dziennik w listach do żony (1848—1849). Cena rb. 2.40.

Wydał, wstępem o „Ojcu i jego listach“, objaśnieniami opatrzył, zapiskami Fr. Smolki z lat 1841—1848, oraz wielu dokumentami z jego papierów dopełnił Stanisław Smolka.

Do nabycia we wszystkich księgarniach.

W DOMU, W PODRÓŻY, NA WYCIECZKACH
— NAJLEPSZYM TOWARZYSZEM JEST

Aparat Fotograficzny

POZWALA UTRWAŁAĆ NAJLEPSZE CHWILE NASZEGO
ŻYCIA, ROZWIJA ARTYSTYCZNE ZDOLNOŚCI I ZBLIŻA

NAS DO NATURY

Aparaty od rb. 2.— do rb. 200 i wyżej poleca polska firma:

WARSZAWSKI SKŁAD PRZYBÓRÓW FOTOGRAFICZNYCH

WARSZAWA —

ERNEST NEUMANN

MAZOWIECKA 6.

Tel. 54-96.

Cenniki i objaśnienia na żądanie. Nauka bezpłatnie.

Aparaty FOTOGRAFICZNE

Kodaka,
Zeissa,
Goerza,
Gaumont

i inne od najdroższych
do najtańszych polecają:

J. & W. KASPRZYCCY

WARSZAWA, NOWY-ŚWIAT 45.

Pracownia przy składzie przyjm. wszelk. roboty amatorsk.

STANISŁAW SZALAY

WARSZAWA
CHMIELNA 40

APARATY FOTOGRAFICZNE

i wszelkie przybory

LATARNIE CZARNOKSIĘSKIE

do odczytów

PRZEZROCZA PRACOWNIA i Wypożyczalnia

Wywoływanie, kopjowanie
i powiększanie zdjęć
amatorskich

TELEFON 20-28

Administracja Wydawnictw Polskiego Tow. Krajoznawczego poleca następujące wydawnictwa własne.

- Grzegorzewski St. Przewodnik po Druskienikach i okolicy, z 30 rys. mapą i planem . . . . . 50 k.
Hoffman K. Krzemieniec. Tam gdzie się urodził J. Słowacki . . . . . 20 k.
Janowski Al. X wycieczek po kraju . . . . . 10 k.
Katalog Wypożyczalni Przezroczy Polsk. Tow. Krajoznaw. . . . . 25 k.
Kulwiec K. Osobl. przyrody 10 k.
Majkowski Al. dr. Zdroje Raduni. Przewodnik po Szwajcarii Kaszubskiej, z mapą i 22 ilustr. 1913 r. . . . . 1.—
Metodyka wycieczek krajoznawczych. Wydawnictwo zbiorowe . . . . . 60 k.
Pleszczyński Ks. A. Opis historyczno-statystyczny Parafii Międzyrzeckiej . . . . . 1,20 k.

- Odczyty krajoznawcze. II. Hoffman Karol. Nieznane zakątki kraju (Suwalszczyzna). 1908 . . . . . 5 k.
— III. Janowski Al. Podole 1908 . . . . . 5 k.
— IV. Malinowski Maks. Przemysł ludowy w Królest. 1908 . . . . . 5 k.
— V. Janowski Al. Gopło. 1908 . . . . . 5 k.
— VI. Łapczyński Kaz. Z pow. trockiego do Szczawnicy 1908. 5 k.
Przew. po Częstochowie i okolicy z 40 ilustr. planem miasta i mapą okolicy 75 k., w ozd. opr. 1 rb.
Roczniki Pol. Tow. Kraj. I. 1907; II. 1908; III. 1909; IV. 1910; V. 1911; VI. 1912 po . . . . . 20 k.
Wisznicki M. Fotografia i rysunek na wycieczkach . . . . . 25 k.

MAPA PUSZCZY BIAŁOWIESKIEJ . . . . . 5 k.

„ „ KAMPINOSKIEJ . . . . . 3 k.

„ „ POWIATU NOWOGRÓDZKIEGO . . . . . 3 k.

Polskie Towarzystwo Krajoznawcze

posiada ogromne

ZBIORY FOTOGRAFICZNE

w odbitkach i kliszach

i wypożycza takowe do reprodukcji pp. Wydawcom do wydawnictw peryodycznych i dzieł naukowych.

Wypożyczalnia przezroczy przy Polsk. Tow. Krajoznawczem

Posiada bogaty zbiór przezroczy (około 9000 sztuk) do odczytów i wykładów z dziedziny krajoznawstwa, geologii, nauk przyrodniczych, przemysłu etc. Wypożyczalnia posiada i wypożycza latarnie do przezroczy.

Warunki wypożycz. w Warszawie: 2 kop. od sztuki, rb. 1.— za latarnię na termin trzydniowy; na prowincję: 2 kop. od sztuki na termin 2 tygodniowy, rb. 1 za latarnię na tydzień.

Otwarta codziennie w dnie powszednie od 10—2 i od 6—8 w.

KATALOGU WYPOŻ. PRZEZROCZY cena 25 kop.

POZNAJ SWÓJ KRAJ!

Tygodnik ilustrowany **Krajoznawstwem polskiemu** poświęcony

„ZIEMIA”

pod redakcją **KAZIMIERZA KULWIECIA**

PIĄTY ROK WYDAWNICTWA.

Adres Redakcyi i Administracyi:

Warszawa, Aleje Jerozolimskie № 29.

„ZIEMIA” daje opisy przyrodnicze i geograficzne, prace z zakresu etnografii, archeologii, zabytków sztuki, obrazuje w opisach naukowych i dokumentach ilustracyjnych **Piękno i bogactwo Polski.** Bada jej stan obecny i odzwierciadla przeszłość historyczną.

Warunki prenumeraty „Ziemi”.

w Warszawie.	Z przesyłką pocztową.
Rocznie . . . . . 6.—	Rocznie 7.50
Półrocznie . . . . . 3.—	Półrocznie 3.80
Kwartalnie 1.50	Kwartalnie 1.90

Za granicą rb. 9 (22,5 kor. 20 mk. 25 fr.).

Cena numeru pojedynczego 20 kop.

Za odnośnienie do domu dopłaca się kop. 15 kwartalnie.

Pamiętnik Fizyograficzny

TOM XXI

ORGAN KOMISYI FIZYOGRAFICZNEJ POLSK. TOW.
KRAJOZNAWCZEGO

Zawiera: **Dział Meteorologii** (oprac. Wł. Gorczyński).

Dział Archeologii (prace W. Szukiewicza, M. Wawrzeckiego i L. Krzywickiego).

Dział Zoologii (prace J. Domaniewskiego, Sz. Tenenbauma i Polińskiego).

Dział Botaniki (prace J. Trzebińskiego).

Dział Etnografii (prace M. Wawrzeckiego i p. Miklaszewskiej).

Cena rb. 5.

Do nabycia w Administr. Wydawnictw Pol. Tow. Kr. oraz we wszyst. księgarniach.

TOM XXII w DRUKU.

Wyd. Oddziału Kujawskiego.

Ilustrowany przewodnik po Włocławku
(z planem miasta) . . . . . — 25

Pocztówki: Serya Kujawska 21 szt.
po 5 kop. Serya . . . . . — 90

- 1) Płowce. 2) Raciążek — ruiny zamku.
- 3) Raciążek — kościół. 4) Włocławek — most żyzkowy. 5) Widoki z Włocławka na Wisłę. 6) Typy i stroje kujawskie.
- 7) Krzywosądza. 8) Włocławek — Stary rynek. 9) Parów na prawym brzegu Wisły. 10) Dobrzyń nad Wisłą. 11) Jezioro Wikaryjskie. 12) Brześć Kujawski. 13) Katedra Włocławska. 14) Włocławek — Trzy kamienie. 15) Włocławek — Most kolejowy. 16) Lubraniec. 17) Krzywosądza — kuźnia histor. 18) Bądkowo. 19) Brześć Kujawski, kościół po Dominikański. 20) Kościół w Kowalu. 21) Jezioro Czarne.

Wydawn. Oddz. Łomżyńskiego.

Ziemia Łomż. (6 pocztówek) . . . . . — 25

- 1) Kościół w Kleczkowie. 2) Jednaczewo. 3) Kościół w Wiznie. 4) Bóżnica w Śniadowie. 5) Narzew. 6) Brok — sztuka po . . . . . — 5

Wyd. Oddziału Łowickiego.

Serya pocztówek Łowickich.

- 1) Dom dawnej struktury w Starym Rynku. 2) Gmach po Misyonarski. 3) Pomnik prymasa Uchańskiego w Kollegiacie Łowickiej. 4) Kollegiata Łowicka. 5) Widok Łowicza od strony rzeki Bzury. 6) Jarmark. 7) Kościół parafialny Św. Ducha.

Wyd. Oddz. Piotrkowskiego

Przewodnik po dawnym opactwie Cystersów w Sulejowie. Skreślił M. R. Witanowski . . . . . — 10

Wspomnienia o starym Piotrkowie Trybunalskim. Opow. M. R. Witanowski . . . . . — 30

Wielkopolskie miasto Koło. Nap. M. R. Witanowski. 1913 . . . . . — 80

Administracja Wydawnictw

Pol. Tow. Krajoznawczego

Al. Jerozolimskie 29

otrzymała i poleca następujące wydawnictwa ofiarowane na fundusz budowy
DOMU KRAJOZNAWCZEGO w WARSZAWIE.

Bölsche W. Dni stworzenia, przełożył dr. J. Babiński z rycinami	—50
Chmielewski Konrad. Twoje ziemie, twoje wody! Szkice malownicze z kraju z 9 rysunkami	—35
Dybczyński T. Z teki turysty. Opis 88 milowej pieszej podróży po kraju, z licznymi rycinami i mapką	—40
Gloger Zygmunt. Białowieża i opis do niej, z 4 rycin.	—25
Hartingh Z. Przewodnik po ziemi Kaszubskiej, z 20 rycin. (K.d.W. 461)	—40
Kafka J. W krainach wiecznego lodu Z czeskiego przetłumaczyła J. Kietlińska-Rudzka. Z 23 rycinami	—20
Miecz Sergjusz. Azja Środkowa, z 7-go wydania przełożył Adam Kudelski	—20
— Sahara i Nil z 6-go wydania przełożył Adam Kudelski z 6 rycinami i 2 mapami	—30
— Anglja, przetłumaczył Czesław Statkiewicz, z licznymi rycinami	—35
Nansen Fritjof. Eskimowie, ich życie i obyczaje. Przełożył i streścił A. Strzelecki, Z licznymi rysunkami	—30
Offmański M. Pamiątki po Piastach i Jagiellonach pozostałe w wierzeniach tradycji i zabytkach. (KdW. 314)	—45
— Słownik miejscowości, w których jeszcze znajdują się zabytki z czasów Piastowskich i Jagiellońskich, (963—1572). (KdW. 315)	—40
Peters Karol dr. Przez Krainę Masajów. Wyjatek z dzieła „Niemiecka wyprawa na poszukiwanie Emira Paszy“. Przełożył A. Krasnowolski, z ryc. Zajmujący opis podróży i przygód wśród dzikiego, mało znanego kraju	—25
Janowski Al. Wycieczki po kraju Cz. IV. Warszawa—Kalisz	—40
Świeżawski Sulimczyk Er. Żarysy badań krytycznych nad dziejami, historyzofia i mitologia Cz. III <i>Esterka i inne kobiety Kazimierza Wielkiego</i>	1.—

Wydawnictwa GEBETHNERA i WOLFFA

Warszawa.

Lublin.

Łódź.

ZIEMIA POLSKA W PIEŚNI Antologia z dzieł poetów polskich, ułożona przez Jana Lorentowicza. Z 12-u reprodukcjami dzieł Canaletta, Chelmońskiego, Falata, Gersona, Kędzierskiego, Kowalewskiego, Rapackiego, Ruszczyca, Weyssenhoffa, Witkiewicza, Wywórowskiego. (Cena rb. 3.—, w ozd. opr. rb. 5.—). Bardzo starannie i umiejętnie wybrane utwory poetów polskich, poświęcone umiłowaniu ziemi ojczystej, podzielono na następujące działy: „Ziemio moja“, „Cztery pory roku“, „Tatry“, „Lasy“, „Drzewa polskie“, „Jeziora“, „Rzeki“, „Stawy“ i t. d. Reprodukcyje dwunastu pięknych dzieł najznakomitszych pejzażystów polskich ilustrują tekst i zdobia książkę, która będzie hołdem miłości ojczyzny złożonym i jako taka znajdzie się z pewnością w każdym domu polskim

Wiliam Szekspir

DZIEŁA W 12-TU TOMACH.

Wydanie nowe, z portretem autora oraz kilkudziesięciu drzeworytami tytułowymi. Życiorys poety i objaśnienia do jego utworów opracował Dr. Roman Dyboski, prof. lit. ang. na Uniwersytecie Jagiellońskim. Studium p. t. „Szekspir w Polsce“ napisał dr. Luwik Bernacki. Wyboru przekładów, z dawniejszych pióra Korzeniowskiego, Keźmiana, Ostrowskiego, Pajgerta, Paszkowskiego, Ulricha, ze współczesnych zaś Jana Kasprowicza i Edwarda Porębowicza, dokonał Stanisław Krzemieński. (Cena 12 tomów: na zwykłym papierze rb. 10.—, na lepszym papierze rb. 14.—, na zwykłym papierze w oprawie rb. 13.—, na lepszym papierze 20.—).

Świat Zwierząt

Wydanie polskie pod redakcją prof. Jana Sosnowskiego. Barwne opisy życia i obyczajów zwierząt. Obejmuje około 800 stronice tekstu dużego formatu (in 4-o) na wybornym papierze kredowym. Zawiera 1150 niezwykle pięknych ilustracji w tekście, według fotografii z natury, oraz 25 całostronnych ilustracji kolorowych na osobnych kartach. Wydanie bardzo wykwintne.

TOM I zawiera ZWIERZĘTA SSĄCE

TOM II „ PTAKI, RYBY, PŁAZY, GADY, OWADY i inne.

Cena każdego tomu Rb. 8, w ozdobnej stosownej oprawie Rb. . . . . 10.

ROCZNIK

Polskiego Towarzystwa

Krajoznawczego

VII.

1913 r.

WARSZAWA
NAKLAD POLSKIEGO TOWARZYSTWA KRAJOZNAWCZEGO
Aleje Jerozolimskie 29.

ROZNIK

Polskiego Towarzystwa

Krajowego

Centralna Biblioteka
PTTK Warszawa

M. D. 1914

I-132 p/a

Świat, Ziemia

Druk A. Pęczalskiego
i K. Marszałkowskiego, Warszawa—Erywańska 2-4.

Rozwój Towarzystwa.

Wobec ujęcia powyższych zadań i sposobu ich wykonania, w 1930. otwartych zostało nowe organizacyjne, na skutek czego nastąpił rozrost Towarzystwa — w ramach tego roku — do 100 osób, w tym 70 w Warszawie.

Wobec powyższych zmian organizacyjnych, w 1930. nastąpił rozrost Towarzystwa, w tym 70 w Warszawie, w ramach tego roku — do 100 osób, w tym 70 w Warszawie.

I.

Dział sprawozdawczy.

Wobec powyższych zmian organizacyjnych, w 1930. nastąpił rozrost Towarzystwa, w tym 70 w Warszawie, w ramach tego roku — do 100 osób, w tym 70 w Warszawie.

Wobec powyższych zmian organizacyjnych, w 1930. nastąpił rozrost Towarzystwa, w tym 70 w Warszawie, w ramach tego roku — do 100 osób, w tym 70 w Warszawie.

Wobec powyższych zmian organizacyjnych, w 1930. nastąpił rozrost Towarzystwa, w tym 70 w Warszawie, w ramach tego roku — do 100 osób, w tym 70 w Warszawie.

Rozwój Towarzystwa.

Wobec utrwalonych zasad i wypróbowanego w ciągu ubiegłych lat 6 planu organizacyjnego rok sprawozdawczy nie przyniósł Towarzystwu — w samym jego łonie — żadnych zmian poważniejszych.

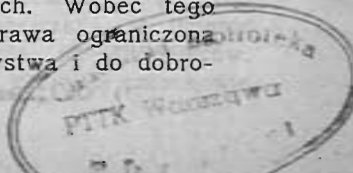
Rozrost liczebny Towarzystwa jako też i spotęgowana może systematyczność pracy, w latach ubiegłych rozpoczętej, były jedynym widowym objawem życia i rozrostu jego organizmu.

Jedynie przeszkody zewnętrzne w roku sprawozdawczym hamowały tętno życia tego organizmu w stopniu większym, niż to się dało odczuć w ubiegłych latach sześciu.

Towarzystwo opracowało szczegółowe plany i zgromadziło już duży materiał — do dwóch wystaw krajoznawczych w Warszawie — **kartograficznej** i **Sztuki podhalańskiej**, zmuszone jednakże było zaniechać swych planów skutkiem otrzymanego ze strony władz administracyjnych zakazu.

Sprawa ufundowania własnego domu, w którym krajoznawstwo nasze mogłoby znaleźć niezbędną podstawę swego rozwoju, stała się tak dalece aktualną, że nie tylko zbiory, które urosły do znacznych rozmiarów, lecz i inne strony działalności Towarzystwa dla braku odpowiednich ubikacyj zahamowane w swym pędzie rozwojowym już zostały.

Zorganizowany na początku roku Komitet „Budowy Domu Krajoznawczego w Warszawie“ rozpoczął swą pracę, zabiegając koło pozyskania niezbędnych na cel ten funduszków. Zabiegi te jednak zostały zwężone przez otrzymane ze strony władz administracyjnych zakaz zbierania na cel ten ofiar publicznych. Wobec tego i ta pierwszorzędnej doniosłości sprawa ograniczona została do środków własnych Towarzystwa i do dobrowolnej ofiarności jego członków.

Zestawienie liczbowe wykazuje, że Towarzystwu przybyło w ciągu roku sprawozdawczego na liście Warszawskiej (Centrali) nowych członków 538, że zaś z powodu nieuiszczenia należnej składki w ciągu lat 2 wykreślono 73 osoby, wykreśliło się zaś dobrowolnie 35, w d. 1 stycznia 1914 r. — pozostało osób 2320 (razem z Oddziałami przeszło 5400 osób)).

Członków popierających przybyło 14, zaś korespondentów, po przeprowadzonej reorganizacji tego wydziału, Towarzystwo posiada 110.

Oddziałów prowincjonalnych nowych zalegalizowano 5, zawieszono zaś w czynności 1 (Suwalski) — z powodu nie dającej się na razie usunąć zadawnionej dezorganizacji tego Oddziału.

W sprawozdaniu niniejszem uwzględnione zostały wszystkie strony działalności Towarzystwa, pominięto natomiast sprawozdanie z działalności członków-korespondentów, gdyż członkowie ci, mianowani stopniowo w ciągu całego roku, nie zawsze zdołali zaakcentować swą pracę a tembardziej — nadesłać sprawozdanie.

Zainteresowanie się sprawami Towarzystwa Krajoznawczego zewnątrz również zaznaczyło się wyraźnie w kilku wybitniejszych objawach: sprawozdanie szczegółowe z prac krajoznawczych, przez Towarzystwo nasze podjętych, podał miesięcznik: *Národopisny Věstník Českoslovansky* 1913 7/8, str. 193—194.

W języku rosyjskim zaś wyszła specjalna praca p. Mikołaja Sofronowa pod tyt. „Oczerk razwitja rodinowiedienija w Polsce“ Jurjew 1913 ¹⁾ i poświęcona historycznemu rozwojowi krajoznawstwa polskiego wogóle, a Towarzystwa Krajoznawczego w szczególności.

Wreszcie władze krajowe zainteresowały się bliżej pracami Towarzystwa, zbierając szczegółowe informacje (przez policję) o ogólnej działalności i zbiorach muzealnych jego.

¹⁾ Ob. „Ziemia“ r. 1914, № 5 i następń.

Protokół Ogólnego Zebrania Rocznego,

POLSKIEGO TOWARZYSTWA KRAJOZNAWCZEGO

odbytego w d. 8 marca r. 1913, w 2-im prawomocnym terminie, w wielkiej sali Muzeum Przemysłu i Rolnictwa (Krak. Przedm. № 66) o godz. 8-iej wieczorem w obecności 163 członków.

Prezes Towarzystwa prof. Kazimierz Kulwiec^{*} zajął zebranie, wzywając obecnych do spokojnego i godnego rozważenia spraw i potrzeb krajoznawstwa polskiego. Na przewodniczącego zebraniu powołano przez aklamacyę prof. Kazimierza Sławińskiego, który ze swej strony zaprosił na sekretarza zebrania prof. Zygmunta Dentera, na asesorów zaś — pp. Jarosława Rakowieckiego z Siedlec, Aleksego Chrzanowskiego z Błonia, oraz dr. Maryana Hołuba, mecenasa Augustyna Unieszowskiego, Jana Drègego i dr. Zweigbauma z Warszawy.

Przedstawiając zebraniu porządek dzienny do zatwierdzenia, przewodniczący, prof. Sławiński zakomunikował, że grono członków, z p. A. Ojrzyńskim na czele, złożyło wniosek do rozważenia przed ustaleniem porządku dziennego. W imieniu Zarządu wniosek ten referuje vice-prezes p. Al. Janowski: wnioskodawcy żądają, aby Zarząd w komunikatach swoich, przedstawianych na Ogólnem Zebraniu, ograniczył się do uogólnień i jedynie tych wiadomości, które zostały pominięte w roczniku, streszczającym działalność Towarzystwa za rok ubiegły, oraz aby komunikaty te nie trwały dłużej nad godzinę, tembardziej, że członkowie Towarzystwa mieli już sposobność zapoznać się z niemi na zebraniach miesięcznych i z rocznika, rozesłanego im przed posiedzeniem. Referent p. Al. Janowski — w imieniu Zarządu — zgodził się na żądanie wnioskodawców, oświadczając, że, o ile obecni na zebraniu członkowie

nie będą sami przedłużali obrad, żądając tych lub innych wyjaśnień od Zarządu, tenże gotów jest wyłożyć swoje komunikaty nawet w 3 kwadransie, przytem zastrzegł się kategorycznie przeciwko przesłankom wnioskodawców — jakoby Zebarania Ogólne miały zbytnio przedłużać się z winy rozwlekłości referatów Zarządu. P. Marendowski radzi ograniczyć przemówienia poszczególnych członków Ogólnego Zebrania, nie Zarządu. Pan Zaborski wnosi, że, ponieważ w roczniku są liczne dane cyfrowe, które wymownie ilustrują działalność Zarządu Towarzystwa za ubiegły rok sprawozdawczy, przemówienia członków na zebraniu winny być ściśle, rzeczowe i ograniczone co do czasu. Przewodniczący prof. Sławiński proponuje zamknąć dyskusję w tej materii i przyjąć oświadczenie vice-prezesa p. Janowskiego. Wnioskodawcy — z p. Ojrzyńskim na czele — uważają wyjaśnienia udzielone w tej sprawie za dostateczne. Wobec powyższego oświadczenia zebrani, nie wyłączając i wnioskodawców, odrzucili nagłość wniosku i postanowili rozpatrzyć go in merito we właściwym miejscu porządku dziennego.

Po zatwierdzeniu tego ostatniego, przewodniczący poświęcił kilka gorących słów wspomnieniu zmarłych członków i wezwał obecnych do uczczenia pamięci ich przez powstanie z miejsc. Lista zmarłych członków obejmuje 23 nazwiska, wśród nich 2—osób, wybitnie krajowi zasłużonych: Stanisława barona Graeve'go, prezesa Oddziału Kaliskiego P. T. Kr. i Stanisława Krzemieńskiego, historyka i publicysty.

Na porządku dziennym odczytanie protokołu zeszłorocznego Ogólnego Zebrania: przewodniczący jest zdania, że czytać go nie należy, gdyż wydrukowano go w dosłownem brzmieniu w roczniku Towarzystwa. Pan Ojrzyński domaga się odczytania protokołu. Pan Marendowski oponuje, powołując się na dopiero co przytoczony i poddany dyskusyi wniosek samego p. Ojrzyńskiego w sprawie szybszego toku obrad. Kwestya zostaje rozstrzygnięta przez przyjęcie bez czytania rzeczowego protokołu.

Następnie przewodniczący proponuje, aby dyskusję nad wnioskami otworzyć dopiero po odczytaniu sprawozda-

nia z ogólnej działalności Towarzystwa i Zarządu (refer. prof. Kulwieć) i po relacyi z prac oddziałów prowincjonalnych (refer. p. Al. Janowski), podczas obliczania głosów przez asesorów. Zebrani zgadzają się na to. Przewodniczący udziela głosu panu Kulwieciowi, prezesowi dotychczasowego Zarządu.

Rocznik, zdaniem mówcy, streszcza całkowity rozwój Towarzystwa — streszczenie to, dzięki vice prezesowi Janowskiemu, zostało posunięte do najdalejszych granic, wskutek czego wydanie rocznika wypadło obecnie prawie o 300 rubli taniej, niż w roku poprzednim. Do dodatnich objawów rozwoju Towarzystwa zaliczyć należy: a) znaczne rozszerzenie sfery wpływów Towarzystwa tak w kraju, jak i po za jego granicami, z dalekiego bowiem zachodu i wschodu zwracają się do Towarzystwa Krajoznawczego to po przezrocza, to po wydawnictwa (książki i broszury), wreszcie — po „Ziemię“; b) coraz dokładniejsze pojmowanie zadań i celów Towarzystwa w kraju przez społeczeństwo, o czym świadczą — poparcie i liczna frekwencya wystawy „Krajobraz Polski“, ofiarność publiczna na wydawnictwa krajoznawcze, jak „Przewodnik po Królestwie Polskiem“, „Przewodnik po Kamieńcu Podolskiem“ i t. p.; poparcie prac naukowych Towarzystwa i organu Komisji Fizyograficznej „Pamiętnika Fizyograficznego“, przekazanego Towarzystwu przez zasłużonego redaktora Bronisława Znatowicza; liczne zapisywanie się na członków Towarzystwa i do jego sekcji dla wspólnej owocnej pracy z Zarządem; znaczna bardzo ilość osób, pracujących w centrali Towarzystwa i jego Oddziałach; bardzo mała liczba, od Towarzystwa odpadająca. Zebrania miesięcznych odbyło się 10, ogólna liczba uczestników wyniosła 3064. Natomiast Towarzystwo w roku ubiegłym spotykało większe, niż dawniej, przeszkody natury formalnej, z jakimi musiało walczyć, zwłaszcza w sprawie organizowania wycieczek i odczytów krajoznawczych, oraz pewne bolączki natury wewnętrznej, które jednak są nikłe w porównaniu z silnem tętnem życiowem, jakie w łonie instytucyi pulsuje, i na pomyślnym rozwoju Towarzystwa zaważyć nie mogą. Prof. Kulwieć dla zobrazowania słów swoich przed-

stawił zebrany — na ekranie — szereg suchych, lecz wymownych liczb, ilustrujących historię Towarzystwa od zawiązania jego aż do chwili obecnej:

	Rok: 1907	1908	1909	1910	1911	1912
ilość oddział. prowinc.: —	—	13	14	19	21	22
członków Towarz.	271	1301	1854	2814	3785	4509
wyłożono odczytów:						192
wysłuchało ich osób:			1763	2230	2937	13306
zorganizow. wycieczek:	3	8	48	62	117	146

Rozszerzając z roku na rok granice swej działalności i wpływów, Towarzystwo Krajoznawcze powołało do życia szereg bibliotek, czytelni i muzeów, gromadzących ciekawe okazy z dziedziny etnografii, archeologii, faunistyki i florystyki, zarówno jak i bogate zbiory z przyrody martwej. Ustępujący Zarząd poleca i przekazuje uwadze i pieczy nowego Zarządu następujące najpilniejsze sprawy: 1) zabiegi koło ufundowania własnej siedziby (Domu Krajoznawczego), która to sprawa jest obecnie na dobrej drodze: pracuje specjalny Komitet, opracowują się plany, sporządzają kosztorysy; 2) niesłabnącą energię na placówkach dotychczasowych mimo wielkich wysiłków w sprawie budowy Domu; 3) pewne warsztaty pracy, uruchomione w roku sprawozdawczym, jak rozpoczęte wydawnictwa i kolekcjonowanie zbiorów, zwłaszcza w dziale fotograficznym i kartograficznym; 4) doprowadzenie do końca rozpoczętych prac nad sporządzeniem inwentarza zbiorów, wydawnictw i majątku Towarzystwa, co jest konieczne dla ostatecznego ustalenia bilansu Towarzystwa; 5) dziękując serdecznie, w imieniu ustępującego Zarządu, wszystkim niez mordowanym pracownikom (w liczbie przeszło 80), którzy bądź w komisjach i sekcjach, bądź w bibliotece, przy zbiorach fotograficznych, w administracji wydawnictw pracowali wytrwale, nie szczędząc trudu i czasu, prof. Kulwiec wyraża życzenie, by w roku następnym zebrani mogli złożyć gorętsze jeszcze podziękowanie tym członkom, którzy w myśl uchwały powziętej w r. 1911-ym wprowadzą przynajmniej jednego członka w roku bieżącym i przyłączą się do nielicznej

dotychczas rzeszy członków-ofiarodawców na rzecz Do-
mu Krajoznawczego.

Z kolei przewodniczący udziela głosu p. Janowskiemu, który odczytuje sprawozdanie z działalności oddziałów prowincjonalnych: oddział Kujawski po bardzo intensywnej pracy znacznie lot swój obniżył: członków ubyło 25, w kasie niedobór rb. 39 kop. 53; w Zagłębiu największa liczba członków, bo 506 (w roku sprawozdawczym przybyło 191); w niektórych oddziałach ilość ubywających przewyższa liczbę przybywających, jest to symptomat niepokojący, który daje dużo do myślenia: do takich oddziałów należą Chełmski, Częstochowski, Kielecki, Kujawski, Łomżyński, Łowicki i Zawiercki. Odczytów wygłoszono na prowincyi ogółem 121, których wysłuchało 8395 osób; największą liczbę odczytów urządziło Zagłębie: 32; po niem Łapy: 12; Łomża zorganizowała tylko jeden odczyt, Suwałki — żadnego. Najwięcej słuchaczy na odczytach miało Zagłębie: 1666, natomiast Włocławek na 4-ch odczytach miał zaledwie 160 słuchaczow. Wycieczek urządzono ogółem 117, udział w nich wzięło 2996 osób: najwięcej wycieczek urządziło Zagłębie, bo 22, po niem Łódź: 17 wycieczek; Chełm — tylko jedną; Radom, Siedlce i Suwałki wycieczek nie organizowały. Niektóre wycieczki miały bardzo niewielu uczestników: np. 2 wycieczki łomżyńskie zgromadziły zaledwie 15-tu uczestników, podczas gdy wycieczka łowicka do Mir. sławic liczyła 315 osób. Z muzeów prowincjonalnych na wyróżnienie zasługują Kieleckie i Włocławskie, które zawierają zbiory archeologiczne; wielkiej wartości naukowej muzeum Kieleckie wzbogaciło się o 236 okazy (w liczbie tej numizmatów 111); najwięcej zabytków przeszłości przybyło w ruchu na polu krajoznawstwa polskiego Zagłębiu, bo 982. Byłoby bardzo ciekawe, zdaniem referenta, gdyby prowadzono statystykę frekwencji muzeów prowincjonalnych; obecnie Towarzystwo jest w posiadaniu tylko dorywczo zebranych danych: w Kielcach zbiory zwiedziło 874 osoby, we Włocławku — koło 2000 osób. Komisye popularyzacyi krajoznawstwa pracują z powodzeniem w oddziałach: Piotrkowskim (gdzie opracowano 28 referatów), Łowickim, w Zagłębiu i Miechowie; Czę-

stochowa urządziła jedną pogadankę, z udziałem tylko 20 osób. Wystaw i pokazów było mało: w Łodzi zorganizowano z powodzeniem wystawę „Krajobraz Polski“, biorąc materiał z Warszawy; zwiedziło ją parę tysięcy osób; w Łowiczu urządzono pouczający pokaz wyborowych owoców w 104-ch odmianach; w Zagłębiu ogłoszono konkurs fotograficzny. Brak w oddziałach dokładnego inkasowania składek: w Siedlcach od 74 członków wpłynęło rb. 115, w Suwałkach od 49 członków wpłynęło zaledwie rb. 6. Oddział Kujawski otrzymał w drodze ofiar rb. 250, Piotrkowski — rb. 54 kop. 50, inne oddziały większych ofiar nie wykazują. Oddziały nie wyzyskują wycieczek w celach dochodowych, np. w Miechowie na wycieczkach było 47 osób, dochodu żadnego; w Łowiczu na wycieczkach było 577 osób z tym samym wynikiem dochodowym. Niektóre Oddziały przeznaczają znaczne sumy na potrzeby kulturalne, np. Zagłębie — na wydawnictwa: rb. 552, na bibliotekę rb. 172; Kujawski — na badania naukowe rb. 203, na sekcję fotograficzną około 100 rubli, stąd też i niedobór około rb. 40. Pociuszającym jest, że włościanie i sfery robotnicze coraz więcej interesują się krajoznawstwem, biorą nawet udział w wycieczkach. Z ogólnej liczby 383 osób, które wysłuchały referatów i odczytów, było 40% robotników. Charakterystyczne, że w 5 guberniach lewego brzegu Wisły zainteresowanie krajoznawstwem jest większe, niż w 5 guberniach prawego jej brzegu: w pierwszych Oddziałów krajoznawczych jest 16, w drugich — zaledwie 7; w pierwszych odczytów w roku sprawozdawczym wysłuchało 8284 osób (bez Warszawy), w drugich — 800 tylko, słowem — na lewym brzegu Wisły praca krajoznawcza ilościowo i jakościowo przedstawia się zupełnie zadawalająco, a w niektórych Oddziałach wprost imponująco, na prawym zaś brzegu dzieje się gorzej. Zebrani serdecznie dziękowali p. Janowskiemu za doskonale i wyczerpująco opracowany referat poczem dokonano wyborów nowego Zarządu, Kom. rewizyjnej, a następnie zarządzono 1/2 godzinną przerwę.

Podczas przerwy asesorowie przystąpili do obliczania kartek wyborczych.

Po przerwie przewodniczący otworzył dyskusję nad wnioskami członków, obecnych na zebraniu.

Inżynier Zaborski proponuje by zamiast tablicy, uplastyczniającej ciągły rozwój Towarzystwa, zastosować kartogramę, która potrafi lepiej uzmysłowić to sposobem graficznym.

Pan Hoffman zabiera głos w sprawie regulaminu Sekcyi Miłośników Warszawy: krytykuje § 8 regulaminu, opiewający, że członkami Sekcyi Miłośników Warszawy są osoby, pierwotnie uproszone przez Zarząd główny Towarzystwa Krajoznawczego, zarówno jak i kooptowane przez Zarząd Sekcyi. Zdaniem mówcy, redakcja paragrafu tego winna być zmieniona, gdyż zgodnie z § 20-ym ustawy Towarzystwa członkowie jego obowiązani są brać udział w zebraniach Towarzystwa i jego sekcyach, członek więc Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego ma nie tylko prawo, ale i obowiązek należenia do Sekcyi. Pan Hoffman żąda poprawienia odnośnego punktu regulaminu Sekcyi.

Poruszono wreszcie sprawę zaprowadzenia skarbonek na wycieczkach i pobierania obowiązkowej opłaty za zwiedzanie zabytków przeszłości; motywowano wniosków tem, że tą drogą udałoby się podnieść dochodowość wycieczki.

W odpowiedzi udziela wyjaśnień prof. Kulwieć: Sekcyja Miłośników Warszawy była komisją, stała się od niedawna sekcyą; do pracy trudno znaleźć ludzi, wobec czego komisji była pozostawiona swoboda kooptacyi, stąd § 8 regulaminu. Oczywiście jednak członkowie Towarzystwa, którzy swą wiedzę gotowi są zaoferować na usługi Sekcyi, mają prawo brać czynny udział w jej pracach i zebraniach.

Z kolei na porządku dziennym sprawozdanie kaso-we, które ma odczytać prof. Kulwieć. Przewodniczący zapytuje, czy zebranie życzy sobie odczytania tego sprawozdania. Obecni przyjmują je bez czytania, ponieważ było wydrukowane w roczniku za rok ubiegły. Przewodniczący udziela głosu prof. Kulwieciowi, który daje pewne wyjaśnienia: „W zestawieniu z projektem budżetu na rok 1912-y należy przyjść do wniosku, że niektóre pozycye wpływów okazały się większe, niż

przewidywano, niektóre zaś nie dosięgają granic zakreślonych w projekcie budżetu. Wpisowe członków — rb. 573, (zamiast rb. 500) składki członków za rok ubiegły przewyższają o rb. 198, składki zaś zaległe — o rb. 186 kop. 30 liczby projektowane w budżecie; wystawa „Krajobraz Polski“ dała znacznie więcej, niż przypuszczano, bo rb. 2242 kop. 45 zamiast rb. 1000, z drugiej znów strony, z wypożyczalni przezroczy wpłynęło rb. 676 (zamiast rb. 800), w pozycji dochodów przekroczone projekt budżetu o 10⁰/₀.

Co się tyczy wydatków, lokal kosztował o 118 rubli więcej, pensye pracowników wyniosły o 115 rubli więcej, niż przewidywał budżet, za to zebrania miesięczne kosztowały o 75 rubli mniej; przekroczone — w ogólnej sumie projektowany budżet wydatków o 6⁰/₀.

Inżynier Zaborski krytykuje poszczególne pozycje sprawozdania kasowego, zaznaczając między innymi, że komisya fizyograficzna, korzystając ze sporych wpływów na badania naukowe, powinna więcej na takowe wydatkować; mówca, wychodząc z założenia, że wystawa „Krajobraz Polski“ dała znaczny dochód: rb. 2242 kop. 45 i pociągnęła stosunkowo mały rozchód, związany z jej urządzeniem w kwocie rb. 50 kop. 10, wyraża życzenie, by w następnym roku sprawozdawczym można było powtórzyć wystawę lub zorganizować inną tego rodzaju.

Z kolei przewodniczący proponuje obecnym przyjęcie i zatwierdzenie bez czytania protokółu komisji rewizyjnej za rok 1912, ponieważ został wydrukowany w roczniku Towarzystwa; protokół komisji stwierdza zgodność rachunków i kwitów Towarzystwa z księgami buchalteryjnymi, prowadzonymi prawidłowo. Zebranie przychyliła się do wniosku przewodniczącego, poczem sprawozdanie kasowe i bilans za rok 1912 przyjmuje i zatwierdza.

W sprawie budżetu na rok 1913 zabiera głos prof. Kulwiec: cyfrę wpływów ze składek członkowskich podniesiono w nim do rb. 6500 (w roku 1912 ze składek wpłynęło rb. 4998), gdyż inkaso doprowadzone zostało

obecnie do większej sprawności; „dziesięcina“ oddziałów przewidywana jest większa gdyż rb. 609 (w roku sprawozdawczym: rb. 400), gdyż zainteresowanie się sprawami Towarzystwa na prowincyi jest żywsze. Co się tyczy wydatków, na powiększenie zbiorów bibliotecznych w projekcie budżetu przeznaczona jest większa suma, niż lat ubiegłych, bo rb. 400; na donajęcie lokalu prawie o rb. 600 więcej; lokal obecny jest zbyt ciasny i nie wystarcza do pomieszczenia bogatych już dziś zbiorów Towarzystwa, z pośród których fotograficzne zajmują jedno z pierwszych miejsc w kraju; na nowe pocztówki krajoznawcze i przezrocza—po rb. 500, na wydawnictwa własne — rb. 2500 (w ubiegłym roku sprawozdawczym wydatkowano rb. 1822), na zapomogi wycieczkowe rb. 100 i t. p. Projektowana na rok bieżący wystawa kartograficzna prawdopodobnie będzie się cieszyła mniejszą frekwencją, niż zeszłoroczna „Krajobraz Polski“. Zebranie dziękuje prof. Kulwieciowi za udzielone wyjaśnienia w kwestyi preliminarza budżetowego na rok 1913, przewidującego we wpływach i wydatkach rb. 15700, przyjmuje takowy i zatwierdza, kwitując ustępujący Zarząd centrali z poczynionych wydatków, i upoważnia przysły Zarząd Towarzystwa do przekroczenia budżetu o 10⁰/₀ w razie powiększenia odpowiednich wpływów. Bilans zamknięcia rachunków z r. 1912 i projektowany budżet na rok 1913 wydrukowano w roczniku Towarzystwa.

Następnie, przewodniczący podniósł główne momenty w rozwoju instytucyi. Mówca, wskazując na doniosłość społeczną prac Towarzystwa, podkreśla niezaprzeczalne zasługi ludzi, niezmordowanie idei krajoznawczej służących, poczem na wniosek p. J. Paprockiego—zebranie przez aklamację zaprosiło dotychczasowego prezesa Zarządu K. Kulwiecia i vice-prezesa Al. Janowskiego do dalszej pracy i pozostania na urzędach. Zebranie wniosek przyjmuje oklaskami. Przewodniczący zwraca uwagę, że wniosek ten praktycznego znaczenia nie ma wobec dokonanych już wyborów.

Wnioski członków referowali vice-prezesi: Al. Janowski i M. Wisznicki. Pierwszy z nich, złożony przez p. Ojrzyńskiego, w sprawie ograniczenia Zarządu pod

względem czasu, udzielonego mu na komunikaty sprawozdawcze, po krótkich debatach odrzucono. Zebranie przyszło do przekonania, że sprawa ta winna być uzależniona każdorazowo od poglądu danego Zarządu, który rok rocznie, jak wiadomo, ulega zmianom.

Wniosek drugi, zgłoszony również przez p. Ojczyńskiego i innych (na wniosku podpisanych), referuje p. Wisznicki. Wnioskodawcy żądają, aby rocznik, albo sprawozdanie z działalności Towarzystwa było dostarczane członkom przynajmniej na 2 tygodnie przed Ogólnym Zebraniem, gdyż opóźnienie w tym względzie uniemożliwia dokładne zapoznanie się z interesami Towarzystwa i złożenie odnośnych wniosków, na których rozpatrzenie Zarząd rezerwuje sobie termin tygodniowy. Pan Wisznicki, w imieniu Zarządu, oświadcza, że zasadniczo rzecz biorąc, Zarząd wniosek ten uważa za słuszny — przyjąć go jednak należy jedynie jako dezyderat, nie jako uchwałę, gdyż Zarząd spotyka się nieraz tak w sprawie terminowego wydania rocznika, jakoteż i zwołania w postanowionym z góry terminie Ogólnego Zebrania z przeszkodami wprost nieprzewidywanymi. Wywody p. Wisznickiego poparł vice-prezes p. Janowski, dodając od siebie, że istotnie rocznik winien być o ile można najwcześniej rozsyłany członkom, ale wcześniejsze przygotowywanie materiału do rocznika jest częstokroć utrudnione, gdyż oddziały prowincjonalne opóźniają się z nadesłaniem danych, np. w roku sprawozdawczym oddział w Zawierciu nadesłał sprawozdanie dopiero koło 10-go lutego (zamiast 15 Stycznia).

W kwestyi tej zabiera głos p. Jacuński: połowę rocznika wypełniają relacje z działalności oddziałów prowincjonalnych, a więc nienadsyłanie przez nie materiału stanowi poważną przeszkodę dla terminowego wydania rocznika. Mówca zaleca członkom regularne bywanie na zebraniach miesięcznych i zapoznawanie się tą drogą z przebiegiem działalności w łonie Zarządu; można wyrazić życzenie, by rocznik był doręczany członkom przynajmniej na 2 tygodnie przed Ogólnym Zebraniem, lecz nie należy zbyt krępować Zarządu.

Zdanie p. Jacuńskiego popiera pan Lencewicz.

Pan Zaborski proponuje, żeby I-e zebranie Ogólne

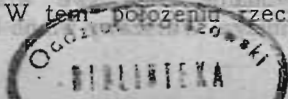
było wyznaczane na 14-y marca—1-y urzędowy, w 2-im zaś terminie, w razie nieprawomocności 1-go, w tydzień później, t. j. 21-go marca now. st.; mówca powołuje się na § 25 ustawy Towarzystwa, w którym jest mowa o 1-y marca wogóle (bez odróżnienia stylów), jako o terminie Ogólnego Zebrania rocznego. Wówczas to między posiedzeniem Komisji Rewizyjnej, które odbywa się mniej więcej koło 20-go lutego, a terminem Ogólnego Zebrania rocznego 14-y marca now. st. będzie dosyć czasu na wydrukowanie rocznika i rozesłanie go we właściwym terminie członkom.

Po wyczerpującej, ożywionej dyskusji wniosek p. Ojrzyńskiego przyjęto ostatecznie jako dezyderat fakultatywny.

Od Zarządu przedstawiono zebraniu 2 wnioski. Wniosek pierwszy zmierzał do zwolnienia Zarządu od obowiązkowego rozsyłania członkom zawiadomień imiennych o Zebraniach Ogólnych rocznych i nadzwyczajnych — proponował natomiast zawiadamianie o tem w kilku najbardziej rozpowszechnionych w Warszawie dziennikach. Referent wniosku tego, p. Wisznicki propozycję uzasadniał tem, aby jaknajwiększa ilość członków, zamieszkałych w Warszawie, była powiadomiona o terminie zebrania. Wywiązała się wśród zebranych ożywiona dyskusya; zdania były podzielone: jedni oświadczyli się za drukowaniem odnośnego zawiadomienia we wszystkich gazetach, drudzy — za pozostawieniem Zarządowi zupełnej swobody w wyborze pisma, co też ostatecznie przyjęto większością głosów.

Z kolei, prof. Kulwiec zajmuje uwagę obecnych doniosłą sprawę ogólnego opodatkowania członków na rzecz Domu Krajoznawczego.

Sprawa wzniesienia własnej siedziby Towarzystwa Krajoznawczego jest kwestyą aktualną i dla Krajoznawstwa Polskiego wielkiej wagi: szczupłość obecnego lokalu nie pozwala na uporządkowanie nagromadzonych zbiorów, wysokie komorne rok rocznie pochłania fundusze, które znalazłyby lepszą lokatę w postaci poważnej, o wielkim zakresie, pracy krajoznawczej. Dar gwiazdkowy na rzecz projektowanej siedziby dał zaledwie koło półtora tysiąca rubli. W tem położeniu rzeczy zorga-

nizowano specjalny komitet, na którego czele stanęli ludzie, znani z zasług obywatelskich, szerokich wpływów i stosunków w kraju; obecnie Komitet pracuje nad uzyskaniem odpowiedniego placu w Warszawie, nad wykończeniem szczegółowego planu Domu Krajoznawczego, oraz nad sposobami sfinansowania tego przedsięwzięcia. Skoro projekt w zupełności będzie gotowy, przyszły Zarząd nie omieszka przedstawić go członkom. Plan tego „Domu” przewiduje 2 działy: muzealny i administracyjny. Muzealny obejmuje krajoznawstwo Polski wogóle, Mazowsza i kolonii polskich. Dział administracyjny obejmuje Zarząd Główny i wydziały: wydawniczy, naukowy, statystyczny, biblioteczny i wycieczkowy. W imieniu Zarządu, prof. Kulwiec formułuje wniosek następujący: „zebranie raczy uchwalić, by wszyscy członkowie Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego zostali opodatkowani obowiązującym dodatkiem jednorublowym do zwykłej składki rocznej, która aż do czasu przeniesienia się Towarzystwa do własnej siedziby, wynosić będzie, od roku bieżącego poczynając, rb. 4. Dodatek ten zostaje przeznaczony do utworzenia funduszu, na urządzenie *wewnętrzne* tegoż domu”.

Nad tym wnioskiem toczy się nader ożywiona dyskusja: pan Zaborski uznaje takie opodatkowanie za zupełnie słuszne i celowe, przytacza na dowód uchwałę tego rodzaju, jaka zapadła w swoim czasie w Stowarzyszeniu Techników. Pan Hoffman sądzi, że uchwała ta, o ile zapadnie, będzie obowiązywała i oddziały prowincjonalne, obawia się jednak, by nie pociągnęła za sobą obniżenia liczby członków na prowincyi. Prof. Kulwiec w odpowiedzi zaznacza, że oddziały prowincjonalne zarządzają finansami autonomicznie i od dobrej ich woli będzie zależało poparcie tej uchwały. Delegat oddziału Siedleckiego, p. Jarosław Rakowiecki podkreśla z naciskiem, że oddziały prowincjonalne, w myśl dobra ogólnego, powinny sprawę tę poprzeć gorąco, i ze swej strony zgłasza wniosek, aby uchwałę, jaka zapadnie, rozciągnąć i na członków oddziałów prowincjonalnych. Vice-prezes p. Janowski, replikując, zwraca uwagę na to, że oddziały prowincjonalne mają swe własne palące potrzeby — i że ambicyą Warszawy winno być, aby sama sobie taki

przybytek krajoznawczy ufundowała. Zebranie postanowiło wniosek p. Rakowieckiego pozostawić własnemu uznaniu Oddziałów i ich członków. Pan Ojrzyński oświadcza, że wszelka presja ze strony Zarządu zbyteczna, gdyż członkowie, każdy wedle sił i możliwości, przyłożą dobrowolnie ofiarne cegiełki do budowy Domu Krajoznawczego. Przewodniczący prof. Sławiński wyjaśnia, że Zarząd projektuje tylko dodatkową składkę: członkowie sami dobrowolnie opodatkowaliby się. Mecenasa Oskar Scheller wnosi uzupełniającą poprawkę: Zebranie uchwała rublowe opodatkowanie członków — na lat 3. Po krótkiej dyskusji, wniosek powyższy został jednomyślnie przyjęty w redakcyi Zarządu z uzupełnieniem mecenasa Schellera.

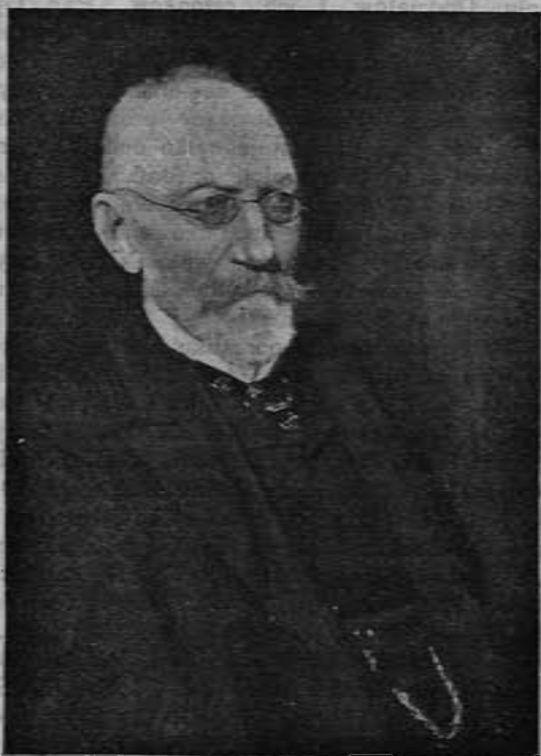
Wobec wyczerpania porządku dziennego, przewodniczący ogłasza rezultat wyborów: do Zarządu Głównego powołano: pp. K. Kulwiecia gł. 149; Mikołaja Wisznickiego gł. 149; Al. Janowskiego gł. 148; Kazimierza Stolyhwę gł. 146; Stanisława Thugutta gł. 137; Władysława Dąbrowskiego gł. 125; Kazimierza Rakowieckiego gł. 101; Franciszka Bąkowskiego gł. 99; Adama Kudelskiego gł. 85; Tadeusza Turkowskiego gł. 83; Feliksa Liszewskiego gł. 78 i dr. Stanisława Muszyńskiego gł. 77. Na zastępców zaś: p. Janinę Rodysównę gł. 70; pp. Tadeusza Koszutkiego gł. 62; Ignacego Baranowskiego gł. 60; dr. Leopolda Brenneisena gł. 59; dr. Władysława Staniszewskiego gł. 56; Kazimierza Grabowskiego gł. 40; wreszcie Stanisława Poniatowskiego gł. 26. Do komisji rewizyjnej: pp. Konrada Olchowicza gł. 93; Stefana Dziewulskiego gł. 70 i Dominika Jeżewskiego gł. 61.

Na tem posiedzenie o godz. 11 min. 6 zakończono.

Przewodniczący — *Kazimierz Sławiński*.

Sekretarz — *Zygmunt Denter*.

Kronika żałobna

Aleksander Jabłonowski

D. 22 sierpnia r. u. zmarł, nieomal nagle nad morzem Czarnym sędziwy badacz naszej przeszłości na kresach, jeden z długoletnich przodowników polskiej wiedzy historycznej, jeden z tych, którzy pomimo wszystko wydają się być niezastąpieni.

Urodzony d. 19 kwietnia 1829 r. we wsi Goślinie, w ziemi Czerskiej, żył Al. Jabłonowski dłużej, niż wy-

nosi przeciętny wiek ludzki, ale zostawił po sobie taki ogrom badań, prac i pomysłów historyzoficznych, że możnaby nim życie dziesięciu przeciętnych pracowników obdzielić.

Rodzaj jego badań, oparty na głęboko tkwiącem przeświadczeniu o potrzebie i konieczności uzasadnienia terytoryalnego rozszerzania się kultury polskiej zbliżał go, jak mało kogo ze współczesnych przywódców ruchu naukowego w Polsce, do zadań, którym hołduje Towarzystwo Krajoznawcze. Długie jeszcze lata my i następcy nasi uczyć się będziemy ścisłości metody w pracy na dziełach geograficzno-historycznych Jabłonowskiego, czerpać będziemy najpełniejszymi dłońmi ze skarbów wiadomości, które on o naszych południowych kresach zgromadził. I dla tego nazajutrz bezmała po swoim powstaniu uważało Towarzystwo Krajoznawcze za swój obowiązek uczcić zasłużonego pracownika godnością najwyższą, jaką rozporządzało — godnością członka honorowego. Dziś po świeżej stracie dodać do tego aktu hołdu możemy już tylko wyrazy serdecznego żalu, że ubył nam człowiek miary zaiste niecodziennej. I możemy się krzepić, że zostało nam to, co w nim było najlepszego — owoc pracy długiego i nieskazitelnego żywota, wielkiej, wielką ideją rozświetlonej myśli.

Zmarli Członkowie.

Dr. Czajkowski Józef	— z oddziału Zagłębia
Dąbrowski Witalis	— „ Warszawy
Hryniewski Stanisław	— „ oddz. Piotrkowskiego
Kosiński Stanisław	— „ Warszawy
Lesser Władysław	— „ oddz. Kaliskiego
Patzer Stefan	— „ Warszawy
Perkowska Czesława	— „ oddz. Piotrkowskiego
Rajchert Emil	— „ „ Zagłębia
Raubal August	— „ „ Łódzkiego
Szonert Ignacy	— „ „ „
Weil Władysław	— „ „ „
Wejtko Józef	— „ „ Zagłębia
Węgierski Emiljan	— „ „ Warszawy

Innych zawiadomień o zmarłych członkach T-wa nie otrzymano.

A. CENTRALA.

Zarząd Główny Towarzystwa.

Prezes: *Kazimierz Kulwiec.*

Vice-Prezisi: (*Aleksander Janowski.*
(*Mikołaj Wisznicki.*

Sekretarz Zarządu: *dr. Leopold Brenneisen.*

Skarbnik: *Władysław Dąbrowski.*

Gospodarz lokalu: *Tadeusz Koszutski.*

Bibliotekarz: *Stanisław Thugutt.*

Kierownik zbiorów fotograficznych: *Feliks Liszewski.*

Kierownik działu handlowego: *Wacław Szlązek.*

Członkowie: *Kazimierz Stolyhwo, Kazimierz Rakowiecki i Franciszek Bakowski.*

* * *

Stałymi pracownikami biurowymi byli:

Kasyerka: p. *Anna Kujawska.*

Administratorka wydawnictw: *Aleksandra Dąbrowska.*

Sekretarz kancelaryj: *Tadeusz Janowski.*

Kustosz: *Ludwik Sawicki.*

Buchalter: *Antoni Lewiński.*

Komisya Rewizyjna:

Konrad Olchowicz, Stefan Dziewulski, Dominik Jeżewski.

Radca Prawny mecenas *Oskar Scheller.*

Działalność Zarządu Głównego.

Wobec stałej pracy nad poszczególnymi zagadnieniami krajoznawczemi w Komisjach i w Sekcyach, Zarząd Główny w roli głównego kierownika całej pracującej maszyny Towarzystwa, na posiedzeniach swych informował się o przebiegu postępujących prac i radził o jaknajwydajniejszych sposobach ich przeprowadzenia. Poważną troskę Zarządu stanowiły zabiegi o przysporzenie kasie Towarzystwa środków na przewidziane w kosztorysie budżetowym wydatki i na prace które beżwarunkowo w roku sprawozdawczym wykonane być musiały: wobec nie dojścia do skutku projektowanych wystaw oczekiwać było można niedoboru budżetowego wynoszącego około paru tysięcy rubli.

Zawdzięczając jednak podjętym zawczasu krokom w kierunku sprawniejszego i energiczniejszego inkasowania składek członkowskich zalegających i bieżących, a także údoskonaleniom w kolportowaniu wydawnictw krajoznawczych, jak również dzięki spotęgowanemu ruchowi wycieczkowemu, równowaga budżetowa bez niedoborów dała się utrzymać, bez konieczności obcinania ważniejszych i pilniejszych pozycji wydatkowych. Posiedzeń Zarząd odbył 23. Poza sprawami Komisji, Sekcji i Oddziałów prowincjonalnych Zarząd rozważył na nich cały szereg najróżnorodniejszych spraw bieżących z krajoznawstwem związanych. Według wprowadzonej kontroli korespondencji wpłynęło tych do kancelaryi w ciągu roku przeszło 700.

Nowych członków przyjęto 528, wykreślono na własne żądanie — 35, zaś za nieuregulowanie składek w ciągu lat 2—73. Członków korespondentów mianowano 110, członków popierających pozyskano 14. Nowe Oddziały zorganizowano w Błoniu, Mławie, Koninie, Ostrowcu i Grąjewie. Zawieszono Oddziały Suwalski i Łąpski, — ten ostatni na własne żądanie, skutkiem braku członków.

Zebrania miesięczne

odbywały się we środy w Wielkiej Sali Muzeum Przemysłu i Rolnictwa:

22 stycznia. Odczyt d-ra *Kazimierza Roupperta* p. t. „Obrazy roślinności Tatr“.

19 lutego. Odczyt *Al. Janowskiego* p. t. „Żegluga na Dniestrze“.

5 marca. Odczyt *St. Czekanowskiego* „O krainie jezior“ (Mazury pruskie).

8 marca. Zebranie roczne sprawozdawcze.

9 kwietnia. Odczyt *K. Kulwiecia* „O Polesiu“.

19 maja. Odczyt *Sł. Miklaszewskiego* „O glebach Polski“.

4 czerwca. Odczyt *M. Limanowskiego* „o genezie i budowie geologicznej Tatr“.

17 września. Odczyt *W. Jacuńskiego* „O krajach podbiegunowych“.

1 października. Referat zbiorowy o studiach wakacyjnych: *K. Kulwiecia* (Polesie — Litwa — Bałtyk), *St. Thugutta* (Małopolska), *Fr. Bakowskiego* (Mazury Pruskie), *M. Wisznickiego* (Sandomierskie).

5 listopada. Odczyt *M. Wisznickiego* p. t. „Step“.

3 grudnia. Odczyt *St. Thugutta* p. t. „Wyżyna Małopolska“.

Na liście obecnych było:

w styczniu	Członków	202,	gości	135,	razem	337
„ lutym	„	181	„	100	„	281
„ marcu	„	186	„	59	„	245
„ kwietniu	„	251	„	230	„	481
„ maju	„	215	„	77	„	292
„ czerwcu	„	164	„	62	„	226
„ wrześniu	„	182	„	143	„	325
„ październiku	„	169	„	141	„	310
„ listopadzie	„	171	„	90	„	261
„ grudniu	„	149	„	86	„	232

Ogółem Członków 1867, gości 1123, razem 2990

Sekcja Miłośników Warszawy.

Na liście członkowskiej zapisanych jest obecnie 75 osób.

Zarząd: *H. Fukier* — przewodniczący, *W. Schellerówna* — sekretarz, *K. Maszki* — skarbnik.

D. 1-go lutego 1913 r. odbyło się roczne zebranie Sekcji. Wybrany powtórnie do prezydium p. St. Thugutt odmówił dla braku czasu przyjęcia obowiązków przewodniczącego. Wobec czego zwołane 11-go marca posiedzenie nadzwyczajne dokonało nowych wyborów i zaprosiło na przewodniczącego p. Henryka Fukiera.

Po dłuższej przerwie działalność Sekcji wkroczyła na drogę normalnego rozwoju. W roku sprawozdawczym odbyły się 4 zebrania miesięczne, na których wygłoszone zostały następujące referaty: *Cz. Przybylski* — „Projekt przekształcenia rynku Starego Miasta“; *Dr. Jaworski* — „Z historii m. Warszawy“; *A. Szpadkowski* „Warszawa między r. 1818 — 1830“. Nadto na zebraniach pokazywane były przezrocza. Szczególnie zainteresowanie wzbudziła serya akwarel Vogla.

D. 2-go listopada odbyły się 2 wycieczki dla członków Sekcji w celu zwiedzenia restaurowanej obecnie kamienicy ks. Mazowieckich. Szczegółowych objaśnień udzielał p. H. Fukier. W obu wycieczkach wzięło udział ogółem 30 osób.

W działalności Sekcji zaznaczyć należy podjęty nanowo projekt wydania albumu Warszawy.

Do nabytych przez Sekcję w roku poprzednim *Varsavianów* przybyło ofiarowane p. *St. Dzieciulskiego* dzieło jego p. t. „Warszawa“.

Dochód w r. ubiegłym wyniósł:

Ze składek członkowskich 31,25

z puszki na zebraniach 1,55

32,80

pozostałość z r. 1912 2,—

Razem rb. 34,80

Sekcja Miłośników Gór.

W trzecim roku istnienia S. M. G. liczyła 86 członków. Zarząd stanowili: przewodniczący *St. Osiecki*, sekret. *M. Mierczyńska*, członkowie zarządu: *J. Jarożński*, *J. Lande*, *Z. Szczawiński* i *K. Wernik*.

Zebrań odbyło się 8, z których jedno było ogólne roczne, zaś 7 zwyczajnych miesięcznych. Treść tych zebrań stanowiły ilustrowane przezroczami odczyty i pogadanki, a mianowicie: *St. Osiecki* „Działalność towarzystw narciarskich w Zakopanem“, *K. Wernik* „Wycieczki S. M. G. w Tatrach w czasie św. B. Narodzenia“, *St. Osiecki* „Kartowicz, jako taternik“, *J. Lande* „Wycieczki wysokogórskie w Tatrach“, *J. Lande* „Wycieczki zimowe w Tatrach w czasie św. W. Nocy“, *K. Kulwiec* „O budowie skał Tatrzańskich“, *Z. Szczawiński* „Tydzień Tatrzański w Zakopanem“, *St. Osiecki* „Wycieczki letnie S. M. G. w Tatrach“, *Z. Szczawiński* i *J. Chelmiński* „Wycieczka na Wezuwiusz“, *W. Jacuński* „Najnowsze zdobycze w krajach podbiegunowych“.

Oprócz tego na zebraniach miesięcznych były podawane wiadomości i ważniejsze wydarzenia z turystyki pokrewnych Towarzystw górskich i turystycznych w Tatrach i Alpach.

Podobnie, jak lat poprzednich, S. M. G. działała w dalszym ciągu w kierunku rozwijania ruchu turystycznego. W ciągu całego roku urządzone były wycieczki piesze dla poznania piękniejszych okolic kraju, głównie wszakże zwracano uwagę na organizację wycieczek górskich, w których S. M. G. przyjmowała większy, niż kiedykolwiek, udział. W wycieczkach o charakterze letnim, pomimo długotrwałych niepogód, dokonano wejść na Żłobisty, przejścia grani Żłobistego, Niebieskiej turni wschodnią ścianą, Wysokiej grania od Rysów, przełęczy pod Dragiem, Łomnicy od Zielonego Stawu, grani od Łomnicy do Durnego, Małego Durnego granią, grani Kościelca od Mylnej Przełęczy, grani „Wierchu pod Fajki“ i t. p. W wycieczkach o charakterze zimowym (narciarskim) zwiedzono: Kozi Wierch, Świnnicę, Liliowe, przełęcz Suchą, Kasprowy Wierch,

przełęcz Iwaniacką, Wierch Trzydniowiański, Halę Gąsienicową i t. p.

W czasie pobytu w Zakopanem S. M. G. przyjmowała udział w uroczystościach poświęcenia kamienia węgielnego muzeum im. Chałubińskiego, tygodnia Tatrzańskiego, w obchodzie 10-letniej rocznicy odzyskania Morskiego Oka. Członkowie S. M. G. przyjęli udział w dorocznym kursie narciarskim Sekcyi Narciarskiej pod kierunkiem M. Zaruskiego.

Zbiory S. M. G. zostały w dalszym ciągu powiększone przez publikacje i pisma o charakterze górskim i turystycznym; zbiór przezroczy powiększony został o 52 szt. Z inicjatywy S. M. G. urządzone zostały dla popularyzacji Tatr wśród młodzieży w szkołach średnich warszawskich męzkich i żeńskich odczyty z pokazami przezroczy, traktujące o Zakopanem i Tatrach. Odczyty te w ilości kilkudziesięciu zorganizowane zostały przez p. *Z. Szczawińskiego*. S. M. G. dała również inicjatywę do budowy wygodnej ścieżki od Morskiego Oka do Czarnego Stawu, która w sezonie letnim została wykonana. S. M. G. w dalszym ciągu utrzymywała bliskie stosunki z Towarzystwem Tatrzańskim, Sekcją Narciarską i Sekcją Ochrony Tatr.

Komisya Wycieczkowa.

Przew. *Al. Janowski*, zast. przew. *T. Podkomorski*, sekr: *K. Maszki*, zast. sekr. *E. Zawistowski*, skarbn. *A. Rzeszotarska*, członkowie: *F. Bąkowski*, *J. Chelmiński*, *Z. Denter*, *J. Gebethnerówna*, *E. Grzebiński*, *Wł. Kosiński*, *T. Koszutski*, *K. Kulwieć*, *S. Lencewicz*, *S. Ponikowski*, *K. Rakowiecki*, *W. Stokowska*, *W. Strzelecki*, *Z. Strzelecki*, *W. Szelażek*, *A. Unieszowski*, *M. Wisznicki*.

Komisya odbyła 9 posiedzeń,

Wycieczki zamiejskie.

27 kwietnia do Raszyna, Falent i Komorowa osób 54, przew. *T. Podkomorski*.

4 maja do Kobyłki osób 89, przew. *J. Gebethnerówna*.

8 maja do Łowicza i Arkadyi osób 22 przew. *T. Podkomorski*.

11, 12 i 13 maja do Ostrowca, Bałtowa, Ćmielowa, Opatowa, Włostowa, Sandomierza, Kazimierza i Puław osób 41, przew. *T. Podkomorski*.

11 i 12 maja do Lublina, Piasków, Fajstawic, Krasnegostawu, Zamościa, Skierbieszowa, Surhowa, Krupego i Rejowca osób 13, przew. *M. Wisznicki*.

11 i 12 maja do Mławy i Ciechanowa osób 4, przew. *E. Grzełiński*.

25 maja do Krepy, Maciejowic i Podzamcza osób 84, przew. *T. Podkomorski*.

7 i 8 czerwca do Grodna i Druskienik osób 41, przew. *W. Strzelecki*.

15 czerwca do Czerska i Starego Otwocka osób 261, przew. *Al. Janowski*.

22 czerwca do Radości osób 27, przew. *E. Grzełiński*.

22 czerwca — 2 lipca przez Polesie do Kijowa osób 41, przew. *K. Kuhwieć*.

29 czerwca do Serocka i Zegrzynka osób 38, przew. przew. *F. Bąkowski*.

5—21 lipca na Wyżynę Małopolską (pieszo) osób 15, przew. *M. Wisznicki*.

13 lipca do Żelazowej Woli i Trojanowa osób 23, przew. *K. Maszki*.

27 lipca do Zielonki i Czarnej Strugi osób 13, przew. *E. Zawistowski*.

10 sierpnia do Miedzeszyna osób 30, przew. *W. Szełętek*.

24 sierpnia do Skierniewic osób 37, przew. *S. Poniowski*.

7 i 8 września do Płocka, Gostynina i Kutna osób 25, przew. *E. Grzełiński*.

7 i 8 września do Uniejowa, Łęczycy i Tumu osób 7, przew. *A. Unieszowski*.

14 września do Cegłowa i Kuflewa osób 24, przew. *E. Zawistowski*.

21 września do Ostrołęki i Kruków osób 41, przew. *T. Podkomorski*.

28 września do Szydłowca osób 14, przew. *Z. Denter*.

5 października do Wyszkowa osób 48, przew. *T. Podkomorski*.

18 października do Mszczonowa i Żyrardowa osób 24, przew. *Z. Denter*.

19 października do Jabłonną osób 27, przew. *Z. Denter*.

26 października do Chyliczek i Piaseczna osób 66, przew. *K. Maszki*.

Wycieczki korzystały z pomocy i ułatwień, jakie okazali Pp. Aleksander Ks. Drucki-Lubecki i ks. prałat Fudalewski z Bałtowa, szambelan Michał Karski z Włostowa, Zarząd Zakładów Ostrowieckich w Ostrowcu, ks. prob. Zielonka, dyr. Smogorzewski i dyr. Szymański z Ćmielowa, ks. vice-regens dr. Młynarczyk i dr. Ząbkowski z Sandomierza, Jerzy Zdziechowski, Osuchowski, mec. Jaśkiewicz, Kłosowscy, Niewierscy, Sajkiewicz z Zamościa, Jan Sajkiewicz z Karolówki, Szczypiorski z Surhowa, Jan hr. Poletyło z Kraśniczyna, Błęszyński z Kraśniczyna, Kozaryn z Krupego, Pogorzelski z Opinogóry, Andrzej hr. Zamoyski i Feliks Różyński z Podzamcza, dr. Stefan Szumkowski, Józef Kiersnowski i dyr. Małinowski z Druskienik, ks. Tadeusz Malewski i Marya Horodyska z Opatowa, Michałostwo Rudzcy z Gorzkowa, Stanisławostwo Karpowiczowie z Rytwian, Paweł Popiel z Kurozwięk, Kowalczewscy z Szwagrowa, ks. Trybuński z Niekrasowa, Marya hr. Moszyńska z Łoniowa, ks. Zajączkowski z Sulistawic, ks. prałat Puławski z Koprzywnicy, Maksymilianostwo Skotniccy ze Skotnik, Pawłowski z Żelazowej Woli Onyszko z Wólki, Marczyński ze Skierniewic, ks. kan. Żaboklicki ze Skierniewic, dr. Maciesza z Płocka, Feliks Przybylski ze Skoków, dr. Torszewski z Kutna, Roman Kuchciński, Wacław Tarnicki i Turski z Uniejowa,

Bronisław Szwejcer z Kuflewa, Zarząd Zakładu dla Nauczycielek w Zielonce, Niezgodziński, ks. Postulski i Engemanowie z Szydłowca, S. Świerzyński, B. Mosdorf i S. Szczytt z Pińska, Hieronimostwo Kieniewiczze z Doroszewicz, E. Horwatt z Narowli, Żukiewicz, Peretiatkowicz, Kuszel i Radomski z Kijowa, Zarząd Huty Szklanej Robotniczej w Wyszkanie, Zarząd fabryki narzędzi rolniczych w Wyszkanie, Jan Cudny, ks. Stanisław Burzyński, W. Wądołowski, J. Witkowski i Szmyt z Wyszkania, Antonina Chudziakowa z Żyrardowa, Czerscy i Muśnicki z Mszczonowa, Eugenia hr. Potocka z Jabłonny, hr. Plater-Zyberk z Chyliczek, Oddziały: Mławski i Ostrołęcki P. T. Kr.,—za co Komisya Wycieczkowa składa serdeczne „Bóg zapłać“.

Ogółem urządzono 26 wycieczek, w których wzięto udział 1107 osób.

Wycieczki miejskie.

26 stycznia Stare Miasto osób 49, przew. *A. Rzeszotarska* i *K. Maszki*.

2 lutego Stare Miasto osób 30, przew. *E. Zawistowski*.

2 lutego Muzeum Przemysłu i Rolnictwa osób 29, przew. *Al. Janowski*.

16 lutego Gabinet Roentgenowski osób 37, przew. *S. Ponikowski*.

23 lutego Szkoła Mazowiecka osób 24, przew. *E. Grzeliński*.

9 marca Muzeum Przemysłu i Rolnictwa osób 30, przew. *Al. Janowski*.

9 marca Gabinet Roentgenowski osób 36, przew. *A. Rzeszotarska*.

16 marca Zakłady Lenwala osób 23, przew. *I. Kuhnke*.

6 kwietnia Muzeum Sztuk Pięknych osób 23, przew. *Wasniewska*.

12 kwietnia Stacja telefonów osób 32, przew. *Al. Janowski*.

13 kwietnia Wystawa entomologiczna osób 24,
przew. *F. Liszewski*.

20 kwietnia Park Skaryszewski osób 62, przew.
K. Kukwiec.

20 kwietnia Stare Miasto osób 28, przew. *K. Maszki*.

26 kwietnia Stacya telefonów osób 30, przew.
E. Zawistowski.

6 maja Fabryka firanek i koronek Szlenkera,
Wydźgi i Weyera osób 22, przew. *T. Podkomorski*.

27 maja Fabryka obić papierowych Tow. Akc.
I. Franaszek osób 38, przew. *T. Podkomorski*.

7 czerwca Dokoła Warszawy I część osób 12,
przew. *J. Gebethnerówna*.

8 czerwca Dokoła Warszawy II część osób 13,
przew. *Al. Janowski*.

14 czerwca Dokoła Warszawy III część osób 4,
przew. *E. Zawistowski*.

9 listopada Powązki osób 65, przew. *J. Gebethne-
równa* i *K. Maszki*.

16 listopada Wola osób 138, przew. *T. Podko-
morski*.

27 listopada Fabryka lampek żarowych „Cyrkon“
osób 32, przew. *Z. Denter*.

28 listopada Powązki osób 34, przew. *K. Maszki*.

30 listopada Stare Miasto osób 64, przew. *K. Maszki*
i *E. Zawistowski*.

2 grudnia Wystawa Ruch, Światło, Ciepło osób 24,
przew. *E. Zawistowski*.

7 grudnia Szpital im. Karola i Maryi Szlenkerów
osób 26, przew. *A. Rzeszotarska*.

8 grudnia Towarzystwo Naukowe osób 65, przew.
W. Szelażek.

14 grudnia Elektrownia tramwajów miejskich osób
48, przew. *T. Podkomorski*.

21 grudnia Stare Miasto osób 31, przez *E. Za-
wistowski*.

Ogółem urządzono 29 wycieczek, w których wzięło
udział 1076 osób.

Wycieczki przybywające.

Ilość wycieczek i liczba osób zgłaszających się o ułatwienia wycieczkowe zwiększyła się pokaźnie. Ogółem zgłosiło się do Komisji wycieczek 35 z liczbą osób 1259.

z Błonia	osób	36	z Mławy	osób	12
„ Chyliczek	„	29	„ Mrozów	„	16
„ Częstochowy	„	30	„ Ostrołęki	„	20
„ Grodziska	„	38	„ Pabjanic	„	42
„ Grzybowej Woli	„	60	„ Płocka	„	34
„ Irkucka	„	1	„ Poznania	„	4
„ Kalinowa	„	1	„ Poznańskiego	„	2
„ Kalisza	„	15	„ Podlasia	„	46
„ Kaszub	„	30	„ Radomia	„	70
„ Kaźmierówki	„	23	„ Sambora	„	13
„ Kompiny	„	54	„ Sobieszyna	„	24
„ Krakowa	„	2	„ Szymanowa	„	82
„ Krzyżewa	„	36	„ Warszawy	„	156
„ Leoncina	„	30	„ Wilna	„	1
„ Lublina	„	38	„ Włocławka	„	42
„ Lwowa	„	2	„ Wołoszczyzny	„	40
„ Łodzi	„	93	„ Zagłębia	„	29
„ Maciejowic	„	40	„ różn. stron kraju	„	21
„ Mieczysławowa	„	47	„ Singapore (Indye)	„	1

Ogółem ruch wycieczkowy

w r. 1913 przedstawił się jak następuje:

wycieczki zamiejskie	liczyły	1107	uczestników
„ miejskie	„	1076	
„ przybywające	„	1259	
z kart legitymacyjnych	„	499	

Razem 3941 uczestników

Ogółem w roku 1913 wzięło udział w wycieczkach

w Warszawie osób 3941

na prowincyi „ 3477

Razem osób 7418

Od założenia Towarzystwa ruch wycieczkowy przedstawia się jak następuje:

w roku 1907	wzięło udział	659 osób
„ 1908	„ „	1230 „
„ 1909	„ „	4136 „
„ 1910	„ „	4876 „
„ 1911	„ „	6963 „
„ 1912	„ „	6938 „
„ 1913	„ „	7417 „

Razem 32220 osób.

Zamierzenia wycieczkowe na rok 1914.

- 26 kwietnia Gucin.
- 8 maja Końskie i Czarniecka Góra.
- 10 maja Nowe Miasto n. Soną.
- 8 — 10 maja Lublin, Chełm (Lublin, Zamość, Krasnystaw).
- 17 maja Puszcza Korabiewska i Studzieniec.
- 21 maja Łęczyca i Tum.
- 24 maja Opoczno i Drzewica.
- 31 maja i 1 czerwca Radom, Iłża, Wąchock.
- 31 maja—2 czerwca Raclawice i Szczekociny.
- 7 czerwca Czarnolas i Zwoleń.
- 14 czerwca Czerwińsk.
- 21 czerwca Chodecz i jeziora Kujawskie.
- 23 — 29 czerwca Kalisz i Lisków.
- 28 — 30 czerwca Nałęczów, Kazimierz, Janowiec i Puławy (pieszo).
- 22 czerwca—4 lipca Podole i Pobereże do Odesy.
- 5—15 lipca Kurpie.
- 22 czerwca—16 lipca Wyżyna Małopolska (pieszo).
- 12 lipca Pyry i Włochy (pieszo).
- 26 lipca Zegrzynek i Radzymin (pieszo).
- 9 sierpnia Góra Kalwarya i Czersk.
- 15 — 16 sierpnia Częstochowa, Mstów, Olsztyn i Kruszyna.
- 30 sierpnia Jackowice i Zduny.

- 6 września Gniewoszków, Gołab i Sieciechów.
8 września Pszczelin, Rokitno i Błonie.
13 września Brok.
20 września Bratne i Gołotczyzna.
27 września Słodowiec i Wola.
4 października Baniocha.
11 października Bielany i Młociny.
18 października Grochów i Rembertów.
25 października Drewnica.

Komisya fizyograficzna.

Na liście członków komisji zapisanych było 67 uczestników.

Prezydium: ¹⁾

Przewodniczący *Stawomir Miklaszewski.*

Sekretarz *Stanisław Poniatowski.*

Skarbnik *R. Błędowski.*

L. Krzywicki.

W ciągu roku sprawozdawczego prezydium odbyło 6 posiedzeń, poświęconych sprawom administracyjnym i rozpatrywaniu podań o zapomogi na badania naukowe.

Zebrań ogólnych odbyło się 7, na których przedstawiono następujące referaty:

1) *J. Lewiński.* „Kenozoiczna historia dorzecza Przemszy“.

2) *S. Dziubaltowski i E. Malinowski.* „Materiały do statystyki zbiorowisk roślinnych“.

3) *M. Limanowski.* „Synteza Karpat w świetle nowszych odkryć“.

4) *M. Limanowski.* „Pochodzenie krajobrazu jeziora bałtyckiego“.

5) *L. Krzywicki.* „Wykopaliska na Litwie“.

Korzystając z zapomóg, przyznanych przez K. F., prowadzono następujące studia fizyograficzne:

¹⁾ Wybrane na rok 1913 na miejsce poprzedniego dopiero w czerwcu r. 1913.

- 1) *J. Domaniewski* nad fauną ornitologiczną na Polesiu.
- 2) *S. Dziubaltowski* nad florą galmanową.
- 3) *M. Giedroyć* nad fauną pijawek na Polesiu.
- 4) *L. Krzywicki* nad zabytkami archeologicznymi Litwy.
- 5) *K. Kulwieć* nad zbiorowiskami roślinnymi i utworami wydymowemi okolic Połągi.
- 6) *S. Lencewicz* nad materyałami antropologicznymi w kieleckiem.
- 7) *M. Limanowski* nad budową geologiczną Inflant polskich.
- 8) *E. Loth* nad antropologią pow. włoszczowskiego.
- 9) *E. Malinowski* nad zbiorowiskami roślinnymi.
- 10) *S. Poniatowski* poszukiwania archeologiczne w kaliskiem.
- 11) *P. Słonimski* nad fauną wrotków Polesia.

Pozatem z ramienia Towarzystwa prowadzili badania fizyograficzne:

12. Prof. *B. Hryniewiecki* nad florą okolic Połągi.
- 13) *J. Mydlarski* nad skąposzczetami Polesia.

Z pozycyi budżetowej (2000 rb) na prace naukowe w roku sprawozdawczym wydano na fizyografię:

Subsydyów na studia	1350.—
Na książki specjalne	11.12
Na instrumenty	18.52
Na druki	66.55
Posyłki i porto pocztowe	15.84

Razem 1462.03

Na badania naukowe w roku sprawozdawczym wpłynęły następujące ofiary:

Od Oddziału Zagłębia	rb.	88.—
„ „ Łódzkiego	„	50.—
„ „ Zawierckiego	„	25.—
„ „ Łąpskiego.	„	3.—
Zwrot z udzielonego w 1912 r. subsydyum	„	50.—

Razem rb. 216.—

Pozatem podkreślić tu należy pomoc okazaną studyum fizyograficznym przez Wojciecha hr. Pusłowskiego, który czterech delegatów Towarzystwa, prowadzących badania na Polesiu, przyjął u siebie przez lipiec i sierpień w Zawiszczu (Pińszczyzna), świadcząc im jednocześnie wszelką pomoc i ułatwienia.

Pamiętnik fizyograficzny.

Komitet redakcyjny Pam. Fizyograficznego stanowią: *W. Gorczyński, K. Kulwiec, L. Krzywicki, J. Lewiński, K. Stołyhwo* i *J. Trzebiński*.

Redaktorem „Pamiętnika Fizyograficznego“ jest *K. Stołyhwo*, wydawcą zaś — *K. Kulwiec*.

W roku sprawozdawczym z zapomogi kasy im. J. Mianowskiego wydany został XXI tom Pamiętnika Fizyograficznego, dedykowany długoletniemu wydawnictwa tego redaktorowi Br. Znatowiczowi.

Tom ten zawarł następujące prace:

Dział I. *Meteorologia.*

Spostrzeżenia meteorologiczne, dokonane w r. 1909 i 1910 na stacjach sieci Warszawskiej,

Instrukcja dla stacji meteorologicznych sieci Warszawskiej.

Dział II. *Geologia i geografia.*

S. Lencewicz. Dzieje Górnej Lubrzanki (Cz. Ni-dy) w czwartorzędzie.

S. Lencewicz. Przyczynki do znajomości dyluwium i hydrografii okolic Tomaszowa Rawskiego.

Dział III. *Zoologia.*

Sz. Tenenbaum. Chrząszcze (Coleoptera), zebrane w ordynacji Zamoyskiej, w gub. lubelskiej.

Sz. Tenenbaum. Spis gadów, płazów i ssaków, zebranych w ordynacji Zamoyskiej, w gub. lubelskiej.

Dr. W. Polński. Ślimaki i małże, zebrane w ordynacji Zamoyskiej, w gub. lubelskiej.

J. Domaniewski. Ptaki ordynacji Zamoyskiej, w gub. lubelskiej.

Dział IV. *Botanika.*

Dr. J. Trzebiński. Flora Śmiły i okolic sąsiednich (gub. kijowska, pow. czerkaski). Przyczynek do znajomości flory Ukrainy.

Dział V. *Archeologia i etnografia.*

M. Wawrzeniecki. Ślady kultury i osadnictwa przedhistorycznego ziemi kujawskiej.

L. Krzywicki. Grodzisko Derbuckie na Żmudzi.

W. Szukiewicz. Cmentarzysko ciałopalne płaskie pod wsią Naczą, w pow. lidzkim, gub. wileńskiej.

M. Wawrzeniecki. Pieczywo obrzędowe i pospolite.

Z. Miklaszewska. Kimbałka na Podlasiu.

Komisya wydawnicza.

Skład komisji: Przewodniczący: *W. Wróblewski.* sekretarz: *F. Bąkowski,* członkowie: *K. Kulwiec, W. Szczępek, S. Thugutt, M. Wisznicki.* Komisya odbyła dwa posiedzenia.

Komisya wydała w r. 1913: A) 7 pocztówek „zamków polskich“ (ser. VI), 3 pocztówki chełmskie, 12 pocztówek z widokami Połagi i okolic: B) „Zdroje Raduni“, Przewodnik po Szwajcaryi kaszubskiej d-ra A. Majkowskiego.

Opracowanie I części przewodnika po kraju jest w toku.

Komisya dochodów niestałych.

Skład komisji: *J. Pohoska, J. Paprocki* i *Z. Strzelecki.*

Działalność komisji w roku 1913 wyraziła się w następujących organizacjach dochodowych:

15 kwietnia w lokalu Stow. Techników wieczornica z programem koncertowym i czarną kawą, na której było do 260 osób.

1 czerwca wycieczka do Skolimowa, na której było osób 70.

22 listopada w lokalu Stow. Techników wieczornica z programem koncertowym, czarną kawą i tańcami, na której było do 200 osób.

Oraz wznowienie „wtorków“.

Wyżej wymienione zebrania towarzyskie zjednały znaczną liczbę członków dla Tow. Krajoznawczego.

Zbiory fotograficzne.

Kustosz: *Feliks Liszewski*.

Rok sprawozdawczy zaznaczył się ogromnym przyrostem materiału krajoznawczego—bądź w kliszach, bądź też w odbitkach i pocztówkach. Klisz przybyło przeszło 1000 sztuk, tak że w roku sprawozdawczym w zbiorach znajduje się ogółem 3106 klisz, w tem: formatu $18 \times 24 = 441$ sztuk, form. 13×18 i $12\frac{1}{2} \times 16 = 4353$ sztuk, form. $9 \times 12 = 182$ błon i 979 klisz, resztę zaś stanowią klisze formatów mniejszych—odbitek zaś fotograficznych do 5000 sztuk różnych formatów, pocztówek do 2000; napływający materiał w dalszym ciągu jest katalogowany, przybyło również kilka albumów mniejszych, a oprócz tego nabyty został do większego aparatu teleobiektyw.

Okazyjnie nabytych zostało około 250 sztuk klisz z różnych okolic kraju, a prócz tego przez członków Towarzystwa w czasie wakacyjnym, jak i przy specjalnych delegacjach dokonane zostały zdjęcia fotograficzne w różnych miejscowościach, a mianowicie: p. *S. Thugutt* w Kieleckiem i Radomskiem, *K. Kulwiec* w Połudze i Mińszczyźnie, *F. Liszewski* w dalszym ciągu w Radomskiem i Piotrkowskiem *A. Chętnik* na Kurpiach i *M. Wisznicki* podczas wycieczek do różnych okolic kraju. Niektóre miejscowości, jak Księstwo Łowickie, Kazimierz, Połoga, Kieleckie i Radomskie są dość ściśle opracowane fotograficznie i stanowią pewną całość.

W roku sprawozdawczym zapoczątkowano zbiera-

nie i fotografowanie pomników ludzi zasłużonych krajowi, rozsianych na cmentarzach i w kościołach naszych. Na Powązkach zrobiono pięćdziesiąt kilka zdjęć.

Dary w kliszach i odbitkach złożyły następujące osoby: *S. Thugutt, M. Wisznicki, Al. Janowski, K. Kulwieć, T. Grotkowski, F. Liszewski, J. Lande, J. Herlen, Oddziały Olkuski i Grójecki, St. Riemerowa, Malanowski, A. Ojrzyński, Ed. Zalewski, Z. Marcinkowski, L. Ottarzewski, T. Koszutski, Totwiński, E. Berezowski, Z. Iwankiewicz, H. Bolcewicz, Kozłowski, Oddział Kaliski, Malangiewski, Wolski.*

Wzorem lat ubiegłych do zbiorów włączone zostały również fotografie i rysunki, nadesłane dla „Ziemi“.

Ze zbiorów udzielane były odbitki fotograficzne Redakcyi „Ziemi“, Komisyi wydawniczej i kilku instytucyom naukowym, oraz osobom prywatnym, z czego osiągnięto pewien dochód. Brak miejsca w lokalu stoi na przeszkodzie normalnemu wypełnianiu obstarunków, jakie mogą napływać.

Biblioteka.

Pracowały w bibliotece pod przewodnictwem p. *Stanisława Thugutta* następujące osoby: pp. *L. Górski, Eug. Zawistowski* i *W. Zembrzusi*, oraz pp. *J. Łokciowska, K. Paprocka* i *W. Schellerówna*.

W roku sprawozdawczym przybyło do biblioteki 869 dzieł (od № 1873 do 2742). Bardzo znaczną i wartościową częścią tego przyrostu, było kilka zbiorów map, nabytych do biblioteki Towarzystwa od osób prywatnych i z dubletów większych bibliotek polskich. Szczególnie pięknym i interesującym nabytkiem jest 14 mapek ksiąstewek śląskich, wykonanych w połowie XVIII w. przez Mat. Schuberta.

Udało się też zdobyć wyjątkowo piękny egzemplarz pierwszego atlasu ziem polskich, który wykonał Rizzi Zannoni w 1772 r. Z książek warte podkreślenia są obfite kolekcye druków, tyczących Mazurów pruskich

(dar p. *Jakóba Glassa*, jako depozyt Sekcji Miłośników Mazowsza) i Kaszub (dar p. *S. Dziewulskiego*).

Oprócz dzieł czytanych na miejscu, wypożyczyła biblioteka w ciągu roku 127 osobom 569 dzieł. Nieślychanie ciężkiem utrudnieniem w gromadzeniu i utrzymywaniu w porządku zbiorów bibliotecznych jest szczupłość lokalu, zagrażająca już wprost bezpieczeństwu ksiąg, na które brak miejsca w szafach bibliotecznych.

Sprawa własnego gmachu.

Wobec ujawnionego szerszego zainteresowania się sprawą wzniesienia własnego **Domu krajoznawczego w Warszawie** Zarząd zwołał d. 1 lutego r. spr. naradę, na skutek której wybrana została specjalna komisya do urzeczywistnienia tej coraz bardziej palącej potrzeby w następującym składzie: *Maurycy hr. Zamoyski* (przewodniczący), *Al. Jabłonowski*, *Tadeusz Korzon*, *Kazimierz Kulwiec*, *Al. Janowski*, *Konstanty Paprocki* (skarbnik), *Franciszek Radoszewski*, *Oskar Scheller* (sekretarz), *Kazimierz Rakowiecki*, *Janina Rodysówna*, *Stanisław Thugutt*, *Mikołaj Wisznicki*, *Władysław Marconi*, *Oskar Sosnowski* i *Kazimierz Skórewicz*.

Prezydium komitetu tego odbyło szereg posiedzeń, omawiając szczegółowo plan i kosztorys zamierzonego gmachu, upatrzone miejsca na jego wzniesienie, projekty sfinansowania i t. p.. W tym ostatnim celu wydana została następująca odezwa, do osób, które podjęte dzieło miały poprzeć.

Odezwa.

Oddawna odczuwana potrzeba stworzenia instytucji, któraby skupiała wszelkie wiadomości, dotyczące ziem naszych, tak pod względem przyrodniczo-geograficznym różnorodnych, a krajoznawczo mało znanych, powołała do życia przed 6-ciu laty Polskie Towarzystwo Krajoznawcze.

Instytucya ta w ciągu ubiegłego sześćdziesiątka swego

pracy stworzyła 25 Oddziałów Prowincjonalnych i posiada Centralę w Warszawie, całym ruchem krajoznawczym w Królestwie Polskiem kierującą.

Pomyślny i szybki rozwój tej instytucji zrodził dla niej palącą potrzebę posiadania w Warszawie własnego gmachu celem uzyskania niezbędnych warunków do dalszego rozwoju Towarzystwa i — ześrodkowania w stałej siedzibie wszelkich informacji krajoznawczych, na których praca społeczna w kraju i nad krajem opierać się winna.

Powołani przez Zarząd Główny Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego na zasadzie § 4 i § 23 p. e Ustawy do urzeczywistnienia tej idei, zwracamy się do J.W.P. z gorącą prośbą o przyłączenie się do szeregu założycieli Domu Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego w Warszawie.

Załączony aneks ilustruje rozwój Towarzystwa, oraz podaje program projektowanego gmachu, a Deklaracye za № ... służą do zgłoszenia swojego udziału w podejmowanym przedsięwzięciu w charakterze daru, lub pożyczki długoterminowej 4-o procentowej, stopniowo spłacanej. Udziały w pożyczce przyjmowane będą w okrągłych setkach rubli.

Nazwiska osób, które w poważniejszej mierze przyczynią się do wzniesienia projektowanego gmachu — umieszczone będą na wmurowanej wieczystej tablicy założycieli.

W myśl § 8 Ustawy, osoba, która na cel powyższy zadeklaruje dar przynajmniej Rb. 100, wpisana zostanie na listę dożywotnich członków, popierających Tow. Krajoznawcze.

W razie, gdyby Towarzystwo nie nabyło gmachu, lub nie przystąpiło do jego budowy do dnia 1-go Października 1916 roku, skutecznie wpłaty tytułem ofiar i pożyczek podlegają zwrotowi.

Podp. *Maurycy Zamoyski, Al. Jabłonowski, Tadeusz Korzon, K. Kulwiec, Konstanty Paprocki, K. Rakowiecki, Franciszek Radoszewski, J. Rodysówna, Oskar Scheller, M. Wisznicki, St. Thugutt, Władysław Marconi, Oskar Sosnowski.*

Aneks.

Rozszerzając z roku na rok zakres swego działania Polskie Towarzystwo Krajoznawcze powołało do życia szereg bibliotek, czytelni i muzeów, gromadzących charakterystyczne okazy z zakresu etnografii, archeologii, faunistyki i florystyki, bogactw przyrody martwej, jak również dane, dotyczące rozwoju naszego życia kulturalnego i społecznego.

Placówki pracy krajoznawczej, rozrzucone po całym kraju, od lat 6 gromadzą i chronią od zagłady zarówno wszelkie dokumenty przyrody naszej i naszego życia dzisiejszego, jak również zabytki naszej kultury.

Szczegółowe wykazy nagromadzonych zbiorów i sprawozdanie z żywej pracy Towarzystwa zawarte zostały w sześciu tomach roczników Towarzystwa. Odsyłając do nich czytelnika po szczegóły, podajemy poniżej szemat rozwoju Towarzystwa w liczbach.

Rok	1907	1908	1909	1910	1911	1912
Ilość Oddziałów prowincjonalnych	—	13	14	19	21	22
Ilość członków T-wa	271	1305	1854	2814	3785	4509
Ogólne wydatki Centrali w rublach	1374	6551	11238	14119	15298	15790
Wydatki na studia naukowe	—	200	1070	200	1063	1833
Wydatki na wydawnictwa krajoznawcze, łącznie z wydawnictwem „Ziemi“ (od r. 1910)	298	1997	4006	16634	18242	20475
Ilość wydanych pocztówek, agitujących poszanowanie zabytków historycznych i ilustrujących piękno kraju	—	162000	79000	170000	101000	96600
Wysłuchało odczytów osób	—	—	1763	2230	2937	13306
Zorganizowano wycieczek	5	8	48	62	117	146
Udział brało w wycieczkach osób	659	1230	4136	4876	6963	6938
Ilość osób, pracujących honor. w Centrali	18	46	50	69	84	90

Plan Domu Krajoznawczego przewiduje dwa działy: Muzealny i Administracyjny z następującą specyfikacją:

(wyciąg z planu szczegółowego)

DZIAŁ MUZEALNY

Krajoznawstwo Polskie wogóle.

Geografia: Kartografia, archeologia,
geologia, antropologia,
florystyka, klimatologia,
faunistyka, osobliwości i
paleontologia, zabytki przyrody.

Historia: Pamiątki i zabytki.

Sztuka i przemysł dzisiejsze i historyczne.

Życie społeczne: Statystyka instytucji kulturalnych i ekonomicznych; szkolnictwa, rolnictwa, handlu, przemysłu, stosunków narodowościowych i komunikacji.

Krajoznawstwo Mazowsza *)

(z tą samą specyfikacją, jaką przyjęto dla działu ogólnego).

Geografia   Historia
Sztuka   Przemysł
Życie społeczne

Krajoznawstwo wychodźstwa i kolonii polskich

(z taką samą specyfikacją).

DZIAŁ ADMINISTRACYJNY.

Zarząd główny

Poszczególne wydziały:

wydawniczy,   biblioteczny
naukowy (fizyograficzny),   wycieczkowy,
ilustracyjny (graficzny)   popularyzacyjny,
statystyczny,

Sala zebrań,

Lokale dla wycieczek przybywających.

*) Muzea terytorjalne, innym dzielnicom Kraju poświęcone (Kujawom, Podlasiu, Kurpiom, Zagłębiu i t. d.), prowadzone są przez Oddziały Prowincjonalne T-wa.

Rozesłanie odezwy tej zostało jednakże wstrzymane na skutek otrzymanej od krajowych władz administracyjnych zakazu zbierania ofiar na ten cel.

Wobec tak utrudnionych warunków działania wyniki pracy komisji nie mogą doprowadzić do celu.

Towarzystwo zmuszone zostało poprzestać na biernej roli przyjmowania drobnych ofiar, łożonych na przysły Dom krajoznawczy od swych członków.

Fundusz domu tego wynosi obecnie 7041 rb. 52 k.

Wystawy krajoznawcze.

W roku sprawozdawczym Zarząd zaprojektował urządzenie w Warszawie dwóch wystaw—jednej poświęconej **Kartografii polskiej**, drugiej zaś — **Sztuce podhalańskiej** i w tym celu opracowane i ogłoszone zostały następujące odezwy:

ODEZWA I. W sprawie wystawy kartograficznej.

Warszawa, w Czerwcu 1913 r.

W. P.

„Pragnąc pogłębić pracę swą nad poszczególnymi działami Krajoznawstwa Polskiego, P. Towarzystwo Krajoznawcze organizuje w roku bieżącym specjalną wystawę, kartografii polskiej poświęconą.

Posiadając w zbiorach swych bardzo znaczną ilość map, pochodzących z wieków ubiegłych, a odnoszących się do Ziemi Polskich i krajów przyległych, Towarzystwo z jednej strony pragnie dokompletować zbiory w tym dziale, a z drugiej — zilustrować stopniowy rozwój naszej kartografii.

Pożytku naukowego wystawy tej nie ma potrzeby dowodzić.

Ilość osób, zwiedzających kraj nasz, najróżnorodniejsze cele i zadania mających na widoku, z roku na rok stale wzrasta, braki zaś naszej literatury kartograficznej, lub jej nieznamość — poważne na tem polu nastroją trudności: musimy ze względów praktycznych posługiwać się nieraz wydawnictwami obcemi, mało do-

stępnymi lub niedokładnymi i pod wielu względami fałszywe o kraju naszym szerzącymi informacje, nieliczne zaś wydawnictwa nasze z ostatniej doby pod wielu względami nie o postępie, lecz raczej o cofaniu się kartografii naszej świadczą. Zgromadzony na wystawie tej materiał da gruntowną podstawę do zamierzonej działalności wydawniczej Komisji Kartograficznej, która zamierza, w miarę środków, zająć się przy pomocy Oddziałów prowincjonalnych Towarzystwa Krajoznawczego wykonaniem map, niezbędnych do dalszego rozwoju krajoznawstwa polskiego.

Na czas wystawy kartograficznej wydany będzie specjalny, zwiększonej objętości numer „Ziemi“, poświęcony historii rozwoju kartografii wogóle, a polskiej w szczególności, oraz — stanowi jej obecnemu.

W przekonaniu, iż wystawa taka, pomimo specjalnego swego charakteru, szerszy nasz ogół zainteresuje, a również przyczyni się do zaznajomienia go z dorobkiem naszej literatury, Komisja Kartograficzna Towarzystwa Krajoznawczego określa wystawie tej następujące ramy:

I. Mapy Polski, wykonane tak w Polsce i przez Polaków, jak i przez cudzoziemców.

a) Dział historyczny, ułożony chronologicznie — do połowy XIX stulecia.

b) Dział współczesny, ułożony według treści: 1) mapy ogólne, 2) etnograficzne, 3) fizyograficzne, 4) archeologiczne, 5) przemysłowe, 6) komunikacyjne, 7) turystyczne 8) szkolne i wszelkie inne z przeznaczeniem specjalnym.

II. Historyczny rozwój metod kartograficznych. Do działu tego, ułożonego chronologicznie, wejść mają i mapy, nie dotyczące Polski.

Pragnąc zamierzenie swoje wykonać w sposób jak najdokładniejszy, komitet Wystawy zwraca się niniejszem do wszystkich posiadaczy zbiorów kartograficznych oraz do osób, przygodnie jakie bądź mapy polskie posiadających, o nadsyłanie ich pod adresem Komitetu Wystawy Kartograficznej Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego w Warszawie (Aleje Jeruzolimskie 29, m. 1), zaznaczając, iż pożądanę są tak całe atlasy, jako też

i mapy oddzielne — szczególnie zaś stare, pochodzące z XVI—XVIII stuleci.

Do nadesłanych okazów dołączyć należy następujące szczegóły objaśniające:

1) Czyją własność mapa stanowi, 2) gdzie, kiedy i przez kogo została wydana, 3) wartość lub przybliżona cena, 4) dokładny adres nadsyłającego, 5) zastrzeżenia zwrotu lub innego przeznaczenia.

Komitet zastrzega sobie prawo reprodukcji (fotograficznej lub rysunkowej) tych map, które uznane zostaną za odpowiednie do katalogu lub innych wydawnictw Towarzystwa.

Oprócz map drukowanych przyjmowane będą i mapy w opracowaniu rękopiśmiennem, globusy i t. p. Koszta przesyłki eksponatów Komitet, na zastrzeżone z góry żądanie, zwraca.

Wystawa urządzona będzie w jednym z większych lokalów publicznych w Warszawie w grudniu r. 1913.

Podp. Prezes Kom. *Aleksander Jabłonowski*, sekretarz *Bolesław Olszewicz*“.

ODEZWA II. W sprawie wystawy podhalańskiej.

Warszawa, w Czerwcu 1913 r.

W. P.

„Polskie Towarzystwo Krajoznawcze, spełniając pierwsze zadanie swoje zbierania i szerzenia wśród ogółu wiadomości krajoznawczych, uważa za swój obowiązek zaznajamianie szerszych warstw społeczeństwa z każdym wybitniejszym przejawem twórczości rodzimej. Takim właśnie jest, bez wątpienia, rozwijająca się w coraz nowe formy Sztuka Podhalańska, mogąca już dziś poszczycić się bogatym dorobkiem, czego wymownym dowodem była zeszłoroczna wystawa we Lwowie.

Nie przesądzając wpływu sztuki podhalańskiej na rozwój twórczości polskiej w dziedzinie sztuki stosowanej wogóle, Polskie Towarzystwo Krajoznawcze uznaje ją jednak za ze wszech miar godną uwagi i poznania i dla tego przystępuje do zorganizowania na wiosnę roku 1914 Wystawy Podhalańskiej w Warszawie.

Plan wystawy w szkicu ogólnikowym przedstawia się jak następuje:

Dział I: Przyroda i lud Podhala, jako tło twórczości artystycznej — w obrazach, rzeźbie i fotografiach (krajobrazy tatrzańskie, typy, fauna i flora charakterystyczna Tatr).

Dział II: Budownictwo podhalańskie — począwszy od chałupy góralskiej, aż do dworów, pałaców i świątyń — tak w drzewie, jak murowanych, przedstawione w rysunkach, modelach, fotografiach i planach.

Dział III: Prymitywy: oryginalne, najwierniej odtworzone wewnątrz izby góralskiej, sprzęty, statki, stroje góralskie i t. p. — wszystko oryginalne.

IV: Wnętrza i umeblowania w stylu podhalańskim, zastosowane do współczesnych wymagań komfortu. Kilimy, ceramika, kowalstwo i ślusarszczyzna artystyczna.

Dział V: Drobnny przemysł artystyczny — tak zwane „pamiątki zakopiańskie“.

Dział VI: Literatura i bibliografia Podhala.

Do współdziałania w pracy około gromadzenia okazów na Wystawę Podhalańską Polskie Towarzystwo Krajoznawcze wzywa wszystkich, komu kultura rodzima nie jest obca i obojętna.

Zgłoszenia do udziału w wystawie nadsyłać należy przed 1 stycznia r. 1914. Do nadsyłanych okazów dołączyć należy następujące objaśnienia: 1) czyją własność nadesłany przedmiot stanowi; 2) przez kogo został wykonany, podług czyjego projektu lub skąd pochodzi; 3) wartość lub cena przedmiotu; 4) dokładny adres nadsyłającego; 5) zastrzeżenie zwrotu lub innego przeznaczenia.

Koszta przesyłki okazów poniosą wystawcy“.

Podp. Zarząd Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego.

Materyały do Wystawy kartograficznej przez wybrany specjalnie do sprawy tej komitet zostały zgromadzone w bardzo znacznej ilości.

Obie jednakże wystawy musiały być zaniechane wobec zakazu krajowych władz administracyjnych z d. 14 września (za № 16338) i z d. 2 października (za № 17369) r. 1913.

Muzeum.

Kustos *Ludwik Sawicki.*

Wobec coraz większej ciasnoty zajmowanego przez Towarzystwo lokalu, jaką szczególnie odczuwają zbiory Towarzystwa, przybywające z różnych stron, w roku sprawozdawczym Zarząd zmuszony był zamknąć wstęp do Muzeum dla zwiedzającej je publiczności—i tylko poszczególne osoby w obecności kustosa do oglądania natłoczonych w gablotach i szafach okazów były dopuszczane.

Natomiast położono szczególny nacisk na skatalogowanie zbiorów i określenie wartości poszczególnych okazów oraz kolekcji: praca ta została dość daleko posunięta. Przyrost nowych okazów najokazalej ujawnił się w dziale ornitologicznym, ułożonym przez p. *J. Domaniewskiego*. W dziale archeologicznym uporządkowano okazy z 5 stanowisk nie wliczając w to pojedynczych okazów z różnych miejscowości i darów, nie opracowanych jeszcze.

Z pośród darów, wymienimy jako cenniejsze następujące:

1. Zielnik mchów polskich (*Bryotheca polonica*)
2. Zielnik flory polskiej—dar p. *K. Drymmera*.
3. Zbiory ornitologiczne zebrane i opracowane przez *J. Domaniewskiego*.
4. Żuchwa dolna i 6 kręgów słonia przedpotopowego, dar p. *J. Osuchowskiej*.
5. Inwentarz z cmentarzyska przedhistorycznego z Piaseczna dar pp. *Grzelaków*.

Inne drobniejsze dary łącznie z okazami, które w ciągu roku skatalogowano, stanowią przyrost wedle działów, jak następuje:

Zoologia	przybyło okazów	227
Botanika	"	59
Geologia	"	16
Paleontologia	"	98
Archeologia	"	193
Historya	"	54
Numizmatyka	"	107
Etnografia	"	332

Razem 1086

Dział przezroczy powiększył się w roku sprawozdawczym o 1364 egzemplarzy, wartość zaś ich (w samych przezroczach, nie wliczając latarni i katalogów) wynosi 200 rs.

Wypożyczono przezroczy w r. 1913 ogółem 21870 sztuk, przyczem wypożyczalnia zaspakajała zapotrzebowania, napływające nietylko z różnorodnych instytucji, organizujących odczyty i pogadanki w kraju — lecz i z różnych miejscowości, daleko poza krajem leżących (Rosya Wschodnia, Petersburg, Moskwa, Wiedeń, Ameryka).

Wydawnictwo dzieł W. Nałkowskiego.

W roku sprawozdawczym komitet wydał pierwszą część materyałów do Geografii Ziemi dawnej Polski. Po za odezwą komitetu i przedmową zmarłego autora część ta obejmuje następujące rozdziały: Rzut oka ogólny. Skład geotektoniczny Europy. Definicja kraju. Położenie, granice, ukształtowanie powierzchni. Ukształtowanie pionowe i stosunki genetyczno-geologiczne. Wody—rzeki, jeziora i bagna; klimat, flora, fauna. Stosunki antropologiczne.

Każdy z rozdziałów opatrzony został licznymi przypiskami, zgrupowanymi w „Luźnych notatkach“, oraz 6 mapami. Część druga, obejmująca poszczególne kraje została również całkowicie opracowana, i druk jej zbliża się ku końcowi, tak iż w marcu r. p. komitet ma nadzieję całą pracę swą zakończyć.

„Ziemia“.

W czwartym roku istnienia „Ziemi“ nie wiele zmieniły się jej warunki redakcyjne i wydawnicze. Ilość czytelników w porównaniu z rokiem poprzednim zwiększyła

się o paruset nowych prenumeratorów, zaś ilość instytucji oświatowych i kółek samokształcenia młodzieży, otrzymujących Ziemię darmo, ze znacznym ustępstwem, lub jedynie za zwrotem kosztów przesyłki, przewyższa setkę. Za organ swój uznało Ziemię zorganizowane pod przewodnictwem Bernarda Chrzanowskiego Towarzystwo krajoznawcze w Poznaniu. Związek zaś muzeów polskich, zaprojektowany w końcu roku sprawozdawczego, ma umieszczać w Ziemi swoje komunikaty i sprawozdania. Wobec coraz większego zainteresowania się sprawami krajoznawstwa polskiego w Galicyi—została zorganizowana reprezentacja Ziemi we Lwowie; stronę administracyjną reprezentacji tej przyjęła na siebie księgarnia Nauczycielska (ul. Batoiego 12 we Lwowie), zaś redaktorem odpowiedzialnym na Galicyę został znany geograf, dyrektor Stanisław Majerski (Lwów). Zapowiedź Ziemi na rok 1914 głosi:

Z początkiem roku przyszłego wydawnictwo nasze rozpoczyna rok piąty swego istnienia. Ustaliły się już, okrzepły zasady, któremi Redakcja pisma kierowała się, dążąc do jego doskonalenia. Zwalnia nas to od rozwodzenia się przed niezbyt może licznem, ale wiernem i życzliwym gronem przyjaciół i czytelników, o potrzebie pracy nad krajoznawstwem ojczystem, o sposobach, do pogłębiania tej pracy wiodących. Zbytecznem też zapewne byłoby wymieniać krótszy czy dłuższy szereg utworów, jakie w tece swej posiadamy. Wystarczy, gdy zapewnimy, że, jak dotąd, bacznie i usilnie czuwać będziemy, aby treść pisma obejmowała możliwie równomiernie wszystkie gałęzie wiedzy, z krajoznawstwem związane, aby z drugiej strony—ogarniała w najrozleglejszem tego słowa znaczeniu całość ziem polskich, aby nawet poza niemi szukała troskliwie śladów czy nowych pędów życia narodowego.

Utrzymujemy z dbałą o ich rozwój troskliwością wszystkie dotychczasowe działy pisma, odtwarzające w systematycznym ugrupowaniu pewne zjawiska życia, a zatem ujmujące w pewną zaokrągloną całość **Histerycznie monografie terytoryalne**, rzucające żywe światło na przeszłość i terażniejszość kultury naszej, **Opisy zbiorów polskich**, drobniejsze, ułamkowe, ale cenne, jako

przyczynki, szkice, objęte ogólnym tytułem **Dwory, zamki i pałace**, w dziale ilustracji zaś możliwie piękne i typowe **Nasze krajobrazy, Zabytki i Typy ludowe**.

Prócz tego, mając na uwadze konieczność i potrzebę ożywienia turystyki polskiej, nawet przedsięwziętej przez osoby i organizacje prywatne, poświęcimy znacznie baczniejszą niż dotychczas uwagę wszelkim **Wycieczkom**, o ile te bliższe poznanie kraju na celu istotnie mieć będą.

Wzorem lat ubiegłych wydamy specjalny **Numer monograficzny** znacznie zwiększonej objętości i obficie ilustrowany, poświęcony jednej ciekawej jednostce geograficznej na ziemiach naszych. Korzystając też z materiałów, nagromadzonych lub zamówionych do niedoszłej niestety, z przyczyn od Towarzystwa Krajoznawczego niezależnych, wystawy kartograficznej, dać będziemy w możności kilka poważniejszych prac, tworzących razem pewną całość i obrazujących stan obecny i przeszłość **Kartografii polskiej**.

Przystępujemy do pracy, z zamiarem zwiększenia w miarę możliwości objętości pisma, co w znacznej mierze zależeć musi od poparcia przyjaciół naszych i do współdziałania zamierzeniom naszym jak najszersze koła miłośników rzeczy i spraw ojczyrstych wzywamy.

Poza tem, pragnąc ułatwić wszystkim naszym czytelnikom posiadanie pięknych ilustracji krajoznawczych w dużym formacie, odbitych na wykwintnym papierze, ilustracji, które w roku bieżącym wydawaliśmy w specjalnych 4 albumach—jako płatne premia w cenie 2 rb. dla prenumeratorów rocznych (po 4 rb. zaś nabywanych oddzielnie z przesyłką), postanowiliśmy od r. 1914 dodawać do każdego numeru dla wszystkich bez wyjątku prenumeratorów naszych karton kredowy z taką ilustracją (wyróżniające się malowniczością krajobrazy, zabytki historyczne i sztuki, oraz typy ludowe) pobierając jedynie częściowy zwrot kosztów w postaci dopłaty 25 kop. kwartalnie.

Warunki prenumeraty „Ziemi“:

Przedpłata w Warszawie od Z przesyłką pocztową.

I Stycznia 1914 r.

Rocznie	6.—	Rocznie	7.50
Półrocznie	3.—	Półrocznie	3.80
Kwartalnie	1.50	Kwartalnie	1.90

Za odnośnienie do domu dopłaca się kop. 15 kwartalnie.

Za granicą rb. 9 (22,5 kor., 20 mk., 25 fr.).

W filii lwowskiej—16 kor., z przesyłką 18 kor.

Cena numeru pojedynczego 20 kop.

Roczniki z lat 1911, 1912 i 1913 (obejmujące 850 stron druku oraz 500 — 600 ilustracji) nabywać można po cenie normalnej (rb. 5, w ozdobnej oprawie rb. 6.50). Rocznik 1910 r. (pierwszy nakład wyczerpany) wydany będzie w nowym nakładzie w lutym 1914 r. po rb. 8.50, w ozdobnej oprawie po rb. 10.

Dla nowych całorocznych prenumeratorów roczniki dawne z ustępstwem 25⁰/₀.

Prenumeratę na „Ziemię“ przyjmują: wszystkie księgarnie w kraju i zagranicą oraz Oddziały Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego: w Błoniu, Częstochowie, Chełmie, Jędrzejowie, Grajewie, Grójcu, Kaliszu, Kielcach, Koninie, Kutnie, Lublinie, Łomży, Łowiczu, Łodzi, Mławie, Olkuszu, Ostrołęce, Ostrowcu, Piotrkowie, Radomiu, Siedlcach, Wieluniu, Sosnowcu, Włocławku i Zawierciu, oraz Towarzystwo Krajoznawcze w Poznaniu i filia lwowska „Ziemi“ (ul. Batorego 12).

Członkowie Towarzystwa Krajoznawczego oraz Czł. Tow. Miłośników Historii, nadsyłający prenumeratę bezpośrednio do administracji, otrzymują od wszelkich wydawnictw Ziemi 10⁰/₀ zniżki.

Oprócz czterech wielkich tomów „Ziemi“, nowi prenumeratorowie nabywać mogą na warunkach zniżonych (10⁰/₀) następujące wydawnictwa:

a) Cztery piękne albumy:

- I. „Z Naszych Krajobrazów“.
- II. „Typy Ludowe“.
- III. „Z Wybrzeży Bałtyku“.
- IV. „Z Karpat“.

W cenie **80** kop. (z przesyłką rb. **1**) za każdy—rb. **3**,
(z przesyłką rb. **3** kop. **60**) za wszystkie.

b) Opisy monograficzne:

- a) Pomorze Kaszubskie (**50** kop.)
- b) Tatry (**60** kop.)
- c) Księżacy i Księstwo Łowickie (rb. **1**).

c) Odbitki:

Zygmunt Gloger przez M. Federowskiego (**40** kop.)
Stare Wilno przez dr. Wł. Zahorskiego (**30** kop.)

Badania meteorologiczne.

W roku sprawozdawczym pomiary temperatury, opadów i usłonecznienia prowadzone były w Jędrzejowie; pomiary opadów—w Suchedniowie, Biełlinach i na Św. Krzyżu (pow. kielecki), w Olkusz, Wysokiem (pow. krasnostawski), Ostrołęce, Miechowie i Częstochowie. W ostatnich 3 miejscowościach przez część roku tylko. Stacja pluwiometryczna ze Św. Krzyża od lipca została przeniesiona do Włoszczowy. Sprawozdania wszystkich stacji były nadsyłane do Głównego Biura Meteorologicznego przy Muzeum P. i R. w Warszawie i drukowane w „Ziemi“.

SPRAWOZDANIE

STAN CZYNNY.

1. Kasa.

W dniu 1/I 1913 r. pozostawało gotówką	1258	28	
W ciągu 1913 r. wpłynęło	24305	51	
Razem	25563	79	
w tymże okresie wypłacono	25326	67	
Pozostaje w gotowiznie na 1914 r.			237 12

2. Bank Handlowy. Fund. im. Nałkowskiego.

W dniu 1/I 1913 r. pozostawało	2083	55	
W ciągu 1913 r. wpłynęło	500	—	
Procenty za 1913 r.	87	81	
Razem	2671	36	
W tymże okresie podniesiono	1237	67	
Pozostaje na 1914 r.			1433 69

3. Bank Handlowy R-k Przekazowy.

W dniu 1/I 1913 r. pozostawało	470	24	
W ciągu 1913 r. wpłacono	3715	—	
Procenty za 1913 r.	30	19	
Razem	4215	43	
W tymże okresie podniesiono	3735	—	
Pozostaje na 1914 r.			480 43

4. Bank Handlowy R-k Domu.

Wpłacono w 1913 r.	3102	50	
Procenty za 1913 r.	67	14	
Pozostaje na 1914 r.			3169 64

5. Bank Tow. Spółdz. R-k Domu.

Wpłacono w 1913 r.	2813	—	
Procenty za 1913 r.	104	60	
Pozostaje na 1914 r.			2917 60

6. R-k Papierów Procentowych.

W d. 1/I 1913 r. było R. 400 L. Z. T. K. M. 5 ⁰ / ₀	382	07	
W ciągu 1913 r. nab. R 1000 L. Z. T. K. M. 5 ⁰ / ₀	880	—	
Pozostaje na 1914 r. R. 1400 L. Z. T. K. M. 5 ⁰ / ₀			1262 07
Do przeniesienia			9500 55

KASOWE.

Z przeniesienia . . .

9500 55

7. Wydawnictwa własne.

Wartość pg. inwentarza p. 1/I 1913 r. . .	8758	70
Nowe wydawnictwa	748	41
Razem	9507	11

Wyłączając z tej sumy:

Wartość pocztówek p. 1/I 1913 r. R. 5160.53		
Odpisane straty za ub. lata „ 1222.10	6382	63
Razem	3124	48

Sprzedaż w 1913 r. . . . . R. 327.22		
po potrąceniu zysku . . . . . „ 108.07	219	15

Wartość inwentarza p. 1/I 1914 r. 2905 33

8. Pocztówki.

Wartość inwentarza p. 1/I 1913 r.	5160	53
Wydatki w 1913 r.	1670	63
Razem	6831	16

Sprzedaż w 1913 r. . . . . R. 2251.34		
po potrąceniu zysku . . . . . „ 725.63	1525	71

Wartość inwentarza p. 1/I 1914 r. 5305 45

9. Żetony.

Nabyte w 1913 r.	210	42
Sprzedaż w 1913 r. . . . . R. 255.—		
po potrąceniu zysku . . . . . „ 58.83	196	17

Wartość inwentarza p. 1/I 1914 r. 14 25

10. Ruchomości.

Wartość inwentarza p. 1/I 1913 r.	842	49
Ruchomości w muzeum	1020	—
Nabyto w 1913 r. za	209	67
Razem	2072	16

Odpisano na straty 10 29

Wartość inwentarza p. 1/I 1914 r. 2061 87

Do przeniesienia 19787 45

Z przeniesienia		19787 45
11. Muzeum.		
Wartość inwentarza p. 1/I 1913 r.	10897 73	
Nabyto w 1913 r. za	393 25	
Razem	11290 98	
Przeniesiono na R-k Ruchomoś. R. 1020.—		
„ „ „ Przewroc. „ 2600.—		
Odpisano na straty . . . . . „ 71.33	3691 33	
Wartość inwentarza p. 1/I 1914 r.		7599 65
12. Biblioteka.		
Wartość inwentarza p. 1/I 1913 r.	1761 81	
Nabyto w 1913 r.	460 74	
Razem	2222 55	
Sprzedaż dubletów . . . . . R. 79.83		
Odpisano na straty . . . . . „ 23.71	103 54	
Wartość inwentarza p. 1/I 1914 r.		2119 01
13. Przewrocarnia.		
Przeniesione z R-ku Muzeum	2600 —	
„ „ „ now. latarni	272 50	
Wartość inwentarza p. 1/I 1914 r.		2872 50
14. Schronisko w Łysogórach.		
Wartość inwentarza p. 1/I 1914 r.		158 61
15. Składki zaległe.		
Preliminowany wpływ w 1914 r.		300 —
16. Wydawnictwo „Ziemia“.		
Saldo p. 1/I 1914 r.		2705 49
17. Dłużnicy.		
Saldo p. 1/I 1914 r.		290 36
Ogół stanu czynnego		35833 07

STAN BIERNY.

1. R-k Kapitału.

Saldo na 1/I 1913 r.	23652 04	
Różnica na wydawn. komis.	977 81	
Razem	24629 85	
Potrącono różnicę na wydawn. T-wa	1222 10	
Saldo p. 1/I 1914 r.		23407 75

2. Kapitał Rezerwowy.

Saldo p. 1/I 1914 r.		152 25
------------------------------	--	--------

3. Fundusz im. Nałkowskiego.

Saldo p. 1/I 1913 r.	2083 55	
Wpływy w 1913 r.	507 —	
Procenty z banku za 1913 r.	91 31	
Razem	2681 86	
Wydatki na wydawnictwo	795 85	
Saldo p. 1/I 1914 r.		1886 01
Na rachun. w B-ku Handl. . R. 1433.69		
5% List. Zast. T. K. M. W. „ 440.—		
Gotowizną w kasie . . . . . „ 12.32		
Razem j. w. R. 1886.01		

4. Fundusz budowy domu.

a) Dar gwiazdkowy:

Saldo na 1/I 1913 r. . . . . R. 1200.09		
Wpływy w 1913 r. . . . . „ 1322.45	2522 54	

b) Ofiary:

Wpływy w 1913 r. . . . . R. 3007,84		
Procenty . . . . . „ 142.73		
Razem R. 3150.57		
Wydatki na bud. domu . . . „ 131.54	3019 03	
Do przeniesienia	5541 57	25446 01

Z przeniesienia	5541 57	25446 01
c) Składka dodatkowa:		
Wpływy w 1913 r.	1499 95	
Saldo p. 1/I 1914 r.		7041 52
Na rach. w Banku Handl. . R. 3169.64		
Spółdz. . „ 2917.60		
R. 900—L. Z. 5% T. K. M. W. „ 822.07		
Gotowizną w kasie . . . . . „ 132.21		
Razem j. w. <u>7041.52</u>		
5. Album Zdobnictwa.		
Saldo p. 1/I 1914 r.		251 62
6. Wydawnictwa Komisowe.		
Saldo p. 1/I 1913 r.	1931 85	
Wpływy w 1913 r.	1421 28	
Razem	<u>3353 13</u>	
Odpisano na R-k Kapitału . R. 977.81		
Wydatki w 1913 r. . . . . „ 601.02		
Zysk za 1913 r. . . . . „ 711.40	2290 23	
Saldo p. 1/I 1914 r.		1062 90
7. Składki na 1914 r.		
Saldo p. 1/I 1914 r.		182 75
8. Wierzyciele.		
Saldo p. 1/I 1914 r.		757 29
9. R-k Strat i Zysków.		
Zyski za 1913 r.		1090 98
Ogół stanu biernego		<u>35833 07</u>

Protokół Komisji Rewizyjnej.

Niżej podpisani członkowie Komisji Rewizyjnej przejrzeni i sprawdzili, w lokalu Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego, w dn. 15 i 19 lutego 1914 r., przedstawione im przez Zarząd Towarzystwa: bilans za rok 1913, oraz wszystkie księgi kasowe, rachunki, kwity i dowody.

Według ksiąg Towarzystwa, w dniu 1 stycznia 1913 roku pozostawało gotówką w kasie Towarzystwa . . . Rb. 1258.28
w ciągu 1913 r. wpłynęło . . . . . „ 24305.51

Razem . . . Rb. 25563.79

w tymże okresie wypłacono ogółem . . . . . „ 25326.67

pozostało w gotowiznie 1 stycznia 1914 r. . . . Rb. 237.12

Komisja Rewizyjna stwierdziła zgodność wszystkich pozycji kasowych z dokumentami. Przytem Komisja Rewizyjna zwróciła uwagę na rozrost Towarzystwa, który wywołał w ubiegłym roku potrzebę zaprowadzenia całego aparatu ścisłej buchalterii i zesrodkowania w niej centralnej kontroli nad wszystkimi działami pracy pomienionego Towarzystwa.

Stwierdzając z satysfakcją postawienie buchalterii Towarzystwa na wzorowym poziomie, Komisja Rewizyjna wnosi, ażeby Ogólne Zebranie członków Tow. Krajoznawczego bilans za 1913 rok zatwierdziło i pokwitowało Zarząd z poczynionych wydatków.

Warszawa, d. 19 lutego 1914 roku.

Stefan Dziewulski
Dominik Jeżewski
Konrad Olchowicz.

Bilans Polskiego Towarzystwa

STAN CZYNNY.

Ruchomości — inwentarz		2061 87
Muzeum	6187	
„ zbiory fotograficzne i klisze	1412 65	7599 65
Biblioteka pg. inwentarza		2119 01
Przezroczarnia „		2872 50
Wydawnictwa T-wa pg. inwentarza		2905 33
Pocztówki T-wa „ „		5305 45
Schronisko w Łysogórach		158 61
Żetony pg. inwentarza		14 25
Papiery Procentowe		1262 07
Bank Handlowy R-k Przekazowy		480 43
„ „ Fund. Nałkowskiego		1433 69
„ „ „ Domu		3169 64
„ Spółdzielczy „ „		2917 60
Wydawnictwo „Ziemi“		2705 49
Dłużnicy		290 36
R-k Kasy		237 12
Zaległe składki		300 —
		35833 07
		35833 07

Zarząd: Prezes *K. Kulwieć*
Sekretarz *L. Brenneisen*
Skarbnik *III. Dobrowolski*

Krajoznawczego p. 1 Stycznia 1914 r.

STAN BIERNY.

R-k Kapitału	23407 75
„ „ Rezerwowego	152 25
Fundusz im. Nałkowskiego	1886 01
„ budowy domu A.	2522 54
„ „ „ B.	3019 03
„ „ „ C.	1499 95
Album Zdobnictwa	251 62
Wydawnictwa Komisowe	1062 90
Składki na 1914 rok	182 75
Wierzycciele	757 29
Zyski za 1913 rok	1090 98

35833 07

Komisya rewizyjna: *St. Dziewulski*
D. Jeżewski
K. Olchowicz

Rachunek Strat

R-k	Ruchomości	10 29
"	Muzeum (zmniejszenie wartości) . .	71 33
"	Wyd. „Ziemi“	1500 —
"	Komisji Fotograficznej	33 24
"	Utrzymania lokalu	2358 66
"	Inkaso	165 41
"	Kancelaryi	616 07
"	Delegacyi	49 96
"	Wydatków różnych	197 59
"	Zebrań Miesięcznych	209 67
"	Pensyi	2234 50
"	Komisji Fizyograficznej (na badania naukowe)	1467 73
"	Utrzymania Muzeum (chemikalia i reperacye)	61 70
"	Kosztów administ. wydawnictw. . .	261 07
"	Zapomóg na studia naukowe . . .	200 —
"	„ wycieczkowych	100 —
"	Wystawy Kartograficznej	10 37
"	„ Podhalańskiej	9 20
"	„ Biblioteki (druki)	23 71
"	Zaległych składek	183 75
"	Rocznika 1912 r.	233 05
"	Przezroczarni	298 21
	Czysty zysk za 1913 r.	1090 98
		<hr/>
		11386 49

Zarząd: Prezes *K. Kulwiec*

Sekretarz *L. Brenneisen*

Buchalter *A. Lewiński*

Skarbnik *Wł. Dabrowski*

i Zysków.

R-k Dziesięciny	650 68
” Wypożyczalni Przewrocy	579 96
” Komisji Popularyzacji Krajoznawst.	26 22
” Ofiar	462 —
” Dochodów Niestalych	428 03
” Badań Naukowych (wpłaty Oddz.)	216 —
” Żetonów	58 83
” Odczytów	7 35
” Składek	5625 35
” Komisji Wycieczkowej	948 97
” Wpisowego	538 —
” Wydawnictw własnych	108 07
” Poczówek	725 63
” Wydawnictw komisowych	711 40
” Składek zaległych	300 —

11386 49

Komisja rewizyjna: *St. Dziewulski*
D. Jeżewski.
K. Olchowicz

Wpływy.

Projekt budżetu

Wpisowe		500
Składki członków zaległe	300	
„ „ za rok 1914	6500	6800
Dziesięcina oddziałów prowinc.	650	
„ „ z lat poprzed.	200	850
Rocznik 1913 r. i ogłoszenia		550
Na badania naukowe od Oddziałów		400
Wydawnictwa własne	3350	
„ komisowe	250	3600
Wycieczki		750
Wypożyczalnia przezroczy		700
Zebrania miesięczne		150
Ofiary i wpływy nadzwyczajne		3500
		17800

na rok 1914.

Wydatki.

Utrzymanie lokali	2400	
Światło i opał	400	
Pensye pracowników	3300	
Wydatki kancelaryjne	800	
„ administracji wydawnictw.	300	7200
Badania naukowe	2000	
Wydawnictwa własne	2500	
Rocznik 1913 r.	900	
Biblioteka	500	
Zbiory fotograficzne	500	
Nowe przezrocza i latarnie	400	6800
Utrzymanie Muzeum	200	
Delegacye i reprezentacye	300	
Zebrania miesięczne	400	900
Wydawnictwu „Ziemi“ subsydyum	1000	
Zapomogi na studia	200	
„ wycieczkowe	100	1300
Ruchomości	350	
Inkaso	200	
Wydatki nieprzewidziane	200	750
Wierzyciele		850
<hr/> <hr/>		17800

B. Oddziały prowincjonalne

Oddział Błonieński.

Adres: Błonie (Warsz.) — p. **Aleksy Chrzanowski.**

— **Liczba członków:** W ciągu roku przybyło 70, ubyło 2—jest: 68.

— **Zarząd Oddziału:** Prezes *Aleksy Chrzanowski*, wice-prezes *Jan Plebański*, sekretarz *Stefan Wierusz-Kowalski*, skarbnik *Karol Jabłoński*, kustosz *Tomasz Bleszyński*.—Komisyja rewizyjna: *ks. Czesław Skomorowski*, *Adam Olszewski* i *Tadeusz Wierusz-Kowalski*.

— **Zebrania.** Oddział odbył zebrań ogólnych 1, miesięcznych 4. W zebraniach wzięły udział 234 osoby. **Wygłoszono referaty:** *A. Chrzanowski* „Ziemia rodzinna“, *T. Bleszyński* „Mazury Pruskie“, *J. Plebański* „Ziemia Błonieńska“.

— **Odczyty.** Zorganizowano 2 odczyty: *M. Wisznickiego* „Pieszo z Warszawy do Zakopanego“ (90 osób) i *K. Kulwiecia* „Polesie“ (49 osób)—razem wysłuchało odczytów 139 osób.

— **Biblioteka.** Przybyło 4 plany, 2 atlasy. Ogółem jest 16 tomów, 4 mapy, 2 atlasy.

— **Wycieczki.** Urządzono 7 wycieczek: do Okopów Szwedzkich pod Błoniem, do Łowicza, do Rokitna, do Żyrardowa, do Kampinosa i Żelazowej Woli, do Milanówka na wystawę rolniczą i do cukrowni w Józefowie. Wzięły udział ogółem 174 osoby. Wszystkie wycieczki prowadził *A. Chrzanowski*.

Sprawozdanie kasowe:

Wpływy.

Wpisowe nowych członków	rb. 66.—
Składki za rok 1913	” 118.—
Zysk (brutto) ze sprzedaży wydawn. Centrali	” 49.12
Wpływ (brutto) z wycieczek	” 33.51
” ” z odczytów	” 32.61
” ” z prenumeraty „Ziemi“	” 24.50
” za znaki T-wa	” 10.—
	<hr/>
Razem rb. 333.74	

Wydatki.

Wydatki kancelaryjne	rb. 17.71
Prenumerata „Ziemi“	” 37.60
Za sprowadzone wydawnictwa z Centrali	” 25.—
Koszty urządzenia odczytów	” 68.97
” ” wycieczek	” 11.20
Na bibliotekę	” 16.73
Nabycie latarni projekcyjnej	” 65.—
Znaki T-wa	” 10.—
Saldo	” 81.53
	<hr/>
Razem rb. 333.74	

Oddział Chełmski.

Adres: Chełm, dr. E. Łuczkowski.

— **Liczba członków.** Było w 1912 r. 106, przybyło 3, ubyło 17, — jest 92.

— **Zarząd Oddziału.** Prezes *dr. E. Łuczkowski*, wice-prezes *Józef Papużyński*, sekretarz *Juljan Kusz*, skarbnik *Marjan Wolff*, gospodarz lokalu *Antoni Kusz*, kustosz *P. Papużyński*, członek zarządu *Romuald Wyczołkowski*. Komisya rewizyjna: *Felicjan Lechnicki*, *Aleksander Kochański* i *Bolesław Piotrowski*.

— **Zebrania.** Oddział odbył zebrania ogólnych 2, miesięcznych 8; wzięło udział w zebraniach osób 320.

Wygłoszono 7 referatów: *Józef Papużyński* „Koniec świata“, *dr. E. Łuczkowski* „O przesadach i zabobonach ludu naszego“, *p. Sokołowski* „Serce, jako dźwignia pracy“, *dr. E. Łuczkowski* „O leczeniu ludowym“, *p. Załuska* „Zjawiska powszednie z punktu widzenia fizyki i chemii“, *dr. E. Łuczkowski* „O pochodzeniu człowieka“ i *p. Lechnicki* „Z zagadnień współczesnego życia ekonomicznego“.

— **Biblioteka:** Przybyło 9 map i 1 plan. Ogółem jest 287 tomów.

— **Zbiory.** Jest okazów 566. Zwiedziło zbiory 72 osoby.

— **Wycieczki.** Urządzono 5 wycieczek: do jeziora Bazyłjańskiego, do Borku Chełmskiego, do Bielawin, do Wytyczna i do Stołpia. Przewodnikami byli *dr. E. Łuczkowski*, *M. Wolff* i *R. Wyczółkowski*. Ogółem wzięło udział w wycieczkach 49 osób. Przyjmowano jedną wycieczkę z Lublina—15 osób. Przewodniczącym komisji wycieczkowej był *Aleksander Michalski*, sekretarzem *Bolesław Tor*.

— **Ogólne uwagi.** Rok sprawozdawczy był dla Oddziału nie pomyślny — ubyło dużo członków, a wielu zalegało z opłatą składek. Z całej liczby członków za ledwo 50 osób wykazało żywsze zainteresowanie sprawami krajoznawstwa — i tylko ci też brali udział w zebraniach i wycieczkach. Zarząd zmuszony był zmienić lokal, którego wyszukanie nastęrczało wielkie trudności z powodu braku mieszkań w Chełmie.

Sprawozdanie kasowe:

Wpływy.

Pozostałość z roku poprzedniego	rb. 20.74
Wpisowe nowych członków	„ 7.—
Składki za rok 1913	„ 197.25
Z prenumeraty „Ziemi“	„ 21.—
Wpływy brutto z zebrań	„ 6.80
Wpływy nadzwyczajne	„ 15.—
	<hr/>
	Razem 267.79

Wydatki.

Wynajem i utrzymanie lokalu	rb. 158.17
Wydatki kancelaryjne	„ 12.45
Za „Ziemię“	„ 36.—
Koszty urządzenia zebrań	„ 20.—
„ „ wycieczek	„ 3.71
Na bibliotekę	„ 8.80
„ fotografie (dla Centrali)	„ 7.—
Dziesięcina	„ 20.43
<i>Saldo</i>	„ 1.23
	<hr/>
	Razem rb. 267.79

Oddział Częstochowski.

Adres: Częstochowa, II aleja, I. 31.

— **Liczba członków.** Było w 1912 r. — 71, przybyło 21, ubyło 8,—jest 84.

— **Zarząd Oddziału.** Prezes *dr. Władysław Biegański*, wice-prezes *Adam Świętochowski*, sekretarz *Władysław Gay*, skarbnik *Bolesław Płodowski*, kustosz *Wacław Płodowski*, członkowie *Jan Dreszer*, *Jan Wróblewski*, *Leon Mońkowski* i *Leon Butrymowicz*. Komisya rewizyjna: *dr. Karol Rozenfeld* i *Edmund Nowak*.

— **Zebrania.** Oddział odbył zebrań ogólnych 1, miesięcznych 4, wzięto udział w zebraniach osób 154. Wygłoszono 3 referaty: *dr. Ludomira Biegańska* „Szata roślinna ziem Polski“, *Jan Wróblewski* „Białowieża“, *M. Rawita-Witanowski* „Radomsk i okolice“.

— **Pomiary meteorologiczne.** Założono 1 stację, która prowadzona była od stycznia do czerwca.

— **Biblioteka.** Przybyło 23 dzieła, map 4. Ogółem jest 147 tomów, map 18.

— **Zbiory.** Przybyło fotografii 5, okazów mineralogicznych 10, florystycznych — 1 zielnik, faunistycznych 18 i 6 gablotek (380 okazów), archeologicznych 14, numizmatycznych 85. Jest okazów 577. Zwiedziło zbiory 400 osób.

— **Wycieczki.** Urządzono 5 wycieczek: do fabryki przędzy jutowej w Częstochowie, do Olsztyna, Mirowa, Ojcowa i huty w Rakowie. Wszystkie wycieczki prowadził przewodniczący komisji *Jan Wróblewski*. Ogółem wzięło udział w wycieczkach 181 osób. Przyjmano jedną wycieczkę z Kalisza — 22 osoby.

Sekcję fotograficzną prowadził *K. Lechowski*.

Następujące instytucje i osoby okazały poparcie pracom Oddziału: T-wo Opieki Szkolnej gub. Piotrkowskiej, Oddział Częstochowski Stow. Nauczycielstwa Polskiego, inż. Zaborski z Warszawy, inż. A. Świętochowski, p. Zieliński, p. Wieprzycki, ks. Magott, inż. Rutkowski z Wrzosowa, fabryka Częstochowianka, p. Szwejcer, p. Zwolanowski, dominium Żłoty Potok (nadleśny p. Krzeszkiewicz), Lechowski i Lambrecht.

Sprawozdanie kasowe:

Wpływy.

Pozostałość z roku poprzedniego	rb. 104.86
Wpisowe nowych członków	„ 15.—
Składki za rok 1913	„ 237.75
Ze sprzedaży wydawnictw Centrali	„ 51.30
„ „ „ Oddziałów	„ 3.60
Wpływy nadzwyczajne	„ 45.00
Procent od sum złożonych w bankach	„ 19.27
Pozostałość sekcyi muzealnej z r. 1912	„ 281.78
	<hr/>
	Razem rb. 758.56

Wydatki:

Wynajem i utrzymanie lokalu	rb. 248.—
Wynagrodzenie woźnego	„ 5.—
Wydatki kancelaryjne	„ 17.10
Za wydawnictwa Centrali	„ 113.99
Koszty urządzenia odczytów	„ 8.93
Inkaso	„ 9.90
Na bibliotekę	„ 41.91
„ badania naukowe	„ 15.00
„ zbiory muzealne	„ 24.70
„ zbiory fotograficzne	„ 10.—
	<hr/>
	do przeniesienia rb. 494.53

	z przeniesienia rb.	494.53
Dziesięcina Centrali	„	26.88
Wydatki drobne	„	5.95
<i>Saldo</i>	„	231.20
	<hr/>	
	Razem rb.	758.56

Oddział Grajewski.

Adres: Grajewo (Łomż.) Bank dla handlu i przemysłu, p. B. Jabłkowski.

Zarząd Oddziału. Prezes *B. Jabłkowski*, wiceprezes *ks. J. Butanowicz*, sekretarz *E. Łuniewska*, skarbnik *J. Członkowski*, kustoszka i bibliotekarka *C. Brunne*, gospodyni lokalu *J. Chyczewska*.

Oddział rozpoczął działalność w końcu grudnia.

Oddział Grójecki.

Adres: Grójec (Warsz.), p. Henryk Hołownia.

— **Liczba członków.** Było w 1912 r. 88,—przybyło 1, ubyło 14,—jest 75.

— **Zarząd Oddziału.** Prezes *Stanisław Czekanowski*, wiceprezes *Stefan Ambrożewicz*, sekretarz, *Henryk Hołownia*, skarbnik *Stanisław Orzankowski*, członek: *Wiktor Kotarbiński*. Komisya rewizyjna *Józef Czirpisz* i *Antoni Wojdan*.

— **Zebrania.** Oddział odbył zebrania ogólnych 2, wzięło udział osób 96.

— **Odczyty.** Urządzono dwa odczyty Prezesa Oddziału *Stanisława Czekanowskiego*, „Mazury pruskie—kraj i ludzie“ i wice-prezesa Zarządu Głównego *M. Wysznińskiego* „Pieszko do Zakopanego“.

Wycieczek Oddział w roku sprawozdawczym nie organizował.

Oddział Jędrzejowski.

— **Adres:** Jędrzejów (kiel.), dr. F. Przytkowski.
— **Liczba członków.** Było w r. 1912 33; —
jest 33.

— **Zarząd Oddziału.** Prezes *dr. Feliks Przytkowski*, wice-prezesa *Fr. Adamowicz* i *dr. S. Pitass*, sekretarz *Emilja Kabzińska*, skarbnik *Antoni Sucharkiewicz*, kustosz *Wincenty Rumprecht*. Komisya rewizyjna ks. *J. Kociszewski* i *K. Gądzik*.

— **Zebrania.** Oddział odbył jedno zebranie roczne, w którym wzięło udział 5 osób.

— **Pomiary meteorologiczne.** Prowadzono przez cały rok bez przerwy i sprawozdania przesyłano co miesiąc do Biura meteorologicznego w Warszawie i do „Kuryera Kieleckiego“.

— **Biblioteka.** Przybyło 2 tomy. Ogółem jest 30 tomów.

— **Zbiory.** Przybyło fotografii 4, okazów geologicznych 12, mineralogicznych 1, archeologicznych 1, pamiątek historycznych 3, numizmatów 11. Ogółem jest około 1000 okazów.

Następujące osoby poparły prace Oddziału: Julian Kosicki, Ignacy Suchecki i Julian Zubrzycki.

Stacya meteorologiczna w osobie d-ra F. Przytkowskiego nagrodzona została listem pochwalnym Centralnego T-wa Rolniczego na wystawie w Jędrzejowie we wrześniu 1913 r.

Projektowane jest urządzenie przy stacyi meteorologicznej stacyi telegrafu iskrowego w celu otrzymywania danych meteorologicznych bezpośrednio z wieży Eiffla w Paryżu.

Sprawozdanie kasowe.

Wpływy.

Składki za rok 1913 . . . . . rb. 49.50

Wydatki.

Na prenumeratę „Ziemi“	rb. 15.55
Dziiesięcina Centrali	„ 4.95
Komplet papierków do heliografu	„ 9.—
Splata części długu	„ 20.—

Razem rb. 49.50

Pozostaje na rok 1914 długu 50 r. 80 k.

Oddział Kaliski.

— **Adres:** Kalisz, Nowoogrodowa, 2 — p. Konstanty Bzowski.

— **Liczba członków.** Było w r. 1912—122, przybyło 52, ubyło 20, — jest 154.

— **Zarząd Oddziału.** Prezes *Alfons Parczewski*, wice-prezes *Stanisław Bzowski*, sekretarz *Konstanty Bzowski*, skarbnik *Marya Nieniewska*, członkowie: *Kazimierz Becki*, *Józef Dąbrowski*, *Hieronim Miączyński* (do 1 lipca) *s. p. Władysław Lesser*, *Melania Parczewska*, *Wacław Ruszkowski* i *Feliks Matawowski*. Komisya rewizyjna: *Emilja Bohowiczowa*, *Feliks Bruśnicki* i *Wanda Piotrowska*. Zarząd odbył 12 posiedzeń.

— **Zebrania.** Oddział odbył zebrzań ogólnych 2 i miesięcznych 5; wzięło udział w zebraniach osób 197. Wygłoszono 6 referatów: *Melania Parczewska* „O Śląsku“, *Józef Dąbrowski* „Miasteczko polskie w Poznańskim“, *Kazimiera Kolska* „O Kaszubach i ziemi kaszubskiej“, *Alfred Ziółkowski* „O potrzebie utworzenia sekcji fizyograficznej“, *Alfons Parczewski* „Wspomnienie pośmiertne o Aleksandrze Jabłonowskim i Antonim Małeckim“, *Melania Parczewska* „Życiorys Karłowicza“.

— **Badania naukowe.** Zorganizowano badanie grodzisk w okolicy.

— **Odczyty.** Urządzono 4 odczyty publiczne: *Aleksandra Janowskiego* „Pamiętki Polskie w Padwie“, *Ludwika Krzywickiego* „Plemiona Polskie“, *Ignacy Piątkowskiej-Kuczborskiej* „Zwyczaje i pojęcia ludu Sie-

radzkiego“ i *Stanisława Thugutta* „Wyżyna Małopolska“. Ogółem wysłuchało odczytów 160 osób.

— **Biblioteka.** Przybyło dzieł 8, czasopism 3. Jest ogółem 90 tomów.

— **Zbiory.** Przybyło fotografii 7, obrazów 3, okazów geologicznych 2, mineralogicznych 10, faunistycznych 5, archeologicznych 32, etnograficznych 56. Ogółem jest okazów 330. Zwiedziły zbiory osób 243.

— **Wycieczki.** Urządzono 8 wycieczek: do Ostrzeszowa i Antonina w Poznańskim, Kokanina, Kościelnej Wsi, Liskowa, Żydowa, Sieradza i Warszawy. Z tych 5 wycieczek prowadził *K. Becki*, pozostałe *F. Matawowski*. Ogółem wzięło udział w wycieczkach osób 242. Przyjmowano jedną wycieczkę z Włocławka (wraz z Kutnem) — osób 25.

— **Komisye:** Odczytowa — *Stanisław Bzowski* i *Konstanty Bzowski*, Wycieczkowa — *Kazimierz Becki* i *Feliks Matawowski*, Fotograficzna — *Wacław Ruszkowski* i *Feliks Matawowski*, Biblioteczna — *Konstanty Bzowski*, Wydawnicza — *Alfons Parczewski*, *Józef Dąbrowski* i *Melania Parczewska*, Fizyograficzna — *Melania Parczewska*, *Józef Dąbrowski*, *Alfred Ziółkowski*, *Tadeusz Lech* i *Wanda Piotrowska*, Muzealna — *Melania Parczewska* i *Marya Nieniewska*.

Następujące instytucje i osoby złożyły ofiary i poparły prace Oddziału: pp. sukcesorowie ś. p. Stanisława bar. Graevégo, Franciszka baronowa Graevé, Klotz z Piwonie, Miączyński, Parczewska, Ruszkowski, I Tow. Wzajemnego Kredytu, I Tow. Pożyczkowo-Oszczędnościowe, Karwaciński ze Skarszewa, Karśnicki z Majkowa, Bronikowska ze Szczypiorna, Milewscy, Żywanowska, Młynarscy, Dąbrowski, Bohowiczowie, Lechowie, Krzymuscy, Kopalińska i Kruszyńska.

Rozwój normalny Oddziału hamowany jest w znacznej mierze przez szczupłość lokalu — oraz obojętność ogółu miejscowego dla spraw krajoznawczych.

Sprawozdanie kasowe.

Wpływy.

Pozostałość z roku poprzedniego	rb.	68.—
Wpisowe nowych członków	"	52.—
Składki za rok sprawozdawczy	"	364.25
" zaległe	"	26.—
" na rok 1914	"	38.25
Wpływy ze sprzedaży wydawnictw Centrali	"	8.90
" " " " pocztówek	"	47.92
" z prenumeraty „Ziemi“	"	162.70
Dochód z wycieczek	"	—90
" z odczytów	"	91.42
Dochody nadzwyczajne	"	125.—
Procent od sum lokowany w bankach	"	5.—
Muzeum	"	12.64
Ze sprzedaży znaczków członkowskich	"	4.40
		<hr/>
	Razem rb.	1007.38

Wydatki.

Wynajem i utrzymanie lokalu	rb.	231.45
Pensye służby	"	78.—
Wydatki kancelaryjne	"	49.30
Prenumerata „Ziemi“	"	183.86
Za wydawnictwa obce i innych Oddziałów	"	34.58
Koszty urządzenia odczytów	"	206.—
Na bibliotekę	"	18.22
" Muzeum	"	73.35
" badania naukowe	"	45.—
Ubezpieczenie od ognia	"	22.70
Za roczniki 1912 r.	"	18.30
Wieniec na grób ś. p. Władysława Lessera	"	15.—
Wydatki drobne	"	14.91
Saldo	"	16.71
		<hr/>
	Razem rb.	1007.38

Oddział Kielecki.

— **Adres:** Kielce, ul. Leonarda 14.

— **Liczba członków.** Było w 1912 r.—104 przybyło 22, ubyło 12, — jest 114.

Zarząd Oddziału. Prezes *M. Zawadzki* (do 3 marca), *W. Janiszowski*, później *Mieczysław Kaczanowicz*, wiceprezes *Kazimierz Frucz*, sekretarz *Edmund Padechowicz*, skarbnik *Wincenty Kirchner*, gospodarz i kustosz *Tadeusz Włoszek*, członkowie: *Stanisław Podolski*, *Zdzisław Lenartowicz*. Komisya rewizyjna: *Eleonora Markowska*, *Lukasz Jedlicki*, *Józef Żołątkowski*. Zarząd odbył 11 posiedzeń.

— **Zebrania.** Oddział odbył zebrań ogólnych 1; wzięło udział w zebraniu 16 osób.

-- **Badania naukowe.** *P. Z. Lenartowicz* odnalazł wykopaliska w Łopusznie (pow. kielecki) i Złotej (pow. sandomierski), *p. J. Milicer* dokonał poszukiwań archeologicznych pod Opatowem.

— **Odczyty.** Urządzono 4 odczyty publiczne: *J. Chelmińskiego* „Telegraf bez drutu“, *M. Koczanowicza* „Tadeusz Czacki“ i *St. Thugutta* „Wyżyna Małopolska“. Ogółem wysłuchało odczytów 423 osoby.

— **Biblioteka.** Przybyło dzieł 14 czasopism 1, map 3, planów 4. Jest ogółem 280 tomów, 53 broszury, map 29 planów 9. Korzystało z biblioteki 15 osób.

— **Zbiory.** Przybyło fotografii 100, obrazów 9, okazów paleontologicznych 2, mineralogicznych 2, fauny 27, archeologicznych 82, etnograficznych 2, przedmiotów muzealnych 124, dokumentów 6, numizmatów 28, przeczocy 54, medalów 9, rękopisów 2, broni i pocisków 4, przyrządów 2. Ogółem jest okazów 2509. Zwiedziło zbiory osób 804.

— **Wycieczki.** Urządzono 7 wycieczek: do browaru E. Karscha, do Małogoszcza, Wąchocka, Ojcowa, Ćmińska i na Św. Krzyż. Wycieczki prowadzili: *W. Janiszowski*, *M. Gacki*, *T. Włoszek* i *W. Hüet*. Ogółem wzięło udział udział w wycieczkach osób 90. Przyjmano 12 wycieczek: z Radomia, Lublina, Warszawy,

Starej wsi, Żbikowa, Piotrkowa, Płocka, Kazimierzy Wielkiej, Łodzi — razem osób 167.

— **Komisye.** Odczytowa — *M. Zawadzki*, Wycieczkowa *W. Huet*, *M. Gacki*, *B. Szartowski*, *E. Padechowicz*, *S. Podolski*, Fotograficzna *Z. Lenartowicz*, *W. Koterski*.

Następujące instytucje i osoby złożyły ofiary i poparły prace Oddziału: Resursa Kielecka, pp. Z. Andrzejewski, Arkuszewscy, Budkowski z Łopuszna, Ciechoński Wacław, Frycz Kazimierz, Gaszyńscy, Grabkowscy z Lasochowa, Chwalibóg Feliks, Jakowicka Marya, Jaroński Wiktor, Kalinowski Czesław, Kossuth L., Laskowski Bronisław, Lenartowicz Z., Lenartowicz W., Majewski z Kotlic, Markowski B., Milicer J., Padechowicz E., I. Podolski, St. Podolski, B. Ratajski, E. Różycki, Z. Rzędowski, Skłodowski J. Sobczyk, J. Siuda, Szczerbińska, Suliga, S. Tomaszewski, J. Tymieniecki, I. Zaborowska, Zahorowski, A. Zeydlerowa, J. Zubrzycki.

— **Działalność Oddziału** ujawniła się głównie w następujących kierunkach: Siedzibę Tow. wraz ze zbiorami zmieniono na większą i przeniesiono do odpowiedniejszej części miasta. Rozpoczęto gromadzenie funduszu na dom własny, jednakże w roku sprawozdawczym, oprócz dobrowolnych ofiar, w ilości 160 r. 16 kop., nie wpłynęło nic na ten cel z bieżących dochodów Tow., z powodu użycia ich na zbiory archeologiczne (250 rb.) Brano udział pośredni w następujących pracach naukowych:

Prof. Sz. Askenazemu do dzieła „Napoleon i Polacy“ dostarczono dokładnych fotograficznych kopii dwu portretów: kap. Ambr. Skarżyńskiego i kap. Joachima Hempla; fotograficznych kopij i odpisów dokumentów osobistych i korespondencji wspomnianego Skarżyńskiego i innych. Przeprowadzono skuteczną korespondencję z osobami życzliwymi Tow. w sprawie okazania p. Lenciewiczowi pomocy w badaniach antropologicznych.

W pewnej mierze brano udział w pracy, pp. J. Czarnockiego i J. Samsonowicza, mającej na celu badania geologiczne w Łagowie, Opatowie i Iwaniskach.

Do „Pamiętnika Fizyograficznego“ za 1914 r. dostarczono Zarządowi głównemu dokładnych kopii foto-

graficznych i wymiarów, ozdobnej ceramiki przedhistorycznej ze Złotej (p. Sandom).

Wszystkie kopje fotograficzne odznaczające się dokładnością sporządził *Władysław Kosterki*.

Rocznicę śmierci Tadeusza Czackiego uczczono obchodem złożonym z odczytu, śpiewu i muzyki.

Sprostowano niektóre wiadomości odnoszące się do gub. kieleckiej i dostarczono nowych do „Przewodnika po Europie“, wydawanego we Lwowie pod red. M. Orłowicza.

Zajęcia muzealne w ciągu miesięcy jesiennych były poświęcone przeważnie przyprawieniu do należytego stanu okazów ceramiki przedhistorycznej ze Złotej (pow. sandom.) i Łopuszna (pow. kielecki), którą, jak wiadomo zdobywa się w kawałkach. Pracy tej poświęcił sporo czasu obok p. *Z. Lenartowicza*, prof. *T. Włoszek*. Członek T-wa *J. Milicer* rozpoczął porządkowanie odnalezionych przez siebie przedmiotów w okolicy Opatowa.

Ze zbiorów odnosi niewątpliwy pożytek zarówno młodzież szkolna jak i wogóle osoby zwiedzające. Interesowanie się zbiorami wzrasta, za dowód czego służy składanie darów muzealnych, które w niedalekiej przyszłości wymagać będą własnego lokalu. Dzisiaj zajmują całą siedzibę Oddziału, z tego powodu na zebrania i odczyty musimy korzystać z gościnności życzliwych instytucji.

Sprawozdanie kasowe.

Wpływy.

Pozostałość z roku poprzedniego	rb. 383.33
Wpisowe nowych członków	„ 24.—
Składki za rok sprawozdawczy	„ 295.50
„ zaległe	„ 10.50
Wpływy z wycieczek	„ 48.80
„ „ odczytów	„ 195.15
Ofiary na budowę domu	„ 160.16
Dochody nadzwyczajne	„ 25.37
Ze skarbonki muzeum	„ 80.50
	<hr/>
	Razem rb. 1223.31

Wydatki.

Wynajem i utrzymanie lokalu	rb. 363.—
Dziesięcina Zarządowi Główn. za r. 1912	” 30.40
Wydatki kancelaryjne	” 39.66
” na wydawnictwa Centrali	” 45.60
Koszty urządzenia odczytów	” 156.73
” wycieczek	” 35.83
Na zbiory muzealne	” 285.95
” budowę domu	” 160.16
” fotografie	” 9.25
” ruchomości	” 47.50
” wydatki drobne	” 1.28
<i>Saldo</i>	” 47.95
	Razem rb. 1223.31

Oddział Koniński.

— **Adres:** Konin (Kal.) dr. Roman Ostrzycki.

— **Liczba członków.** Jest 56.

— **Zarząd Oddziału.** Prezes *Roman Ostrzycki*, wice-prezesi *Paweł Romocki* i *Władysław Żywanowski*, sekretarz *Stefanja Esse*, skarbnik *Wiktor Grochowski*, kustosz *Roman Beranek*, członkowie: *Antoni Slepowroński*, ks. *Stanisław Dutkiewicz*, ks. *Tomasz Jaworski* i *Jan Woliński*. Komisya rewizyjna: *Stefan Siciński* i *Tadeusz Szretter*.

— **Zebrania.** Oddział odbył zebrań ogólnych 2 i miesięcznych 1; wzięło udział w zebraniach osób 83. Wygłoszono 1 referat: *W. Sztarka* „Sprawozdanie z wycieczki do Żychlina“ odczytał *P. Michel*.

— **Odczyty.** Urządzono 2 odczyty publiczne: *P. Michel* odczytał „Poznaj swój kraj“ i wygłosił pogadankę przyrodniczą „Sosna“. Ogółem wysłuchało odczytów 23 osoby.

— **Biblioteka.** Przybyło dzieł 115, map, 10, planów 1. Jest ogółem 128 tomów, map 22, planów 3. Korzystało z biblioteki osób 23.

— **Zbiory.** Przybyło fotografii 165, obrazów 3, okazów geologicznych 21, mineralogicznych 110, faunistycznych 9, florystycznych 12, archeologicznych 16, pamiątek historycznych 32, numizmatów 153. Ogółem jest okazów 521. Zwiedziło zbiory osób 26.

-- **Wycieczki.** Urządzono 13 wycieczek: do Żychlina, do Konina, Rzgowa, Pyzdr, Ładu i Kawnic, do Goławic, Ślesina, Ignacewa, Lechemia, Wyszyny, Starego Miasta, Bieniszewa, Kazimierza (Biskupiego), Słupcy, Koła, cukrowni „Goławice“. Z tych 6 wycieczek prowadził *P. Michel*, pozostałe: *ks. Dutkiewicz*, *ks. Jaworski*, *W. Sztark*, *St. Esse* (2), *W. Walczykiewicz*, *T. Kubiszewski*, *J. Woliński*. Ogółem wzięło udział w wycieczkach osób 139.

— **Komisye.** Odczytowa:—*A. Ślepowroński*, *R. Beranek* i *J. Woliński*, Wycieczkowa — *J. Woliński*, Fotograficzna — *P. Michel*.

Sprawozdanie kasowe.

Wpływy.

Wpisowe nowych członków	rb.	47.—
Składki za rok sprawozdawczy	„	41.25
„ na rok następny	„	21.75
Wpływy ze sprzedaży wydawnictw Centrali	„	37.80
Dochody nadzwyczajne	„	11.—
„ drobne	„	1.—
		<hr/>
	Razem rb.	159.80

Wydatki.

Wynajem i utrzymanie lokalu	rb.	6.—
Wydatki kancelaryjne	„	10.36
Za wydawnictwa Centrali	„	31.10
Na bibliotekę	„	13.55
„ fotografie	„	21.45
„ ruchomości	„	34.91
„ wydatki drobne	„	3.04
Saldo		<hr/>
	Razem rb.	159.80

Oddział Kujański.

— **Adres:** Włocławek, (Warsz.) ul. Kaliska 1.

— **Liczba członków.** Było w r. 1912—250, przybyło 70, ubyło—59, jest 261.

— **Zarząd Oddziału.** Prezes *Antoni Byszewski*, wice-prezesi *Przemysław Kowalewski* i *Witold Piasecki*, sekretarz *Rafał Furmański*, skarbnik *Witold Piasecki* i *Zofja Xiężopolska*, gospodarz *Roman Kobendza* i *Mieczysława Nowacka*, kustosz *Cypryan Apanowicz*, członkowie: *Stanisława Grubowiecka*, *Antoni Olszakowski* i *Henryk Wińcza*. Komisja rewizyjna: *Karol Xiężopolski* i *Wacław Fubijanowski*. Zarząd odbył 23 posiedzenia.

— **Zebrania.** Oddział odbył zebrań ogólnych 1 i miesięcznych 10; wzięło udział w zebraniach osób 610. Wygłoszono 7 referatów: *Roman Kobendza* „O wycieczkach“, *Wiktor Ambrożewicz* „O kinematografach“, *Witold Piasecki* „Francya“ i „Kaukaz“, *Antoni Olszakowski* „Wycieczka Kalisz — Lisków“ i „Nieszawa—Raciążek“, *Henryk Wińcza* „Historja ludożerstwa“ i *Cypryan Apanowicz* „Lubraniec — Zgłowiączka — Sułkowo“.

— **Odczyty.** Urządzono odczytów publicznych 3: *A. Szpadkowskiego* „O roku 1812“, *ks. Górczyńskiego* „O archeologii“ i wykopaliskach, *ks. Kruszyńskiego* „Pochodzenie Słowian“. Ogółem wysłuchało odczytów 138 osób.

— **Biblioteka.** Przybyło tomów 19, czasopism 9, map, 2. Ogółem jest 280 tomów.

— **Zbiory.** Przybyło fotografii 2, obrazów 3, okazów geologicznych 2, mineralogicznych 12, florystycznych 1, faunistycznych 6, etnograficznych 7, archeologicznych 11, pamiątek historycznych 16, zabytków sztuki 5, numizmatów 3. Zwiedziło zbiory osób 240.

— **Wycieczki.** Urządzono 12 wycieczek z których 4 po Włocławku i przedmieściach; inne do: do lasów w Szpetalu Dolnym, Koła, Nieszawy i Raciążka, Kalisza i Liskowa, Lubrańca, Zgłowiączki, Ostrowąsa, Służewa: przewodnikami byli: pp. *Rajca*, *ks. Gruchalski*, *Olszakowski*, *ks. Górczyński*, *Kobendza* i *Apanowicz*. Wzięło udział

w wycieczkach 308 osób. Przyjmowano 4 wycieczki: z Kruszyńka, Mieczysława, Ciechocinka i Warszawy (red. „Drużyny“) — ogółem osób 144.

— **Komisye.** Odczytowa — *Henryk Wińcza, Stefania Lepellówna, Antoni Olszakowski, Roman Kobendza, Mieczysława Nowacka, Władysława Aspisówna, Wycieczkowa* — *Antoni Olszakowski, Roman Kobendza, Julja Majczyńska, Cypryan Apanowicz, Zofja Olszakowska, Marya Kowalewska, Fotograficzna* — *Roman Kobendza, Lucyna Burzyńska, Antoni Olszakowski, Henryk Wińcza, Stefan Bukowiński, Feliks Świerkowski, Mieczysława Nowacka*, oraz podsekcya kolarska — *Leon Kowalewski, Wacław Kuczyński, Jerzy Szwilling, Aleksander Rutkowski, Herman Fidler, Jan Zalewski, Jan Michalski, Przemysław Kowalewski.*

Następujące osoby i instytucje poparły prace Oddziału: Kazimierz Micheliś, Michał Górski, Antoni Milewski, Kazimierz Xiężopolski, Józef Boye, Bacciarelli, Celińska, Gorta, Witold Piasecki, Aleksander Sawicki, Hornowski, Henryk Wińcza, oraz Wszechnica Jagiellońska.

Sprawozdanie kasowe.

Wpływy.

Pozostałość z roku poprzedniego	rb. 10.74
Wpisowe nowych członków	„ 70.—
Składki za rok sprawozdawczy	„ 780.—
„ na „ następny	„ 3.—
Wpływy ze sprzedaży wydawnictw własnych „	216.—
„ „ „ „ Centrali „	5.80
„ z wycieczek	„ 18.30
„ „ „Czarnej kawy“	„ 14.93
„ „ odczytów	„ 110.—
„ „ odnajmu lokalu i sali	„ 232.—
	<hr/>
	Razem rb. 1461.47

Wydatki.

Wynajem i utrzymanie lokalu	rb. 712.34
Pensya woźnego	„ 144.—
	<hr/>
	do przeniesienia rb. 856.34

	z przeniesienia rb.	856.34
Wydatki kancelaryjne	”	122.48
Na wydawnictwa własne	”	100.—
„ dziesięcinę Centrali	”	60.—
„ koszty urządzenia odczytów	”	22.—
„ „ „ wycieczek	”	20.—
„ zbiory muzealne	”	8.39
„ badanie i plany jezior kujawskich	”	50.—
„ delegacje w celach krajoznawczych	”	20.—
„ fotografie	”	13.35
„ składkę T-wu Tatrzańskiemu	”	2.40
„ spłatę długu	”	100.—
<i>Saldo</i>	”	86.51
	<hr/>	
	Razem rb.	1461.47

Oddział Kutnowski.

— **Adres:** Kutno (Warsz.). Stacja doświadczalna rolnicza, p. R. Pałasiński.

— **Liczba członków.** Jest — 74.

— **Zarząd Oddziału:** Prezes *Stefan Chrupczalowski* (do sierpnia) później *Witold Staniszkis*, wice-prezes *Fortunat Skarzyński*, sekretarz *Romuald Pałasiński* i *Jadwiga Wąsowska*, skarbnik *Zofia Chlewicka*, gospodarz *Zygmunt Jackowski*, członkowie: *A. Żółtowski* i *I. Englert*. Komisja rewizyjna: *Kazimierz Kahl*, *Antoni Troczewski* i *Feliks Wąsowski*. Zarząd odbył 14 posiedzeń.

— **Zebrania.** Oddział odbył zebrań ogólnych 1 (organizacyjne), miesięcznych 4; wzięło udział w zebraniach osób 275. Wygłoszono 5 referatów: *K. Stolyhwo* „Działalność Tow. Kraj. i jego zadania“, *K. Krzywicki* „O Kujawach“, *A. Troczewski* „Wydawnictwa krajoznawcze“, *A. Chmielińska* „O etnografii i urządzaniu wystaw etnograficznych i *W. Staniszkis*—„O Galicyi“.

— **Odczyty.** Urządzono 2 odczyty publiczne: *Mikołaja Wisznickiego* „Piękno naszego kraju“ i *prof.*

Kazimierza Kulwiecia „Polesie“. Ogółem wysłuchało odczytów osób 480.

— **Biblioteka.** Przybyło dzieł 17, czasopism 3. Jest ogółem 20 tomów.

— **Zbiory.** Jest fotografii 120.

— **Wycieczki.** Urządzono 5 wycieczek: do Koła, Kalisza i Liskowa, Nieszawy i Raciążka, Łowicza i Arkadyi, Łęczycy i Tumu. Ogółem wzięło udział w wycieczkach osób 71. Przyjmowano 2 wycieczki z Łęczycy i Warszawy — osób 47.

— **Komisye.** Wycieczkowa—*Wieczorowski, Z. Jackowski, Z. Chlewicka, R. Pałasiński, J. Szymański, H. Zielkiewiczowa*, Fotograficzna: *Dombrowicz, Wł. Daszkiewicz, St. Rudziński, H. Myśliborski, R. Pałasiński, K. Starnawski, H. Starzyński, Cz. Zielkiewicz.*

Sprawozdanie kasowe:

Wpływy.

Wpisowe nowych członków	rb. 69.—
Składki za rok sprawozdawczy	„ 190.50
Zysk ze sprzedaży wydawnictw	„ 30.—
Wpływy z prenumeraty „Ziemi“	„ 27.22
Zysk z wycieczek	„ 8.80
Z odczytów i zebrań	„ 124.60
	<hr/>
Razem rb.	449.85

Wydatki.

Wynajem i utrzymanie lokalu	rb. 239.84
Wydatki kancelaryjne	„ 45.87
Za „Ziemię“	„ 38.50
Koszty urządzenia zebrań i odczytów	„ 97.53
„ wycieczek	„ 7.95
Na delegacye w celach krajoznawczych	„ 13.20
„ wydatki drobne	„ 3.62
Saldo	„ 3.34
	<hr/>
Razem rb.	449.85

Oddział Lubelski.

— **Adres:** Lublin, Krakowskie-Przedm. 58—10.

— **Liczba członków.** Było w 1912 r.—118, przybyło—62, ubyło—15, jest 165.

Zarząd Oddziału. Prezes *Antoni Rostworowski*, wice-prezes *Stefan Uziembło*, sekretarz *Józefa Kunicka*, skarbnik *Kazimierz Markowicz*, członkowie: *Jan Kałwajć*, *Stanisław Samsonowicz*, *Konrad Puternicki*. Komisya rewizyjna: *Antoni Herlen*, *Wacław Czerwiński*, *Franciszek Raczkowski*. Zarząd odbył 17 posiedzeń.

— **Zebrania.** Oddział odbył zebrań ogólnych 1, miesięcznych 5; wzięło udział w zebraniach osób 115. Wygłoszono 2 referaty: *Henryk Wierciński* „Cuple w okolicach Nałęczowa“ i „Dawne groby w Nałęczowie“.

— **Odczyty.** Urządzono 1 odczyt publiczny *Stanisława Thugutta* „Wyżyna Małopolska“.

— **Biblioteka.** Przybyło dzieł 20, czasopism 4, broszur 8. Ogółem jest 70 tomów. Korzystało z biblioteki osób 14.

— **Wycieczki.** Urządzono 8 wycieczek: 2 po Lublinie, inne do: Świdnika, Kazimierza i Janowca, Nałęczowa, Krupego i Chełma, Kijowa, cukrowni „Lublin“; 6 z nich prowadził *Stefan Uziembło* inne: *W. Giełżyński* i *S. Samsonowicz*. Ogółem w wycieczkach wzięło udział 269 osób. Największem powodzeniem cieszyły się wycieczki bliższe. 4 wycieczki nie doszły do skutku.

— **Komisye.** Wycieczkowa. *Stefan Uziembło*, *Józefa Kunicka*, *Wanda Przybylska*, *Róża Skawińska*, *Romana Zapasiewiczówna*, *Stanisław Samsonowicz*. Statystyki ekonomicznej: *H. Wierciński*, *Scheur-Kozańska*, *St. Dwornicki*, *W. Giełżyński*, *J. Janiszewski*, *M. Michniewski*, *M. Matecz*, *B. Sekutowicz*, *St. Samsonowicz*, *K. Tomorowicz*, *A. Rostworowski*, *J. Mączka*, *T. Moskalewski*.

W roku sprawozdawczym wybitniejszym faktem w działalności Oddziału jest stworzenie Sekcji ekonomiczno-statystycznej, mającej na celu w pierwszym rze-

dzie wydawnictwo „Opis statystyczny miasta Lublina”. Prace przygotowawcze posuwają się z wolna, a objęcie kierownictwa przez p. *H. Wiercieńskiego* daje zupełną gwarancję, że opis będzie wykonany z całą sumiennością. Gdyby nie opieszałość członków do spraw krajoznawczych, gdyby zapał z jakim wzięto się do roboty w pierwszych chwilach zawiązania Sekcji, trwał i nadal, dziś moglibyśmy przedstawić już bardziej konkretne rezultaty pracy wymienionej sekcji.

Przyrost członków w porównaniu do lat ubiegłych był wynikiem agitacji wśród okolicznych ziemian i inteligencji, mieszkającej na prowincyi, w gronie których T-wo zyskało wielu zwolenników.

Sprawozdanie kasowe:

Wpływy.

Pozostałość z roku poprzedniego	rb.	17.66
Wpisowe nowych członków	”	60.—
Składki za rok sprawozdawczy	”	425.50
„ zaległe	”	38.—
„ na rok przyszły	”	1.50
Wpływy ze sprzedaży wydawnictw własnych	”	15.—
„ „ „ Centrali	”	88.34
„ „ „ innych Oddz.	”	171.57
„ z wycieczek	”	432.46
„ „ zebrań i odczytów	”	14.60
„ nadzwyczajne	”	100.—
Procent od sum w banku	”	21.75
Podniesione z kasy Przemysłowców	”	212.74
		<hr/>
	Razem rb.	1599.12

Wydatki.

Wynajem i utrzymanie lokalu	”	248.90
Wydatki kancelaryjne	”	54.33
„ na wydawnictwa Centrali	”	89.31
„ „ „ obce i Oddz.	”	166.—
Koszty urządzenia odczytów	”	41.—
„ „ wycieczek	”	404.54
Na bibliotekę	”	110.40
		<hr/>
	do przeniesienia rb.	1114.48

	z przeniesienia rb.	1114.48
Na zbiory muzealne	„	236.85
„ delegacje w celach krajoznawczych	„	15.—
„ fotografie	„	4.—
„ ruchomości	„	19.16
„ wydatki drobne	„	17.60
Dziesięcina Centrali za rok 1912	„	32.10
Saldo w kasie	„	24.20
„ „ banku	„	135.73
	<u>Razem rb.</u>	<u>1599.12</u>

Oddział Łódzki.

— **Adres:** Łódź, ul. Piotrkowska 91.

— **Liczba członków.** Było w r. 1912—410, przybyło — 100, ubyło — 9, — jest 501.

— **Zarząd Oddziału.** Prezes *Józef Adamowicz*, wiceprezesa *Jan Czeraszewicz*, *Bronisław Jasiński* i *Franciszek Lenartowicz*, sekretarz *Konrad Fiedler*, skarbnik *Sabina Gontarska*, gospodarz *Bronisław Jasiński*, bibliotekarz *Stanisław Kączkowski*, kustosz *Stanisława Smoleńska*, członkowie: *Marya Findeisenowa*, *Franciszek Hirsberg*, *Ignacy Hirszel*, *Stefan Pogorzelski*. Komisya rewizyjna *s. p. August Raubał*, *Kazimierz Stebelski* i *Adam Stanisławski*.

— **Zebrania.** Oddział odbył zebrania ogólnych 1, miesięcznych 7; wzięło udział w zebraniach 517 osób. Wygłoszono 7 referatów: *prof. Jan Lewiński* „Tektonika gór“, *Aleksander Janowski* „Zabytki polskie w Padwie“, *Michał Rawita-Witanowski* „Piotrków trybunalski“, *Sabina Gontarska* „Suwalszczyzna“, *Konrad Fiedler* „Ojców i jego okolice“ i „Bochotnica, Kazimierz Janowiec“ i *prof. Kazimierz Kulwiec* „Polesie“

— **Biblioteka.** Przybyło dzieł 26, czasopism 6. Ogółem jest 248 tomów.

— **Zbiory.** Przybyło fotografii 63, obrazów 4, okazów geologicznych 50, mineralogicznych 15, flory 3, fauny 1, etnograficznych 98, pamiątek historycznych 25, numizmatów 9. Ogółem jest okazów 2183.

— **Wycieczki.** Urządzono 13 wycieczek do: Retkini, Zgierza, Warszawy, piekarni mechanicznej Kopczyńskiego, Mileszek, Konstątnowa—Łutomierska i Kazimierza, Lublina i Warszawy, Łasku, Aniołowa, Czarnieckiej Góry i Stąporkowa, Łęczycy i Tumu, Ojcowa i Pieskowej Skąły, Łowicza i Arkadyi. Z tych 11 wycieczek prowadził *Bronisław Jasiński*, pozostałe *Konrad Fiedler*. Poza tem, z inicjatywy i pod przewodn. sekretarza Zarządu *Konrada Fiedlera*, została zorganizowana w sześć osób dwutygodniowa wycieczka piesza od Częstochowy do Sandomierza przez Złoty Potok, Ogrodzieniec, Pilicę, Smoleń, Ojców, Pieskową Skąłę, Miechów, Kielce, Chęciny, góry Ś-to Krzyskie, Ujazd, Klimontów, Ossolin. W powrotnej drodze Wisłą zwiedzano Kazimierz, Bochoćnicę i Puławę.

— **Przedsięwzięcia dochodowe.** Urządzono 22 przyjęcia towarzyskie. Wzięło udział w zebraniach 794 osoby.

— **Komisje.** Odczytowa: *Franciszek Lenartowicz*, *Konrad Fiedler*, *Franciszek Hirsberg*; Wycieczkowa: *Bronisław Jasiński*, *Konrad Fiedler*, *Wanda Rothertówna*, *Zofja Mroczkiewiczówna*, *Greta Szmidtówna*, *Zygmunt Hirsekorn*, *Piotr Korewa*, *Włodzimierz Kuczyński*, *Stanisław Stentzel*; Fotograficzna: *Włodzimierz Kuczyński*, *Witostaw Borowski*, *Konrad Fiedler*, *Zygmunt Hirsekorn*, *Piotr Korewa*, *Stanisław Lindner*, *Franciszek Wróblewski*, *Ambroży Zajdel*; Popularyzacji krajoznawstwa: *Marja Findeisenowa*, *Kajetan Kędziński*; Statystyki ekonomicznej: *Marja Findeisenowa*, *Franciszek Hirsberg*, *Karol Michalski* *Józef Pogonowski* i *Stefan Pogorzelski*; Dochodów niestałych: *Józefa Adamowiczowa*, *Marja Findeisenowa*, *Greta Szmidtówna*, *Wanda Rothertówna*, *Janina Krakowska*, *H. Krysińska*, *Zofja Mroczkiewiczówna*, *H. Rothertówna*, *J. Rothertówna*, *S. Bur sze*, *K. Fiedler*, *Piotr Korewa* i *S. Hentzel*; Muzealna: *Jan Czeraszkiewicz*, *Marya Findeisenowa*, *Stanisława Smoleńska*, *Franciszek Hirsberg* i *Czesław Świerczewski*.

Następujące osoby i instytucje poparły prace Oddziału: *Józef Koliński*, *Piotr Korewa*, *Ks. Malinowski*, *Jan Nowosielski*, *Piaskowski*, *Franciszek Piotrowski*,

Pętkowscy, Eugenjusz Trojanowski, Ambroży Zajdel, Józef Witkowski, Czesław Świerczewski, Tow. Akc. „Zawiercie“, Redakcja gazety „Lodzer Zeitung“; szczególną gorliwością w popieraniu spraw krajoznawstwa odznaczył się wiceprezes Oddziału p. *Bronisław Jasiński*.

Sprawozdanie kasowe.

Wpływy.

Pozostałość z roku poprzedniego	rb. 532.51
Wpisowe nowych członków	109.—
Składki za rok sprawozdawczy	1230.—
„ zaległe	54.—
Wpływy ze sprzedaży wydawnictw własnych	74.10
„ „ „ „ Centrali	152.16
Dochód z wycieczek	113.31
„ „ zebrań towarzyskich	148.06
Wpływy z odczytów	56.60
„ nadzwyczajne	87.10
„ za prenumeratę „Ziemi“	299.40
„ zwrotne, żetony i okładki do „Ziemi“	39.80
Zwrot komornego za część roku ubiegłego	208.35
Procent od sum w banku	38.99
	<hr/>
	Razem rb. 3143.38

Wydatki.

Wynajem i utrzymanie lokalu	rb. 1081.90
Pensje pracowników	120.—
Wydatki kancelaryjne	53.06
Na wydawnictwa Centrali	70.06
„ dziesięć Oddziału	139.30
„ koszty urządzenia zebrań i odczytów	67.70
„ bibliotekę	8.93
„ zbiory muzealne	189.44
„ badania naukowe	50.—
„ sekcję fotograficzną	85.26
„ roczniki T-wa i dostawę	62.90
„ wydatki drobne	52.50
„ inkaso składek	49.09
	<hr/>

do przeniesienia rb. 2030.14

	z przeniesienia	rb. 2030.14
Za prenumeratę „Ziemi”	„	378.55
„ wydatki zwrotne, żetony i t. p.	„	39,60
<i>Saldo</i>	„	695.09
	<hr/>	
	Razem	rb. 3143.38

Reasumując całoroczną działalność Oddziału, dojść musimy do przekonania, że — pomimo braku sprzyjających dla rozwoju instytucji warunków, a przede wszystkim braku ludzi chętnych lub mających czas do pracy — Oddział Łódzki posuwa się stale, choć może być powolnie, naprzód na drodze swego rozwoju. Ilość członków wzrasta; na zebraniach ogólnych i miesięcznych daje się zauważyć stale powiększanie się frekwencji Członków i nawet gości; sympatya dla Towarzystwa w mieście, jak również zainteresowanie się nim, rośnie.

Oddział Łowicki.

— **Adres:** Łowicz (Warsz.), Stare Miasto, dom **Gianotti**.

— **Liczba członków:** Było w r. 1912 — 70, przybyło 15, ubyło 4, — jest 81.

— **Zarząd Oddziału.** Prezes *Kazimierz Kiślański*, wice-prezesa *Aniela Chmielińska* i ks. *Jan Niemira*, sekretarz *Wiktor Pstroszeński*, skarbnik i gospodarz lokalu *Sianisław Diehl*, kustoszka *Aniela Chmielińska*, członkowie: ks. *pastor Edmund Bursche*, *M. Burdziński*, *J. Gajowniczek*, *Wł. Paszczykowski*, *St. Zakrzewski*, *J. Sokółowska* i *R. Kleindienst*. Komisya rewizyjna: *Wł. Tarczyński*, *Emil Balcer* i *Karol Rybacki*.

— **Zebrania.** Oddział odbył zebrań ogólnych 2, miesięcznych 3; wzięło udział w zebraniach osób 250.

— **Badania naukowe.** Gromadzono materiał statystyczny, tyżący się ludności Księstwa Łowickiego.

— **Odczyty.** Zorganizowano 2 odczyty publiczne: p. *Krynickiego* „O Kujawach“ i ks. *pastora E. Bur-*

schego „Wrażenia z podróży po Ameryce“. Ogółem wysłuchało odczytów osób 153.

— **Biblioteka.** Przybyło w ciągu roku tomów 8, czasopism 1; jest ogółem tomów 15, czasopism 4; korzystało z biblioteki 16 osób.

— **Zbiory.** Przybyło w ciągu roku okazów fotograficznych 9, szkiców i rysunków 2, geologicznych 36, florystycznych (wliczając tablice) 65, numizmatycznych 7, archeologicznych 6, etnograficznych 166, historycznych 1, numizmatów 8 — razem 300. Zwiedziło zbiory 6000 osób.

— **Wycieczki.** Urządzono 5 wycieczek: do Warszawy, Płocka, Mieczysławowa, Liskowa i jedną miejską. Przewodnikami byli *A. Chmielińska* i *Wł. Paszczykowski*. Przyjmowano 32 wycieczki: z Bochenia, Bąkowa, Domanewic, Retek, Bobrownik, Warszawy, Błonia, Wrzeczka, Głowna, Arkadyi, Kozłowa i Kompiny, Maurzyc, Mieczysławowa, Kutna, Łodzi, Kruszyńka, Sochaczewskiego, Woli Grzybowskiej, Klarysewa, Lubelskiego, Płockiego, Pszczelina, Litwy — ogółem osób 754.

Sekcyja muzealna: *Aniela Chmielińska*, (przewodnicząca), *ks. J. Niemira* (dział etnograficzny), *p. Sokołowska* (dział numizmatyczny), *p. Szymanowska* (dział mineralogiczny), *R. Kleindienst* (dział botaniczny), *p. Balcerowa* i *Trawińska* (dział zoologiczny) *K. Kiślański*, *S. Diehl*, *Sawicka* i *s. p. Kołakowska*. Oprócz tego przy rozmieszczeniu zbiorów w nowym lokalu ofiarowali swą pomoc: *p. Sokołowska*, *Trawińskie*, *J. Balcerowa*, *Z. i H. Chmielińskie*, *Bukowiecka*, *Kiślański*, *Kleindienst*, *J. Bókowski*, *Paszczykowi*, *Burdziński*, *Pawłowski*, *Zakrzewski*, *Strzeмиński*.

Stosownie do postanowienia powziętego w roku minionym, rozpoczęto tworzenie działów: ogrodniczego, pszczelniczego i rolniczego; zwrócono się z prośbą o współdziałanie do kilku osób i instytucji. Najżywszą pomoc okazał prezes Tow. Ogrodniczego *E. Jankowski*, dzięki czemu najszybciej formuje się dział ogrodniczy.

W ciągu roku do działu ogrodniczego przybyło 43 okazy, oraz komplet nasion kwiatów i warzyw; do działu rolniczego i pszczelniczego 40 okazów.

W tym okresie czasu ujawnione zostały wybitne zdolności artystyczne, — odnaleziono samouczkę — „wy-

twórczynię wycinanek⁴, z której pracami żadna równać się nie może; — paru malarzy orzekło, że wycinanki te są znacznej wartości artystycznej. Podług wzorów, dostarczanych przez Sekcyę panu K. Czechowskiemu — inżynierowi-ceramikowi, garncarze łowickcy wykonywują różne przedmioty w glinie z motywami łowickimi, zyskały one pierwszeństwo w dziale wyrobów glinianych na paru wystawach.

Sekcyja podjęła się gromadzenia okazów etnograficznych do powstającego w Warszawie Muzeum Etnograficznego, do Domu Ludowego w Żyrardowie i innych instytucji. Sekcyja nie jest w możności zadość uczynić w tym kierunku prósbom, napływającym z różnych stron.

Wydana została książeczka p. t. „W jakim celu tworzymy muzeum w Łowiczu“, dotychczas pokryty został z rozprzedaży koszt wydania, wynoszący 21 rb. 25 kop., nadto na rzecz muzeum wpłynęło dotychczas 6 rb. 15 kop.

Niepodobna określić dokładnie liczby zwiedzających, — w dniu otwarcia nowego lokalu oglądało zbiory tyle osób, ile się tylko pomieścić mogło, — to samo działo się w ciągu kilku miesięcy w każdą niedzielę, niemal dopóki nie zaczęła się przebudowa schodów, prowadzących do lokalu, — co trwało nieskończenie długo i ukończone zostało przed paru tygodniami. Liczba zwiedzających wyniosła minimalnie 6000 osób. Ta długotrwała ruinacya spowodowała niemożność zwiedzenia muzeum przez J. E. Arcybiskupa, który okazał duże zainteresowanie zbiorami Oddziału, dopytywał się o nie i obiecał swe odwiedziny przy następnej bytności w Łowiczu. Arcybiskupowi wręczono zeszyt monograficzny „Ziemi“ poświęcony Księstwu Łowickiemu i książeczkę o muzeum w oprawie, zdobnej wycinankami.

Muzeum zwiedziły w ciągu 1913 r. — 32 wycieczki, z nich cztery urządziły Oddziały P. T. Kr., wycieczek włościańskich było 14, dwie Kół Ziemianek, 11 wycieczek urządziły szkoły, kursy rolnicze i ochroniarskie.

Ta duża ilość zwiedzających jest najlepszym dowodem, że ludzie rozumiejący doniosłość znaczenia muzeów prowincjonalnych, ocenili pracę naszą, że intere-

sują się nią, a zdania wyrażone w księdze pamiątkowej, świadczą, że zbiory nasze są dla wielu pobudką do pracy oświatowej. Szczerze boleć nad tem należy, że brak większych środków nie pozwala rozwijać się należycie instytucji, i że lwią część skromnych dochodów pochłania lokal.

Wpływy kasowe Sekcji wyniosły:

Pozostałość z r. 1912	rb.	1.04
Ofiary i dary	„	339.72
% od lokacyi i wkładów	„	52.08
Podniesione z Tow. W. K.	„	40.—
Ze sprzedaży wycinanek i dzbanuszków	„	3.17
		<hr/>
	Razem rb.	463.41

Wydatki:

Wynajem i utrzymanie lokalu	rb.	217.96
Wydawn. „W jakim celu tworzymy Muzeum“ „	„	21.25
Powiększenie i konserwacja zbiorów	„	258.18
		<hr/>
	Razem	492.39
Deficyt na 1/I 1914 r.	„	28.98
W kasie Tow. Wzajemnego Kredytu wkładów	rb.	422.72
lokacyi „	„	500.—
		<hr/>
	Razem	922.72

Projekt budżetu Sekcji na r. 1914.

Wpływy.

Ofiary i dary	rb.	360
% od lokacyi i wkładów	„	50
Różne	„	5.—
		<hr/>
	Razem	415.—

Wydatki.

Wynajem i utrzymanie lokalu	rb.	153.—
Zwiększanie i konserwacja zbiorów	„	233.02
Splata deficytu z 1/I 1914 r.	„	28.98
		<hr/>
	Razem	415.—

Komisye. Odczytowa: *ks. Pastor E. Bursche, Wł. Paszczykowski, St. Diehl, K. Kiślański i A. Chmielińska.* Wycieczkowa: *Wł. Paszczykowski, A. Chmielińska, St. Diehl, R. Kleidenst i M. Burdziński.* Fotograficzna: *M. Burdziński, St. Diehl i R. Kleindienst.* Popularyzacyi krajoznawstwa: *A. Chmielińska, J. Sokołowska i W. Paszczykowski.*

Następujące osoby i instytucye poparły prace Oddziału: PP. Sokołowska, K. i Z. Trawińskie, J. Balcero-wa, Z. i M. Chmielińskie, S. Szymanowska, Elżbieta Kowalczykowa, A. Więcek z Popowa, Kozina z Jackowic, Papieska, Fr. Malczykówna z Będowa, ś. p. M. Kc-łakowska, Przybylscy, Łagunowie, E. Jankowski, R. Oczy-kowski, *ks. Cichocki, Wł. Tarczyński, Piotr i Czesław Boczkowscy, K. Czechowski, Burdziński, Gajowniczek, Urbanek z Bochenia, Boczek z Sierznik, Kurczak z Ostrowa, Surma z Skacierzyc, Ścibor z Ostrowa, Any-szko z Wrzeczka, Witeska ze Świeryża, St. Masłocha z Bobrownik, Michał Gałaj z Mystkowic, Żale z Kom-piny, Zając z Kompiny, Walenty Ziarnik z Domaniewic, F. Kucharek z Ziewanic, Pachowski z Sierznik, Sie-niawska z Łyszkowic, Cz. Wisłocki z Białobrzegów, R. Kleidienst, K. Kiślański, R. Markiewicz, Tow. Pszel-niczko-Ogrodnicze, Tow. Wzajemnego Kredytu w Łowiczu, Redakcyja „Ludu Polskiego“, Zarząd Teatru Polskiego w Warszawie, Zarząd Główny Pol. T. Kr., firmy: Alfred Grodzki, Wasilewski, Zawadzki, Tow. akc. Kowalski i Trylski.*

Sprawozdanie kasowe:

Wpływy.

Pozostałość z roku 1912	rb.	4.15
Wpisowe nowych członków	„	15.—
Składki za rok sprawozdawczy	„	218.25
„ zaległe	„	11.25
„ na rok następny	„	3.—
Wpływy ze sprzedaży wydawnictw własnych	„	51.06
„ „ „ „ Centrali	„	55.91
„ „ „ „ inn. oddz.	„	46.56
		<hr/>
		do przeniesienia rb. 405.18

	z przeniesienia rb.	405.18
Wpływy z wycieczek	„	696.40
„ „ zebrań	„	2.50
„ „ biblioteki	„	75.15
„ „ odnajmu lokalu	„	54.—
„ „ prenumeraty „Ziemi“ i t. p.	„	182.45
„ „ nadzwyczajne	„	72.—
	<u>Razem rb.</u>	<u>1487.68</u>

Wydatki.

Wynajem i utrzymanie lokalu	rb.	184.37
Pensje pracowników	„	130.—
Wydatki kancelaryjne	„	14.39
„ „ na wydawnictwa własne	„	41.90
„ „ „ Centrali	„	43.34
„ „ „ innych oddziałów	„	38.56
„ „ koszty urządzenia zebrań	„	10.—
„ „ „ wycieczek	„	654.53
„ „ bibliotekę	„	60.45
„ „ zbiory muzealne	„	30.—
„ „ dziesięcinę za 1912 i 1913 r.	„	47.78
„ „ prenum. „Ziemi“, okł. i ogłosz.	„	160.50
„ „ roczniki T-wa	„	10.50
„ „ drobne	„	15.68
<i>Saldo</i>	„	45.68
	<u>Razem rb.</u>	<u>1487.68</u>

Projekt budżetu na rok 1914.

Pozostałość na rok 1914 . . . . . rb. 45.68

Wpływy.

Wpisowe	rb.	32.—
Składki za rok 1914	„	310.—
„ „ zaległe	„	20.—
Ofiary i dary	„	73.—
Z zebrań miesięcznych	„	10.—
„ wycieczek	„	700.—
„ odczytów	„	85.—

do przeniesienia rb. 1230.—

	z przeniesienia	rb. 1230.—
Ze sprzedaży wydawnictw	„	150.—
Za odnajęcie lokalu Tow.	„	60.—
„ prenumeratę okładki i albumy „Ziemi”	„	150.—
	Wpływy ogółem	rb. 1590.—
	Przewidywany deficyt	„ 45.68
	Razem	rb. 1635.68

Wydatki.

Na wynajem i utrzymanie lokalu	rb.	190.—
„ pensje pracowników	„	120.—
„ dar na zbiory muzealne	„	50.—
„ bibliotekę	„	25.—
„ zebrania miesięczne	„	15.—
„ wycieczki	„	660.—
„ odczyty	„	84.—
„ wydawnictwa	„	240.—
„ dziesięć Centrali 1914 r.	„	36.20
„ prenum. przesyłkę, albumy okł. „Ziemi”	„	155.—
„ roczniki Towarzystwa za 1913 r.	„	12.30
„ materiały piśmienne, marki, etc.	„	25.—
„ różne drobne	„	23.18
	Razem	rb. 1635.68

Zwrócić musimy uwagę, że rok 1913 dla Oddziału Łowickiego nie był normalny, zebrania miesięczne nie odbyły się w ilości wskazanej z przyczyn od Zarządu niezależnych. Przenosiny i urządzenie się w nowym powiększonym lokalu zajęły pierwsze dwa miesiące roku sprawozdawczego. Następnie na skutek interwencji władz właściciel domu przystąpił do zamiany jedynych schodów prowadzących do naszego lokalu (I piętro) na ogniotrwałe. W tym celu rozebrano nam schody i tak pozostawiono..... przez 7 miesięcy! Pomimo skargi wniesionej z tej racji do sądu, Towarzystwo nasze pozbawione było do m. grudnia możliwości korzystania z lokalu.

Urządzanie pogadanek i odczytów również połączone jest z przeszkodami trudnemi bardzo do zwalczania.

Oddział Łomżyński.

— **Adres:** Łomża, ul. Wesola № 6, dom Słomiewicza.

— **Liczba członków.** Było w r. 1912—47, przybyło 7, ubyło 2, jest — 52.

— **Zarząd oddziału.** Prezes *Adam Mieczkowski*, wiceprezes *K. Drewnowski*, sekretarz *A. Beresewicz*, skarbnik *L. Ciecierski*, kustosz *A. Haraburda* i *B. Tuszowski*, członkowie: *C. Zagórska*, *W. Krajewska*, *Z. Grzymkowska*, *M. Bodalski*, *H. Rościszewski*.

— **Zebrania.** Oddział odbył zebranie ogólne 1; wzięło udział osób 19.

— **Odczyty.** Urządzono 2 odczyty publiczne: *A. Skiwskiego* „O malarstwie w Polsce“ i *H. Rościszewskiego* „Pogadanka popularna z zakresu chemii“. Ogółem wysłuchało odczytów 270 osób.

— **Biblioteka.** Przybyło dzieł — 45. Jest ogółem 111 tomów,

— **Zbiory.** Przybyło okazów mineralogicznych 11, florystycznych 1, numizmatów 52. Ogółem jest okazów 91.

— **Wycieczki.** Urządzono 6 wycieczek: do Szuru, Kleczkowa, Motyki, Miastkowa, Suwalszczyzny, Nowogrodu. Z tych 3 wycieczki prowadziła *C. Zagórska*, pozostałe *M. Bodalski* i *A. Mieczkowski*. Ogółem wzięło udział w wycieczkach osób 295.

— **Komisye.** Odczytowa — *K. Drewnowski*, Wycieczkowa *A. Mieczkowski* *C. Zagórska*, Fotograficzna *R. Blum*.

Następujące osoby złożyły ofiary i poparły prace Oddziału: pp. Józef Weber, Ludwik Dłużniewski, Cecylja Zagórska.

Sprawozdanie kasowe.

Wpływy.

Pozostałość z roku poprzedniego	rb.	18.78
Wpisowe nowych członków	„	6.—
Składki za rok sprawozdawczy	„	135.75
		<hr/>
do przeniesienia	rb.	160.53

	z przeniesienia	rb.	160.53
Składki zaległe	„	28.75	
Wpływy ze sprzedaży wydawnictw Centrali	„	3.75	
„ „ „ pocztówek (wyd. wł.)	„	4.84	
„ „ „ wydawn. innych oddz.	„	3.60	
Zysk z wycieczek	„	4,37	
Wpływy z odczytów	„	54.30	
„ „ prenumeraty „Ziemi“	„	20.50	
			<hr/>
	Razem	rb.	280.64

Wydatki.

Wynajem i utrzymanie lokalu	rb.	70.—	
Pensje woźnego i usługi	„	30.—	
Wydatki kancelaryjne	„	19.50	
Na rocznik T-wa	„	7.35	
„ wydawnictwa innych Oddziałów	„	10.—	
„ koszty urządzenia odczytów	„	23.14	
„ prenumeratę „Ziemi“	„	12.40	
„ dziesięcinę Centrali	„	11.47	
„ spłatę długu i procent	„	62.33	
„ ruchomości i muzeum	„	11.72	
„ druki	„	6.66	
<i>Saldo</i>	„	16.07	
		<hr/>	
	Razem	rb.	280.64

Oddział Miechowski.

— **Adres.** Miechów (Kiel.) p. Wacław Jaskłowski, adw. przys.

— **Liczba członków.** Było w r. 1912—44, przybyło 19, ubyło 5,—jest 58.

— **Zarząd Oddziału.** Prezes *Wacław Jaskłowski*, wiceprezes *Stanisław Fijałkowski*, sekretarz *Wacław Kozerański*, skarbnik *Janina Białowa*, kustosz *Tomasz Baraniecki*, członek: *Józef Malcowski*. Komisja rewizyjna *dr. Stefan Lejman*, *dr. Jan Biały* i *Henryk Zaporowski*.

Zebrań. Oddział odbył zebrań ogólnych 8 i miesięcznych 8; wzięło udział w zebraniach osób 180. Wygłoszono 4 referaty: *Alfred Ziółkowski* „O zadaniach sekcji fizyograficznej“, *Jerzy Karczewski* „O antropologii“, *Stanisław Piechowski* „Fizyograficzny charakter ziem polskich“, „Idea polska a egoizm narodowy“, „Styl Zakopiański“ i „Historia języka polskiego“.

— **Odczyty.** Urządzono 7 odczytów publicznych: *Józefa Malewskiego* „Co widać pod mikroskopem“, p. *Piętkowskiej* „Piękno w życiu“, *Alfreda Ziółkowskiego* „O budowie kuli ziemskiej“, *Napoleona Normarka* „O południowych słowianach“, dr. *Stefana Lejmana* „O alkoholu i jego skutkach“, *Stanisława Piechowskiego* „Tatry“, *Antoniego Minkiewicza* „Wpływ przyrody na rozwój pierwszego człowieka“. Ogółem wysłuchało odczytów 1314 osób.

— **Zbiory.** Przybyło okazów 56. Ogółem jest okazów 945. Zwiedziło zbiory osób 293.

— **Wycieczki.** Wycieczek nie urządzano. Przyjmowano 1 wycieczkę z Olkusza—osób 9.

— **Komisye.** Odczytowa — *Józef Malewski*, Wycieczkowa — *Stanisław Fijałkowski*, Fotograficzna — *Chmielowiec*, *A. Karkowski*, *J. Białowa*.

Prace Oddziału poparł p. *Stanisław Czarnowski*.

Sprawozdanie kasowe.

Wpływy.

Pozostałość z roku poprzedniego	rb.	70.22
Wpisowe nowych członków	„	22.—
Składki za rok sprawozdawczy	„	61.—
„ zaległe	„	30.—
Wpływy ze sprzedaży wydawnictw Centrali	„	40.90
Dochody nadzwyczajne	„	21.12
		<hr/>
	Razem rb.	245.24

Wydatki.

Wydatki kancelaryjne	rb.	23.23
Na wydawnictwa Centrali	„	51.68
		<hr/>
	do przeniesienia rb.	74.91

	z przeniesienia	rb.	74.91
Na urządzenie odczytów	„	23.16	
„ komisję fizyograficzną	„	30.—	
„ ruchomości dla muzeum	„	51.25	
Dziesięcina za 1911 i 1912 r.	„	6.47	
<i>Saldo</i>	„	59.45	
		<hr/>	
		Razem	rb. 245.24

Oddział Olkuski.

— **Adres:** Olkusz (Kiel.), inż. **Antoni Minkiewicz.**
 — **Liczba członków.** Było w 1912 r.—94, przy-
 było 9, ubyło 2,—jest 101.

— **Zarząd Oddziału.** Prezes *Antoni Mińkiewicz*,
 wice-prezes *Józef Opalski*, sekretarz *Stefania Opalska*,
 skarbnik *Stefan Buchowiecki*, kustosz *Jan Osmolowski*,
 członkowie: *Konrad Krajewski* i *Kazimierz Tacikowski*.
 Komisya rewizyjna: *Aleksander Machnicki*, *Antoni Okraj-*
ski i *Józef Waśniewski*.

— **Zebrań.** Oddział odbył zebrań ogólnych
 5, miesięcznych 9; wzięło udział w zebraniach osób 334.
 Referatów wygłoszono 4: *Aleksander Machnicki*—3
 pogadanki ekonomiczne i *dr. Stefan Buchowiecki*.
 „O Podolu“.

— **Pomiary meteorologiczne.** Prowadzono pomiary
 opadów przez cały rok.

— **Odczyty.** Urządzono 9 odczytów publicznych:
J. Chelmińskiego „Zwycięzcy powietrza“, *Al. Janow-*
skiego „Łysogóry“, *M. Stolyhwo* „Urządzenia ochronne
 u zwierząt“, *A. Sujkowskiego* „O Wiśle i Odrze“, *St.*
Czarnowskiego „O grotach w Ojcowie“, *J. Malewskiego*
 „Co widać pod mikroskopem“, *J. Drzewieckiego* „O zwy-
 czajach Wielkanocnych w Polsce“ (2 razy), oraz 2 po-
 kazy dla dzieci (bajki). Wystąpiło odczytów osób 823.

— **Biblioteka.** Przybyło w ciągu roku dzieł 109,
 map 3. Jest ogółem tomów 240. Korzystało z biblio-
 teki osób 21.

— **Zbiory.** Przybyło fotografii 31, okazów faunistycznych 133. Ogółem jest okazów 400.

— **Wycieczki.** Urządzono 4 wycieczki: do Miechowa i Raclawic, do Okradzionowa, do Raclawic, Ojcowa i Szklar, do Krakowa. Przewodnikami byli: *J. S. Jarno, K. Krajewski i A. Minkiewicz*; wzięto udział w wycieczkach osób 136. Przyjmowano 3 wycieczki: z Warszawy, z Radomia, z Zagłębia oraz pojedyncze grupy — ogółem osób 240.

Schronisko w Ojcowie. Otwarte zostało 8 maja w wynajętej willi K. Konwalijki, i było czynne do 15 października. W tym czasie korzystało ze schroniska 750 osób (1350 noclegów), co wobec pierwszego roku istnienia i niepomysłnego dla wycieczek, dżdżystego lata świadczy o rzetelnej potrzebie schroniska. Z wpływów zostały pokryte koszty urządzenia, jednakże wobec taniości noclegów, z których ulgowych po kop. 15 było 90%, pomimo tak dużej frekwencji pokazało się, że utrzymanie schroniska w domu wynajętym zawsze musi przynieść pewien deficyt. Budowa więc własnego domu w Ojcowie jest rzeczą pierwszorzędnej wagi.

Bilans schroniska za pierwszy rok istnienia przedstawia się jak następuje:

Wpływy.

Udział członków Oddz. Olk.	rb. 159.—
Z noclegów	„ 215.77
Dary od osób prywatnych	„ 21.25
Pożyczka „ „	„ 61.—
Dług Centrali i innym za inwentarz	„ 71.—
	<hr/>
Razem	rb. 528.02

Wydatki.

Lokal i usługa	rb. 230.50
Inwentarz gotówką	„ 169.20
„ na kredyt	„ 71.—
Splata pożyczki	„ 40.—
Drobne wydatki	„ 4.45
<i>Saldo</i>	„ 12.87
	<hr/>
Razem	rb. 528.02

Regulamin schroniska w Ojcowie.

1. Schronisko nosi nazwę: „Schronisko Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego w Ojcowie“.
2. Zamówienia na noclegi skierowywać należy do Zarządu Oddziału Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego w Olkuszu.
3. Korzystać ze schroniska mogą wszyscy członkowie Pol. T-wa Krajoznawczego, oraz wycieczki krajoznawcze.
4. Przy jednoczesnem zgłaszaniu się kilku wycieczek, pierwszeństwo mają wycieczki urządzone przez P. T-wo Krajoznawcze, następnie wycieczki szkolne.
5. Noclegi w schronisku udzielają się jedynie za płatnymi biletami, które należy przechowywać dla kontroli.
6. Za zamówione noclegi należy uiszczać zapłatę nawet w razie niekorzystania z takowych przez zamawiającego, o ile w zamówionym terminie nie zajmie schroniska inna wycieczka.
7. Każdy nocujący w schronisku obowiązany jest zapisać w książce, znajdującej się w schronisku, swe nazwisko i uiszczoną zapłatę.
8. Wszystkie nieporozumienia i dostrzeżone niedokładności powinny być wnoszone do księgi zażaleń schroniska.
9. Członkowie Zarządu schroniska, oraz osoby, upoważnione przez Zarząd Oddziału Olkuskiego P. T-wa Krajoznawczego, mają prawo kontrolować bilety.
10. Na żądanie kontrolerzy schroniska obowiązani są legitymować się pełnomocnictwami.
11. Korzystać ze schroniska dozwolonem jest najdłużej w przeciągu dni 5-ciu.
12. Wszyscy przebywający w schronisku obowiązani są stosować się do ogłaszanych w schronisku przepisów.

— **Popularyzacja krajoznawstwa.** Od 19 października począwszy do końca roku p. *R. Tacikowska* co sobotę wygłaszała konferencye z dziedziny krajoznawstwa, zgodnie z następującym regulaminem, opracowanym przez komisję:

1) Cel komisji — popularyzacja krajoznawstwa.
2) Konferencje odbywać się mają co tydzień, lub co dwa tygodnie.

3) Komisja winna opracować cykl konferencji na kilka tygodni naprzód.

4) Na zebraniach tygodniowych mają być odczytywane z „Ziemi“ sprawozdania z działalności P. T. Kr., oraz streszczane artykuły, zasługujące na szersze poznanie.

5) Po konferencji każdorazowo winno być komunikowane słuchaczom kto i o czym ma mówić na następnej.

6) Należy mieć na celu zapoznanie słuchaczy z instytucjami społecznymi, z działalnością wybitnych jednostek, z obowiązującą każdego pracą społeczną.

7) Należy zapoznawać z okolicami, do których projektowane są wycieczki.

8) Zastrzega się wszelka propaganda osobistych przekonań politycznych, filozoficznych i religijnych.

Ogółem wzięło udział w konferencjach osób 42.

— **Komisje.** Odczytowa: *Stan. Iwaszkiewicz, Bol. Jasiński, Michał Zub, Stefan Żarski.* Wycieczkowa: *W. Buchowiecka, Giedroyciowa, J. Osmołowska, J. Gurbiel, A. Okrajni, K. Tacikowski, J. S. Jarno. M. Zub.* Fotograficzna: *J. Osmołowska, Wojdacki, Gurbiel, Wykiewski, Osmołowski.*

Następujące osoby poparły prace Oddziału: St. Thugg, St. Czarnowski, A. Sujkowski, J. Drzewiecki, Malewski.

Sprawozdanie kasowe.

Wpływy.

Wpisowe nowych członków i zaległe z 1912 r.	rb.	17.—
Składki za rok 1913 i zaległe z 1912 r.	„	226.40
Ze sprzedaży wydawnictw Centrali	„	98.20
Zysk z wycieczek	„	11.—
Za żetony	„	30.—
Wpływy z odczytów	„	89.10
Z prenumeraty „Ziemi“	„	110.—

Razem rb. 581.70

Wydatki.

Wynajem i utrzymanie lokalu	rb.	75.—
Pensya woźnego	"	24.—
Wydatki kancelaryjne	"	41.87
Za wydawnictwa Centrali	"	63.10
Prenumerata „Ziemi“	"	100.—
Dziesięcina za rok 1912	"	34.05
Za żetony	"	40.—
Koszty urządzenia odczytów	"	60.—
Na bibliotekę	"	25.—
Rocznik 1912 r.	"	14.10
Delegacye w celach krajoznawczych	"	15.—
Bilety członkowskie, oprawa „Ziemi“, klisze	"	7.94
Ruchomości	"	23.—
		Razem rb. 581.70

Fatalna pogoda w lecie r. b. z całego szeregu projektowanych wycieczek umożliwiła dojście do skutku zaledwie 4-ch z ogólną ilością uczestników 136, co wobec 178 osób w roku poprzednim stanowi o 30% mniej. Natomiast odczyty i referaty ściągnęły ogółem 1199 osób, wobec 637 w r. 1912, czyli + 89% na korzyść roku bieżącego. Okoliczność ta wymownie świadczy o pogłębieniu i poczucia obowiązków krajoznawczych wśród członków Oddziału.

Oddział Ostrołęcki.

Adres: Ostrołęka (Łomż.), p. Marja Scheur.

— **Liczba członków.** Było w 1912 r.—55, przybyło 74, ubyło 2.—Jest 127.

— **Zarząd Oddziału.** Prezes *Marja Scheur*, wiceprezes *Józef Gniazdowski*, sekretarz *Marja Przecławska*, skarbnik *Jan Mościcki*, gospodarz *Alfred Zieliński*, kustosz *Piotr Szymański*. Komisya rewizyjna: *Józef Psarski*, *Feliks Milewski*, *Cecylia Siodłowska*.

— **Zebrania.** Oddział odbył zebrzań ogólnych 6; wzięło udział w zebraniach 384 osoby.

— **Odczyty.** Urządzono 5 odczytów publicznych: *Ludwika Krzywickiego* „Kurpie“, *Z. Bąkowskiego* „Rozwój i dążenia T-wa Krajoznawczego“ i „Kaszuby“, *B. Krajewskiego* „Gleby ziem Polskich i historia tworzenia się ich w świetle badań archeologicznych“, *Tadeusza Podkomorskiego* „Stany Zjednoczone i Turcja“, *Stanisława Thugutta* „Wyżyna Małopolska“. Ogółem wysłuchało odczytów 366 osób.

— **Biblioteka.** Przybyło dzieł 50, czasopism 8, map 7. Jest ogółem 50 tomów map 7, czasopism 8.

— **Zbiory.** Przybyło fotografii 25, obrazów 2, okazów geologicznych 40, mineralogicznych 63, florystycznych 3, faunistycznych 8, archeologicznych 4, etnograficznych 211, pamiątek historycznych 45, zabytków sztuki 36, numizmatów 617. Ogółem jest okazów 1054. Zwiedziło zbiory 144 osoby.

— **Wycieczki.** Urządzono 6 wycieczek: do Warszawy, Kadzidła, tartaku pod Ostrołęką, Kruków i okolic podmiejskich, Wyszkowa, browaru Łasek. Przewodnikami byli: p. *Szymański, Marja Scheur, M. Przecławski, Tadeusz Podkomorski, A. Rakowski*. Przyjmo-
wano 2 wycieczki z Warszawy, ogółem 71 osób.

— **Komisye.** Muzealna: *Dyonizy Majewski, Radosław Krajewski, Maryla Święcińska i Piotr Szymański*, Popularyzacyi Krajozn. *Dyonizy Majewski, Marya Przecławska, F. Bruzdowicz, R. Krajewski, J. Markiewiczowa, Marya Scheur, M. Siwkowski, S. Szelański, M. Święcińska, A. Rakowski*.

Sprawozdanie kasowe.

Wpływy.

Pozostałość z roku poprzedniego	rb. 26.77
Wpisowe nowych członków	„ 18.25
Składki za rok sprawozdawczy	„ 125.50
„ zaległe	„ 4.25
„ na rok następny	„ 7.—
Wpływy ze sprzedaży wydawnictw	„ 156.08
„ z wycieczek	„ 13.80
„ „ odczytów	„ 19.35
Mylnie zapis. w wydat. pozycya (późn. cofn.) „	9.94

Razem rb. 380.94

Wydatki.

Wydatki kancelaryjne	rb. 10.76
„ na wydawnictwa Centrali i inne	94.71
Koszty urządzenia zebrań	19.—
„ „ odczytów	26.70
„ „ wycieczek	13.95
Na badania naukowe	3.—
„ delegacye w celach krajoznawczych	3.75
Saldo	209.07
	<hr/>
	Razem rb. 380.94

Oddział Ostrowiecki.

- **Adres:** Ostrowiec (Rad.), p. Jan Żakowski.
- **Liczba członków.** Jest 191.
- **Zarząd Oddziału.** Prezes *Jan Żakowski*, wice-prezesi *Stefan Czaplinski* i *Wanda Wardynska*, sekretarz *ks. Władysław Chrzanowski*, skarbnik *Stanisław Izdebski*, gospodarz *Stanisław Mann*, kustosz *Alina Makarewiczówna*, członkowie: *Otton Bülow* i *Stefan Stachurski*. Komisya rewizyjna: *Szczepan Bratkowski*, *Adam Mrozowski*, *Juliusz Zipser*.

— **Zebrania.** Oddział odbył zebrań ogólnych 1, miesięcznych 2; wzięło udział w zebraniach 535 osób. Wygłoszono 3 referaty: *Mikołaj Wisznicki* „Piękno naszego kraju“, *Stefan Soltyk* „O szkolnictwie“, *ks. Władysław Chrzanowski*, „Poglądy Sołowjowa na narodowość i stosunek jego do Słowianofilów“.

— **Biblioteka.** Zaprenumerowano 18 czasopism. Oddział rozpoczął działalność w połowie październ. b. r.

Sprawozdanie kasowe.

Wpływy.

Wpisowe nowych członków	rb. 140.—
Składki za rok sprawozdawczy	184.—
Zysk ze sprzedaży wydawnictw	3.34
Wpływy z odczytów	29.40
	<hr/>
	wpływów rb. 357.24
Dług na rok następny	8.05
	<hr/>
	Razem rb. 365.29

Wydatki.

Wynajem i utrzymanie lokalu	rb.	57.25
Pensye pracowników	„	19.02
Wydatki kancelaryjne	„	36.82
„ na urządzenie odczytów	„	43.—
Na bibliotekę	„	0.50
„ ruchomości	„	193.70
„ wydatki drobne (wpisy szkolne)	„	15.—
		<hr/>
	Razem rb.	365.29

Oddział Piotrkowski.

— **Adres: Piotrków, Stary Rynek 3.**

— **Liczba członków.** Było w 1912 r.—176, przybyło—40, ubyło 12,—jest 184.

— **Zarząd Oddziału.** Prezes *Michał Rawita-Witanowski*, sekretarz *Halina Jaroszevska*, skarbnik *Karol Kononowicz*, gospodarz *Kazimierz Głowacki*, kustosz *Feliks Stronczyński*, członkowie: *Cezary Jachimowski*, *Jan Cholewicki*, *Jadwiga*, *Szretterówna*, *Wacława Nowicka*, *Jadwiga Nestorowiczówna*. Komisya rewizyjna: *Jan Bienkowski*, ks. *Stanisław Szabelski*, *Stanisław Rudzki*.

— **Zebrania.** Oddział odbył zebrzań ogólnych 1, miesięcznych 5; wzięło udział w zebraniach 247 osób; wygłoszono 5 referatów: *M. R. Witunowski* „Radomsk i jego okolice“, oraz „Będków i Wielka Wola“, *H. Trzcńska* „Rok 1813“, *dr. Truszkowski* „Hygiena wycieczek pieszych“, *M. Matuszewski* „Zagłębie Dąbrowskie“.

— **Odczyty.** Urządzono 3 odczyty publiczne *Michała Rawity-Witanowskiego* „Dobroliwa królowa“ (w Sulejowie i Wolborzu) i „Radomsk i jego okolice“ (w Radomsku). Ogółem wysłuchało odczytów 300 osób.

— **Biblioteka.** Przybyło dzieł 100, czasopism 5, map 10, planów 4. Jest ogółem tomów 400.

Zbiory. Przybyło fotografii 22, okazów geologicznych 10, mineralogicznych 30, flory 60, fauny 40, archeologicznych 50, etnograficznych 10, pamiątek historycznych 12, zabytków sztuki 6, numizmatów 20, przezroczy 15. Ogółem jest okazów 1240.

— **Wycieczki.** Urządzono 7 wycieczek: do Paradyżu i Wielkiej Woli, Będkowa i Moszczenicy (pieszo), gór S-to Krzyskich, Kielc i Chęcin (tygodn.), Sulejowa, Opoczna i Drzewicy, Jeżowa i Góry Borowej (pieszo), Zagłębia Dąbrowskiego; wzięło udział w wycieczkach 236 osób. Przyjmowano wycieczkę Stow. Handlowców w Łodzi — osób 50.

— **Komisye.** Fotograficzna *K. Rothert, M. Fabiszewski, O. Wandelt, O. Krajewski.* Popularyzacy krajozn. *M. R. Witanowski, J. Karczewski, ks. S. Szabelski, M. Chelńska, M. Dobrowolska, B. Dobrzelewska, ks. W. Wojciechowski.*

Następujące osoby i instytucje poparły prace Oddziału: Tow. Kredytowe m. Piotrkowa, H. Kononowicz, M. Niepokoyczycka, ks. Oraczewski, Kasprzykowski, F. Stromczyński, Jan Stachowiak, Cz. Piotrowski, O. Krajewski, M. R. Witanowski.

Sprawozdanie kasowe:

Wpływy.

Pozostałość z roku poprzedniego	rb. 48.36
Wpisowe nowych członków	„ 40.—
Składki za rok sprawozdawczy	„ 264.97
„ zaległe	„ 92.75
„ na rok następny	„ 6.—
Wpływ ze sprzedaży wydawnictw własnych	„ 20.36
„ „ „ „ Centrali	„ 185.70
„ z wycieczek	„ 6.75
„ odczytów	„ 76.25
Dochody nadzwyczajne	„ 53.21
„ z koncertu	„ 64.98
„ odnajęcia lokalu	„ 206.—

Razem rb. 1065.33

Wydatki:

Wynajem i utrzymanie lokalu	rb. 405.61
Wydatki kancelaryjne	„ 63.38
Na wydawnictwa własne	„ 99.72
„ „ Centrali	„ 313.17
„ koszty urządzenia odczytów	„ 26.98
„ bibliotekę	„ 18.65
„ zbiory muzealne	„ 7.—
„ ruchomości	„ 81.45
„ dziesięcinę Centrali za 1913 r.	„ 40.30
<i>Saldo</i>	„ 9.07

Razem 1065.33

W wycieczkach krajoznawczych, zwłaszcza pieszych, młodzież nasza brała zawsze chętny udział. To zwróciło uwagę Zarządu na potrzebę funduszu, z którego możnaby czerpać zasilek dla młodzieży niezamożnej, nie mogącej złożyć najmniejszej opłaty. Zorganizowano przeto koncert, z którego czysty zysk stanowi odtąd podstawę „Funduszu wycieczkowego młodzieży“. O ile nam wiadomo jest to pierwsze zapoczątkowanie w tym kierunku w Tow. Krajoznawczem wogóle *).

Zbiory nasze muzealne b. wolno się powiększają; przyczyna tego głównie leży w szczupłości lokalu i w obojętności ogółu. Oto np. w celu zebrania okazów przemysłu stron piotrkowskich Zarząd rozesłał z górą 100 odez w drukowanych do wszystkich większych fabryk i zakładów przemysłowych guberni. Odezwa zawiodła oczekiwanie: bowiem zaledwie 2 zakłady nadesłały dary, natomiast żadna z miejscowych fabryk nawet odpowiedzi nie dała.

Oddział Radomski.

— **Adres:** Radom, Długa 10, p. Henryk Świdorski.

— **Liczba członków.** W 1912 r. było 72, przybyło 18, ubyło 8,—jest 82.

*) Centrala od lat 3-ch corocznie przeznacza na ten cel rb. 100. (Przyp. Red.)

— **Zarząd Oddziału:** Prezes *Zygmunt Słomiński* (we wrześniu wystąpił z Zarządu — odtąd zastępował go *S. Soltyk*), wiceprezesi, *Prosper Jarzyński* i *Stefan Soltyk*, sekretarz *Henryk Świdorski*, skarbnik *ks. Leon Sobierajski*; kustosz *ks. Jan Wiśniewski*.

— **Zebrania.** Oddział odbył zebrań ogólnych 3, miesięcznych 4. Referatów wygłoszono 4: p. *Janina Jarzyńska* „O określaniu roślin“, p. *Zborowska* „O owadach“ i p. *Vorbrodł* „O budowie roślin“; słuchaczami niemal wyłącznie była młodzież szkolna.

— **Wycieczki.** Urządzono 3 wycieczki: do Lublina (dwudniowa), do Kielc i Chęcina, do Itży. Wzięło udział w wycieczkach osób 83.

— **Zbiory.** Na umyślnie zwołanem zebraniu walnym członków Oddziału d. 16 listopada b. r. powzięto na wniosek p. Glogiera następującą uchwałę.

„Zbiory *ks. Jana Wiśniewskiego* są powierzone Oddziałowi Tow. Krajoznawczego na rok jeden, podczas którego to czasu Oddział podejmuje się zorganizować Muzeum i dać mu podstawy dla trwałego bytu. Jeśliby po roku *ks. Wiśniewski* uznał, że Tow. Krajoznawcze nie gwarantuje bezpieczeństwa dla zbiorów jego, zbiory te może wycofać. W przeciwnym wypadku zbiory przechodzą na własność Oddziału Radomskiego Towarzystwa Krajoznawczego, z tem zastrzeżeniem, że w razie, gdyby Oddział przestał istnieć, zbiory mają być oddane do Muzeum Dyecezyjnego w Sandomierzu“.

Na tem zebraniu zdecydowano również, że urządzeniem Muzeum zajmie się komitet, w skład którego wejdzie Zarząd Oddziału i osoby przezeń kooptowane. Jako zaczątek podstaw materialnych Muzeum jest rb. 58, zebranych z doraźnych składek na zebraniu. Do komitetu po za Zarządem weszły następujące osoby: pp. *Wicherkiewicz*, *Glogier*, *Szafrański*, *Ufniarski*, *Wroncka*, *Kondratowiczowa* i *Brandtowa*.

Komitet muzealny zajął się w pierwszym rzędzie przeniesieniem zbiorów z mieszkania *ks. Wiśniewskiego* do lokalu Tow. Lekarskiego, gdzie czasowo mają znaleźć przytułek, a równocześnie poczynił starania o pozyskanie dla Muzeum obecnego lokalu Kasy Rzemieślniczej; pozatem zdecydowano obstałować gablotki dla mniejszych okazów.

Z powodu wyjazdu ks. J. Wiśniewskiego z Radomia, Zarząd Oddziału łącznie z przedstawicielami miejscowych Towarzystw złożył szczeremu ofiarodawcy adres dziękczynny, opatrzone licznymi podpisami i prosił o portret jego, który ma być zawieszony w jednej z sal muzealnych.

Komisye. Zarząd utworzył komisye: odczytową, wycieczkową i przyrodniczą, oraz postanowił założyć bibliotekę, i na ten cel asygnować co miesiąc pewną kwotę. *Niestety, komisye te nie mogły rozwinąć swej działalności, gdyż nie było z kim pracować.*

Sprawozdanie kasowe:

Wpływy.

Pozostałość z roku poprzedniego	rb. 154.63
Wpisowe nowych członków	„ 13.—
Składki za rok 1913	„ 189.25
„ zaległe z 1912 r.	„ 13.—
„ na rok 1914	„ 6.—
Ze sprzedaży wydawnictw Centrali	„ 15.15
Zysk z wycieczek	„ 4.91
Dochody nadzwyczajne	„ 57.—
Procent od sum lokow. w bankach	„ 5.10
Z prenumeraty „Ziemi“ za 1911 i 1912 r. „	189.55
	<hr/>
Razem rb.	647.59

Wydatki.

Wynajem lokalu	rb. 150.—
Wydatki kancelaryjne	„ 16.49
Za wydawnictwa Centrali i „Ziemię“	„ 192.20
Koszty urządzenia zebrań	„ 3.50
„ „ odczytów	„ 3.38
Na bibliotekę	„ 4.50
„ zbiory muzealne	„ 15.30
„ delegacje	„ 10.—
Wydatki drobne	„ 16.30
Saldo	<hr/>
	235.92
	<hr/>
Razem rb.	647.59

Zarząd Oddziału na jednym z zebrań wystąpił z wnioskiem, aby każdy z członków Oddziału musiał wprowadzić w ciągu roku jednego nowego członka, lub też wpłacić wpisowe i składkę roczną, o ile go nie wprowadzi. Wniosek jednak spotkał się z tak silną opozycją kilku członków, że Zarząd go cofnął.

Oddział Siedlecki.

— **Adres:** Siedlce, p. Jarosław Rakowiecki, Tow. Kredytowe Ziemskie.

— **Liczba członków.** W r. 1912 było 74, przybyło 9, ubyło 17,—jest 66.

— **Zarząd Oddziału,** Prezes *J. Rakowiecki*, wiceprezes *K. Wierzejski*, sekretarz *J. Szkultecki*, skarbnik *J. Dobraczyński*, kustosz *L. Markuszewski*. Komisya Rewizyjna: *B. Pruski*, *Z. Urbański*, *A. Wielowiejski*.

— **Biblioteka.** Przybyło tomów 5. Jest tomów 123, map 2. Korzystało z biblioteki 12 osób.

— **Zbiory.** Jest okazów 190. Zwiedziło zbiory 30 osób.

Sprawozdanie kasowe.

Wpływy.

Pozostałość z r. 1912	rb. 122.61
Składki za rok 1913	„ 97.—
„ zaległe z r. 1912	„ 15.—
Zwrot od p. Dylewskiego	„ 7.—
Z prenumeraty „Ziemi“	„ 138.—
	<hr/>
	Razem rb. 379.61

Wydatki.

Pensya woźnego	rb. 24.—
Wydatki kancelaryjne (za dwa lata)	„ 30.—
Delegacye	„ 20.—
	<hr/>
	do przeniesienia rb. 74.—

	z przeniesienia	rb.	74.—
Prenumerata „Ziemi“		„	120.—
Na bibliotekę		„	13.50
Bilety członkowskie		„	1.10
Dziesięcina		„	12.40
<i>Saldo</i>		„	158.61

Razem rb. 379.61

Oddział zmuszony był ograniczyć działalność swoją do zachęcania członków do gromadzenia wiadomości i opisów domów ludowych pod względem higienicznym, oraz fotografii i opisów kościołów i pomników cmentarnych.

Oddział korzystał z bezpłatnego lokalu w gmachu Tow. Kredytowego Ziemińskiego.

Oddział Wieluński.

— **Adres:** Wieluń (Kal.), M. Winkler, ul. Krakowska, dom własny.

— **Liczba członków.** Jest 106.

— **Zarząd Oddziału.** Prezes *Tadeusz Kiedrowski* (do połowy roku), wice-prezysi *dr. Ludwik Wagner* i *Jerzy Otto*, sekretarz *Zygmunt Psarski*, skarbnik *Mieczysław Winkler*, kustosz *Franciszek Dybowicz* (do połowy roku) członkowie: *Janina Skalska*, *Teodor Gałaska*, *Bronisław Schupp* (do połowy roku).

— **Zebrań.** Oddział odbył zebrań ogólnych 1 (organizacyjne), miesięcznych 3; wzięło udział w zebraniach 290 osób; wygłoszono 6 referatów: *Tadeusz Kiedrowski* „Ruda i jej kościół“ i „Klasztory w dawnej Polsce“, *Stanisław Trzcíński* „Ziemia dawnej Rzeczypospolitej w świetle cyfr“, *Kazimierz Perzyński* „O klimacie polskim“ *Ludwik Wagner* „Geneza sejmów Polskich“ i *Franciszek Dybowicz* „Wyżyna Kielecko-Sandomierska“.

— **Biblioteka.** Przybyło dzieł 246, map 2 — jest ogółem 270 tomów.

— **Zbiory.** Przybyło okazów geologicznych i mineralogicznych 70, etnograficznych 2, pamiątek historycznych 1, numizmatów 14. Ogółem jest 87 okazów.

— **Wycieczki.** Urządzono 3 wycieczki: do Cukrowni w Niedzielsku, do Czarnożył i do Rudy. Wzięło udział w wycieczkach 75 osób.

Następujące osoby poparły prace Oddziału: Władysław Godecki, Józef Błażejowski, Mieczysław Konopacki i Franciszek Dybowicz.

Sprawozdanie kasowe.

Wpływy.

Wpisowe nowych członków	rb. 106.—
Składki za rok sprawozdawczy	„ 219.50
Wpływ ze sprzedaży wydawnictw Centrali	„ 93.79
„ z wycieczek	„ 5.59
„ „ zebrań i odczytów	„ 14.34
„ na bibliotekę	„ 16.80
	<hr/>
	Razem rb. 455.93

Wydatki.

Wynajem i utrzymanie lokalu	rb. 82.74
Wydatki kancelaryjne	„ 24.30
Na wydawnictwa Centrali	„ 116.85
„ koszty urządzenia zebrań i odczytów	„ 8.88
„ „ „ wycieczek	„ 2.25
„ bibliotekę	„ 23.56
„ zbiory muzealne	„ —.80
„ ruchomości	„ 65.94
<i>Saldo</i> w kasie i Wiel. Tow. Wz. Kr.	„ 130.61
	<hr/>
	Razem rb. 455.93

Oddział Zagłębia.

— **Adres:** Sosnowiec, ul. Starososnowicka 10, tel. 394.

— **Liczba członków.** Było w 1912 r.—506, przybyło 71, ubyło 44;—jest 553.

— Prezes *Antoni Sujkowski*, wiceprezysi *Bronisław Jasiński* i *Józef Drzewiecki*, sekretarz *Władysław Woliński* i *Zofja Szwedowska* (zastępca), skarbnik *Kazimierz Wosiński* i *Wanda Wasilkowska* (zastępca), gospodarz *Mirosław Pomorski*, kustosz *Stanisław Strzeszewski*, członkowie *Adam Piwowar*, *Wiktor Strzembosz* i *Franciszek Solnicki*. Komisya rewizyjna: *Aleksander Krasnodebski*, *Feliks Chiczewski*, *Kazimierz Srokowski*.

— **Zebrania.** Oddział odbył zebrania ogólnych 1, miesięcznych 16; wzięło udział w zebraniach 575 osób; wygłoszono 16 referatów: *A. Sujkowski* „Ruś Czerwona“ (2 razy), „Włochy współczesne“ (2 razy), „Geografia ziem polskich“ (7 razy), *J. Kiesewetter* „Szkice z Syberji“, *A. Piwowar* „Prahistorja“, *Baranowski* „Szkice geologiczne“, *A. Minkiewicz* „O pozytywizmie“, *J. Modzelewski* „O astronomii“.

— **Badania.** Zorganizowano badania archeologiczne pod kierownictwem pp. *Malkowskiego* i *Jakimowicza* dla poznania terenu Zagłębia.

— **Konkursy.** Ogłoszono 2 konkursy: fotograficzny i przyrodniczy; na oba nadesłano po 6 prac.

— **Biblioteka.** Przybyło dzieł 121, czasopism 26, map. 37. Jest ogółem 208 tomów.

— **Zbiory.** Przybyło fotografii 348, obrazów 7, okazów rud 4, mineraliczn. 7, archeologiczn. 20, paleontologiczn. 51, pamiątek historycznych 5, zabytków sztuki 10, numizmatów 182, przezroczy 695. Ogółem jest 1329 okazów. Zwiedziło zbiory 113 osób.

Wycieczki. Urządzono 13 wycieczek: do Krakowa, Dąbrowy i okolic, Ogrodzieńca, Ryczowa i Ryczówka, Ogrodzieńca i Centuryi, Kluczów, Rabsztyna i Smoleńca, Sławkowa i Okradzionowa, Piekar Wielkich i Bytomia, Cieszyna i na Ropierkę, Zakopanego, Żywca, Kluczów i Smoleńca, Olkusza i Rabsztyna; z tych po 4 prowadzili *J. Drzewiecki* i *J. Pietraszewski*, inne *Dziekanowski*, *A. Sujkowski* i *Raźniewski*. Wzięło udział w wycieczkach 269 osób. Przyjmowano 2 wycieczki z Kalisza i Piotrkowa — osób 40.

— **Komisye.** Odczytowa: *A. Sujkowski*, *J. Drzewiecki* i *Władysław Woliński*; Wycieczkowa: *J. Drzewiecki*, *St. Paderewski*, *J. Pietraszewski*, *Helena Gim-*

butówna, Romana Gimbutówna, Berta Winczakiewiczówna, Wanda Wasilkowska i Zofia Szwedowska; Fotograficzna Z. Rychter, J. Pietrąszewski, J. Woliński; Redakcyjno-monograficzna: A. Piwowar, J. Drzewiecki Br. Jasiński, A. Sujkowski, E. Warchol, W. Strzembosz, St. Strzeszewski, Przesmycki i Kaczyński.

Następujące osoby i instytucje poparły prace Oddziału: Rada Zjazdu Przemysłowo-Górniczego w Dąbrowie, Zarządy Oddziałów w Zawierciu i Olkuszu, Antoni Minkiewicz z Olkusza, Baranowski ze Sławkowa, J. Kiesewetter z Sosnowca, J. Modzelewski z Dąbrowy, Małkowski, Jakimowicz, Przedpełski i Wawrzeński.

Sprawozdanie kasowe:

Wpływy.

Pozostałość z roku poprzedniego	rb.	86.88
Składki za rok sprawozdawczy	„	1210.50
„ zaległe	„	115.50
Wpisowe nowych członków	„	47.—
„ zaległe	„	24.—
Wpływy z odczytów	„	15.25
„ „ wycieczek	„	268.65
„ „ Komisji fotograficznej	„	17.07
„ „ muzeum	„	300.—
„ ze sprzed. wydawn., żeton. i „Ziemi“	„	614.97
„ z odnajmu lokalu	„	84.87
„ różne	„	1.94
		<hr/>
	Razem rb.	2786.63

Wydatki.

Wynajem i utrzymanie lokalu	rb.	320.95
Wydatki kancelaryjne	„	66.39
Administracja i usługa	„	204.—
Opał i światło	„	41.24
Na bibliotekę	„	108.16
„ cele naukowe	„	280.—
„ różne wydatki	„	186.53
		<hr/>
	do przeniesienia rb.	1207.27

	z przeniesienia	rb.	1207.27
Na koszty urządzenia odczytów	„		6.35
„ „ „ wycieczek	„		250.36
„ fotografie	„		87.07
„ badania fizyograficzne	„		120.48
„ muzeum	„		300.—
„ dziesięcinę	„		139.70
„ wydawnictwa Centrali	„		591.04
Saldo	„		84.36

Razem 2786.63

PROJEKT BUDŻETU

Oddziału Zagłębia P. T. Kr.

na 1914 rok.

Wpływy.

Pozostałość z roku poprzedn.	rb.	84.36
Wpisowe	„	50.—
Składki	„	1250.—
Zaległości	„	120.—
Ze sprzedaży wydawnictw	„	75.—
Zasitek Rady Zjazdu	„	300.—
Wpływy nieprzewidziane	„	175.64

Razem rb. 2055.—

Wydatki

Lokal	rb.	350.—
Urzędnik	„	120.—
Służba	„	100.—
Opał i światło	„	50.—
Druki i materiały piśmienne	„	50.—
Porto	„	50.—
Umeblowanie	„	50.—
Czytelnia i biblioteka	„	150.—
Cele naukowe	„	175.—

do przeniesienia rb. 1095.—

	z przeniesienia rb. 1095.—
Muzeum	300.—
Sekcja fotograficzna	200.—
„ przyrodnicza	100.—
„ odczytowa	50.—
Dziesięcina	125.—
Różne	185.—
	<hr/>
	Razem rb. 2055.—

Oddział wynajmował lokal razem z 3-ma innymi Stowarzyszeniami kulturalnymi. Lokal posiada salę odczytową, bibliotekę, czytelnię, kancelaryę, pokój posiedzeń i ciemnię fotograficzną.

Kosztem rb. 300 podjęto badania terenu Zagłębia pod względem archeologicznym i geologicznym. Badania kierowane przez specjalistów, będą prowadzone w dalszym ciągu i w roku następnym. Z sumy rb. 580.—, wydanej na cele naukowe, rb. 180.— wydatkowano na studia, związane ze sporządzeniem mapy Zagłębia, rb. 100.— na ustanawianie stacji meteorologicznej, dotychczasowa bowiem, powierzona p. Szymonowi Rudowskiemu nie funkcjonuje.

Z powodu niezalegalizowania przez władze żadnego z 5-ciu projektowanych odczytów, Zarząd zmuszony był ograniczyć się do zwykłych zebrań miesięcznych, to jednakże, mimo zajmujących tematów referatów nie cieszyły się powodzeniem, gdyż średnio bywało zaledwie po 30 osób.

Kolportarz wydawnictw powierzono płatnemu urzędnikowi, reklamowano je w miejscowej prasie i wydawano w komis poszczególnym Członkom T-wa, dzięki tym zabiegom sprzedano książek za 124 r. 01 k., pocztówek za 170 r. 58 k., z prenumeraty „Ziemi“ (60 egz.) osiągnięto 325 r.—razem 619 r. 59 kop. Zmniejszenie liczby wycieczek da się wytłumaczyć przez niesprzyjającą pogodę; po za tem jednak ogół członków niedocenia znaczenia wycieczek; kilka wycieczek przy najlepszej pogodzie nie doszło do skutku z powodu braku uczestników.

Sekcja popularyzacji krojoznawstwa nie była czynna wcale z powodu braku ludzi chętnych do pracy

na tem polu. To samo da się powiedzieć o sekcjach przyrodniczej i fotograficznej, które działalność swą działalność swą ograniczyły do ogłoszenia konkursów. Sekcja, gromadząca materyały do wydania monograficznego zeszytu „Ziemi“, poświęconego terenowi Zagłębia, rozpoczęła wprawdzie pracę, ta jednakże postępuje bardzo powoli; również uległy zwłoce prace przygotowawcze mapy Zagłębia z powodu nie nadesłania zamówień przez p. Wajgnera z Krakowa.

Oddział Zawiercki.

— **Adres:** Zawiercie (Piotrk.), Inż. Stefan Przyborowski, Tow. Akc. „Zawiercie“.

— **Liczba członków.** Było w 1911 r.—82, przybyło 4, ubyło 20,—jest 66.

— **Zarząd Oddziału.** Prezes *Stanisław Szymański*, wice-prezes *Roman Kulczycki*, sekretarz *H. Plendusówna*, skarbnik *Konstanty Piotrowski*, gospodarz i kustosz *K. Kaznowski*, członkowie: *J. Pasierbiński*, *M. Zasuszyna*, *J. Wycisk*, *A. Mazurek*, *ks. Wajzler*, *M. Ginsberg*, *St. Przyborowski*. Komisya rewizyjna: *S. Wesołowski*, *J. Mamelok*, *E. Budny*.

— **Zebrania.** Oddział odbył zebrzań ogólnych 3, miesięcznych 10; wzięło udział w zebraniach osób 212; wygłoszono 1 referat: *K. Kaznowski* „O Jurze Krakowskiej“.

— **Odczyty.** Urządzono 1 odczyt publiczny *A. Sujkowskiego* „Pojęcie o kulturze polskiej“; wysłuchało odczytu 38 osób.

— **Biblioteka.** Przybyło dzieł 4, czasopism 1, mapa 1.

— **Zbiory.** Przybyło fotografii 32, obrazów 2, okazów geologicznych 8, mineralogicznych 22, archeologicznych 15, etnograficznych 2.

— **Wycieczki.** Urządzono 5 wycieczek: do Centuryi, Łośnic, Ojcowa, Ryczowa i Ryczówką, Dąbrowna; ogółem wzięło udział w wycieczkach 75 osób. Przyjmo-
wano 1 wycieczkę z Zagłębia.

— **Komisye.** Odczytowa *M. Zasuszyna*, Wycieczkowa *J. Pasierbiński*, *M. Mioduszevska*, Fotograficzna *R. Kulczycki*.

Komisya fotograficzna zapoczątkowała zbiór klisz i zdjęć fotograficznych do seryi pocztówek „Okolice Zawiercia“. Staraniem tej Sekcyi zaczęto systematyczną pracę nad odfotografowywaniem wszystkich zabytków sztuki, pamiątek historycznych i typów ludowych z okolic Zawiercia.

Sprawozdanie kasowe.

Wpływy.

Pozostałość z roku poprzedniego	rb. 107.94
Wpisowe nowych członków	” 2.—
Składki za rok sprawozdawczy	” 126.—
„ zaległe	” 7.—
„ na rok następny	” 1.—
Wpływ ze sprzedaży wydawnictw Centrali	” 78.75
„ z wycieczek	” 74.—
„ za „Ziemię“ z r. 1912	” 12.50
	<hr/>
	Razem rb. 409.19

Wydatki.

Wynajem i utrzymanie lokalu	rb. 84.—
Wydatki kancelaryjne	” 1.79
Na wydawnictwa Centrali	” 226.05
„ koszty urządzenia wycieczek	” 74.—
„ bibliotekę	” 2.90
„ delegacye w celach krajoznawczych	” 16.65
„ wydatki drobne	” 0.95
<i>Saldo</i>	” 2.85
	<hr/>
	Razem rb. 409.19

Oddział Zawkrzyński.

— **Adres:** Mława (Płock.), p. Bronisław Grze-
liński.

— **Liczba członków.** Było 50, ubyło 3,—jest 47.

— **Zarząd Oddziału.** Prezes *Bronisław Grze-
liński*, wiceprezesi *Ks. Władysław Orsik* i *Zygmunt Cie-
szewski* sekretarz *Jan Chmieliński*, skarbnik *Adam Si-
ciński*, kustosz *Bolesław Prekański*. Komisya rewizyjna:
Edmund Fankanowski, *Antoni Moszczyński* i *Fran-
ciszek Zieliński*.

— **Zebrania.** Oddział odbył zebrań ogólnych 1,
miesięcznych 2; wzięło udział w zebraniach osób 33.

— **Biblioteka.** Przybyło dzieł 63, czasopism 2, ma-
pa 1. Ogółem jest 65 tomów.

— **Zbiory.** Przybyło okazów geologicznych 2, fau-
ny 12, archeologicznych 1, etnograficznych 5, zabytków
sztuki 1, numizmatów 2. Ogółem jest okazów 23.

— **Wycieczki.** Urządzono 2 wycieczki: do Warszawy,
oraz Opinogóry i Ciechanowa; przewodnikami byli *prof.*
Sianorzecki i *Bronisław Grzeleński*.

Przyjmowano 1 wycieczkę z Warszawy — osób 4.

Sprawozdanie kasowe.

Wpływy.

Wpisowe nowych członków	rb. 45.—
Składki za rok spraw.ozdawczy	„ 134.25
Wpływ ze sprzedaży wydawnictw Centrali	„ 73.45
„ z wycieczek	„ 23.48
„ nadzwyczajny	„ 2.—
„ na aparat fotograficzny	„ 25.—
„ z prenumeraty „Ziemi“	„ 31.—
Procent od sum w banku	„ 1.65

Razem rb. 335.83

Wydatki.

Wynajem i utrzymanie lokalu	rb.	30.—
Wydatki kancelaryjne	"	29.62
Na prenumeratę „Ziemi“	"	40.—
„ wydawnictwa Centrali	"	54.48
„ dziesięcinę „	"	18.40
„ wydawnictwa innych Oddziałów	"	8.—
„ koszty urządzenia wycieczek	"	20.08
„ bibliotekę	"	21.90
„ zbiory muzealne	"	7.55
„ ruchomości	"	18.80
„ żetony	"	12.—
Saldo	"	75.—
		Razem rb. 335.83

— Bilans —

Sprawozdanie kasowe

Sprostowanie. W sprawozdaniu rachunkowym Centrali opuszczona została uwaga do bilansu, że wartość wydawnictw komisowych, pozostających na składzie w Tow., wynosi rb. 16095 kop. 65.

Członkowie Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego

W dniu 31 grudnia 1913 r.

A) Honorowi:

Bronisław Chlebowski
Tadeusz Korzon
Bronisław Znatowicz

B) Popierający:

Kazimierz Dmochowski	Irena hr. Pusłowska
Stefan Dziewulski	Wojciech hr. Pusłowski
Kazimiera Glogerowa	Franciszek Radoszewski
Marya Januszkiewiczówna	Gabryela Roesnerowa
Dominik Jeżewski	Andrzej Rotwand
Władysław Kiślański	Michał hr. Sobański
Leopold bar. Kronenberg	dr. Władysław Staniszewski
Bertold Lewy	Florjan Świda
Michał Łempicki	Bronisław Szlubowski
Władysław Maciejewski	Feliks hr. Tyszkiewicz
J. A. Majewski	Tadeusz Wodziński
M. ks. Ogińska	August hr. Zamoyski
Klemens Popiel	Ord. Maurycy hr. Zamoyski

C) Czynni,

zapisani na liście Zarządu Głównego w Warszawie *)

Adamiecki Wiktor	Aleksandrowicz Stanisław
Adamowicz Marjan	Alexandrowicz Bronisław
Adamowiczówna Julja	Alkiewicz Marcei
Adamski Mieczysław	Ambrożewicz Aniela
Alchimowiczowa Jadwiga	Ancykowski Witold
Alchimowicz Wacław	Anders Ludwik

---

*) Znak * przy nazwisku oznacza, że Członek zalega z opłatą składki za rok 1913; znak ** — zaległość za 2 lata.

Andersówna Janina	Bakowska Bronisława
Antecki Kazimierz	Bakowski Alfred *
Antecki Stanisław	Bakowski Franciszek
Antoniewicz Aleksander	Bedełek Wacław
Antosiewicz Stefan	Bednawska Marya
Antosiewiczówna Zofja	Bekker Zofja
Antoszewski Witold	Bendetson Ignacy
Anuczynowa-Nynkowska Ja- dwiga	Benzeł Stefan
Arct Michał	Bereza Aleksander
Arct Stanisław	Berger Eugenjusz
Arct Zygmunt	Bergman Antoni
Arlitewicz Tomasz	Bergson Ludwik
Arlitewicz Ziemowit	Bernard Jadwiga
Arnold Kazimierz	Betley Stanisław
Augustowicz Kazimierz	Białkowski Franciszek *
Augustowicz Ludwik	Białobrzaska Felicya
Auleytner Kazimierz	Białocka Marya *
Babicka Marya	Białowas Jan
Babiński Wacław	Białowiejska Stanisława
Babiński Leon	Białowiejski Maksymiljan
Bachrach Feliks *	Biedrowska Feliksa
Balasiński Jan	Biedrzycki Stefan
Bagieński Karol	Biehler Matylda
Bagiński Ignacy	Biehler Wacław
Bagniewska Antonina	Bielicka Laura
Bagniewska Jadwiga	Bielicki Wacław
Banachowicz Wincenty Leon	Bielicki Jan
Banachiewicz W.	Bieliński Władysław
Bakietowski Janusz	Bielówna Lucyna
Baranowiczówna Jadwiga	Biernacki Aleksander *
Baranowski Ignacy	Biernacki Stefan **
Barbier Edward	Biernath Albert *
Barchwic Romuald	Biliński Antoni
Bardzki Artur	Biliński Ludwik
Barszczewska Marya *	Biliński Wacław *
Bartnicki Jan	Billing Wacław
Baruch Maksymiljan	Binzer Alfred *
Barylski Henryk	Binzer Szarlota
Barylski Kazimierz	Biron Helena
	Biron Witold
	Biskupski Wincenty

Biskupska Halina *
Blechsmidt Teodor *
Błaszkiwicz Tadeusz
Błędowski Ryszard
Błoniewska Stefanja *
Bobińska Emilja
Bobińska Marja
Bobiński Bronisław
Bobotkówna Marja
Bobowska Stefanja *
Bobrowska Zofja
Bogacki Czesław *
Bogdański Julian
Bogenhardt Marja
Bogucka Helena
Bogucka Cecylja
Bogucki Edward
Bogucki Marjan
Boguska Sylwina
Bojanowska Jadwiga
Bojanowski Henryk *
Bojanowski Ignacy
Bojasiński Józef
Bongard Edward
Bońkowski Szczepan
Börgerowa Marja
Börgerówna Marja
Borkowski Zenobjusz
Borkowski Bogumit
Bormann Witold
Borowski Wacław
Boryssowiczowa Helena
Boye Józef
Borzęcki Tadeusz
Bratkowski Michał
Brenneisen Leopold
Bretschneider Julian
Brodzka Stefanja
Bromirski Wacław *
Broniewski Aleksy
Bronikowska Irena

Bronowska Marja *
Brun Wacław
Bruner Edward
Brudzińska Helena
Brudziński Zygmunt
Brukalski Stanisław
Brygiewicz Wacław
Brzechowska Teodora
Brzeziński Marjan
Brzeziński Stefan
Brzeźniakiewicz Mieczysł.
Brzozowski Wacław
Buchner Jerzy *
Buchner Władysław
Buchowiecki Stefan **
Buchwic
Buczkiwiczowa Jadwiga **
Buczyński Tomasz
Budkowska Helena
Budziszewski Józef
Budzyński Stefan
Budzyński Jan *
Bujalska Ludomira
Bukowiński Władysław
Bukowski Alfons
Bukowski Henryk
Bułakowska Zofja
Burak Jan
Burkath Józefa
Buszkowski Leon
Buyno Jadwiga
Byczkowski Ludwik *
Bydłowska Jadwiga
Bydłowski Aleksander
Bykowski Ludwik
Bylinianka Janina
Byszewski Witold
Bzowski Stanisław

Car Stanisław
Cegłowski Bolesław *

- Celejewski Władysław
Centnerszwerowa Róża
Cesarczyk Adam
Cetnarowicz Stefan
Chanecki Jan
Chankowski Józef
Chądyńska Czesława
Chełchowska Jadwiga
Chełchowski Kazimierz
Chełmicki Henryk Jan
Chełmińska Helena
Chełmiński Jarosław
Chełmiński Witold
Chełmońska Marja
Chętnik Adam
Chlebowska Aleksandra
Chlebowska Zofja
Chluski Stefan
Chmielewska Jadwiga
Chmielewski Konrad
Chodyncka Bolesława
Chojdziński Edward
Chojecki Artur
Chojnacki Antoni *
Cholewiński Aleksander *
Cholewiński Rajmund
Chomicz Bolesław
Choromańska Aniela *
Chrapowicki Ignacy
Chrempińska Jadwiga *
Chrempińska Tekla *
Chróścielewski Franciszek
Chróścielewski Stanisław
Chrupczałowski Stefan
Chrzanowska Halina
Chrzanowski Ignacy
Chrzanowski Kazimierz *
Chrzanowski Leon
Chwalibóg Włodzimierz
Chybczyński Ludwik
Ciechomska Marcela
Ks. Cielecki Antoni
Cielecka Halina *
Cieluch Miron **
Cieśla Adam
Cieszkowski Michał
Ciszewski Feliks
Cybulski Zygmunt
Cygott Czesław
Czajkowski Julian
Czapczyński Antoni
Czaplicka Zofja
Czarkowski Marcin
Czarnecka Marja
Czarnecki Romuald
Czarnołęska Zofja
Czarnota-Bojarski Aleksan.
Czarnowski Kazimierz
Czarnowski Stanisław
Czartoryska Marja
Czayczyńska Władysława
Czczottowa Jadwiga
Czekierska Zofja
Czempiński Bronisław
Czepieliński Stanisław
Czermiński Stefan
Cernicka Teresa
Czernicki Mieczysław
Czerniewski Ludomir
Czerwiński Jan
Czerwiński Kazimierz
Czerwiński Konstanty
Czerwijowski Faustyn
Czubalska Zofja
Czygłowska Marja *
Czyżewski Ludwik
Ćwierdzińska Stanisława
Ćwikliński Edward
Dajkowski Czesław

Danielczyk Marja	Dobrzański Włodzimierz
Danielewiczowa Marja *	Dołobowska Wacława
Daniszewska Marja *	Domański Stanisław
Dann Jan	Donderkiewicz Wacław *
Danyszówna Regina	Doney Aleksander
Daszewski Stefan	Dorant Włodzimierz
Dawidowski Władysław	Dorabialska Helena
Dąbrowska Aleksandra	Doroszkiewicz Stefan
Dąbrowska Elżbieta	Dorot Adam
Dąbrowska Marja	Downarowicz Ignacy
Dąbrowska Wiesława	Downarowiczówna Marja
Dąbrowski Henryk	Drabik Mieczysław
Dąbrowski Ignacy *	Drabik Wincenty
Dąbrowski Karol	Drac Julian
Dąbrowski Mieczysław *	Drac Kazimierz
Dąbrowski Roman	Dramiński Piotr
Dąbrowski Wacław	Drége Helena
Dąbrowski Witalis	Drége Jan
Dąbrowski Władysław	Drége Wanda
Dehnel Piotr Paweł	Droste Chrystyan
Delinikajtys Jan	Droste Karol *
Dembowski Piotr *	Drouet Józef
Demby Stefan	Drouet Władysław *
Denter Zygmunt	Drozdowiczowa Franciszka
Dębicki Józef	Drozdowska Jadwiga **
Dębska Jadwiga	Drzewiecka Helena
Dębski Mieczysław	Drzewiecki Adam **
Dębski Leon	Drzewiecki Kazimierz
Dickstein Samuel	Drzewiecki Ludwik
Diehl Gustaw	Dubikowski Bolesław
Diehlowa Fanny	Dubiszewski Franciszek Lu-
Diering Aleksander	domir
Dietz Hubert	Dubowski Marjan
Długoszówna Zofja	Duchâteau Apolonjusz
Dłutek Ignacy *	Duchâteau Juljusz
Dmitrowicz Józef	Dudrewicz Władysław
Dmochowski Kazimierz	Dudziński Józef
Dobrowolski Aleksander	Hr. Dunin-Wąsowiczowa
Dobrowolski Zygmunt	Marja Matylda
Dobrowolski Stefan	Dunin Antonina
Dobrowolski Stanisław *	Dunin-Sulgustowska M.

Dutkiewicz Tadeusz *
Dutkiewicz Konstanty
Dutkiewiczówna Wanda
Dydyński Wincenty
Dylikowska Teresa
Dymarska Eugenia
Dymarski Stefan
Dymitrowicz Ludomir
Dymmek Stanisław
Dytkowski Bolesław
Dziamarski Stanisław
Dziekoński Albin Michał
Dziekoński Józef
Dziekoński Maryan
Dzierżyński Ignacy
Dziewulski Wacław
Dzięciołowski Bolesław
Dzikiewicz Feliks
Dziubałtowski Seweryn

Eberhardtówna Julja *
Eberhardt Julian
Ehrenkreutz Stefan
Eichler Remigjusz
Esmanówna Walentyna

Fabiani Fels
Fabiani Marya
Fabiani Wiktoryn
Fabjanowski Juljusz
Fabjanowski Józef
Fajans Maurycy
Falkowska Janina
Feist Jan
Felix Bronisław *
Felsenhardt Józef
Ferens Bolesław
Fertner Antoni
Figurska Stefanja *
Fijałkowski Wojciech *
Filipkowska Wanda *

Fischer Józef
Fiszer Stanisław
Flaszczyńska Romana
Flatau Henryk
Florjańska Mieczysława *
Foltańska Janina
Franaszek Aniela
Francikowski Florjan
Francman Adolf
Francman Stanisława
Frank Adam
Freyer Zdzisław
Freymark Otton
Friesendorf Henryk
Fritzówna Zofja
Frybenówna Janina **
Fryben Mieczysław
Fuchs Adela
Fuchsowa Marya
Fukier Henryk
Furuhjelmowa Marya
Fynfsztykowa Lucyna
Fynfsztykówna Władysława

Gabszewiczówna Stefanja
Gajewska Janina
Gajewski Wacław
Gajkiewicz Bronisław
Gałczyński Konstanty
Gałęcki Tadeusz
Gałęzowska Jadwiga
Gardowska Marya
Gardowki Wacław
Gardulska Janina
Gartkiewiczówna Eugenia**
Gaszczyński Wacław
Gawecki Stefan
Gawłowiczowa Ludwika
Gawroński Wincenty
Gawrychowska Zofja
Gay Julian **

Gay Delfina
Gażyńska Józefa
Gaśecki Stefan
Ks. Gaśiorowski Franciszek
Gaśiorowski Stanisław
Gaśowska Anna
Gdesz Antoni
Gebethnerowa Marya
Gebethnerówna Hanna
Gebethnerówna Jadwiga
Gebethnerówna Józefa
Geisler Edw. Tadeusz *
Geisler Edward
Gembarzewski Bronisław
Gepner Bolesław
Gessnerówna Romana
Gędziorowski Bohdan
Gibel Józef
Gibel Leokadja
Giedrojć Kazimierz
Giedroyć S. *
Giermanówna Zofja
Giernakowski Stanisław
Gieysztorówna Marya
Ginejko Irena *
Girtler Jan
Gizaczyński Kazimierz
Giżycki Antoni
Glapińska Marya
Glass Alina
Glass Jakób
Glinka Zygmunt
Glińska Irena
Glińska Janina
Gliński Witold
Gliński Julian
Gloch Aleksandra
Glotzówna Marya
Głębicki Stanisław
Goćawska Wanda
Goćkowski Józef

Godlewska Marya
Godlewska Stanisława
Goebel Marya
Goebel Wacław
Goebel Emilja
Goebłówna Marya
Gogolewski Roman
Golański Bolesław
Golański Czesław
Golczewski Bronisław
Goldberg Leon
Golfarthówna Julja
Goliszewski Eugenjusz
Goltz Ludwika
Golska Zofja
Gołtembiowski Józef
Gołtembiowski Franciszek
Gołtembiowski Stanisław
Gołębowski Wincenty
Gołębska Wanda
Gołońska Helena *
Gomolińska Marja
Gorazdowska Wanda
Gorazdowski Antoni
Goriaczkowski Włodzim.
Gorczyński Władysław *
Gortzechowski Józef
Gosiewski Jerzy
Gostomska Aleksandra
Gostomski Jan
Gościcki Kazimierz
Gothin Konrad *
Govenlock Helena
Goździcki Wacław *
Goźliński Juljusz
Gójski Stefan
Górecki Józef
Górecki Rudolf
Górnicki Józef
Ks. Górnicki Józef
Górska Janina *

Ks. Górski Ludwik
Górski Mieczysław
Górski Zygmunt
Grabiński Z. *
Grabowski Ignacy *
Grabowski Kazimierz
Grafczyński Wacław
Graff Rudolf *
Grajewski Jędrzej
Ks. Gralewski Jan
Granowska Helena *
Grądzka Janina
Gregorowicz Ludwik
Grędziński Feliks
Grąbczewski Feliks
Dr. Grodecki *
Grodzińska Helena
Grodzińska Wiktorja
Gromadzki Jan
Gross Feliks
Grotkowski Jan
Grotowski Władysław
Grotowski Żeliszaw
Grudziński Zygmunt
Gruszczynska Zofja
Gruszczynski Władysław
Gryzewski Jan
Gryzewski Stefan
Grzankowska Zofja
Grządzielska Marja *
Grzegorzewski Władysław *
Grzelińska Marja *
Grzeliński Edward
Grzeszkiewicz Juliusz
Grzezułko Jan
Grzezułkowa Stefanja
Grzędzica Ignacy *
Grzybowski Aleksander
Grzyska Alina
Gudowicz Wincenty
Guirard Kazimiera

Gulbińska Stanisława
Guliński Jan
Gumowski Szymon
Gurbiel Józef *
Gurney Arthur
Gutsche Irena
Gutzman Walentyna
Guzowska Jadwiga
Guzkowska Marja *
Günther Jan

Hajaska Franciszka
Halman Zofja
Hann Mieczysław
Hanneman Edmund
Hanuszówna Janina
Harasimowicz Juljan
Harasimowicz Kazimierz
Hauszyld Amelja
Hauszyld Halina
Hawelka Romuald
Heeringowa Janina
Heering Władysław
Heilpern Maksymiljan
Hein Anna
Heintze Edmund *
Heintze Ludwik
Hejdukowska Halina
Hempel Antoni
Hennebergowa Hanna
Hennebergowa Walerja
Henneberzanka Stanisława
Herlaine Tadeusz
Herlaine Tadeusz
Herlaine Jerzy
Herlaine Marja
Herlaine Władysław
Herlaine Zofja
Herse Bogusław
Herse Emilja
Herse Wanda

Herse Wincenty
 Hertzówna Helena
 Hess Zofja *
 Heurichówna Helena *
 Hewelkówna Paulina
 Heyman Hieronim
 Heyman Robert
 Hilczyński Stanisław
 Hildebrand Aleksander
 Hildt Bolesław
 Hildt Ludwik Fryderyk
 Hiszpańska Zofja
 Hiszpański Stanisław
 Hiż Tadeusz *
 Hłasko Ludwika
 Hłasko Bronisław
 Hłaskówna Wanda
 Hoch Zofja
 Hoffman Karol
 Hohol Bronisław
 Holke Natalja
 Holtorf Marjan
 Hołownia Władysław
 Hołub Marjan
 Homolicki Jan
 Honowska Irena
 Horodyńska Helena
 Horodyński Władysław
 Horodyska Janina
 Hoser Piotr
 Hoser Wincenty
 Hourichs Marjan
 Houwalt Wincenty
 Hryniewiecki Bolesław
 Hryniewska Tekla
 Hubert Witold
 Hummel Bogumił
 Huskowska Marja
 Huskowski Stanisław
 Huskowski Tadeusz
 Huszczowa Ludwika

Idzikowski Henryk
 Idzikowski Jan
 Iwanicki Jerzy
 Iwanowski Eugenjusz
 Iwiński Walenty
 Izdebski Stanisław *
 Iżycki Aleksander

 Jabłczyński Apolinary
 Jabłonowski Edmund
 Jabłońska Helena
 Jabłoński Jerzy
 Jackowski Aleksander
 Jacobson Tadeusz
 Jacobson Władysław
 Jacuński Wacław
 Jaczynowski Adam
 Jagielska Jadwiga
 Jagielski Jan
 Jagielski Józef
 Jagniátkowska Janina
 Jagodziński Rygobert *
 Jaguczański Paweł
 Jakimowicz Roman
 Jakowicki Wincenty
 Jakubowska Kazimiera **
 Jakubowska Anna
 Jakubowski Bronisław
 Jakubowski Jan
 Jakubowski Leon
 Jakuszowa Marja
 Jakusz Witold *
 Janczewski Aleksander
 Janczewska-Rybałtowska
 Zofja
 Janicka Janina *
 Janikowski Leopold
 Janiszewska Wanda *
 Jankiewicz Jan
 Jankowska Antonina
 Jankowska Janina

Jankowska Marja
Jankowski Edmund
Jankowski Edmund
Jankowski Mieczysław
Jankowski Józef
Jankowski Stefan
Jankowski S. W.
Janowski Aleksander
Janowski Aleksander *
Janowski Tadeusz *
Januskiewiczówna Julja *
Januskiewiczówna Marya
Jarecki Władysław
Jarmułowicz Henryk
Ks. Jarocki Klemens
Jaroszyński Jan
Jarzębińska Kazimiera
Jarzyński Jan
Jasielewicz Kazimierz
Jasińska Zofja
Jasińska Helena
Jasiński Aleksander
Jasiński Feliks
Jasiński Ludwik
Jasiński Stanisław
Jasiński Władysław
Jasiobędzka Marja
Jasiobędzki Zygmunt
Jaśkiewiczówna Marya
Jaskólski Bronisław
Jaskólska Marja
Jaskulski Józef
Jastrzębska Marya
Jastrzębska Anna
Jastrzębska Weronika
Jastrzębski Henryk *
Jastrzębski Maryan
Jawdyński Stefan
Jaworski Leon *
Jaworski Michał
Jelczewska Marja

„Jedność“ (Tow. Dr. Ż.W.W).
Jeleński Szczepan
Jeleński Władysław *
Jelski Wilhelm
Jenike Julian
Jentys Zygmunt
Jeromin Mieczysław
Jerzmanowska Alina
Jeska Stanisław
Jesman Stanisław
Jezierski Wacław
Jezierski Wojciech *
Jeziorańska Helena
Jeziorańska Stefanja **
Jeziorkowski Józef
Jeżewski Hilary
Jeżyński Stanisław
Jędrzejewski Jakób
Jocz Konrad
John Aleksander
Jonszerówna Kamilla
Jung Seweryn
Juraszyński Jan
Jurowska Aurelja
Juskowski Franciszek

Kacicka Irena
Kaczkowska Zofja
Kaczmarkiewicz Eugenjusz
Kaczorowski Stanisław
Kaczorowski Władysław
Kaczorowski Andrzej
Kaczorowski Dominik
Kadzidłowski Mieczysław
Kaliciński Ludwik *
Kalinowski Stanisław
Kaliński Gustaw
Kaliński Stanisław
Kaliński Władysław
Kalisz Alfons
Kalisz Franciszek

Kallerówna Henryka
Kalota Stefan
Kałużyński Franc. Wacł.
Kamieniecka Kamila
Kamieniecki Witold
Kamiński Feliks
Kamińska Helena
Kamiński Lucjan
Kamiński Romuald
Kamiński Zdzisław
Kamionka Stanisław
Kaniewski Teodor
Kanigowski Mieczysław
Kanigowska Katarzyna
Kanigowska Lucyna
Kapp Jan
Kapuściński Wiesław *
Karasiński Piotr
Karchowski Roman
Karczewski Stanisław
Karstens Maurycy
Karśnicki Stanisław
Kartasińska Józefa
Hr. Karwicki-Dunin Jan
Karwosiecki Zdzisław *
Kasperowicz Eligjusz
Kasprzycki Wincenty
Kasprzykowa Cecylia
Kassenberg Henryk
Kawalska Marja *
Kawałkiewicz Stefan
Kawczyński Stanisław
Kawiński Bolesław
Kączkowski Józef *
Keller Marja
Kempner Jan
Kernbaumówna Jadwiga
Kerntopf Józef
Kessel Irena
Kęcka Józefa
Kiedrzyńska Paulina *

Kieniewiczowa Adela
Kieniewicz Hieronim
Kietkiewiczówna Jadwiga *
Kietliński Karol *
Kijeńska Lucyna
Kijeński Stanisław
Kijewska Stanisława
Kijewski Franciszek
Kinastowski Józef
Kinstlerówna Cecylja *
Kinstlerówna Zofja *
Kisielewska Zofja
Klarner Czesław
Klawer Włodzimierz
Kleczeński Czesław *
Kleczyński Kazimierz
Ks. Kleczyński Konstanty
Kleczyński Mieczysław
Kleczyńska Idalja
Kleinert E. I.
Kleistówna Katarzyna
Kleitz Alfred
Klepa Tomasz
Klicki Leonard
Klimpel Leopold
Klingsland Stefanja
Klingsland Zyg. Stan
Kłobukowska Halina
Kłobukowski Władysław
Kłyszewski A.
Knappe Zofja
Knechowicz Jan
Knichowiecka Jadwiga
Knoblauch Krystyna *
Knorr Jan
Knothe Otton
Kobyłańska Aniela
Kobyliński Aleksander
Kobylińska Janina
Kobyliński Władysław

Kobyliński Marek	Kosińska Władysława *
Koch Mirosław	Kosiński Kazimierz
Kochanowski Julian	Kosiński Stanisław
Kochanowski Zdzisław	Kosiński Władysław
Kochanowski Wiktor	Kosmowska Irena
Koepke Julja	Kossakowski Wincenty
Kolitowski Henryk	Kossecka Stanisława
Kołakowski Konstanty	Kossowski Zygmunt
Kołakowski Władysław	Kossówna Zofja
Kołodziejczyk January	Kostro Apolinary
Kołodziejczyk Tadeusz	Kostro Karol
Kołodziejska Marja	Kostro Ludwika
Kołodziejska Karolina	Kosztowska Marja
Komornicka Marja	Koszutski Tadeusz
Komorowska Zofja	Kościńska Eugenia *
Kondratowicz Hieronim	Kościukiewicz Zofja **
Kondratowiczowa Bronisł.	Koterwas Stanisław
Konic Józef Stanisław	Kotowski Jan
Konopacki Jerzy	Kotwicka Joanna
Konopczyńska Łucja	Kowalczewska Paulina
Konopczyński Adam	Kowalewska Jadwiga *
Konopski Wincenty	Kowalska Stefanja **
Konówna Zofja	Kowalski Franciszek
Konówna Wanda	Kowalski Kazimierz
Kontkiewicz Stanisław	Kowalski Mieczysław
Konwerski Stanisław *	Kowalski Piotr *
Kopal Marja *	Kowalski Tadeusz
Kopczyńska Jadwiga	Kowalski Władysław
Koperski Władysław	Kowalski Władysław
Ks. Koperski Franciszek	Kownacka Jadwiga *
Kopijowski Wacław	Kozankiewicz Wacław
Koralkiewicz Marja	Kozaryn R.
Korbuszówna Wanda *	Koźbiał Marja
Korejwo Zofja	Kozerski Adolf
Kornacki Ludwik	Kozerski Konstanty
Korniłowicz Rafał	Kozieradzki Henryk
Korniłowicz Witold	Kozierowski Jan
Korwin Wierzbicki Florjan *	Koziarska Jadwiga
Korzon Tadeusz	Koziarski Władysław *
Kosicka Marja *	Koziorowski Bronisław
Kosińska Helena	Koziński Konstanty **

Kozłowska Helena	Królewski Bohdan
Kozłowska Olimpia	Królówna Helena
Kozłowski Józef	Krukowski-Zdanowicz Jul.
Kozłowski Władysław	Krukowska-Zdanowicz Ewa
Kozłowski Władysław	Krukowski Stefan
Kozłowski Wiktor	Krupecka Wacława
Kozłowski Wiktor	Kruszewska Helena
Kozubowska Janina	Kruszewska Józefa
Kozubowski Jan	Krycki Stefan
Koźmińska Anna	Krygier Władysław
Koźmiński Józef	Krynicka Zofja
Koźmiński Julian	Kryńska Zofja **
Kraczkiewiczowa Zofja	Kryńska Marya *
Krajewicz Adam **	Kryński Włodzimierz
Krakowiński Cezary	Krýpski Wiktor
Kraków Ludwik	Krysińska Anna
Krammówna Janina	Krysiński Antoni
Kramszyk Kazimierz	Krzeczkowski Jan **
Kramszyk Marya	Krzemieniewski Stanisław
Kramszyk Zygmunt	Krzemiński Stanisław
Krantz Karol	Krzepkowska Marya
Krasnosielski Józef	Krzesiński Władysław
Kraszewska Helena	Krzesiński Zygmunt
Kraszewska Józefa	Krzesińska Karolina
Kraszewski Krzysztof *	Krzykowski Mieczysław
Krauczunas Henryk	Krzywdziński Wiktor
Krauze Halina	Krzwicki Ludwik
Krauze Zofja	Krzyżanowski Walery
Krauze Stanisława	Krzyżanowski Jerzy Włodz.
Krauze Leonard	Krzyżewska Józefa
Krąkowski Edward *	Kubalska Apolonja
Krąkowski Michał	Kucałło Kamilla *
Krąkowski Władysław	Kucharzewski Feliks
Kręcki Jan	Kuczyńska Bronisława
Kręcki Wacław	Kuczyńska Marya
Kreczmer Arkadiusz	Kuczyńska Helena
Kronenberg Emil	Kudelska Irena *
Kronenberg Janina	Kudelska Janina *
Kronenberg Stanisław	Kudelski Adam
Krosnowski Marjan	Kuhn Alina
Król Kazimierz	Kuhne Janina

- Kuhnke Helena
Kuhnke Irena
Kuhnke Tadeusz
Kujawska Anna
Kujawska Zofja
Kujawski Kazimierz
Kukier Władysław
Kukucki Alfons
Kulczycka Marya
Kulczycki Marjan
Kuleszyna Antonina
Kuligowski Wacław
Kuliński Albin
Kulwieć Józef
Kulwieć Kazimierz
Kulwieć Witold
Kulwieciowa Julja
Kunczyńska Stefanja
Kunkiel Emilja
Kunstetter Bronisław
Kuratow Marek
Kurmanowa Zofja
Kuropatwiński Walerjan
Kurowska Helena
Kurowska Malwina
Kurtz Stanisław
Kurtz Jan
Kurtz Wanda
Kurzawiński Romuald
Kurzyjamski Józef
Kuszelewska Emilja
Kuszelewska Stanisława
Kutzner Maryla *
Kuziemski Wincenty
Kuziński Jan *
Kuziński Stanisław
Kuźmiewka Marya *
Kuźmiński Bolesław
Kühn Karol *
Kühn Stanisław
Kwiatkowski Jan
Kwiatkowski Wacław **
Kwiatkowski Walerjan
Kwietniewski Jan
Kwietniewski Stefan
hr. Kwilecka Marya
hr. Kwilecki Kazimierz
Lampe Jadwiga
Lampe Tadeusz
Lamprecht Helena **
Lande Adam
Lande Jerzy
Landowicz Bronisław *
Lange Władysława
Laskauer Piotr
Laskowska Irena
Lasocki Wacław
Lassota Stanisław
Lauvernay Bronisław
Lauvernay Teodor
Lauterbach Bernard
Lebiedziński Witold
Lech Stefan *
Lechowski Antoni
Lechowski Stanisław *
Lechowski Stefan
Lechowska Stanisława
Lederlé Ela
Lembke Teofil
Lencewicz Stanisław
Lenkiewicz Ignacy
Lenkiewiczówna Janina
Leppert Stanisław
Leppert Władysław
Leppertówna Marya
Leski Józef
Leśkiewiczówna Zofja
Leśniewiczowa Iza
Leśniewska Cecylja
Leśniewski Michał
Leśniowska Wanda

Leszczyński Władysław
 Lewandowska Stefania
 Lewandowska Marya
 Lewandowski Leszek *
 Lewandowski Franciszek
 Lewicka Jadwiga
 Lewicki Józef
 Lewiński Antoni
 Lewiński Jan
 Liczbiński Ignacy
 Liedtkówna Jadwiga *
 Liedtkowa Aleksandra *
 Liehrowa Wanda
 Lietz Jerzy *
 Lingenau Jan
 Linkówna Marja
 Lipczyński Stanisław
 Lipiński Edmund
 Lipka Stefan *
 Lipska Jadwiga
 Lisakowski Jan
 Lisowska Halina
 Lisowska Zofja
 Lisowski Stefan *
 Listopad Waław
 Liszewski Feliks
 Littman Ludwik
 Lorentowicz Leonard
 Loth Edward
 Lothowa Anna
 Loth-Niemirycz Jadwiga
 Lotto Marja
 Lubecki Franciszek Edw. *
 Lubert Władysław
 Lubicz-Rykaczewska Wanda*
 Ks. Lubańska Marja
 Ks. Lutostawski Kazimierz
 Lutostańska Aleksandra
 Lübeck Jan Alojzy *
 Łabuński Józef **

Łabusiewiczówna Zofja
 Łaciński Ryszard
 Łada Tadeusz
 Łaganowski Stefan
 Łaparewiczowa Józefa
 Łapińska Aurelja
 Ławreńczukówna M.
 Łazarowicz Klemens *
 Łącki Stanisław
 Łebiński Witold
 Łebkowska Dyoniza
 Łempicki Michał
 Łęska Marja
 Łojkówna Marta
 Łokcikowski Włodzimierz
 Łokcikowska Janina
 Łokcikowska Antonina
 Łokuciejewski Zygmunt
 Łomżyński Kazimierz *
 Łopuski Czesław
 Łopieński Feliks
 Łotuszyńska Iza
 Łotuszyńska Leokadja
 Łoziński Czesław
 Łubieński Józef
 Łubkowska Stanisława
 Łukasiewicz Stanisław **
 Łukasiewiczowa Alina
 Łukawski Zygmunt
 Łuniewski Adam
 Łypacewicz Waław
 Machlejd Juljan
 Maciejewska Marja
 Maciejewski Bronisław
 Maciejewski Władysław
 Maciesza Aleksander
 Mackiewicz Antoni
 Mackiewicz Ludwik
 Mackiewiczowa Marja

- Madaliński Antoni
Madanowicz Zofja
Magielski Stanisław
Majewska Czesława
Majewska Janina
Majewski Ludwik *
Majewski Stanisław **
Majewski Franciszek
Majewski Erazm
Majewski Ignacy **
Majkowska Ewelina
Majkowski Konstanty
Majlert Zdzisław **
Makarczyk Stefan
Makólski Józef
Makulski Józef
Malanowicz Stanisław
Malanowicz Władysław *
Ks. Malewski Tadeusz
Malinowska Stanisława
Malinowska Władysława
Malinowski Ignacy
Malinowski Anastazy
Malinowski Wiesław *
Malinowski Henryk
Malińska Anna
Maliszewska Jadwiga **
Maliszewski Edward
Maltz Stefan
Małachowski Leon
Małdorski Adam *
Małkowska Zofja
Małkowski Stanisław
Mamczar Kazimierz
Munduk Stanisław
Munduk Waclaw
Mann Aleksander *
Mańkowska Janina
Mańkowska Stanisława
Mańkowski Mieczysław Fr.
Marcinkowski Zdzisław
Marconi Henryk
Marczuk Aleksander **
Marek Jakób
Marendowska Bronisława
Marendowska Irena
Marendowski Kazimierz
Maresch Tadeusz
Markiewicz Józef
Markiewicz Bolesław
Markiewiczowa Aniela
Markowska Marja
Markowska Stefanja
Markowski Tadeusz
Markowski Mieczysław
Markowski Konstanty **
Marszewska Jadwiga
Marszewski Mieczysław
Masiewicz Jan
Masiewicz Aniela *
Maszki Kazimierz
Maślakiewicz Antoni *
Matecka Zofja
Matjanowski Karol
Matlakowska Helena
Matuszewski Franciszek
Matuszewski Jan
Mayzel Zofja
Mazaraki Karol
Mazaraki Stanisława
Mazaraki Kazimierz
Mazgajski Waclaw
Mazurek Ignacy
Mazurkiewicz Feliks
Mączyński Zdzisław
Mączewski Waclaw **
Maczyński Antoni
Małkowska Janina
Mech Kazimierz *
Mechowiecka Kamila
Medyńska Julja
Mejro Czesław

Meller Eugenjusz
Mellerowiczówna Kazimiera
Meyer Franciszek
Meyerowa Wanda
Mencel Antoni
Mędrecki Antoni
Mianowski Kazimierz
Michaeli Władysław
Michalski Fabian
Michalski Stanisław *
Michalski Stanisław
Michalski Ludwik
Michałowski Tadeusz **
Michałowska Marja
Michałowski Stanisław
Miechowka Zofja
Mieczyński Stanisław
Mielcarski Antoni Jan
Mierczyńska Kazimiera
Mierczyńska Marja
Mierosiawski Stanisław
Mierzejewska Halina *
Mierzejewski Marcin
Mierzejewski Stefan
Miklaszewski Bolesław
Miklaszewski Walenty
Miklaszewski Sławomir
Mikoszewska Anna
Mikułowska Zofja
Milewska Teodozja
Milewski Jerzy
Milewski Tadeusz
Milewski Zygmunt *
Miller Teodor
Milicer Józef
Miłkowski Jan *
Miłobędka Helena *
Miłobędzki Józef
Miłobędzki Tadeusz
Minakowski Wacław
Mincer Adam

Mincerowa Marja
Mineyko Ludwik
Mioduszevska Halina **
Mirosławska Leokadja
Mirowski Stanisław
Mistakiewicz Marja
Miszewski Władysław
Mitkiewicz Karol
Mittelstäedt Henryk
Mławska Alwina
Młodecki Ludomir
Młodkowski Tadeusz
Młodzianowska Irena *
Moczarski Zygmunt
Moczyłowska Jadwiga
Modzelewska Marja **
Modro Amelja **
Mogilnicki Ludwik
Mohlowa Marja *
Mojkowska Marja *
Mokrski Kazimierz
Moniuszko Stanisław
Monkiewiczówna Idalja
Monowid Ludwik
Moraczewski Stanisław *
Morawski Stefan
Morawski Telesfor **
Morawski Zygmunt **
Morawski Tadeusz
Morozewicz Stanisław *
Mortkowicz Jakób *
Mosdorf Kazimierz
Mosdorfowa Janina
Motz Helena
Moździński Stanisław *
Moździeński Sylwester
Mozejko Bronisław
Mroczkowski Maksymilian
Mrozowska Stanisława
Mrozowski Jan
Multanowski Stanisław *

Musiałowicz Wacław
 Muszyński Stanisław
 Muszyński Tadeusz **
 Muszyńska Antonina
 Muszyński Janusz *
 Muttermilch Tadeusz
 Muttermilch Leonard
 Muttermilch Stanisław
 Muttermilch Wacław
 Mück Czesław
 Müller Henryk
 Müller Władysław
 Müllerówna Janina *
 Myszkowska Marja
 Myszkowski Adam

Nadolski Kazimierz
 Narębski Władysław *
 Narębski Władysław
 Narkiewicz-Jodko Roman *
 Narożna Marja
 Natanson Antoni
 Natanson Jan
 Natanson Józef
 Natanson Stanisław
 Natansonowa Bronisława
 Natansonówna Zofja
 Nałęcz Włodzimierz
 Nehring Leon
 Nehringowa Kazimiera
 Neumann Ernest
 Neumann Gustaw
 Nenmann Henryk
 Neumann Leonard
 Neumann Emil
 Neumanówna Stefanja
 Nieciengiewicz Heljodor
 Niedziałkowska Jadwiga *
 Niedzielski Tadeusz **
 Niekrasz Jan
 Niemczykówna Helena

Niemira Maksymilian *
 Niemira Feliks
 Niemyski Leon
 Niewiadomski Eligjusz
 Niewiarowski Jan
 Nikol Feliks
 Nerkowska Marta
 Noskiewicz Karol
 Noskowski Tadeusz
 Nowacka Ludwika *
 Nowakowski Bolesław
 Nowakowski Henryk
 Nowakowski Roman
 Nowakowski Zygmunt
 Nowicka Elżbieta
 Nowca Juljan
 Nożyczkowski Wincenty
 Nusbaum Jan
 Obidziński Władysław
 Obrębski Daniel
 Obuszyński Ludwik
 Ocetkiewicz Stanisława
 Ochrymowiczówna Justyna
 Odlanicki Poczobut Ryszard
 Offenberg Jan
 Ojrzyński Antoni
 Ojrzyńska Janina
 Oksiętowicz Feliks
 Olchowicz Konrad
 Olendzka Marja
 Olendzka Zofja
 Olendzka Januszowa
 Olesiński Kazimierz *
 Olewiński Piotr
 Olewski Władysław
 Olszakowski Stanisław
 Olszewicz Bolesław
 Olszewicz Wacław
 Olszewiczowa Józefa
 Olszewska Janina

Olszewska Zofja
Olszewski Bolesław
Olszowska Karolina
Olsztyński Wojciech
Onoszko Czesław
Opęchowski Edward
Oppman Artur **
Ordęga Zygmunt
Ordężyna Zofja *
Orenstein-Oreński Jerzy *
Orłowski Antoni
Orłowski Jerzy
Orłowski Leon
Orthwein Helena *
Ortwein Wacław *
Ortweinowa Janina *
Oryng Alfred
Orzechowska Izabella
Orzechowski Bolesław
Osiecki Stanisław
Osiński Wacław
Ossowicz Leon *
Ossowski Tadeusz
Ossowski Włodzimierz
Ossowski Roch
Ossowska Lucyna
Ossowska Zofja
Ostaszewska Aniela
Ostaszewska Bronisława
Ostaszewska Marja
Ostaszewki Leon
Ostaszewski Władysław
Osmólski Władysław
Ostrochulska Stanisława *
Ostrowska Józefa
Ostrowska Helena
Ostrowska Malwina
Ostrowska Stanisława
Ostrowski Tadeusz
Osuchowski Antoni
Otocki Piotr

Oxiński Tomasz
Ożarowski Franciszek
Paderewski Zbigniew
Palmirska Julja
Palmirski Władysław
Pałasińska Irena
Papieska Marja
Paprocka Matylda
Paprocki Józef
Paprocki Konstanty
Paradowska Anna
Parzyński Lucjan Leon
Paschalis Zofja
Paschalski Konstanty
ks. Paszke Ryszard
Paszkiewicz Lucjan
Paszowska Marta *
Paszkowski Walenty
Patzer Aleksandrowa
Patzer Kazimierz
Patzer Jan
Patzerówna Irena
Pawińska Jadwiga
Pawlikowski Jan *
Pawlikowski Stanisław
Pawłowska Zofja
Pawłowska Kazimiera *
Pawłowski Czesław
Pawłowski Jan
Pawłowski Roman *
Pawłowicz Bronisław
Pawłowicz Kazimierz
Peel Henryk **
Pełczyński Teodor
Pełka Antoni
Pełka Jarosław
Peretjatkowiczowa Wacł.
Peretjatkowiczówna Janina
Perkowska Wanda
Perkowska Jadwiga

- Perycz Mieczysław
Peszke Ignacy
Petruszko Marja
Petsch Wacław
Peński Wacław
Phull Eugenia
Piasecka Janina
Piaskowski Stanisław
Piaszczyński Edmund
Piaszczyński Karol
Piątkowski Antoni
Piechowski Witold
Piechowski Michał
Piechowski Władysław
Piekacz Józef
Piekarska Aleksandra
Piekarska Władysława
Pietkiewicz Zygmunt
Pietraszewski Józef
Pietruszczyński Zygmunt
Pietruszyński Józef
Piędzicka Halina
Piętka Ludwik
Piętkowa Zofja
Piliczowski Zbigniew *
Piłsudski Stefan *
Piorunkiewicz Stanisław
Piorunkiewicz Wanda
Piotrowski Ignacy
Piskorska Stanisława
Piskorski Leonard
Hr. Plater-Zyberk Elżbieta
Hr. Plater-Zyberk Elżbieta
Hr. Plater-Zyberk Henryk
Płaskowska Józefa
Pleszczyńska Teresa
Pleszczyńska Zofja
Plewakówna Franciszka
Plewiński Stanisław *
Plinkiewicz Marja *
Płomińska Janina
Płonkiewicz Antoni
Płoński Stanisław
Pniewski Adam
Pobralski Józef
Pobratyn Stanisław *
Pochmarski Bolesław *
Podciechowski Fr.
Podczaska Zofja **
Podczaski Władysław
Poddębski Henryk
Podgórski Franc. Ksaw.
Podkomorski Tadeusz
Podworski Aleksander
Podworski Władysław
Podoska Cecylja
Podwiński Wacław
Pogorzelski Czesław
Pohl Helena
Pohoska Eleonora
Pohoska Józefa
Polamin Helena
Poleski Franciszek
Pol Eugenia
Poliński Władysław
Polkowska Hanna
Poll Marja
Połątkiewicz Daniel
Pomianowski Józef
Pomorski Jan
Poniatowska Halina
Poniatowski Stanisław
Ponikowski Antoni *
Ponikowski Kazimierz
Ponikowski Stefan
Ponikowski Zdzisław *
Popielewski Władysław
Popielawska Janina
Popiołek Franciszek
Popławska Stanisława *
Popławska Stanisława *
Popławski Artur

- Popławski Bartłomiej
Popławski Cezary
Popławski Stanisław
Paradowska Jadwiga
Porańska Wanda *
Poraska Marja
Porazińska Janina
Poraziński Jerzy
Poraziński Zygmunt
Poraziński Wacław
Pośmiechowicz Adela
Powierza Paweł
Powiatowska Antonina *
Poznański Zygmunt
Poznańskie Tow. Krajozn. *
Pozowski Wacław
Polikowski M. *
Pracown. Handl. i Prz. T-wo
Prażmowski Tadeusz
Prażmowski Wacław
Preiss Aleksander
Prokulski Kazimierz
Pronaszko Władysława
Pronaszko Bronisław
Pronaszko Stanisław
Prószyńska Wanda
Prószyński Bronisław
Prószyński Wacław
Pruszewski Włodzimierz
Pruszyńska Ewelina *
Prüffer Józef Jerzy
Przanowski Władysław **
Przedzimirski Zygmunt
Przestrzelski Romuald *
Przyborowski Stefan
Przybylski Apolinary
Przybylski Feliks
Przybylski Zygmunt
Przyszychoński K.
Pstrokoński Józef
Pszczółka Leon
Pszczółkowski Jan
Pszczółkowski Julian
Ptaszyńska Anna
Puchalski Julian
Puchalski Stanisław *
Puchniewski Antoni
Puciata Kazimierz
Puczkowski Tyburcjusz *
Pulikowski Władysław *
Puławska Zofja
Puławski Feliks
Pyrowicz Jadwiga
Pytelski Marcei *
Pytkowska Sabina
Pytlewski Stanisław *
Rackmanówna Helena
Rackowska Teodora
Raczyńska Eugenia
Raczyńska Zuzanna
Raczyński Jerzy
Raczyński Teodozjusz
Radkiewiczówna Marja
Radlińska Janina
Radomski Stefan
Radomyski Jan
Radoński Feliks
Radwan Kazimierz
Radwański Jan
Radziwiński Wincenty
Radziszewski Henryk
Rakowiecka Marja
Rakowiecki Kazimierz
Rakowiecki Tadeusz
Rakowski Tomasz
Ramisz Alfred
Raniecka Marja
Rapacki Piotr
Ratyńska Jadwiga
Rawicz-Karwowski Czesław
Raźniewska Janina

Rażniewski Ludomir
 Reczko Mieczysław
 Reczkowa Walerja
 Reczyńska Helena
 Reklewski Wacław
 Rekoszowa Aniela
 Rembalska Helena *
 Rembertowicz Marjan
 Rembowski Zygmunt
 Reszczyński Aleksander
 Rettinger Leonard
 Reuttówna Jadwiga
 Rey Stanisław
 Reychman Kazimierz *
 Riemer Jan
 Richling Janina
 Rodkiewicz Stefan
 Rodysowa Zofja
 Rodysówna Janina
 Rodys Witold *
 Rodziewiczówna Marja
 Rogaczewski Stanisław
 Rogaczewska Zofja
 Rogaliński Konstanty *
 Rogalski Edmund
 Rogowa Jadwiga
 Ks. Rogowski Kazimierz
 Rogowska Romana
 Rogowska Jadwiga
 Rogowska Karolina
 Roguski Stanisław
 Rokicki Józef
 Rokossowski Mieczysław
 Roliński Stanisław
 Romanenko Maksym
 Romanówna Irena
 Ropelewska Salomea
 Ks. Rosiński Bolesław
 Rosnowski Kazimierz *
 Rossow Karol
 Rost Aleksander

Rostański Jan
 Rostański Józef *
 Roszkowska Jadwiga
 Roszkowski Bartosz
 Roszkowski Zygmunt
 Rościszewska Wanda *
 Rottermund Julja *
 Rouppert Kazimierz
 Rouppertowa Teodora
 Rozya Jan
 Rożen Jan
 Roźniecki Ignacy
 Römer Kazimierz
 Römer Stanisław
 Rószkiewiczówna Anna
 Rószkiewiczówna Teresa
 Różański Jerzy *
 Rudnicka Antonina
 Rudnicka Marja
 Rudnicki Edward
 Rudnicki Jan
 Rudowski Aleksander
 Rudziński Jan
 Rudziński Stefan *
 Rudziński Stanisław
 Rudzka Leonja
 Rudzki Zdzisław
 Rudzki Stefan
 Rulikowski Józef
 Rulikowski Władysław
 Rundbaken-Kuźmińska M. *
 Ruschowa Stefanja
 Rusiecki Jerzy
 Russocki Karol
 Ruszkowska Marja **
 Ruszkowski Jerzy
 Rutkowski Leon
 Rutkowski Stanisław
 Rutkowski Zenobjusz
 Rybaczuk Bolesław
 Rybka W.

Rychłowski Marjan
Rychter Tadeusz
Rychterowa Marja *
Ryczywolski Edmund
Ryczywolski Ludwik *
Ryczywolski Wacław
Rydzewska Marta
Rydzewski Bronisław
Rydzewski Kazimierz
Rykaczewska Wanda **
Rykowski Janusz
Rykowski Władysław
Rymkiewicz Juljusz
Rymkiewicz Wacław
Ryntflejsz Zygmunt
Rząd Antoni
Rzadzina Zofja
Rzeszotarska Amelja
Rzeszotarska Jadwiga
Rzeszotarski Zygmunt
Rzewnicki Jan
Rzewnicka Jadwiga
Rzewuska Marta

Sachs Leon
Sadkowska Jadwiga
Sadkowska Marja
Sadkowski Aleksander
Salatyński Lucjan
Salmonowicz Jerzy
Salmanowicz Stefan
Samborska Ala
Samborska Zofja
Sandałowicz Jan
Sanderówna Amelja
Sapieha Leon
Sapiejewski Józef
Sarnecka Marja
Sarnianka Aniela
Sarnianka Janina
Saski Kazimierz *

Saski Kazimierz (junior)
Sawicka Zofja *
Sawicka Stanisława
Sawicki Aleksander
Sawicki Kazimierz
Sawicki Ludwik **
Sawicki Roman
Sawicki Wojciech
Sawiczewski Stanisław
Scheller Adolf
Scheller Leon
Scheller Oskar
Scheller Ryszard
Scheller Wanda
Scheller Wacław
Scheunert Kazimiera
Schmidt Ludwik
Schmidt Józef
Schmidtke Helena
Schoenbornówna Antonina
Schönfeld Emil
Schupp Józef *
Schupp Zygmunt *
Schupp Wiktor
Schuppówna Walerja
Schweitzer Jadwiga
Segetowa Stefania
Seget Władysław
Sempołowska Stefania
von Sengbusch Kazimiera
Serafinowicz Władysław **
Serini Karol
Seweryński Bolesław
Sędziuk Michał
Seciński Henryk
Sieczkowski Władysław **
Siedlicka Wanda *
Ks. Sielewicz Jan
Siemiątkowski Antoni
Siemiątkowski Stefan
Siemiątkowski Zygmunt

- Siemiątkowski Wacław *
 Sienkowski Józef
 Siennicki J. *
 Siennicki Przemysław
 Sieroszevska Paulina *
 Sierpińska Zofja
 Siezputowska Natalja
 Sikrorska Jadwiga
 Sikorska Janina *
 Sikorska Julja
 Sikorski Antoni
 Sikorski Stanisław
 Siłnicka Jadwiga
 Simon Gustaw
 Siwecki Czesław
 Skarbińska Marja
 Skiba Wiktor
 Skibińska Irena
 Skierski Henryk *
 Skiwska Emilja
 Skorupka Marjan
 Skorupka Stanisław
 Skorupska Klementyna
 Skorupska Marja *
 Skorupski Mieczysław
 Skotnicki Czesław
 Skrobański Zygmunt
 Skrobońska Stefanja
 Skrodzki Jan
 Skrzetuski Zygmunt
 Skrzyńska Stefanja
 Skrzyński Aleksander
 Skubińska Franciszka
 Skulski Ignacy *
 Skwarczyńska Marja
 Sławiński Stanisł. Leop.
 Sławiński Kazimierz
 Słoński Stanisław
 Słonimski Piotr *
 Słuchocki Feliks *
 Smoliński Józef
- Smosarski Władysław
 Smotrycki Jan.
 Smólska Halina
 Smólski Józef
 Smużyński Feliks
 Sobolewska Stefanja *
 Sochacki August
 Socharski Stefan
 Sokalowa Marja *
 Sokołowska Iza *
 Sokołowski Józef
 Sokołowski Paweł
 Sokołowski Włodzimierz
 Sokólska Stefanja *
 Sokólski Zygmunt
 Sołtys-Jaworski Antoni
 Somerówna Janina
 Sommer Marja
 Sopočko Eugenjusz
 Sorokowa Marja
 Sosnowska Walerya
 Sosnowski Jan *
 Sosnowski Oskar
 Sosnowski Paweł
 Sowiński-Nofok Stanisł.
 Sporzyńska Hieronima
 Srocki Stefan
 Srze inicki Bolesław
 Szrednicka Helena
 Stajewski Wacław *
 Stamirowska Gabrijela
 Stankiewicz-Skorobohata Z.
 Stankiewiczowa Marja
 Stankiewicz Marja
 Stankiewicz Antoni
 Stankiewicz Józef
 Stankiewiczówna Zofja
 Staniszewski Władysław
 Stapfówna Julja
 Starczewski Feliks *
 Stasiakowski Stanisław

- Statkiewicz Czesław
 Stattler Wacław
 Starzeński hr. Adam
 Starzyński Klemens *
 Stecki Lucjan
 Stefanowicz Witold
 Stefanowiczówna Helena
 Stefański Kazimierz
 Stefański Władysław
 Steinhagen Aleksander
 Steinhagen Henryk
 Stelmachówna Jadwiga *
 Sterczyński Adam *
 Sterczyński Stanisław
 Sterling Stefan *
 Stępkowski Adam
 Stępniewski Leon *
 Stępiowa Zofja
 Stępowska Jozefa
 Stodółkiewicz Zygmunt
 Stokowska Wanda
 Stokowska Wanda Anna
 Stokowski Tadeusz *
 Stołyhwo Kazimierz
 Stołyhwo Marja
 Stołagiewiczówna Jadwiga
 Stopczański Stefan **
 Stopczyk Bronisława
 Stożkowski Tomasz
 Strauch Henryk
 Strasburger Julian
 Strasburger Roman
 Stasburger Zygmunt
 Strońska Helena *
 Stronczyński Kazimierz *
 Strumfówna Walentyna
 Stupni Jerzy *
 Strycki Edward *
 Strzelecki Antoni Jan
 Strzelecki Rudolf
 Strzelecki Zygmunt
 Strzelecki Władysław
 Stupnicki Jan
 Sturgulewski Stanisław *
 Suchcicki Teofil
 Sulikowski Karol
 Suszczyńska Amelja
 Swiesciak Stefan
 Syrokomla Janina
 Syrokomla Syrokómski Jan
 Szafir Bronisław
 Szafnagl Antoni
 Szalay Stanisław
 Szamota Zofja
 Szantyłowski Aleksander
 Szantyrówna Zofja
 Szczawiński Zygmunt
 Szczepankowski Zygmunt
 Szczepańska Helena
 Szczepkowski Jan
 Szczepkowski Stefan *
 Szczerbiński Jan
 Szczuka Stanisław
 Szczuka Witold
 Szczutowski Jan
 Szczutowska Janina *
 Szcypiorski Wiesław
 Szczytt Kazimierz
 Szlągowska Marja
 Szlągowski Kazimierz *
 Szlążek Marja
 Szlążek Stanisław
 Szlążek Wacław
 Szelemetko Julian
 Szelest Mieczysław
 Szeliga Mieczysław
 Szeliga Zofja
 Szeligowska Magdalena
 Szeligowska Jerzy
 Szellerówna Janina
 Szewczyńska Joanna
 Szkaradzińska Aleksandra

- Ks. Szkopowski Marcin
 Szląskowski Józef Wincenty *
 Szlichert Władysław
 Szmidecki Wincenty
 Ks. Szmidt Franciszek
 Szmidtké Ferdynand
 Szmurło Jan
 Szober Stanisław
 Szober Stefania
 Szolayska Helena
 Szołowski Brunon
 Szopa Teofil
 Szostkiewicz Stanisław *
 Szpadkowski Adam
 Szperl Ludwik
 Szpyrkówna Marja
 Szreder Edward
 Sztachelski Jarosław
 Sztabke Teofil
 Szteinbok Karol
 Szteinbokowa Jadwiga
 Szteinbokówna Emilja
 Szteinbokówna Janina
 Sztolcman Gustaw
 Szulakiewicz Bronisław
 Szulc Aleksander
 Schultz Henryk
 Szumkowski Stefan
 Szumowski Teodor
 Szumski Zygmunt
 Szwarz Wiesław
 Szwemin Jan
 Szybowski Bronisław
 Szyperski Wiktor
 Szyszko Halina
 Ścibor Wacław
 Ślaski Julian
 Śliczniakowska Wacława *
 Ks. Śliwerski Stanisław *
 Śliwiński Stanisław
 Śliwowska Zofja **
 Ślósarski Michał
 Śmigiełska Jadwiga
 Śmitkowska Stefania
 Śniegocka Cecylja
 Światopełk-Mirski ks. Cz.
 Światowicz Antoni *
 Świątkowski Józef
 Świderska Eugenia
 Świderska Łucja
 Świderski Bohdan
 Świda Florjan
 Świdowna Julia
 Świerczyński Lucjan **
 Świetlicka Helena
 Świetlicka Janina
 Świetlicka Zofja
 Święcicka Janina
 Święcicki Julian Adolf
 Świecicki Kazimierz
 Święcki Adam
 Świętochowska Kazimiera
 Świętochowski Andrzej
 Świętochowski Ignacy
 Świetostawski Władysław
 Świrski Władystaw
 Tacikowski Kazimierz
 Taczanowska Jadwiga
 Taczanowska Marja
 Tańska Marja
 Ks. Targowski Karol *
 Tarnowska Anna
 Tarnowska Michalina
 Tarnowska Stefania
 Tarnowska Wanda
 Tatarkiewicz Władysław
 Tatarkiewicz Stanisław

- Taube Artur
 Temler Jan Henryk
 Temler Józef
 Teodorowicz August
 Terajewicz Bohdan
 Terajewicz-Swieżyńska M.
 Thuguttowa Marja
 Thugutt Stanisław
 Tittenbrun Leon
 Tokarski Zenon
 Tomasini Marjan
 Tomczycki Jan
 Tomerski Ludwik
 Topolnicki Władysław
 Torzewski Stefan **
 Tosio Dorota
 Tosio Kacper
 Tow Miłośników Połagi
 Tow. Zabytków Przeszłości
 Trantz Ludwika *
 Trenerowski Bolesław *
 Tlenkler Klara
 Trepczyna Helena
 Trojanowski Edward
 Trojanowski Wacław
 Tronowski Stefan
 Truskolaska Janina
 Truszkowski Teofil
 Trzebiński Józef *
 Trzebiński Marjan
 Trzeszczkowski Wacław
 Tuchołko Marja **
 Tuchołka Jan
 Tur Jan
 Turkowski Tadeusz
 Tuwan Helena *
 Ks. Tur Józef
 Twardowski Stefan
 Twarowska Marja
 Tworkowski Adolf
 Tylicki Stanisław
 Tymieniecki Edward
 Tyrankiewicz Witold *
 Tyszecka Stanisława *
 Tyszka Jadwiga
 Tyszka Józef **
 Tyszka Zygmunt
 Hr. Tyszkiewicz Michał
 Hr. Tyszkiewiczowa Róża
 Tyszkowa Ludwika
 Ukielska Jadwiga *
 Ulatowska Marja
 Ulatowski Stanisław
 Umiński Władysław *
 Unieszowski Augustyn
 Urbanik Ryszard *
 Urbańska Marja
 Uzdowski Józef
 Veidt Maksymilian *
 Vogel Teodozja
 Wadowski Ignacy
 Waeschke Marja *
 Wagnerowa Cecylja
 Wagnerówna Jadwiga
 Wagnerówna Joanna
 Wagner Mieczysław
 Wakar Włodzimierz **
 Walc Zdzisław
 Walczak Stefan
 Wald Balbina *
 Walewski Kazimierz
 Walewski Kazimierz
 Walewski Stanisław
 Wałicka Antonina
 Waligórska Adela
 Wanke Janina
 Wańkowiczówna Regina
 Waroczewska Stanisława
 Warnka Jadwiga

- Warcholik Stanisław
 Warsz. Tow. Wioślarskie
 Wasilewska Janina
 Wasilewski Marjan
 Wasiutyńska Albertyna
 Waśniewski Karol
 Wawrzynowiczówna Apolonja
 Wąsikówna Czesława
 Wąsowicz Stanisława
 Wąsowiczowa Janina *
 Wątróbski Józef
 Wehr Stanisław
 Weigelt Stanisław
 Weisheit Karol
 Wellisch Leopold
 Werecka Aniela
 Werner Marja
 Werner Leonard **
 Werner Romuald
 Werner Stanisław
 Wernerowa Janowa
 Wernik Ludwika *
 Wernik Teodora *
 Wernik Konrad
 Werpachowski Władysław
 Wesołowska Czesława
 Ks. Wesołowski Stanisław
 Wejmarn Teresa *
 Wejss Adam
 Werpachowska Czesława *
 Wertensteinówna Kazimiera
 Weychert Jan
 Weychert Helena
 Weychert Marya
 Weychert Władysław
 Wędrychowski Kazimierz
 Węgiński Stanisław
 Węgliński Adam *
 Węgliński Witold **
 Węsierski Stanisław
 Widychowska Martyna
 Widychowski Gerard
 Wieniawski Antoni
 Wiercińska Stanisława
 Wierciochowski Edmund
 Wierzbicka Marja
 Wierzbicki Bolesław
 Wierzbicki Michał
 Więckowski Zygmunt
 Wilamowska Władysława *
 Wilamowski Stanisław
 Wilczyński Józef
 Wilczyński Ludwik
 Wilczyński Stanisław *
 Wilczyński Stanisław
 Wilczyński Tadeusz
 Wilewski Bronisław
 Wilke Janina
 Wilke Waclaw
 Wilke Zofja
 Will Henryk *
 Wiłucka Lucyna
 Winawer Stefan
 Windyga Aleksander
 Windyga Eugenja
 Winkler Edward
 Winnicki Marceł
 Wiskont Władysław
 Wiskont Zofja
 Wiślocki Kazimierz
 Wisznicka Dora
 Wisznicka Janina
 Wisznicki Mikołaj
 Wisznicki Ryszard
 Wiślicki Waclaw *
 Wiśniewska Eugenja *
 Wiśniewska Jadwiga
 Wiśniewski Eugenjusz
 Wiśniewski Juljusz
 Wiśniewski Bronisław

- Wiśniewski Filip *
Wisniewski Leon
Wiśniewski Stanisław
Wiśniowski Tadeusz
Wiśniowski Teofil
Witkowska Jadwiga
Witkowski Józef
Witkowski Władysław
Witkowski Władysław
Ks. Witort Antoni
Włoczewski Władysław
Włodarski Józef *
Włodarski Ludwik
Włodkowski Stanisław
Włoskiewicz Józef
Wodzińska Marya
Wojciechowska Anna
Wojciechowska Jadwiga
Wojciechowski Jarosław
Wojciechowski Karol
Wojciechowski Zdzisław
Wojdalski Stanisław
Wojdówna Anna
Wojno Tadeusz
Wojno Zygmunt
Wojtasiewiczówna Aleks.
Wojtasiewiczówna Henryka
Wojtkiewicz Feliks
Wojtkiewiczówna Władysł.
Wolańska Aurelja *
Wolff Andrzejowa
Wolff Gustaw
Wolff Natalja
Wolffowa Jadwiga *
Wolicki Bolesław
Wolska Janina
Wolska Konstancya
Wolska Marja **
Wolski Bronisław
Wolski Zygmunt
Wolski Tomasz
- Wolski Tadeusz *
Wolski Tadeusz
Wolszczan Julja
Wolszczan Ludwik
Wołkowicz Ignacy
Wołodkiewicz Władysław
Wołodkiewicz Józef
Wołodkiewiczowa Zofja
Woroniecka ks. Franciszka
Woszczyński Stanisław
Woyciechowski Henryk
Woyde Stefanja
Woyniłłowicz Kazimierz
Woyzbun Karol
Woźnicki Jan
Wroński Józef
Wroński Franciszek
Wroński Piotr
Wróbel Józef
Wróbel Mieczysław
Wróblewska Helena
Wróblewska Zofja
Wróblewski Teofil
Wróblewski Witold
Wróblewski Stanisław
Wrzeszcz Zygmunt
Wrześniowski Władysław
Wunderlich Władysław
Wyczałkowska Zofja
Wyczałkowska Felicya
Wyczałkowski Zygmunt
Wyczałkowski Hieronim *
Wyganowska Jadwiga
Wyganowska Tola
Wyganowski Adam
Wykowski Gustaw
Ks. Wyrzykowski Andrzej
Wyrzykowski Stanisław
Wyszomirski Edward
Wysiekierski Bronisław
Wyszyński Michał

Wyszyński Stefan

Xiężopolski Władysław

Zabłocka Amelja

Zabłocki Henryk

Zabłocki Stanisław

Zabłocka Wanda

Zaboklicki Julian *

Zaboklicki Zygmunt

Zabokrzecka Marya

Zaborowski Stefan

Zaborski Dionizy Stefan

Zaborski Józef

Zagrodzka Celina

Zagrodzka Janina

Zahrt Tadeusz

Zajdler Witold

Zajkowska Adelina

Zakrzewski Adam

Zakrzewski Czesław

Zakrzewski Feliks

Zakrzewski Roman

Zakrzewski Kazimierz

Zalas Władysław

Zalcberg Natalja

Zaleska Helena

Zaleski Sarjusz Seweryn

Zalewski Edmund

Ks. Zalewski Teodor

Zaliwska Joanna

Zaleska Marja *

Zamoyski hr. August

Zaorska Ludwika

Zapałowski Władysław =

Zareba Feliks *

Zarebska Stefanja

Zawadzka Ludwika

Zawadzka Marja

Zawadzki Grzegorz

Zawadzki Józef Stanisław

Zawadzki Józef

Zawadzki Seweryn

Zawistowski Eugenjusz

Zawodzki Stanisław

Zboiński Mieczysław *

Zbroński Kazimierz

Zborowska Zofja

Zborowski Jan

Zbyszewski Mieczysław

Zdanowicz Stanisław

Zdzeniecki Wacław

Zdrowska Janina

Zgorzalewicz Julian *

Ziatkowski Antoni

Ziatkowska Helena

Ziegenhirte Aleksander

Zieleniewska Marja

Zieleniewski Emil

Zieliński Stanisław

Zieliński Zdzisław *

Zieliński Edward

Zieliński Wiesław

Zieliński Wiktoryn Jan *

Zielińska Janina **

Zielińska Kazimiera

Ziemacki Wincenty

Ziemiański Marcin

Zienkowska Halina

Zientarski Stefan

Złocka Helena

Znamierowski Mieczysław **

Znatowiczówna Zofja *

Znojek Teofil

Zrzelski Edward

Zubelewicz Zofja

Zubowicz Józef

Zühlke Natalja

Zweigebaum Maksymiljan

Zwierzchowski Józef

Zwolski Wacław *

Żaboklicka Celina
 Żaboklicki Henryk
 Ks. Zaboklicki Władysław
 Żakiewicz Bronisław
 Żbkowski Albin
 Żbkowski Tomasz **
 Żdzarski Witold *
 Żebrowska Wiktorja
 Żebrowska Natalja
 Żeliszawska Matja
 Żeliszawski Mieczysław
 Żera Janina *
 Żera Teofil

Żerański Wacław
 Żołątkowska Zofja *
 Żórawski Wacław *
 Żórawski Władysław
 Żugajewski Ignacy
 Żukiewicz Henryk
 Żukowski Stanisław
 Żukowski Witold
 Żychlińska Zofja *
 Życki Kazimierz
 Żyliński Jan
 Żyzemska Wanda

Oddział Błoński.

Bleszyński Tomasz
 Bleszyńska Zofja
 Budziszewski J. (Michałów)
 Bojasiński Józef. (Grodzisk)
 Chrzanowski Aleksy Wiktor
 Chrzanowska Stella
 Czech Kazimiera
 Czech Władysław
 Dąbrowski Roman (Józefów)
 Frackiewicz Tadeusz (Wil-
 kowa-Wieś)
 Fryszland Hipolit (Józefów)
 Gawałkiewicz Wacł.
 Grzybowski Edward
 Grzybowska Janina
 Gurtzman Józef dr.
 Jabłoński Karol
 Jankowski Antoni
 Józefkowicz Wł. (Michałów)
 Ks. Kajrukssto Józef
 Karwowska Fel. (Warszawa)
 Karwowski Tad.
 Kłodnicka Jadwiga
 Kosiński Konrad dr.

Kotuszevska Janina
 Kowalska Józefa
 Królikowska Marja
 Królikowski Wiktor
 Kryńska Hel. (Warszawa)
 Krzemiński Aleksander
 Kukawska Marja
 Kwiekówna Jadw. (Józefów)
 Łachniakowa Amelja (Jó-
 zefów)
 Malanowicz Kazimierz dr.
 Malinowski Antoni
 Malinowska Marja
 Malniowski Eugenjusz
 Malniowska Marta
 Mańkowski Jan
 Manch Otto
 Milewska Franciszka
 Milewski Józef
 Milewska Lucyna
 Okraszewski Antoni
 Olszewski Adam
 Olszewski Hipolit (Czubin)
 Pasternakiewicz Marja

Pasternakiewicz Piotr
 Plebański Jan (Pass)
 Plebańska Zofja
 Possart Stefan (Michałów)
Reniszewski Bolesław
 Rogójski Ludwik (Michałów)
Schupp Czesław
 Ks. Sędziakowski Władysław (Rokitno)
 Ks. Skomorowski Czesław (Leszno)
 Smólski Seweryn
 Suffczyński Stanisław (Michałów)
 Szostak Antoni (Kłudno)

Szczerbiński Adam
Tepiński Ignacy (Michałów)
Wesołowski Stanisław (Radonice)
 Wieladkówna Stanisława
 Wierusz - Kowalski Stefan (Michałów)
 Wierusz - Kowalski Tadeusz (Józefów)
 Winnicki Jan
 Wiśniewski Jan
 Wiśniewska Stanisława
 Wullert Wiktor (Michałów)
 Włodarski
Żaliński Edward (Zaborów)

Oddział Chelmski

Ks. Adamski Wacław
Boguszewski Bronisław
 Bielski Stanisław
 Białkowski Stanisław
 Ks. Bernard Jan
 Brandmiller Ludwik
Cott Wacław
 Chrzanowska Marya
 Chrzanowski Wincenty
 Diehl Stanisław
 Drabikowski Walenty
Fudakowska Anna
 Fudakowski Bronisław
Gniazdowska Stefanja
 Dr. Gniazdowski Teofil
 Gładyszewska Marja
 Gassner Franciszek
 Gassnerowa Marja
 Górnecki Adam
 Gruszczynski Józef
 Dr. Golakowski Jan
 Ks. Hartman Wincenty

Hilgier Aleksander
Jensz Maciej
 Jenszowa Izidora
Kuszowa Bronisława
 Kusz Antoni
 Kusz Julian
 Kobusiewicz Kazimierz
 Kotowicz Edmund
 Kozłowski Stanisław
 Kamiński Henryk
 Kiciński Jerzy
 Kicińska Gabryela
 Kiciński Jan
 Kondras Franciszek
 Kościelski Wiktor
 Komorowski Konstanty
 Kossowska Gzysława
 Dr. Kozicki
 Kochański Aleksander
Lechnicka Marja
 Lechnicki Felicjan
 Lechnicki Zdzisław

Lipiński Andrzej	Rzewuski Kazimierz
Dr. Łuczowski Edward	Sieniewiczowa Marja
Łuczowska Bronisława	Dr. Sosnowski Mieczysław
Michalski Aleksander	Ks. Sonne Stanisław
Miszewski Kazimierz	Sosenkiewicz Gabrijel
Mostowski Antoni	Szreniawski Stefan
Macher Ryszard	Świderska Kazimiera
Marcinkowski Zdzisław	Świderski Antoni
Matuszewski Wincenty	Tor Paweł
Milek Jan	Tor Bolesław
Niewiadomski Feliks	Tittenbrun Stanisław
Olędzki Ludwik	Wyczółkowski Romuald
Orsetti Jan	Wolff Marjan
Piotrowska Marja	Wysocka Wanda
Piotrowski Bolesław	Wróblewski Kazimierz
Papuziński Józef	Zajdler Władysław
Poletyło Władysław	Ks. Zakrzewski Bronisław
Pomianowska Wanda	Ziółkowski Henryk
Próchniak Antoni	Zipser Anna
Ks. Przyłuski Dominik	Zipser Edward
Ratajewicz Edward	Załuska Janina
Rokicki Stanisław	Załuska Kazimierz
Rzewuski Wacław	Żerdzicki Henryk
Rzewuski Dominik	

Oddział Częstochowski.

Austen Aleksander	Dąbrowski Eugenjusz
Batania Ludwik	Dąbrowski Romuald
Bezé Aleksander	Długosz Antoni
Biegański Władysław	Dreszer Jan
Bielski Stanisław (Rudniki— Rędziny)	Dzierzbicki Bolesław (Złoty Potok)
Biernacki Stanisław	Fabjanowski Józef
Buchacz Florjan	Ks. Fulman Marjan
Butrymowicz Julja	Gay Władysław
Butrymowicz Leon	Gelbardt Adolf
Byliński Edward (Choroń)	Glice Zenon
Bzowski Stanisław	Górski Henryk
Celmerówna Halina	Grossman Jan
Chrostowski Aleksander	Grossman Kazimierz

Jabłoński Wiktor
Jakubowski Władysław
Jakubowska Helena
Ks. Jeliński Franciszek
Jędrzak Stanisław
Jurakowski Marjan
Karwasińska Marja
Koczulski Henryk
Kohn Edward
Kohn Leopold
Kohn Wacław
Kotakowski Bolesław
Komaniewski Edward
Kośmiński Gustaw
Krempicki Stanisław
Kruszyński Henryk (Rudniki)
Lechowski Kazimierz
Legis Marja
Ks. Magott Józef
Makarewicz Juljusz
Makowiecka Eufemia
Marczewski Józef
Markowski Stanisław
Markusfeld Henryk
Maurin Zofia
Milewska Stanisława
Mońkowski Leon
Naziębło Wacław
Nowak Edmund
Nowak Stanisław

Nowiński Józef
Olewiński Jan
Paciorkowski Maksymilian
Pietrasiewicz Józef
Płodowski Bolesław
Płodowski Wacław
Przygodzki Władysław
Puchalska Marja
Raczyński hr. Karol (Zioty Potok)
Rajska Marja
Reklewski Kazimierz
Rozenfeld Karol
Siewicz Józef
Sikorski Stejan
Słomińska Jozefa
Sobolewski Ludwik
Szednicki Stanisław
Stojewski Wacław
Stoc Antoni
Szwarcenberg Czerny M.
Świętochowski Adam
Tomczykowa Marja
Ks. Urbański Andrzej
Wasilewski Leon
Wichura Kazimiera
Widera Zdzisław
Wróblewski Jan
Zieliński Justyn

Oddział Grajewski.

Listy członków nie nadesłał.

Oddział Grójecki.

Listy członków nie nadesłał.

Oddział Jędrzejowski.

Adamowicz Franciszek
Borkowski Piotr
Brusznicki Stanisław
Chałoński Jan
Fihel Piotr
Frank Zygmunt
Gędzik Karol
Górski Stanisław
Jeżewski Jan
Kabzińska Emilja
Kabziński Feliks
Ks. Kociszewski Józef
Kosicki Julian
Laskowski Henryk
Linowska Janina
Mackiewicz Jan

Majewski Edmund
Montwiłło Konstanty
Nawarro Łukasz
Dr. Pitass Stanisław
Piotrowski Władysław
Ks. Pluciński Józef
Dr. Przytkowski Feliks
Różycki Henryk
Rumprecht Wincenty
Sucharkiewicz Antoni
Świderski Jan
Turno Gustaw
Wodzyński Feliks
Zembruski Bogdan
Zubrzycki Julian

Oddział Kaliski.

(Liczby w nawiasach oznaczają ilość nowych członków, zjed-
nanych dla Oddziału przez danego członka.)

Bagieński Stefan
Bajkowski Władysław
Banaszkiewicz Antoni
Becka Jadwiga
Becki Kazimierz (8)
Billewicz Franciszek
Biluchowski Stefan (1)
Białecki Michał
ks. Bliziński Wacław
Bohowiczowa Emilia
Bokówna Marja
Boretti Wincenty
Brochman Jakób
Brochmann Melania (1)
dr. Brudnicki Jan (Sieradz)
Bruśnicki Feliks
Buksicki J. S.
Bulewski Stanisław
Busz Henryk

Butkiewicz Stanisław
Bzowski Konstanty (4)
Bzowska Łucja
Bzowski Stanisław
Bzowski Władysław
Bzowska Zofja
Czachert Roman
Czyżewski Adam
Daszkiewiczowa Helena
Dąbrowski Józef
Doruchowska Kazimiera
Dr. Drecki Feliks
Dzierzbicki Józef
Dziewulski Leon
Falkowski Wacław
Fligieli Jan
Fraenkiel Natalja
Fritsche Tadeusz
Gałczyński Henryk (1)

- Gałczyńska Helena
Gałczyński Józef
Gałczyńska Melania
Garczyński Witold
Głoskowska Zofja
Górczyński J.
Graeve bar. Stanisława
Gross Henryk
Guderski Ignacy
Hepkówna Marja
Hilchenówna Janina
Hindemith Jan
Hindemith Wilhelm
Holtz Markus
Hyżycki Aleksander
Jasiński Kazimierz
Ks. Jasiński Włodzimierz
Jensz Wanda
Jurewicz Piotr
Karska Marja
Karwaciński Jan
Karwacińska Janina
Kasiński Stefan
Kindler Ludwik
Knychalski Feliks
Kobierzycki Józef
Kolska Kazimiera
Komza
Kotarska Walentyna
Kornaszewski Leon
Kożuchowski Telesfor
Kreczunowicz Narcyz
Kreczunowicz Ludwik Zefiryn
Królikowski Adam
Kryński Leon
dr. Krzymuski Feliks
Krzymuski Kazimierz
Kubik Wiktor
Kuczborska-Piatkowska Ign.
Lech Tadeusz
Leopold Józef
Laszczyński Ignacy
Łączkowska Felicja
Łykowski Zygmunt
Mańkowski Tadeusz
Matawowski Feliks
Michalski Jan
Młynarska Stefanja
Młynarski Wincenty (3)
Motylewska Wanda
Mrozowski Roman
Mystkowski Kazimierz
Mystkowski Stanisław
Nestrype Kazimierz
Niedziałkowski Hieronim
Nieniewska Marja (10)
Dr. Orgelbrand Stanisław
Orzeł Stanisław
Parczewski Alfons (1)
Parczewska Melania (1)
Parymończyk J. (1)
Parymończyk W. (1)
Peizucka Zofja Aleksandra
Piasecki Stanisław
Piasecki Tadeusz
Pieczynis Alina
Piotrowska Janina
Piotrowska Wanda
Pol
Podziemska Halina (7)
Radoński Feliks
Radwan Józef
Rędziejewska Zofja
Roessler Janina
Ruszkowski Feliks
Ruszkowska Karolina
Ruszkowski Wacław
Rymarkiewidzowa Felicja
Rymarkiewicz Kazimierz
Sander G.
Siedlewski Feliks
Sikorski Edmund

Sikorski Witold
Scholtz Kazimierz
Skąpska Anna
Skąpska Janina
Skulski Taddusz
Sobolewska Ada
Sobolewski Bolesław
Sobolewski Czesław
Starzyński Władysław
Stiller Waldemar
Suchorski Włodzimierz
Sulęcinska Marja
Sulerzyska Felicja
Suwała W.
Swarzeński Franciszek
Szarras M.
Szprucht Józef

Szumski Teodor
Tarlowski Ksawery
Tomassi Lubosław
Tymieniecki Seweryn
Walewski Konstanty
Wiciejewska Wincentyna
Wlazłowicz
Wodzińska Jadwiga
Wróblewska Zofja
Wyganowski Jan
Wyganowski Karol
Zakrzewski Napoleon
Zieleniewska Zofja
Ziółkowski Alfred (5)
Zucker Mieczysław
Żarski Leon
Żurowski Walenty

Oddział Kielecki.

Amster Konstanty
Andrzejewski Stanisław
Bekier Stanisław
Bojemski Aleksander
Bolesławska K.
Bolesławski Antoni
Ciechoński Wacław
Cichowski Roman
Czarnochi Jan
Dunin Józef
Frycz Kazimierz
Frycz Stanisław
Gacki Mieczysław
Gaszyńska Felicja (Kolosy)
Gierałtowski Gyprian
Grabkowski Roman
Grzegorzewski Marjan
Chrzanowski Jan (Szcodrko-
wice)
Halikowa Marja

Halik Wacław
Halik Mieczysław
Hempel Joachim (Tokarnia)
Huet Władysław
Ilkiewiczówna Helena
Janczewski Kazimierz
Janiczak Józef
Janiszowski Wacław
Jankowski Piotr dr.
Jaroński Wiktor
Jedlicki Łukasz dr.
Kalinowski Witold
Kandaki Włodzimierz
Kawczyński Mieczysław
Kinastowski Roman
Kirchner Wincenty
Klima Ludwik
Kluczyński Aleksander ks.
Kłodawski Teodor
Knichowiecka Marja

- Knichowiecki Lucjan
 Knichowiecka Irena
 Kobyłecki Roch
 Koczanowicz Mieczysław
 Koczanowicz Janusz
 Kosieradzka Antonina
 Kossuthowa Aleksandra
 Kossuthówna Barbara
 Koterski Władysław
 Kostuch Tomasz
 Kotowski Jan
 Kowalczewski Albin
 Kowalczewski Stanisław
 Kozłowski Romuald
 Krajewski Teodor ks. (Chlina)
 Krzakowski Jan ks.
 Krzanowski Alfons
 Krzyżanowski Marjan
 Kunicki
 Laskowski Bronisław dr.
 Lenartowicz Zdzisław
 Maciejski Lucjan ks.
 Majewski Tomasz (Stopnica)
 Malinowski Jan
 Markowska Eleonora
 Markowski Bolesław
 Messing Julian
 Michalko Franciszek
 Milicer Józef
 Minich Władysław
 Morawiecki Władysław
 Możdzieńska Apolonja
 Niesiołowski Zygmunt
 Noyszewski Mieczysław
 Okrutny Władysław
 Osterczy Julian
 Ożarek Stanisław
 Padechowicz Edmund
 Pachelski Stefan
 Papiewski Stefan
 Paśtawski Ludwik
 Piwowarski Rafał
 Podolski Stanisław
 Rachalewska Stanisława
 Rachalewska Wanda
 Różycki Erazm
 Rudnicka Celina
 Rudnicki Ryszard
 Rymkiewicz Zofja
 Ryszkiewicz J. (Warszawa)
 Samsonowicz Jan
 Saski Bronisław
 Sielski Zygmunt
 Skibiński Leon (Białogon)
 Sojczyński Józef
 Sobczyk Julian
 Stachurski Stefan
 Stankiewicz Józef
 Szartowski Bronisław
 Szpakowski Stanisław
 Shultz August
 Ślaska Jadwiga
 Ślaski Zygmunt
 Tomaszewski Stefan
 Tymiński Tadeusz
 Ungrowa Michalina
 Walchnowski Andrzej
 Wierzbicki Stanisław
 Włoszek Tadeusz
 Wojtaszek Michał
 Zawadzki Mieczysław dr.
 Zawiszanka Zofja (Goszyce)
 Zlasnowski Karol (Romny)
 Żak Stanisław
 Żołatkowski Józef

Oddział Koniński.

Beranek Roman	Kryński Marjan
Brawura Gabryel	Kubiszewski Tadeusz
Brylińska Halina	Lewitoux Henryk
Dobrogojski Zygmunt	Lipowski Jan
Dorywalski Kazimierz	Maleszewska Zofja
Duszyńska Marja	Michel Jadwiga
ks. Dutkiewicz Stanisław	Michel Paweł
Esse Stefanja	Ostrzycki Roman
Fiener Jan	Perlińska Emilia
Frasunkiewicz Anna	Romocki Paweł
Gałecki Franciszek	Rutkowska Marja
Ganowicz Janina	Siciński Stefan
Głowinkowski Stefan	Szczepańska Stanisława
Godlewski Nepomucen	Sznajder Melanja
Grętkiewicz Wiktorja	Szretter Tadeusz
Grochowski Wiktor	Sztark Witold
Jarecki Mieczysław	Szymanderski Jan
ks. Jaworski Tomasz	Szymczak Henryk
Jelicz Albertyna	Ślepownoński Antoni
Jelicz Marjan	Śliwiński Jan
Jenke Janina	Trzciniński Stanisław
Jenke Irena	Tyszkowski Marjan
Joël Herman	Urbanowska Zofja
Joël Julian	Walczykiewicz Władysław
Kabata Tomasz	Woliński Jan
Komornicka Janina	Wrzaliński Konstanty
Kortylewicz Wacław	Zawodniak Jan
Kowalczykiewicz Stanisława	Żywanowski Władysław

Oddział Kujawski (we Włocławku).

Ambroziewicz Stanisława	Bacciareli Wacława
Aspis Aleksandra	Bauer Adela
Apanowicz Cyprian	Bauer Ludwik
Ambroziewicz Wiktor	Bednarski Edward
Aspisówna Władysława	Biegalski Antoni
Bukowiński Stefan	Białecki Teodor
Bacciareli Kazimierz	Barylski Ignacy

- Bojańczyk Jerzy
 Bojańczyk Michał
 Duni-Borkowski Stanisław
 Bouchard Helena
 Busse Stefan
 Boye Anna
 Bowbelski Strzyżesław
 Byszewska Alicja
 Byszewski Antoni
 Bojańczykowa Helena
Certowicz Maksymiljan
 Cepeusz Juljusz
 Ciechanowska Felicja
 Ćwierciakiewicz Józef
 Czapski Juljusz
 Czarniecki Eustachy
Dubalski Stefan
 Dziubińska Jadwiga
 Dąbrowski Henryk
 Dulski Anastazy
 Dworzakowski Ludwik
 Dąbrowski Stanisław
 Dąbrowska Zofja
Eiselt Gustaw
Fabijanowska Kazimiera
 Fabijanowski Wacław
 Fiedler Herman
 Francka Ludwika
 Furmański Rafał
Gąsiorowski J. ks.
 Gabryjel Jerzy
 Gajęcki Bolesław
 Gajzler Wacław ks.
 Gawlikowski Klemens ks.
 Gaworski Edward
 Gierlicki Jan
 Gockowski Stefan
 Golde Paweł
 Golde Seliwa
 Gontarski Franciszek
 Górski Aleksander
- Górski Anna
 Górski Michał
 Górnikiewicz Aleksy
 Grabowski M.
 Grabowiecka Stanisława
 Grąbczewska Marja
 Grąbczewski Aleksander
 Grodzicka Marja
 Gruchalski St. ks.
 Grzegorzewicz Józef
 Gutkowski Jan
 Gutowski Tadeusz
Haack Irena
 Haak Artur
 Handelsman Stanisław
 Handelsman Józef
 Hanuszkiewicz Wiktor
 Hanuszkiewicz Leon
 Hecker Józefa
 Helmanowa Marja
 Higersberger Walerja
 Higersberger Aleksander
 Jarnuszkiewicz Zofja
 Jarnuszkiewicz Stanisław
Jasielski Feliks
 Jędrychowski ks.
 Jerin Mieczysława
 Jerin Czesław
Kosiński Juljan
Kalksztein Maksymiljan
 Karnkowski Antoni
 Karpińska Zofja
Karpiński Jan
 Kobierzycka Marja
 Kobendza Roman
 Kocent Anna
 Kocent Bronisław
 Kruszyński Józef ks.
 Kochanowicz Józef
 Kołodziejska Zofja
 Kotulski Jan

Kordos Władysław
Kossobudzka Jadwiga
Kossobudzki Jan
Kowalewska Władysława
Kowalewski Przemysław
Kowalewski Leon
Kulwiec Zygmunt
Krytowa Józefa
Kretkowska Marja
Kretkowski Ignacy
Kretkowski Leon
Krzymuski Henryk
Kubicki Władysław ks.
Kuczyński Wacław
Kuliński Stefan ks.
Dr. Kuczyński Stanisław
Kwiatkowski Antoni
Kiełczewski Marjan
Kwieciński Wincenty ks.
Langiewicz Jadwiga
Leppel Walerja
Linde Cecylja
Ludwig Edward
Lutomski Józef
Łaszkiewicz Wacław
Łojewski Konstanty
Łukaszewska Jadwiga
Łukaszewska Lucyna
Majewski Ignacy ks.
Markowski Wilhelm
Moszczyński Kazimierz
Maj Kazimierz
Medyński Stanisław
Mierosławski Bronisław
Mierosławski Zygmunt
Mikulski Franciszek
Milewski Antoni
Majczyńska Julja
Mirewicz Antoni
Mańkiewicz Franciszek
Morawski Władysław

Mühsam Hugo
Miciński Roman
Motylińska Janina
Namysłowski Jan
Neuman Herman
Neuman Izidor
Nosarzewski Leopold
Niwiński Stanisław
Nowacka Mieczysława
Nowacka Marja
Nowca Władysław
Owczarek Wojciech ks.
Olszewski Eugenjusz
Oziębło Eustachy
Osterloff Karol
Ostaszewski Eugenjusz
Ossowska Janina
Olszakowski Antoni
Olszakowska Wanda
Olszakowska Zofja
Olszakowska Marja
Panasiewicz Bogumił
Pawłowicz Aleksander
Pawłowski Aureljusz
Pełczyński Ksawery
Popławski Władysław
Piotrowscy Bracia
Piasecki Witold
Piątkowski Wincenty
Piechaczek Władysław
Potrzobowski Karol
Pruska Bogumiła
Pruska Aleksander
Przedpełski Jan
Przyłubski Leon
Przywieczerski Józef
Przywieczerska Wanda
Pełczyński Paweł
Paczkowska Janina
Podolski Kazimierz
Pełczyńska Marja

Raczyński Marjan
Rajca Szymon
Rychter Michał
Różański Feliks
Rutkowski Aleksander
Ruthie Mieczysław
Romanówna Jadwiga
Rudziński Henryk
Rurzyńska Lucyna
Rozencejg Leon
Sławiński Antoni
Seyer Jan
Seroczyńska Marja
Siniarska-Czaplicka Janina
Siniarski-Czaplicki Jan
Swinarski Władysław
Skierkowski Feliks
Skrobecki Stanisław
Skrobecki Józef
Śliwiński Jan ks.
Służalek Wł. ks.
Strzeszewska Julja
Studziński Protazy
Swiernkowski
Syski Ignacy
Szajewski Ignacy
Sudnik Kazimierz
Szczepański Józef
Szymański Aleksander
Stankowski Aleksander
Sztejner Bolesław
Szwankowska Tekla
Szulcówna Natalja
Szwiling Jerzy
Szypowski Stanisław
Stencki Józef
Szymański Antoni ks.
Szubert Marja
Szymański T.
Syska Eugenja
Sztark L.

Trzcński Damazy
Tomaszewski Jan
Turkowska Marja
Tyborzewski Stanisław
Turkowski Franciszek
Trzędkowski Bohdan
Ulanowska Jadwiga
Wardęski Henryk
Wasilewski Eugenjusz
Wencel Ludwik
Wrześniewski Wacław dr.
Wińcza Henryk
Wińczyna Regina
Wioślarze Włocławscy
Wiewiórowska Marja
Wtorkiewicz Fr. ks.
Wojciechowski Jan
Wojśław Kazimiera
Wojdak Zygmunt
Wesołkowski Stanisław
Xiężopolski Kazimierz
Xiężopolski Karol
Xiężopolski Mateusz
Xiężopolska Zofja
Zagleniczna Irena
Zagleniczna Eleonora
Zagleniczny Jan
Zalewski Feliks
Zalewska Bolesławowa
Zaleska Bronisława
Zakrawski J.
Zakrzewski Bolesław
Zieliński Zdzisław
Ziętkiewicz ks.
Zimowski W.
Zienkiewicz Kamila
Zdziennicki
Zuboklicki Władysław
Żuboklicka Ludwika
Żyburski Seweryn

Oddział Kutnowski.

Błędowski Wiesław (Kutno)	Leyche Maksymiljan (Kutno)
Celkowski Józef „	Łazarewicz Eugen. „
Chełchowski Roman (Konary)	Myśliborski Henryk „
Chlenicka Zofja (Kutno)	Nasierowski-Korwin Witold „
Chlenicki Zygmunt „	(Orszewice)
Chylewski Adam (Suchodębie)	Nieścior Stanisław (Gołę-
Daszkiewicz Włodzimierz	biówek)
(Strzelce)	Nowakowski Andrż. (Kutno)
Dobrowolski Stanisław (Mie-	Otocki Bolesław „
czysławów)	Otocka Jadwiga „
Dombrowicz Władysław (Łą-	Pałasiński Romuald „
koszyn)	Podolszyński Jan (Dobrzelin)
Englert Ignacy (Byszew)	Polankiewicz Rud. (Pniewo)
Eysymontt Leopold (Do-	Rapacki Jan (Mieczysławów)
brzelin)	Regulski Tadeusz (Kutno)
Głowiński Czesław (Mieczy-	Sawicki Marjan „
sławów)	Sierakowski Al. (Dobrzelin)
Goldnik Teodor (Dobrzelin)	Sikorska Kuneg. (Kutno)
Grzeszczakowski Witalis	Sokołowski Maur. (Błonie)
(Mórawce)	Staniewska Felicja (Kutno)
Izbiński Józef (Dobrzelin)	Staniewski Julian „
Jackowski Zygmunt (Kutno)	Staniszkisowa Wanda „
Jałowiecki Witold (Koma-	Staniszkis Witold „
dzyn)	Starnawski Karol „
Jankowski Manswet (Kutno)	Starnawska Marja „
Józefkowicz Zygmunt (Sójki)	Starnawski Fortunat (Nę-
Kamińska Cecylja (Krośnie-	dierzew)
wice)	Starzyński Henryk (Kutno)
Kamiński Władysław (Kon-	Stępowski Czesław „
stancya)	Strzemiński Kazimierz „
Kahl Kazimierz (Kutno)	Szumski Stefan „
Kahl Zofja (Kutno)	Szymański Józef „
Klewin Stefan „	Szymański Tadeusz „
Kopciński Feliks (Sójki)	dr. Troczewski Antoni „
Kossior Stefan (Kutno)	Troczevska Lubomira „
Krzemiński Walerjan (Kon-	Tomaszewski Eugen. „
stancya)	Tomaszewska Zofja „
Kuczewski Ludwik (Kutno)	Turowski Stanisław (Skłoty)
Lazar Paweł (Krośniewice)	Wąsowski Feliks (Kutno)

Wąsowska Jadwiga (Kutno)	Zielkiewicz Wacław (Kon-
Wieczorowski Stanisł.	stancja
Wojtasiak Jan (Dobrzelin)	Ziemacki Wincenty (Mie-
Wyrzykowski Tad. (Kutno)	czysławów)
Zielkiewicz Cz. Konstancja)	dr. Żółkowski Antoni
Zielkiewiczowa Hel. (Kon-	(Kutno)
stancja	

Oddział Lubelski.

Arlitewicz Józef	Guzowski Józef
Amborska Janina	Herlen Antoni
Arnstein Franciszka	Hincz Czesław
Borszakiewicz Wanda	Hempel Leon
Biernacki Mieczysław	Iwański Jan
Brzeziński Stanisław	Jaczewski Kazimierz
Budny Józefat	Jaworowski Aleksander
Bernatowicz Antoni	Janiszewski Jan
Boguski Witold	Jankowski Paweł
Bojkowski Wacław	Jaroszyński Ignacy
Czerwiński Wacław	Jabłonowski Wacław
Chmielewski Gracjan	Kowalewski Lud.
Czarnołuński Władysław	Kunicki Władysław
Cholewiński Witold	Kunicka Władysław
Czarnecka Helena	Kałwajć Jan
Chromiński Kazimierz	Kamińska Matylda
Ciświcki Tadeusz	Kocowski Franciszek
Czyżewski Feliks	Kaczyński Alojzy
Czarnowska Wanda	Kowerski Jan
Czarnecki Edward	Kinelowa Ludwika
Dział Stanisław	Kowerski Stefan
Dąbrowski Franciszek	Konczyński Edward
Dulęba Kazimierz	Kołaczyński Leon
Dwornicki Stanisław	Kurpiel Ryszard
Dębowski Kaz. ks.	Krynicky Wacław
Fliski Henryk	Kuszel Wacław
Florkowski Józef	Kwiatkowski Ks.
Gieżyński Witold	Koryznowa Antonina
Gawdzik Edward	Koziorowski Stanisław
Grabowski Konstanty	Lübek Sławomir

Lübek Roman Kazimierz
 Lipczyński Grzegorz
Malanowski Wacław
 Millerowa Zofja
 Monkiewicz Edward
 Markowicz Kazimierz
 Michniewski Michał
 Mctecz Stanisław
 Muszkat Stan.
 Męczyński Kazimierz
 Modrzewski Wł.
 Moskalewska Jadwiga
 Moskalewski Feliks
 Mazurkiewicz Mieczysław
 Mączka Jan
 Mochan Marcin
 Misięgiewicz Roman
 Malczewska Zofja
 Miller Wanda
Nowosielski ks. Edward
 Nowakowska Marja
Ostromęcki Piotr
 Olszewska Felicja
 Olszewski Włodzimierz
 Owidzki Edmund
 Osuchowski Tadeusz
 Orsetti Jan
Pleszczyński Stanisław
 Polkowska Zofja
 Popiewska Janina
 Popiewska Marja
 Przegaliński Władysław
 Paternicki Konrad
 Płockiewicz Leon
 Piaszczyńska Zofja
 Przybylska Wanda
 Plewiński Stefan
 Piaszczyński Kazimierz
 Poklewska Zofja
 Piotrowski Tadeusz
 Popiewska-Hempel Wanda

Pawłowski Jan
 Popławski Mieczysław
Rohland Paweł
 Rohland Helena
 Rejer Helena
 Radzikowski Stefan
 Radzikowska Stanisława
 Rayski Konstanty
 Rzączyński Edmund
 Raczkowski Franciszek
 Rutkowski Feliks
 Rostworowski Antoni
 Renardówna Marja
 Rostworowska Marja
 Rożański Stefan
 Rogowski Władysław
 Rostworowski Wojciech
Steliński Ignacy
 Supronowicz Edward
 Smelster Antoni
 Skawińska Róża
 Stecka Marja
 Stanisławski Władysław
 Santar Tomasz
 Schöneich Aleksander
 Sekutowicz Bolesława
 Scholtz August
 Samsonowicz Stanisław
 Swierczewski Kazimierz
 Skórzyński Władysław
 Szczerba Tadeusz
 Sroczyńska Regina
 Skibińska Janina
 Scheur-Koszańska Marja
 Scheur Edmund
 Skowronek Antoni
 Śliwicka Irena
 Śliwińska Stanisława
 Stablewski Jerzy
 Srzednicki Władysław
 Strawińska Józefa

Skibiński Jan
 Smoleński Stefan
 Stecki Jan
 Skawińska Marja
 Sliwińska Michalina
 Szymańska Zofia
Tuszyński Karol
 Tomorowicz Kazimierz
 Tołwiński Jan
 Turczynowicz Jan
 Uziębło Stefan
Wierciński Henryk (sen.)

Wierciński Henryk (jun.)
 Westfal Karol
 Wolińska Stanisława
 Wiśniewska Anna
 Wiśniewski Henryk
 Wiercińska Wanda
Zajączkowska Stanisława
 Zembrzuska Marja
 Zielińska Jadwiga
 Zapasiewicz Romana
 Zawadzka Irena

Oddział Łódzki.

Aburatanski Jan
 Adamczewski Lech
 Adamczewski Wacław
 Adamowicz Józef
 Adamowiczowa Janina
 Adamowiczowa Józefa
 Adamski Hieronim
 Andrzejewska Aleksandra
 Andrzejewska Zofja
 Andrzejewski Aleksander
 Andrzejewski Henryk
 Andrzejewski Teofil
 Ankersztajn Stanisław
 Arkuśzewski Jan
Bagiński Stefan
 Barciński Marceł
 Barczewski Józef
 Barczewski Wacław
 Barczówna Wanda
 Begale Antoni
 Becker Eugenjusz
 Benedek Bolesław
 Benedekowa Janina
 Berlinerblau M.
 Berlinerblau Stella

Bernhardt Antoni
 Bigalke Jan
 Błachowicz Artur
 Bogucka Pciągja
 Bogucka Wanda
 Bocheńska Janina
 Bogusławski Kazimierz
 Borowski Witosław
 Borkowski Karol
 Borkowski Jan
 Borst Juljusz
 Brinckenhoffówna Alina
 Brzeziński Antoni
 Byczkowski Walenty
 Biegańska Katarzyna
 Biegański Kazimierz
 Borysławski Cezary
 Borysławski Lucjan
 Błaszczykówna M.
 Bursze Stefan
 Biestrzykowska Kazimiera
 Bładajtyśówna Zofja
 Bitdorf Antoni
 Binekówna Emma
 Binekówna Gera

- Biske Mieczysław
Bogdanowicz M.
Cederbaum Janina
Cederbaum Ludwik
Charemza Antoni
Cichocki Bronisław
Chodzicki Stanisław
Chełmicki Stanisław
Chodkowski Stanisław
Cholewicka Helena
Chyczewski Jan
Chorzelski Alfred
Cielecki Antoni
Ciesielska Wanda
Cieślikowski Stanisław
Czajkowska Aniela
Czeraszewicz Jan
Czerny Stanisław
Czekańska Matylda
Cottówna Janina
Danielewiczowa Helena
Dąbrowski Antoni
Dąbrowski Jan
Dąbrowski Lucjan
Domański Aleksander
Dobrowolski Antoni
Dobrowolski Stanisław
Dolewski Ignacy
Donatowiczówna Eugenja
Draże Lucja
Drozdowski Wacław
Drozdowski Witold
Dylion Henryk
Domańska Lucja
Danielewicz Leon
Doliński S.
Eichler Witold
Ekerkunst Aleksander
Elznerowiczówna Zofja
Falczman Wacław
Fiedler Konrad
Fiedler Zygmunt
Findeisen Stanisław
Findeisen Władysław
Findeisenowa Gertruda
Findeisenowa Marja
Flaczyński Władysław
Foerster Paweł
Fornalska Marja
Fałęcka Zofja
Gablerowa Ludwika
Gajówna Walentyna
Garliński Władysław
Gatke Wilhelm
Gebotszrajber M.
Giełdzińska Helena
Gelade Natan
Goldenberg Arkadiusz
Goldflam Aleksander
Goldmüntz Michał
Gołkontt Jan
Gontarska Sabina
Górski Czesław
Gorski Korneli
Gostkiewicz Stefan
Goszczyński Stanisław
Greenwood Fred
Grabowska Zofja
Grzybowska Marja
Grzymski Jan
Grönwald Adam
Gumowski Władysław
Głuchowski Bronisław
Grzędzielski Jan Zygmunt
Głowińska Irena
Ks. Guranowski Zygmunt
Górecki Bolesław
Górska Marja
Hofman Jan
Hanczke Józef
Hansenówna Janina
Hansenówna Karolina

Hansenówna Małgorzata
Heiman Aleksander
Heiman Edward
Heinrich Edward
Hentschlowa Felicja
Hermes Jerzy
Herszlikówna Henryka
Hirsekorn Zygmunt
Hirsberg Franciszek
Hirszel Ignacy
Hirszlówna Wanda
Hoffmann Edmund
Horochowa Janina
Horodyński Włodzimierz
Hykielówna Zofja
Hykielówna Helena
Iżycka Aleksandra
Izydorzyc Karol
Izydorzyc Leon
Jabłońska Eugenia
Januszewska Zofja
Jarzębowska Julia
Jarzębowska Zofja
Jarzębowski Juljusz
Jasińska Marja
Jasiński Bronisław
Jasiński Edmund
Jasiński Władysław
Jastrzębski Władysław
Jelińska Janina
Jess Gustaw
Jezierski Zygmunt
Jętkiewicz Lucjan
Jasiński Konstanty
Jasińska Anna
Karwicka-Dunin Wanda
Kaffanke Wacław
Kajzer Roman
Kamenz Wilhelm
Kamiński Tadeusz
Kapusta Jan

Karczewski Bronisław
Karwowski Jan
Kaupowicz Hilary
Kączkowski Stanisław
Kędziński Kajetan
Kernbaum Stanisław
Kernbaumówna Stefania
Kieruczenkówna Celina
Kierzkowski Kwiryn
Kieszniewski Stanisław
Kilański Tomasz
Kloss Wacław
Knapski Bolesław
Kokeli Tadeusz
Koliński Józef
Konarska Janina
Kołodonek Antoni
Kon Adolf
Konarzewska Bronisława
Kondracki Józef
Konic Józef
Konzon Naftali
Kopczyńska Zofja
Kopczyński Jan
Koralowa Ludwikowa
Korb Edward
Korewa Piotr
Kossakowska Helena
Kostowski Symf-rjan
Kotynia Andrzej
Kowalski Jan
Koziółkiewicz Adela
Kozłowski Bruno
Kozłowski Czesław
Kozłowski Zenon
Kozłowski Leon
Kubas W.
Kowalczewski Tadeusz
Krankowski Ksawery
Krankowski Wacław
Krankowski Edmund

Krąkowska Janina
Kreutzer Stanisław
Kreutzerowa Józefa
Kroll Stanisław
Krysińska Halina
Krzemińska Irena
Kuczborski Stanisław
Kuczyński Włodzimierz
Kuczyński Wiktor
Kudlicki Bolesław
Kujawski Wacław
Kulisz Edward
Kułakowski Czesław
Kulcy Eugenjusz
Kunkel Wiktor
Kolasiński Stanisław
Kowalewski Jan
Kowalewska Marja
Kopczyński Władysław
Kawecki Konstanty
Kroh Władysław
Kroh Zofja
Kaźmierczak Stanisław
Kłodecki Zygmunt
Langner Robert Władysław
Langnerowa Stefanja
Lechowski W. D.
Lenartowicz Franciszek
Liesel Maksymiljan
Liesel Stanisław
Lindner Antoni
Lindner Stanisław
Lipińska Alina
Lipowski Władysław
Lipski Jan
Lipschütz Leon
Lorentz Ryszard
Lupińska Marja
Ks. Lubomirski Stanisław
Lutrosiński Aleksander
Ledwochowski S.

Lenkówna Stanisława
Lasocki Edward
Lenczewski Józef
Łaziński Stanisław
Łopatto Stanisław
Łuba Marjan
Łuczkowski Zygmunt
Łukomski Stanisław
Muchlicki Bolesław
Macher Edward
Maciejewski Wacław
Macińska Marja
Macińska Wiktorja
Maciński Jan
Maciński Paweł
Majeranowska Bronisława
Majeranowska Łucja
Majeranowski Piotr
Majewska Wanda
Majewski Henryk
Majewski Stanisław
Majewski-Lubicz Stanisław
Maj-Majewski Eugenjusz
Ks. Malinowski Ryszard
Małkowski Wiktor
Marcinkowski Roman
Ks. Małczyński Walenty
Markiewicz Tadeusz
Maternicki Franciszek
Martwich Teodor
Meyerhoff Teodor
Mędrzecki Władysław
Michalska Janina
Michalski Jan
Michalski Karol
Michałowski Antoni
Micherski Teofil
Mierzyński Zdzisław
Miler Romuald
Miller Józef
Mikołajczyk Kazimierz

Mittelstaedt Edward
Mittelstaedt Zygmunt
Mix Paweł
Moczulska Wanda
Mroczkiewiczówna Zofja
Müller Sydonja
Müller Wanda
Myszkorowski Zygmunt
Malczewska Zofja
Małkowski Jerzy
Martyńska M.
Morgenthaler Marta
Milewski J.
Nelkenbaum Julian
Niemirko Andrzej
Nitecki Stanisław
Nosiekiewiczówna Leonja
Nowak Julian
Nowosielski Jan
Nusbaum Bolesław
Nowicka Eugenia
Oberfeld Roman
Offert Władysław
Okuszek Celina
Olczak Stanisław
Ordyński Tadeusz
Osiecki Józef
Osńska Eugenia
Ostaniewicz Edward
Ostrowski
Osuchowski Stanisław
Pakielewicz Czesław
Pałaszewski Franciszek
Panufnik Antoni
Parasicz Anatoljusz
Perzyna Józef
Pestkowski Kazimierz
Petkowska Zofja
Pfeiffer Józef
Pfeifferówna Łucja
Piasecki Ludomir

Pieńkowska Felicja
Piłchta Stanisław
Pogorzelska Marja
Pogorzelski Stefan
Pogonowski Józef
Popławski Adam
Potz Feliks
Prochner Jan
Prysewiczówna Janina
Przegaliński Leon
Ks. Przeździecki Henryk
Pfeiffer Leonard
Podmieski Stefan
Podczaska Janina
Piaskowski Roman
Pukszta Julian
Petrykowski Adolf
Pruski Stanisław
Podlaski F.
Pisarski Stanisław
Piotrowska Paulina
Piotrowski Bolesław
Reczyńska Marja
Rowiński Wacław
Rowiński Edmund
Rakowski St.
Rosiewicz Józef
Rudziński Władysław
Radwański Józef
Radwański Stanisław
Rajska Stanisława
Ramisz Alfred
Repsch Eugenjusz
Rodykowa Bolesława
Rowiński Jan
Rothertówna Helena
Rothertówna Jadwiga
Rothertówna Wanda
Rucińska Władysława
Ruciński Jan
Rudnicka Franciszka

Rudolf Edmund
Rusin Józef
Rybicki Witold
Rychterowa Paulina
Ks. Ryster Juljan
Sadkowski Henryk
Sandomierski Zygmunt
Schoeneich Janina
Scholtz Otton
Seidel Edward
Ks. Sienicki Bronisław
Siennicka Lucyna
Skalski Stanisław
Skowroński Zygmunt
Smoleńska Stanisława
Sokołowska Stanisława
Sonnenberg E.
Stanisławski Adam
Stanisz Teofil
Stachlewski Aleksander
Stankiewicz Władysław
Starzyńska Zofja
Stawowczykówna Marja
Stebelski Kazimierz
Sroczyński Marcin
Stefankiewicz Edward
Stentzel Stanisław
Sterlingowa Hanna
Stępowski Waclaw
Sulikowski Władysław
Sumiewski Adolf
Surowiecki Aleksander
Suszyński Ignacy
Szaniawski Czesław
Szatrowska Jadwiga
Szczyglińska Marja
Szeptowski Aleksander
Schmidtówna Małgorzata
Sznajder Władysław
Szperlinzanka Jadwiga
Szymański Apolonjusz

Szymanowski Jan
Szafranski Teodor
Sędkiewicz
Sawicki Stanisław
Świątkowski Wacław
Świercz Jan
Świerczewski Czesław
Świdorski Roman
Świerczewska Zofja
Szletyński Stefan
Staszewski M.
Stachnik St.
Stachlewska Marja
Tananiewiczówna Janina
Tańska Zofja
Tauchert Otylia
Tempel Dawid
Tomaszewski Kazimierz
Truszkowski Karol
Trybura Stefan
Trojanowski Eugenjusz
Tucholski Antoni
Tuczyńska Hanna
Tujakowski Teodor
Tulin Roman
Tymowski Wacław
Trawczyński Stanisław
Tomaszewska Janina
Wagner Władysław
Wajs Bolesław
Waleński Karol
Wasilewski Jan
Wasilewski Felicjan
Waszczyńska Cecylja
Wasik Wiktor
Weigt Edward
Weigt Stanisław
Weyer Stanisław
Weinertówna Janina
Werner Seweryn
Wilks Waldemar

Winnicki Franciszek
Wiśniewski Adam
Witkowski Józef
Wocalewska Marja
Wojciechowski Czesław
Wojciechowski Karol
Wojeński Stefan
Wróblewski Franciszek
Wróblewski Jan
Wosikówna Eugenia
Wyrąbkiewicz Władysław
Wyrzutowicz S.
Wyrzykowski Henryk
Wysocki Stanisław
Wyszacki Konstanty
Wandelt Deodor
Wagner Wiktor
Wagner Edward
Wieliczko Julian
Wahlmann Gertruda
Weideman Karol

Wagner Wiktor
Wagnerowa Wiktorowa
Vogt Antonina
Zabelski Władysław
Zaborowski Józef
Zaborowski Tadeusz
Zaborski Mieczysław
Zajdel Ambroży
Zaleski Karol
Zaleski Marjan
Zarzycka Romana
Zarzycki Mieczysław
Zawisza Walenty
Zasacki Konstanty
Zbijewska Julja
Zieliński Antoni
Zieliński Stanisław
Żelazowski Antoni
Żmigrodzki Konstanty
Żylińska Anna

Oddział Łomżyński

Alchimowicz Konstanty
Batogowska Marja
Beręsiewicz Aleksander
Blum Rajmund
Bobińska Teodozja
Bodalski Mieczysław
Cabert Edmund
Chrystowski Aleksander
Ciecierski Leon
Ks. Czarnowski
Czubaczyński Karol
Dąbrowski Ignacy
Dębiński Stefan
Drewnowski Karol

Filochowski Tomasz
Fryczyńska Walentyna
Gregorjew Stanisława
Grzymikowska Zofja
Haraburda Antoni
Hryniewicz Franciszek
Jarnuszkiewiczowa Adela
Jaźwiński Ignacy
Kleidienst Juljusz
Kłoskowski Wiktor
Komornicki Stanisław
Korzeniowska Marja
Kraft Tadeusz
Krajewska Wanda

Kraszewska Benedykta
Łempicki Henryk
Makarewicz Maksymiljan
Marconi Ferrante
Mieczkowski Adam
Napierkowski Mieczysław
Oppenheim Maurycy
Oszubski Bronisław
Piotrowski Zygmunt
Płoński Stanisław
Rościszewski Hipolit
Rychter Józef

Rzadkowska Wanda
Skarzyński Zygmunt
Skarzyński Juljusz
Stalski Wacław
Szczęsnowiczówna Janina
Tittenbrun Mieczysław
Tuszowski Franciszek
Tuszowski Bolesław
Woyczyński Stanisław
Zagórska Cecylja
Zagórska Marja
Zakrzewski Antoni

Oddział Łowicki.

Andrzejewski Bazyli .
Balcerowa Eugenja
Balcer Emil
Balcerowa Jadwiga
Balcer Franciszek
Baranowski Aleksander
Berger Marcin
Ks. Pastor Bursche Edmund
Brzeski Franciszek
Bukowiecka Barbara
Burdziński Marjan
Chmielińska Aniela
Chmieliński Jan
Chojnowski Walery
Czołomiej Cecylja
Detkens Eugenjusz
Diehl Stanisław
Dobrzyniecki Stefan
Donimirski Zygmunt
Gajowniczek Józef
Garwacki A.
Gampf Józef
Gelens Józef

Gierasiewicz Juljusz
Gołombiowski Leon
Gołędzinowski Saturnin
Górska Zofja
Górska Wacława
Grabski Władysław
Hiller Antoni
Kakietek Jakób
Ks. Prałat Karpiński
Karlsbad Szymon
Kiślańska Iza
Kiślański Kazimierz
Kleidienst Reinhold
Klug E.
Kowalski Jan
Kozłowska Helena
Maciejko Karol
Madalińska Grażyna
Madaliński Adam
Mitarnowska Stefanja
Mitarnowski Henryk
Możyński hr. Jan
Ks. kan. **N**iemira Jan

Niemirowski
Oczykowska Marja
Pacho Dominik
Paszczykowski Władysław
Pawłowski Aleksander
Piramowicz Witold
Prosiński Karol
Pstruszeński Wiktor
Plichta C.
Plichta
Różycka Janina
Rozenblumówna Felicja
Rogowski Franciszek
Rybacki Karol
Szajding Mieczysław

Szmidt Edmund
Sokołowska Julia
Strak Franciszek
Szymanowska Stanisława
Szymanowski Ludwik
Tarczyński Władysław
Trawińska Kamilla
Trawiński Franciszek
Trawińska Zofja
Wasilewski Jakób
Wekstein Anatol
Weisglas Felicja
Wilkoszewski Stanisław
Winkler Antoni
Weber Witold Jerzy

Oddział Miechowski.

Baraniecki Tomasz
Białowa Janina
Biały Jan
Cała Wawrzyniec
Chmielowiec Feliks
Dotkiewicz Ignacy
Eizerman Stanisław
Fijałkowski Stanisław
Frankiewicz Bohdan
Humnicka Anna
Jaskłowska Lili
Jaskłowski Wacław
Jędrzejowski Zenon
Karkowski Andrzej
Karkowski Tomasz
Korczak Józef
Korsak Bolesław
Kowalski Antoni
Kowalski Feliks
Kozerański Wacław
Kubalski Bolesław

Lejman Stefan
Łukasiewicz Edmund
Łukasiewicz Wojciech
Malewska Zofja
Malewski Józef
Marjewski Antoni
Marjewski Edward
Masłowski Józef
Masłowski Jan
Miroszewski Léonard
Nawroczyński Adam
Normark Napoleon
Nowak Stefan
Ogórkiewicz Stefan
Piechowska Stefanja
Przedpełski Franciszek
Puchalski Jan
Skłodowski Zdzisław
Skowera Tadeusz
Słomiński Stanisław
Sroczyński Roman

Szybowski Marjan
 Piotrowski Piotr
 Wieczorkowski Antoni
 Wilczyński Franciszek
 Wiśnicki Tomasz
 Wyczałkowski Jan
 Zajączkowska Wiktorja
 Zaporski Antoni

Zaporski Henryk
 Zagrodzki Stanisław
 Zdanowski Antoni
 Ziemniak Józef
 Zubrzycka Emilja
 Zubrzycki Józef
 Żochowski Józef
 Żurowicz Piotr

Oddział Olkuski.

Bartkiewicz Julian
 Bonecki Jan
 Buchowiecki Stefan
 Buchowiecki Wieńczysław
 Cebo Antoni
 Chaberka Bolesław
 Cissowska Zofja
 Cissowski Stanisław
 Czekański Maurycy
 Dąbek Jan
 Gadomska Jakubina
 Gadomski Stanisław
 Giedroyć Stanisław
 Giedroyciowa Marja
 Golański Kazimierz
 Golańska Marja
 Gołębiowski Kazimierz
 Gołębiowski Wiktor
 Grujanka Marja
 Gruzewska Bronisława
 Grysak Antoni
 Grzybowski Jerzy
 Grzybowska Jadwiga
 Gurbiel Józef
 Gurbielowa Stefanja
 Gürtler Jan
 Halkiewicz Franciszek
 Herr Teodor
 Iwaszkiewicz Stanisław

Iwaszkiewiczowa Ludwika
 Jabłoński Andrzej
 Jarno Jan
 Jarno Jan Stanisław
 Jasiński Bolesław
 Jedlikowski Witold
 Kajda Piotr
 Kipiński Wincenty
 Kolasiński Józef
 Kowalski Ignacy
 Kowalski Mieczysław
 Krajewski Konrad
 Krąkowski Mieczysław
 Krąkowska Marja
 Krełowski Marceli
 Kubiczek Romuald
 Kulikowski Teodor
 Kulwieć Zygmunt
 Lapiński Franciszek
 Ks. Latała Jan
 Leśniewski Paweł
 Liberski Konstanty
 Machnicki Aleksander
 Majewski Wawrzyniec
 Makieta Franciszek
 Maliszewski Władysław
 Morgentaler Witold
 Minkiewicz Antoni
 Minkiewiczowa Emilja

Mrozowski Stanisław
 Mrozek Jan
Najmrocki Stanisław
 Niepelski Maksymilian
Okrajni Antoni
 Okrajniowa Zofja
 Olszewski Stefan
 Opalska Stefanja
 Opalski Józef
 Osmołowski Jan
 Osmołowska Janina
 Ostrowski Wacław
Paczek Bronisław
 Paszyński Kazimierz
 Pajkiewicz Antoni
Renner Stefan
 Regulski Jan
 Ślżak Antoni
 Sokołowski Władysław
 Sołtyk Władysław
 Szmidt Antoni

Szmidt Stefan
 Szenbergier Karol
 Tacikowska Regina
 Tacikowski Kazimierz
 Wasilkowski Czesław
 Waśniewska Stanisława
 Waśniewski Józef
 Wenzio Wojciech
 Wilczyński Józef
 Wojdacki Stanisław
 Wolniewicz Baltazar
 Wójcik Szymon
 Wyczałkowski Józef
Zarzycki Stefan
 Zarukiewicz Ludwik
 Ziemiński Mieczysław
 Zub Michał
Żarski Stefan
 Żukowska Jądwigą
 Żukowski Władysław
 Zurek Jan

Oddział Ostrołęcki.

Ambrzykowska Leokadja
 Artemiewówna Helena
 Andlaner Helena
 Andlaner Lucyla
 Antoszewski Stanisław
 Babińska Marja
 Bednarski Jan
 Bieńkowski Stanisław
 Borkenhagen Michał
 Bratkowska Marja
 Borkowski Józef
 Bruzdowicz Franciszek
 Bursiewiczowa Marja
 Chruszczewski Zygmunt
 Chwedkowski Karol
 Cenzerówna Janina

Cenzer Romuald
 Chętnik Adam
 Cholewicki Stanisław
Dymińska Helena
 Dymiński Teofil
 Dziemianko Bolesław
Faltynowicz Piotr
 Fedor Czesław
Głębowski Józef
 Gniazdowski Józef
 Górny Emil
 Glapiński Jan
 Glinka Władysław
 Jakubowski Antoni
 Glinka Jan
 Jasicki Stefan

Jedlińska Stefania
Kaczyński Piotr
Kafarski Antoni
Kazłowska Janina
Kędzierska Janina
Kodziowa Wanda
Kłyczyński Marjan
Kornacki Władysław
Kosmaczewski Kazimierz
Kossowski Wacław
Krajewski Julian
Krajewski Marcin
Krajewski Piotr
Krajewski Radostaw
Krauze Kazimiera
Kruszewski Albin
Kowalski Ludwik
Kubiatowski Brunon
Kubicki Bronisław
Ks. Kucharczyk Józef
Kukliński Antoni
Kuskowski Stanisław
Lambach Aureljusz
Lasocka Anna
Ks. Lissowski Z.
Łasiewicka Felicja
Łuba Jan
Łubianka Zofja
Machnowski Józef
Madejski Zbigniew
Majewski Dyonizy
Majkowski Feliks
Markiewicz Janina
Malinowski Franciszek
Maliszewski Rajmund
Ks. Mateuszczyk Teodor
Milewski Feliks
Morawski Leon
Mączewska Irena
Mościcki Jan
Napierkowski Michał

Napiórkowski Eugenjusz
Olszewski Jan
Osiłowski Wacław
Pęska Jadwiga
Pęski Marcelli
Piotrowski Józef
Płoński Stanisław
Przeclawska Marja
Przeclawski Marjan
Dr. Psarski Józef
Puk Stanisław
Rakowski Andrzej
Radzikowski Józef
Rawicz Rojek Władysław
Ks. Roesler Aleksander
Rozenberg Stanisław
Roszkowski Leon
Rudny Kazimierz
Sadziński Leonard
Samsel Antoni
Sarnowski Stanisław
Scheur Marja
Scheur Antoni
Scheur Irena
Serejko Bolesław
Skoczylas Antoni
Skrzek Kazimierz
Siodłowska Cecylja
Siwkowski Michał
Stoklas Jerzy
Szelągowski Stefan
Szmidt Edward
Szmidt Sazimierz
Szwarc Władysław
Szymańska Karolina
Szymańska Stanisława
Szymański Piotr
Surawska Eugenja
Świątkowski Józef
Świdorski Zdzisław
Święcińska Maryla

Ulman Teodor	Załęski Piotr
Walc Franciszek	Zakrzewski Jan
Walc Franciszek (syn)	Zysk Michalina
Wirtel Roman	Zembrzusi Witold
Wojdak Józef	Zieliński Alfred
Wyszkowski Feliks	Zieliński Stanisław

Oddział Ostrowiecki.

Ks. Adamczyk Adam	Dietl Józef
Agthe Elza	Dobrowolska Kamila
Augustyniak Franciszek	Dormnikiewicz Feliks
Batorowski Aleksander	Dukielski Henryk
Białkowski Seweryn	Dumania Jan ks.
Biskupski Antoni	Dziaczkowska Rajmonda
Bojarczak Marjan ks.	Fiszer Edmund
Borowicz Jan	Gajek Józef
Bratkowska Julia	Galot Roman
Bratkowski Henryk	Gerard Paweł
Bratkowski Stanisław	Gorajec Jan
Bratkowski Szczepan	Goref Aleksandra
Bujnowska Zofja	Górski Leon ks.
Burda Adolf	Głowacki Tomasz
Büllow Otton	Głowacki Józef
Bykowski Feliks	Gruszecki Jan
Byszewski Józef	Guzera Henryk
Chmielnicka Zofja	Iwaszkiewiczowa Stanisł.
Chmielnicki Józef	Izdebski Stanisław
Chrzanowski Czesław	Izdebska Weronika
Chrzanowski Władysław ks.	Jacobson Stefan
Cieśla Janina	Janicki Wojciech
Czaplińska Jadwiga	Jawornicka Wanda
Czapliński Stefan	Jędrzejewski Leon
Czerwińska Zofja	Kacperski Stefan ks.
Czerwonko Antoni	Karmiński Marjan
Czerwonkówna Helena	Kaszuba Izabella
Dankowski Franciszek	Kędziński Antoni
Dębska Helena	Koboś Józef

- Klepacki Wincenty
 Konofalski Władysław ks.
 Kołdecki Jan
 Kosmala Wawrzyniec
 Koziarska Bronisława
 Kozłowski Gustaw
 Kozłowski Jan
 Kozłowska Wita
 Krasnowolska Helena
 Królikowska Eugenja
 Krodkiewski Edward
 Krodkiewska Leokadja
 Kruszyńska Antonina
 Kucharczak Michał
 Kucharczak Władysław ks.
 Kuczyński Maryan
Lehman Helena
 Lejkin Zofia
 Leszczyński Franciszek
 Lewandowska Irena
 Lewandowski Stanisław
 Layman Halina
 Libertowa Marya
 Libert Stanisław
 Lipko Kazimierz
 Lubczyński Wacław
Łabęcki Feliks
 Łączkowski Antoni
 Łodykowski Stanisław
 Łukasiewiczówna Aniela
 Łukasiewiczówna Janina
Makarewiczówna Alina
 Makarewiczówna Emilia
 Makarewiczówna Walerya
 Majewski Kazimierz
 Manowski Władysław
 Manszowa Idalia
 Mansz Stanisław
 Medyński Kazimierz
 Mejsner Stefan
 Michalski Michał
 Modrzejewski Hilary
 Mrozowski Adam
 Mrozowska Jadwiga
 Mrozowski Jan
 Mrozowska Paulina
 Muszalski Lucjan ks.
 Muszalski Władysław ks.
 Mystkowski Teodor
Naglarski Gustaw
 Naglarska Marya
 Nowakowski Jan ks.
 Nowak Julian
 Nowakowski Karol
 Okólska Helena
 Okólski Władysław
 Orlicka Kamila
 Orłowski Jan
Paciorkowski Gustaw
 Pastuszko Michał
 Piechota Wincenty
 Piechota Władysława
 Pietrzykowski Jan
 Piętowska Ludwika
 Pilitowski Wacław
 Pliszkowa Marya
 Pronobis Wacław
Rać Walenty
 Radlińska Zofja
 Rekwirowicz Leopold
 Rzepecki Wacław
 Russek Antonina
 Rusinowicz Cecylja
 Rybkowski Bolesław
 Rybkowska Kazimiera
 Rysel Julian
Sadłowski Józef
 Saller Aleksander
 Saller Marya
 Saski Wanisław
 Satkowski Kazimierz
 Sawicki Lucyan

Sienkiewicz Bronisław	Targowski Józef
Siwecki Bolesław	Tokarski Walenty
Siwecki Franciszek	Trzeciński Walery ks.
Skoczkowski Stanisław	Uchański Stefan
Smolarczyk Zacheusz ks.	Wainberger Władysław
Sowiński Jan	Wardyński Adam
Słotkwiński Franciszek	Wardyńska Wanda
Sommer Bronisław	Wozniakowicz Władysław
Sotkiewicz Adam	Wołowski Edward
Sowińska Leokadja	Wołowska Ludwika
Stachurski Stefan	Zabłocka Marja
Staniszewski Tomasz	Zabłocki Zezisław
Stankowska	Zajacówna Eugenja
Stefański Walenty	Zemsta Antoni
Strauss Gotlieb	Zemsta Stanisława
Sykulski Józef	Zielonka Kasper ks.
Sznuk Tadeusz	Zipser Juljusz
Sznukowa Zofja	Żakowski Jan
Szpaderski Eugenjusz	Żakowska Paulina
Sztark Otton	Żarska Zofja
Szymański Paweł ks.	Zebrowski Jan
Szymański Jan	Żmijewski Antoni
Szymańska Wiktorja	Żmijewska Marja
Taborski Edward	Życiński Ignacy ks.
Targowska Koleta	Życiński Paweł

Oddział Piotrkowski.

Armfeltowa bar. Józefa (Stokholm)	Birnbaum Edward
Baranowski Stanisław	Boglewska Marja (z Częstochowy)
Bronikowska Stefania	Borowski Ludwik
Brauliński Franciszek	Byczkowski Marjan
Bądkowski-Zagłoba (z Lublina)	Byczyński Stanisław
Basiński Antoni	Budzyński Kazim. (z Włodzimierzowa p. Sulejów)
Białobrzeski Mieczysław	Chlebowska Aleksandra
Bieńkowski Jan	Cholewicki Jan
Bieńkowska Józefa	Cedrowski Władysław
Bieganowski Eugeniusz	Czermińska Zofja

- Czerniawski Antoni ks.
(z Wilna)
Czajkowska Marja
Dąbrowska Emilja
Dąbrowski Józef
Dobrzański Mirosław
Dobrzański Tadeusz
Domańska Henryka
Dudziński Florjan
Dratwa Dom. (z Wolborza)
Dyamentowski Alojzy (ze
Szczeczowa)
Dyamentowska Eleonora
(ze Szczeczowa)
Fabiszewski Mieczysław
Fajfer Marjan
Fajfrowa Franciszka
Federowski M. (z Warszawy)
Gintowt Mieczysław
Górzyński Teodor
Głowacka Kazimiera
Grabowski Franciszek
Grabowski Juljan
Guranowski Paweł ks.
Gilewski Ignacy (z Ekate-
rynodar)
- Glasser Jan
Gielniewski Przemysław
Gniazdowska Aniela
Hajdukiewicz Pomian Wan-
da (ze Sztokholmu)
Helwigowa Bronisława (z Beł-
chatowa)
Jachimowski Cezary
Januszówna Emma (Bełcha-
tów)
Jaroszevska Halina
Jaroszevska Stefania
Jasiński Stanisław
Jędrzejewski Zygmunt
Jeż Stefan
- Jemielewski Tytus
Jurcewicz Witold (z Wilna)
Jasiak Benjamin
Kańska Eugenja
Kamiński R. (z Rozpryzy)
Karbowski Józef
Karbowski Ludwik
Karczewski Józef
Kępiński Felicjan
Kowalska Anna
Koch Teofil
Konarzewski Henryk
Kononowicz Karol.
Klewitz Konstancja
Knorrowsa Marja (z Pabjanic)
Krajewski Onufry (z So-
snowca)
Krajewski Adam ks.
Krajewski Wacław
Kryński Albin
Kubiński Jan
Kubik Konstanty (z Mo-
szczenicy)
Kubicka Helena
Kubicki Witold
Kopydłowski Leonard
Kaniewski Mieczysław
Kowalczewski Wacław
Kossowski Mieczysław
Laus Bronisław ks. (Kowno)
Leszczyński Juljusz
Lipiński Eugenjusz ks.
Lipińska Janina
Lipiński Wacław
Lissowski Bron. (z Jeżowa)
Ludwikiewiczowa Janina
Łabęcki Henr. (z Sulejowa)
Majewski Stanisław
Malinowski Walenty
Marcinkiewicz Konstanty
Makowska Aleksandra

- Marcioch Ignacy
 Marciniowska Józefa
 Markiewicz Marja
 Mejer Michał
 Matuszewski Witold
 Matuszewska Marja
 Mantey Hugon z Sulejowa
 Michniewicz Marja
 Munkiewicz Józef
 Munkiewiczowa Kamila
 Munkiewiczówna Zofja
 Muznerowski Stanisław ks.
 (z Tuszyna)
 Nestorowiczówna Jadwiga
 Nestorowiczówna Helena
 Niepokoyczycka Mieczysława
 (z Warszawy)
 Nowicki Feliks
 Nowicka Helena
 Nowicka Wacława (z So-
 snowca)
 Olszewski Jan (z Warszawy)
 Olszewski Jan (z Rozpry)
 Ostrowski Maryan
 Otocki Felicjan (z Dobiecina
 p. Bełchatów)
 Otto Władysław
 Paskucki Leon (z Żarnowicy
 p. Wolborz)
 Piński Wiktor
 Piątkowska Ignacya (ze Sma-
 dzewic p. Sieradz)
 Pieniążek Stanisław (z Do-
 miechowiec p. Bełchatów)
 Popowski Henryk
 Potocka hr. Julia (z Chrzę-
 stowa p. Koniecpol)
 Potocki hr. Henryk (z Chrzę-
 stowa p. Koniecpol)
 Poleski Michał z (Rokitna-
 Szlacheck. p. Zabkowiec)
- Psarski Stanisław (z Zacisza
 p. Sulejów)
 Pytaszowa Stefanja (z Be-
 chatowa)
 Prądyńska Marya z (Anno-
 lecia p. Ossjaków)
 Przybyłowski Władysław
 Podgórski Stanisław
 Półrok Jan ks.
 Piarczyńska Iza
 Radoszewski Walenty
 Rothert Karol dr.
 Rudzki Stanisław
 Rutke Edmund
 Ruszkowska Stefania
 Rudnicka Marya
 Rembek Edmund
 Rembekowa Kazimiera
 Secomski Kazimierz ks.
 (z Radomska)
 Siwa Ryszard
 Sobański Antoni dr.
 Soczek Ludwik
 Sommer Tymoteusz
 Sommerowa Amelia
 Stankowski Franciszek
 Stankowski Józef
 Stolarski Bronisław
 Stronczyński Feliks
 Strzelecki Kazimierz
 Strożecki Kazimierz
 Strożecka Janina
 Studnicki-Gizbert Wacław
 (z Wilna)
 Skierska Zofja
 Szczyńska Roman (z Zelowa)
 Szalayowa Janina (z Ra-
 domska)
 Szuster Mikołaj
 Szretterówna Jadwiga
 Szrednicki Stanisław

Szydłowski Stefan (z Myszkowa)	Wandelt Oskar z Kłodzic
Szmidt Jan	Walczykowski Aleksand. ks. (z Rzgowa)
Szwamberżanka Marja	Witanowska-Rawita Janina
Szkodziński Kazimierz	Witanowski-Rawita Michał
Szadkowska Zofja	Wojciechowski Winc. ks.
Szafnicki Henryk	Wzdulski Konstanty (z Korytna p. Przedbórz)
Szuk Paweł	Woźnicki Bolesław (z Sulejowa)
Szadkowski Kazimierz	Vogel Roman
Szabelski Stan. (ks. z Rozpry)	Zan Tomasz z (Poniemonia p. Wilki)
Trojanowski Stefan z (Zelowa)	Zagrzejewski Antoni ks.
Trzcńska Helena	Zagrzejewski Józef
Truszkowski Jan dr.	Zagrzejewski Kazimierz
Trepczyna Janina	Zaremba Leon ks. (z Bechatowa)
Trepka Stefan	Zaużykraj Witold z (Rokicia)
Trepka-Nekanda Feliks (z Jezowa)	Ziemińska Marja
Trepczyna-Nekanda M. z Jezowa)	Żarska Aleksandra
Ubysz Kazimierz (z Bechatowa)	Żmizrodzka Józefa

Oddział Radomski.

Bielski Stefan	Fidler Henryk dr.
Ks. Bielski Seweryn	Gajl Marja
Borowska Sylwia	Glogier Maciej
Broel-Plater hr. Józef	Gliszczyński Józef
Chmielewski Mieczysław	Grabiński Kazimierz
Chojko Adam dr.	Gruszczynski Wacław
Cieszkowski Feliks	Gumowska Władysława
Cyrańska Marja	Hryniewicz Jadwiga
Czajkowska J.	Hübner Zygmunt
Dembowski Piotr ks.	Idzikowski Stanisław dr.
Dębska Michalina	Jarzyński Prosper
Dębska Michalina	Jarzyńska Janina
Daniewska Marja	Jastrzębowski Szczęsny
Daniewska Anna	Jankowska Aleksandra

Kondratowicz Helena	Sobierajski Leon ks.
Kanigowski Tymoteusz	Suchański Edward
Kęszycki Jan	Starzomski Walenty
Kielterowicz Janina	Starzyński Ludomir
Kelles-Kranz Stanisław	Staniszewski Karol
Kuczyński Józef	Szafrańska Wanda
Kuczyńska	Szafrański Marcei
Kuźnicka Marja	Smyjewski Witold
Krąkowska Marja	Skotnicki Maksymiljan
Kasa Poż.-Oszczędn. w Iłży	Sawicki Wacław
Kobyłańska Pelagja	Saski Jan
Laski Władysław	Sykulski Kazimierz ks.
Łagodziński Feliks	Świdorski Henryk
Marcinowski Zenon	Świdwińska Amelia
Martofel Bronisław	Święcicki Kazimierz
Marx Kazimiera	Temerson Adolf
Majewska Julia	Trzebiński Julian
Niwińska Zofja	Twarowska Wanda
Papiewska Marja	Twarowski
Pietraszewski Stanisław	Wędrychowski Tadeusz
Popkiewicz Adam ks. dr.	Węglińska Zofja
Pieniążek St. Jan	Wererszczyński Kazimierz
Przybytniewski	Wickenhagen Karol
Pietruszewicz Witold	Wiśniewski Jan ks.
Rakowski Tadeusz	Wojdacki Józef
Rafalski	Woszczyński Zdzisław
Rodkiewicz Aleksander	Wesołowski Józef
Silnicki Władysław	Wroncka Stanisława
Słomiński Zygmunt	Vorbrodt Julian
Skibiński Aleksander	Zabiełło Jan
Sołtyk Stefan	Zajewski Zygmunt

Oddział Siedlecki.

Ks. Abramowicz Wincen.	Brodzińska Jadwiga
Aslanowicz Mieczysław	Bujalski Edward
Barszczewska-Michałow- ska Jadwiga	Biernawska Helena
Ks. Benet Michał	Ceren Feliks
Brodziński Bronisław	Chomiczewski Józef
	Chrzanowski Aleksy

Domańska Marja
Dmochowska Janina
Dobraczyński Ignacy
Dylewski Stanisław
Dorja-Dernałowicz Stan.
Gerlach Michał
Gorazdowski Stanisław
Głogowski Henryk
Ks. Halbersztadt
Jaszczuk Aleksander
Dr. Jarosiński
Jarniński Piotr
Karpiński Karol
Kuczewski Kazimierz
Kuczyński Stanisław
Kurella Rajmund
Liszewska Marja
Lewicki Stanisław
Łempicki Zenon
Markuszewski Leon
Mianowski Julian
Marchocki Zygmunt
Michałowski Zygmunt
Dr. Ostrowski Hilary
Paszyński Zdzisław
Paulowa Bronisława
Proniewicz Aleksander
Pruski Bronisław

Ks. Piotrowski Koronat
Piaskowski Jan
Dr. Podbielski Kazim.
Popławska Alodja
Raczyński Wacław
Rakowiecki Jarosław
Rudnicki Jerzy
Ryszkiewicz Stefan
Ks. Scipio del Campo
Józef
Ks. Solnicki Władysław
Ślaski Władysław
Sokołowski Paweł
Sudra Władysław
Dr. Szawelski Józef
Szkultecki Juliusz
Taborowski Henryk
Urbański Tadeusz
Wierzejski Karol
Wielowiejski Adam
Wierzbęta Alfons
Dr. Wiszniewski Eug.
Wojnarowski Edmund
Wokulski Jan
Woszczerowicz Wojc.
Zaleska Marja
Zdański Zygmunt
Zaorski Seweryn

Oddział Zagłębia (w Sosnowcu).

Antonowicz Eugenjusz
Arnoldówna Felicja
Adamczyk Stanisław
Ankiewicz Stefan Józef
Bonikowski Al. (Zagórze)
Bień Aleksander
Borek Art. (Milowice)
Benin Artur (Saturn)

Dr. Budzyński Bolesław
Błaszczczyński Cz. (Granica)
Bukowski Cz. (Dąbrowa)
Barański Edward
Buczyński Edmund
Boguszewski Franciszek
Bogdańska Julja
Borowski Janusz

Brzostowski Jan (Saturn)	Dobrowolski Franciszek
Bertholdi Jerzy	Danielewiczówna Jadw.
Bem Jan	Dąbrowski Jan
Bogdański Józef	Dzierzbicki J. (Niemce)
Bereszko Ig. (Niemce)	Drzewiecki Józef
Bieliński Kazimierz	Dworzańczyk Józef
Brzeski Kaz. (Saturn)	(Charków)
Baranowski Kazimierz	Drymalanka J. (Saturn)
Bogucki Konstanty	Danielewiczówna Karola
Badowski Leopold	Dąbrowski Kazimierz
Brzozowska Matylda	Dalder Leonard
Bujalska Marja (Saturn)	Drzewiecka Marja
Budzyński Przemysław	Drzewiecka M. A. (Niwka)
Bednarski R. (Dąbrowa)	Drojecki M. (Dąbrowa)
Bauerertz St. (Myszków)	Dutkiewicz P. (Saturn)
Biernacki Tomasz	Dobrowolski R. (Dąbrowa)
Boznacki Tad. (Dąbrowa)	Dawidson St. (Saturn)
Barańska Zofja	Długokęcka Saturnina
Baciówna Zofja	Dmochowski Stanisław
Bucholec Zygmunt	Dobrzeńiecki Stanisław
Chudzyński Al. (Niwka)	Dobkiewicz St. (Zagórze)
Czarnomski Al. (Saturn)	Dzieskanowski Tomasz
Czajkowska Aniela	Dziedzicki Władysław
Charemza Cz. (Będzin)	Drzewiecki Włodzimierz
Chiczewski Feliks	Dehnel Paweł (Saturn)
Celler Feliks (Dąbrowa)	Eugelking Walery
Czuryłło Feliks (Saturn)	Ettinger Kaz. (Dąbrowa)
Chamska Hel. (Będzin)	Fiutowski A. (Milowice)
Czaplińska Jadwiga	Frycz Feliks (Niwka)
Czernik Jerzy	Finczek Fr. (Będzin)
Cybulski Józef (Dąbrowa)	Fazan Jan
Ciesielski Kazimierz	Filo Jan (Będzin)
Cieślik Piotr	Feinsztajn Henryk
Chrzanowski St. (Niwka)	Farjaszewski Konstanty
Cichoński Wł. (Dąbrowa)	(Dąbrowa)
Czyżewska Kamilla	Ferdynandzki Mieczysł.
Czechowski Władysław	Figurski Przesław
Dąbrowska Anna	Dr. Falkowski Stefan
Dudziec Ant. (Ząbkowice)	Ficka Stanisława
Dąbrowska Eug. (Dąbrowa)	Frasunkiewicz Wacław
Dąbrowski F. (Niemce)	

Fryckiewicz W. (Dąbrowa)	Juroff Józef
Falkowski Wiesław	Janiszowski Kazimierz
Gajzler A. (Niwka)	Jassowski K. (Będzin)
Gątkiewicz A. (Granica)	Jaworski K. (Granica)
Gimbut Bohd. (Zagórze)	Jankowski Kazimierz
Goldhaar Br. (Dąbrowa)	Jankiewicz L. (Będzin)
Goebel Czesław	Januszewska Marja
Grabińska Dominika	Juroffowa Marja
Gdesz Edmund	Jowszycowa M. (Będzin)
Gadt Edmund (Dąbrowa)	Jacuński M. (Dąbrowa)
Gadoński Felic. (Dąbrowa)	Jura Piotr M. (Niemce)
Grabiński Franciszek	Jakubowski St. (Granica)
Gimbutówna Helena	Jakubowicz Stefan
Gumińska Helena	Jagniątkowska Jadwiga
Grossówna I. (Będzin)	Jamrocha Teofil
Gumińska Janina	Janocha W. (Milowice)
Ginsberżanka Julja	Jędrzejewski Władysław
Goławska Julja	(Dąbrowa)
Grabiński Kazimierz	Januszewska Zofja
Grzybowski K. (Dąbrowa)	Krasnodębski Aleksander
Gimbutówna Romana	Kurakowski Alfons
Gadomski Stanisław	(Ząbkowice)
Gawlikowski Stefan	Kuliński Andrzej
Gureman Tadeusz	Kulesza B. (Dąbrowa)
Gumiński Witold	Korth Brunon August
Goebel Władysław	Kozłowska C. (Dąbrowa)
Grunwald W. (Dąbrowa)	Krajewski C. (Dąbrowa)
Hołubski Ant. (Niemce)	Kosiński E. (Dąbrowa)
Halekówna E. (Niemce)	Kopytłowski Felicjan
Hanke Karol (Radocha)	Krąkowska Felicja
Hliniak Karol (Niemce)	Krzemieniewski Feliks
Hoffman Kazimierz	Kwicień F. (Dąbrowa)
Hennel Józef (Saturn)	Krzypkowski Feliks
Henn Maks. Dąbrowa)	Kulik Feliks
Hawran M. (Mulowice)	Krawczyk F. (Milowice)
Hałusiński R. (Dąbrowa)	Karska Jadwiga
Jędrzejewski Adam	Krzymowska J. (Będzin)
Jankowski B. (Saturn)	Krajewski J. (Ząbkowice)
Jasiński B. (Dąbrowa)	Kiesewetter Jan
Jeleńkowska J. (Dąbrowa)	Kasztalski Jan
Jurkowska J.	

- Kostarski Ian
(Strzemieszyce)
- Kawecki Jan
- Konecki J. (Niemce)
- Kubicka Janina
- Komornicka J. (Grodziec)
- Karmański Kazimierz
- Karncy Józef (Saturn)
- Kozłowski J. (Dąbrowa)
- Kąkolewski Juljan
- Korzeniewski Kazimierz
- Kierzkowski K. (Dąbrowa)
- Dr. Kołodzki Lucjan
- Krajewski L. (Będzin)
- Karski Lucjan
- Kreczmar Lucjan
- Kalabiński Ludwik
- Kowalski L. (Saturn)
- Kammer Lidja
- Kępiński M. (Będzin)
- Krajewski M. (Będzin)
- Krajewski M. (Saturn)
- Kalinowski M. (Niemce)
- Kreczmarowa Marja
- Kisyńska Marja
- Kondracka Marja
- Kołodziński Mieczysław
- Krajewski Onufry
- Kuropatwińska Stefanja
- Kwiatkowski Stefan
- Kąkolewska Salomea
- Krzemiński S. (Dąbrowa)
- Krassowski Stanisław
- Kazibutowski Stanisław
(Grodziec)
- Karkosik Stanisław
- Kozłowski Stanisław
- Kaczyński St. (Będzin)
- Kontkiewicz Stanisław
(Częstochowa)
- Kamiński S. (Saturn)
- Kruczek S. (Niemce)
- Klimaszewski Tomasz
(Dąbrowa)
- Kołąkowski W. (Radocha)
- Kozielski Wacław
- Konarzewski Wacław
(Skierniewice)
- Kuczborski W. (Będzin)
- Kamiński Władysław
- Kwiatkowski Władysław
(Czeladź)
- Kieszkowski W. (Kierzyn)
- Koneczny Władysław
- Klimas Władysław
- Kielanowski Zdzisław
(Grodziec)
- Kuligowski Z. (Dąbrowa)
- Kaczyńska Zofja
- Kurnatowska Zofja
- Kowalska Zofja (Czeladź)
- Krzycka Zofja
- Kowalski Z. (Czeladź)
- Korsak Z. (Milowice)
- Kuzmak Zygmunt
- Lustgarten Alfred
- Luft Antoni (Saturn)
- Liebich Brunon
- Likiernikowa Gizella
(Radocha)
- Lengiewicz Henryk
- Leszczyńska Jadwiga
(Saturn)
- Lipiński Jan (Dąbrowa)
- Lipski Jan
- Lipski Mirosław
- Lewieki R. (Dąbrowa)
- Linkfeld Ryszard
- Lech Stanisław
- Łukasiewicz B. (Niemce)
- Łazowska Halina

- Łaszczewski Henryk
 Łukaszewska Marja
 Łabęcki Stanisław
 (Dąbrowa)
 Łacic Stanisław (Czeladź)
 Milewski Aleksander
 Michael Artur
 Mazurkiewicz Antoni
 Michalski A. (Dąbrowa)
 Mokrzycki A. (Warszawa)
 Malik Antoni
 ks. Maliszewski Bolesław
 (Będzin)
 Moszyński Br. (Niemce)
 Malinowska Helena
 Marwegowa Jadwiga
 Musiałek J. (Będzin)
 Modzelewski Józef
 (Dąbrowa)
 Młodzianowska Leokadja
 (Dąbrowa)
 Merć Ludwika
 Makowska M. (Czeladź)
 Musiał Stanisław
 Maroń Stanisław
 Meyer Stefan
 Mika Stefan
 Majewski Tadeusz
 (Ząbkowice)
 Missorek Teofil
 Mirecki Teodor
 Musiałkowski Wacław
 (Granica)
 Mężyński Wincenty
 (Grodziec)
 Maciejewska Wiktoria
 Malinowski Władysław
 Mizerek Zdzisław
 Malinowska Zofja
 Mrówczyńska Zofja
- Nowicki Ant. (Dąbrowa)
 Nowakowski Eugenjusz
 Noblin Herman (Będzin)
 Nowakowski Jan
 (Zagórze)
 Nowakowski Józefat
 Niczewski Juljan (Dą-
 browa)
 Nałęcki Michał
 Nawrocki Marjan (Mi-
 lowice).
 Nawrocki Władys. (Mi-
 lowice)
 Olszewski Antoni
 Omiljanowski Francisz.
 Ornowski Antoni
 Obuchowicz Henryk
 Obuchowicz Jan
 Obrąpalski Jan (Saturn)
 Olesiński Jan (Czeladź)
 Ostrowski Hen. (Granica)
 Otto Jerzy (Będzin)
 Osetowski Józef (Dąbro-
 browa)
 Ocioszyński Juljan (Gra-
 nica)
 Osiński Kazimierz
 Olszowski Lucjan
 Odalska Marja
 Otto Roman (Dąbrowa)
 Ochocki Roman
 Otrębski Roman
 Olszewska Romana
 Orłowski Stanisław
 Odalski Władysław
 Oskolski Wład. (Będzin)
 Piwowar Adam (Ząbko-
 wice)
 Przyłuski Ant. (Saturn)
 Piaskowski Bolesław (Dą-
 browa)

- Podlewski Czesław (Sa-
turn)
Pazysek Feliks
Pyzikowski Franciszek
Piwowarowa Halina (Zab-
kowice)
Parzyńska Helena (Kra-
żek)
Pawłowicz Jan
Pieczyński Jan (Saturn)
Piechowski Jan „
Plichtowic Jan (Niemce)
Pietraszewski Józef
Paliga Józef
Przedpelski Józef
Plebanek Józef
Pogorzelski Kazim. (Da-
browa)
Płodowski Karol
Porczyński Karol (Zab-
kowice)
Połomski Ks. (Dąbrowa)
Piątkowski Ludwik
Powelski Marjan
Pomorski Mirosław
Przesmycki Piotr (Da-
browa)
Dr. Pierwocki Piotr
Prochaska Roman (Saturn)
Piotrowicz Rudolf (Gro-
dziec)
Piwowar Ryszard (Da-
browa)
Pawłowski Stan. (Zagó-
rze)
Płodowski Stanisław
Piotrkowski Stanisł. (Da-
browa)
Pacho Stanisław (Gra-
nica)
- Paderewski Stanisł. (Za-
górze)
Paszyńska Stanisł. (Kra-
żek)
Piechocki Wacł. (Niem-
ce)
Podkowiński Wincenty
(Dąbrowa)
Dr. Podczaski Władysł.
(Saturn)
Piotrkowski Władysław
(Saturn)
Rusek Adam (Dąbrowa)
Rogalewiczowa Aleksan.
Rogalewiczówna Aleks.
Raukowiczówna Eugen.
Rychter Eug. (Milowice)
Raczyński Ed. (Będzin)
Ks. Raczyński Francisz.
Rytel Franc. (Czeladź)
Rzadkiewiczowa Helena
Rogowski Henryk (War-
szawa)
Różycka Jadwiga
Raykowski Jan
Radziszewski Jerzy (Sa-
turn)
Rychłowska Julja (Mi-
lowice)
Rydzewski Józef
Rychterowa Kazimiera
Repliński Kazimierz
Rudnicki Klemens (Da-
browa)
Rudowski Leon
Rudnicka Marja
Rayska Marya (Saturn)
Reicherowa Marja
Ruciński Marjan
Ks. Rogójski Mieczysław
(Czeladź)

- Rudzińska Regina (Dąbrowa)
- Reicherowa Róża
- Raźniewski Stan. (Saturn)
- Raczko Stanisław
- Roszkowski Stanisław
- Rudowski Szymon
- Rayska Wanda (Saturn)
- Reinsch Wiktor
- Rayski Władysł. (Saturn)
- Radowska Zofja
- Rychter Zygmunt
- Różyński Zygmunt (Zagórze)
- Smoczarski Ad. (Saturn)
- Sztachelski Ad. „
- Sujkowski Ant. (Będzin)
- Starkiewicz Ant. Dąbrowa)
- Szmielew Borys (Będzin)
- Strzyżykowski Bronisł.
- Sandecki Bolesław
- Świdorski Cz. (Saturn)
- Swoboda Edward
- Słowikowska Eugenja
- Sotkiewicz Feliks
- Solnicki Francisz. (Gródziec)
- Sulimierska Halina
- Sommerfeld Henryk
- Skrzyński Ignacy
- Strzemboszowa Irena
- Szczepkowski Izidor
- Szpak Jan (Gródziec)
- Szperling Jan (Będzin)
- Sterczyński Jan (Granica)
- Sulimierski Jan
- Szarkowski Jan
- Szaniawska Józ. (Będzin)
- Siwikowa Józefa
- Srokowski Kazim. (Dąbrowa)
- Strzelecki Konstanty
- Szastak Leon
- Świętochowska Ludwika
- Sznajder Ludwik
- Szwaja Leopold
- Skup Marjan (Niemce)
- Smoniewski Marj. (Gródziec)
- Solecki Marjan
- Szule Marjan (Zagórze)
- Świeżyński Mich. (Dąbrowa)
- Straszewicz Mieczysław
- Stasiakiewicz Mieczysł. (Granica)
- Słodkowska Natalja
- Szymorowski Rom. (Będzin)
- Sztajnduchert Romuald (Granica)
- Świętochowski Stanisł.
- Szyndler Stan. (Dąbrowa)
- Stankiewicz Stanisław
- Szymanowski Stan. (Dąbrowa)
- Strzeszewski Stan. (Dąbrowa)
- Stratilato Stanisław
- Szwaja Stanisław
- Stechmanówna Stanisł. (Dąbrowa)
- Słomska Stan. (Milowice)
- Syprynowicz Stef. (Granica)
- Szarrak Stefan
- Stawiński Tadeusz
- Sobolewski Tadeusz (Dąbrowa)
- Sudołski Teodor

- Sitarski Waclaw (Dąbrowa)
Szol Waclaw (Dąbrowa)
Sauter Waclaw
Sterczyńska Wanda (Granica)
Strzembosz Wiktor
Sonne Wilhelm (Saturn)
Szonertowa Władysława
Sujkowski Wład. (Sławków)
Szlagowski Wład. (Grodziec)
Stępkowski Wład. (Granica)
Silewicz Wład. (Będzin)
Stawicki Włodzimierz
Szwedowska Zofja (Będzin)
Strzelecka Zofja
Strokowski Zygmunt
Tyszka Aleks. (Niemce)
Tworzyński Bohdan
Tucholski Bron. (Strzemieszyce)
Telakowski Edmund
Tuwan Helena
Tyszkowa Jadw. (Niemce)
Trennerówna Jadw. (Dąbrowa)
Turski Mare. (Grodziec)
Toruń Piotr (Milowice)
Tarnowski Stanisław
Tryhnbracz Stefan (Saturn)
Tobolski Teodor
Tyszkowa Zofja
Vorbrodz Kazimierz
Wybraniec Adam (Dąbrowa)
Wołkowicz Aleks. (Radocha)
Wosińska Aniela
Waszczyńska Ant. (Będzin)
Woliński Artur (Łazy)
Winczakiewiczówna Ber.
Woyele Bronisł. (Będzin)
Waszczyńska Czesł. (Będzin)
Warchoł Edw. (Będzin)
Winter Emil (Niwka)
Wijasiński Feliks (Grodziec)
Winkler Franciszek
Wojewódzki Hen. (Niemce)
Węgierkiewicz Henryk
Wyszyński Hipolit
Węgierkiewiczówna Izab.
Wencel Jadwiga
Waśniewska Jadwiga
Wolińska Janina
Włoszkówna Janina
Woliński Jan
Wasilewski Józef
Waligórski Karol
Wosiński Kazimierz
Wysocki Kazim. (Granica)
Wojewódzki Kazimierz
Dr. Wołkowicz Maksym.
Wojeiechowska Marja
Wencel Marjan
Wierzbowski Stan. (Będzin)
Wolski Stanisław
Woźniakowski Stanisław
Wojeiechowski Stanisław
Wrzosek Stan. (Będzin)

Węglawski Stefan (Saturn)	Zabłocka Zofja
Winer Stefan (Będzin)	Zapolski Gracjan
Walewski Teofil	Zaleska Irena
Wasik Teof. (Ząbkowice)	Zdzienicki Jerzy (Dąbrowa)
Wasilkowska Wanda	Zieliński Kazimierz
Warchołowa Wanda (Będzin)	Zilinger Kornelja (Będzin)
Wierzbowska Wan. (Będzin)	Zalega Leopold
Wasilewski Witold (Dąbrowa)	Zalewski Maksymiljan
Włodek Wojc. (Niwka)	Dr. Żołędziowski Maks. (Dąbrowa)
Wierzbowski Władysław (Będzin)	Zientala Marc. (Granica)
Woliński Władysław	Zaleska Marja
Wybraniec Władysław (Końskie)	Zawadzka Marja (Saturn)
Wolska Zofja (Czeladź)	Ziamba Stanisław
Zieliński Alojzy	Zilinger Wald. (Będzin)
Dr. Zieleniewski Bron.	Żukowski Juljusz
Zilinger Franc. (Będzin)	Żukowski Władysł. (Dąbrowa)
	Żerański Henryk
	Dom Ludowy (Niemce)

Oddział Wieluński

Bańkowski Waclaw	Czojsnerówna Helena
Barański Jan	Darewski Zygmunt
Becka Janina	Domagalska Stanisława
Białobrzeska Janina	Dramińska Iza
Białobrzeski Kazimierz	Dybowicz Franciszek
Bigoszewski Leopold	Gałąskowa Anna
Błażejowski Józef	Gałąska Teodor
Brudzińska Benigna	Głębska Lucyna
Brzęczkowski Franciszek	Godecka Marja
Burchaciński Władysł.	Godecki Władysław
Burchacińska Zofja	Golejewska Stanisława
Bąkowska Kazimiera	Grabowski Marceli
Chlewski Adam	Greger Artur
Chlewska Janina	Grodzicka Bogumiła
Cierkoński Konstanty	Grodzicki Ignacy

Gutman Kazimiera
Gędziorowska Helena
Jankowski Władysław
Jasiński Władysław
Jerczyńska Karola
Jungorski Bronisław
Kaczkowski Józef
Kaczkowski Kazimierz
Kalinowski Jan
Karolak Stanisław
Kasiński Władysław
Kiedrowski Tadeusz
Kobylański Wincenty
Koczorowski Kazimierz
Komorowski Wacław
Konopacki Bronisław
Ks. dr. Kott Walenty
Krzyżanowska Zofja
Łebkowski Józef
Łowicki Władysław
Łubieńska Aleksandra
Łubieński Kazimierz
Łączkowski Zygmunt
Maciński Leon
Malatyńska Kazimiera
Malatyńska Stanisława
Malatyński Teofil
Marczak Karol
Markowska Helena
Michalska Eleonora
Moszowa Anna
Mosz Karol
Muszyński Piotr
Nagajewski Michał
Nowicki Paweł
Nowiński Jan
Oraczewski Kazimierz
Otto Jerzy

Packiewicz Konrad
Parnowska Lucyna
Ks. Paszkowski Leopold
Patyk Piotr
Perzyński Kazimierz
Pilaski Zygmunt
Pilecka Józefa
Płochowski Antoni
Polankiewicz Karol
Porczyński Władysław
Pruska Eugenia
Ks. Przygodski Wincen.
Psarski Zygmunt
Pytlewski Stanisław
Pytlewska Zenobja
Radzikowski Jan
Sarnowska Stefanja
Schupp Bronisław
Siciński Ignacy
Skalska Janina
Stachecki Stanisław
Stachecka Stanisława
Starowicz Aleksander
Starowiczówna Marja
Szczeпаński Feliks
Szmidel Stanisław
Sędzimir Tadeusz
Taczanowski Gustaw
Trzcіński Stanisław
Dr. Wagner Ludwik
Walknowski Zygmunt
Weber Piotr
Winkler Kazimiera
Winkler Mieczysław
Wolski Marcin
Ks. Zaborski Józef
Ziemiańska Wanda
Zubrzycka Stanisława

Oddział Zawiercki.

Berkowicz Arnold
 Brzeziński Józef dr.
 Budny Edward
 Ciszkowski Czesław
 Czajewicz Marjan
 Czajczyński Stefan
 Czaplicki Stanisław
 Czapski Julian
 Dudkiewiczówna Felicja
 Fijałkowski Wacław
 Gertychowa Janina
 Gębarski Julian
 Ginsberg Marcin
 Ginsbergowa Adela
 Grąbczewski Józef
 Grodzka Stęfania
 Grodzki Aleksander
 Hildebrandt Stefan
 Izaak Juljusz
 Kaznowski Kazimierz
 Kaznowska Marja
 Kotowiczówna Julja
 Kowalewski Jan
 Kożuchowska Janina
 Kulczycka Lucyna
 Kulczycki Romań
 Kuncewicz Adolf
 Krotowicz Aniela
 Krzyżanowska Zofja
 Krzyżkiewicz Bronisław
 Lamparski Roman
 Landau Józef
 Maciejowski Ignacy

Majkowski Walerjan
 Malczewska Helena
 Mamelok Józef
 Mazurek Alojzy
 Mioduszevska Marja
 Niklasiński Teofil
 Nowicka Anna
 Pasierbińska Zofja
 Pasierbińska Wacława
 Pasierbiński Jan
 Pawłowski Kazimierz
 Piotrowski Konstanty
 Plendusówna Henryka
 Pogorzelski Feliks
 Przyborowska Władysł.
 Przyborowski Stefan
 Rozenbach Stanisław
 Rutkowska Aniela
 Szule Bronisław
 Szymański Michał
 Szymański Stanisław
 Szrajberówna Wanda
 Ks. Wajzler Bolesław
 Walicki Maksymiljan
 Wesołowski Seweryn
 Wilkanowicz Stanisław
 Winnicka Stęfania
 Winnicki Antoni
 Wołoszyński Walerjan
 Wycisk Józef
 Zasuszyną Marja
 Ks. Zientera Franciszek
 Żmudowska Antonina

Oddział Zawkrzyński (w Mławie).

Ks. Biały Wład. (Mława)
 Bugusławski Jerzy (Pe-
 trykozy)

Chmieliński Jan (Mława)
 Cichocki Jan (Wólka)
 Cieszewski Z. (Pieglowo)

Doberski Kazimierz (Łądek)	Ossowska Marja (Mława)
Fankanowski Edm. (Mława)	Piechowski Stefan (Marianowo)
Grzeleński Bron. (Mława)	Piechowski Wład. (Nosarzewo)
Kafarski Henryk „	Prekański Bol. (Mława)
Kamińska St. „	Puacz Leon (Wólka)
Klicki Bron. (Windyki)	Rajkowski Mik. (Mława)
Komecki Marjan (Mława)	Reinhard Karol (Szydłówek)
Korzybski Alojzy „	Roman Aleksander (Peplówek)
Kowalski Bronisl. „	Rudowski Michał (Bogurzyn)
Krępski Stanisł. (Wieczfnia)	Rzymowski Jul. (Mława)
Krzywicki Kaz. (Wólka)	Sączewska Jadw. „
Lipka Aleksander „	Sączewska Ludw. „
Lipka Zygmunt „	Siciński Adam „
Majewska Marja (Mierzanowo)	Siedlanowski Wład. „
Majewski Feliks (Mierzanowo)	Ks. Sokolik Ludw. „
Makomaski Jan (Drogiszka)	Staszewski Jan „
Makomaski Wład. (Krępa)	Sumiński Piotr (Kuklin)
Morawska Zofja (Mława)	Wierzbicki Józ. (Mława)
Moszczyński Ant. „	Wierzbowski Ludw. „
Ks. Orsik Wład. (Wieczfnia)	Zakrzewski Stefan „
	Zawadzki Rom. (Wólka)
	Zieliński Fran. (Mława)

Członkowie-korespondenci

Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego

w d. 31 Grudnia 1913 r.

Gub. Kaliska.

- Powiat *Kaliski*—Dr. Zygmunt Dukalski w Stawiszynie.
 „ *Kolski*—Dr. Karol Barcewicz w Kole.
 „ *Sieradzki*—Józef Kobierzycki w Sieradzu.

- Powiat *Sieradzki* — Ignacya Piątkowska w Smardzewie,
p. Sieradz,
" *Słupecki* — Kazimierz Gawroński w Szymanowic-
cach, p. Pyzdry.
" *Turecki* — Stanisław Lenkiewicz w Warcie.

Gub. Kielecka.

- Powiat *Miechowski* — Stanisław Czarnowski w Miechowie,
" " — Edmund Łukasiewicz w Miechowie,
" " — Adam Dziedzicki w Klimontowie,
p. Proszowice.
" *Olkuski* — Baltazar Wolniewicz w Ojcowie.
" *Pińczowski* — Dr. Ludwik Czyżewski w Pińczowie.
" " — Zygmunt Ponikowski w Pińczowie.
" *Włoszczowski* — Dr. Władysław Wojewódzki we
Włoszczowej.

Gub. Lubelska.

Lublin — Feliks Moskałewski (Kapucyńska 3).

- Powiat *Bilgorajski* — Dr. Wanda Bondy w Krzeszowie.
" " — Jan Stecki w Łańcuchowie, p. Łęczną.
" *Hrubieszowski* — Inż. Jan Falewicz w Strzyżowie,
p. Hrubieszów.
" *Pulawski* — Henryk Wiercieński w Nałęczowie.
" *Tomaszowski* — Michał Matuszyński w Tarna-
watce, p. Tomaszów.
" *Zamojski* — Stefan Biernawski w Zamościu.
" " — Romuald Jaśkiewicz w Zamościu.
" " — Karol Czarnowski w Zwierzyńcu, p.
Zamość.
" " — Stanisław Moskałewski w Zwierzyńcu,
p. Zamość.
" " — M. Kołodziejczyk w Szczepieszynie.

Gub. Łomżyńska.

- Powiat *Kolneński* — Stanisław Kisielnicki w Stawiskach.
" *Łomżyński* — Ks. Konstanty Ostrowski w Zam-
browie.
" *Mazowiecki* — Ks. Bolesław Sałowski w Tykocinie.

- Powiat *Szczuczynski*—Dr. Józef Pawłowski w Grajewie.
" " —Jan Gromadzki w Nieckowie, p.
" " —Kajetan Mościcki w Ławsku, p.
" " —Szczuczyn.

Gub. Piotrkowska.

- Powiat *Bedziński*—Michał Poleski w Rokitnie, p. Łazy.
" *Brzeziński*—Jerzy Orłowski w Brzezinach.
" *Częstochowski*—Dr. Józef Marczewski w Częstochowie (Cerkiewna, 19).
" *Radomski*—Tomasz Buczyński w Ciężkowicach, p. Gidle.
" *Rawski*—Hipolit Grabowski w Rawie.

Gub. Płocka.

- Płock*—Inż. Stanisław Szczepkowski (pl. Floryański, 3).
Powiat *Ciechanowski*—Jadwiga Milewska w Rembówku, p. Ciechanów.
Powiat *Lipnowski* — Roman Ostrowski w Złotopolu, p. Lipno.
" *Mławski*—Bronisław Grzeliński w Mławie.
" " —Tadeusz Rudowski w Rumocze, p. Mławę.
" *Płocki*—Józef Lamparski w Małej wsi, p. Wyszogród.

Gub. Radomska.

- Powiat *Koński*—A. Skibiński w Chlewiskach, p. Szydłowiec.
" *Opatowski*—Jan Konarski w Jeleniowie, p. Ostrowiec.
" *Radomski*—Wojciech Sokołowski w Woli Biejkowskiej, p. Białobrzegi.
" *Sandomierski* — Ks. Józef Rokoszný w Sandomierzu.
" " — Ks. A. Wyrzykowski w Sandomierzu.
" " — Stanisław Karpowicz w Rytwianach, p. Staszów.

Gub. Siedlecka.

- Siedlce*—Zygmunt Michałowski (Ogrodowa, 40).
Powiat *Biański*—Krzysztof Kraszewski w Romanowie,
p. Sławatycze.
„ *Konstantynowski*—Dr. Zygmunt Domański
w Janowie.
„ *Sokołowski*—Dr. Adam Jarosiński w Sterdyni.
„ *Węgrowski*—Leon Nowacki w Węgrowie.
„ *Włodawski*—Eligiusz Kasperowicz we Włodawie

Gub. Suwalska.

- Powiat *Augustowski*—Anatol Radliński w Augustowie.
„ *Kalwaryjski*—Kazimierz Aufszlag w Trempinach,
p. Kalwarye.
„ *Marjampolski*—Włodzimierz Bienkiewicz w Kwie-
ciszkach, p. Marjampol.
„ *Sejneński*—Wincenty Świetliński w Serejach.
„ *Suwalski*—Maksymiljan Dąbrowski w Kleszczówku,
p. Suwałki.

Gub. Warszawska.

- Warszawa*—Michał Federowski (Śliska, 12).
Powiat *Błoński*—Antonina Chudziakowa w Żyrardowie.
„ *Gostyński*—Wacław Kłosowski w Gombinie.
„ *Miński*—Józef Chankowski w Mińsku Mazo-
wieckim.
„ *Włocławski*—Franciszek Turkowski we Włocław-
ku (Nowy Rynek 17).

Gub. Grodzieńska.

- Grodno*—Antoni Zaboklicki (Kołożańska, 20).
„ *Prużański*—Bogusław Kraszewski w Dothem,
p. Pruzany.

Gub. Kowieńska.

- Kowno*—Wincenty Kognowicki.
„ —L. Nieciecki.

Gub. Kijowska.

- Kijów* — Wiktor Woldt (Warsz. Tow. Ubezpiec. od Ognia, Proreznaja, 2)
„ — Zofia Żukiewiczowa (Włodzimierska, 42).

Gub. Mińska.

- Mińsk gub.* — Mieczysław Porowski (Zacharzewska, 31).
Powiat Ihumeński — Aleksander Jelski w Zamościu, p. Uzlany.
„ „ — Helena Wańkiewiczowa w Berezyne.
„ „ — Henryk Weyszenhoff w Russakowiczach, p. Rudziensk.
„ *Mozyrski* — Henryk Śniadecki w Słobodzie, p. Mozyrz.
„ *Nowogródzki* — Karol Karpowicz w Czombrowie, p. Nowogródek.
„ *Piński* — Inż. Bronisław Mosdorf w Pińsku.
„ „ — Jerzy Osmołowski w Sieliszczu, p. Porchońsk.
„ „ — Stanisław Świeżyński w Poczapowie, p. Pińsk.

Gub. Mohilewska.

- Mohilew* — Mirosław Obiezierski.
Powiat Bychowski — Ludwik Wykowski w Anielinie, p. Dowsk.
„ *Czerzykowski* — Wacław Mackiewicz w Łopacinie, p. Malatycze.
„ „ — Zygmunt Brodowski w Łuszczajonkach, p. Kryczew.
„ *Mścislowski* — Marya Kamińska w Mścislawiu, (d. własny).
„ *Orszański* — Aleksander bar. Taube w Górnej, p. Orszę.
„ „ — Jan Weyszenhoff w Wiejnie, p. Obolce.
„ *Sieński* — Konstanty Gordziałkowski w Przewłoczni, p. Tołoczyn (Kochanów).

Gub. Wileńska.

- Wilno*—Michał Brensztejn (Piaskowa, 4 m. 16).
„ —Stanisław Jarocki (Montwiłłowska, 11).
„ —Dr. Władysław Zahorski (Dworcowa, 2)
Powiat *Trocki* — Floryan Skarżyński w Bendrach,
p. Olitę.

Gub. Wołyńska.

- Żytomierz*—Dr. Piotr Chobrzyński (Wilska, 30)
Powiat *Dubiński* — Jadwiga hr. Dunin-Karwicka w Mi-
zoczu.
„ *Rówieński*—Edmund Okęcki w Równem, ul. To-
polowa.
„ *Zaslawski*—Franciszek Kraszewski w Kraszewie,
p. Hryców.
„ „ —Franciszek Józef Kamiński w Szepe-
tówce, Zarz. dóbr J. hr. Potockiego.
„ *Zwiahelski*—Stanisław hr. Dunin-Karwicki w Iza-
zabelinie, p. Połonne.

Kurlandja.

- Lipawa*—Witold Grabowski (ul. Ławrentjewska).
Ryga—Gustaw bar. Manteuffel (Rotterstrasse, 8).

Galicja.

- Kraków* — Bohdan Dyakowski (ul. Jana Kochanow-
skiego, 19).
„ — Feliks Kopera, Dyrektor Muzeum Narodo-
wego.
„ — Dr. Ludomir Sawicki (ul. Karmelicka, 23).
Luów Dr. Eugeniusz Romer (Uniwersytet).

Ks. Poznańskie.

- Poznań*—Dr. Franciszek Chłapowski.
Kórnik—Dr. Zygmunt Celichowski.

Ze 100 członków-korespondentów, którym rozesła-
ne zostały kwestyonaryusze, nadesłali sprawozdanie 63.
Z tej liczby w ciągu roku sprawozdawczego gro-
madzili zbiory krajoznawcze — 16-tu, rozłaczali opiekę

nad zabytkami i osobliwościami przyrody — 13-tu, przyszli z pomocą wycieczkom i ułatwiali studia naukowe w 19 wypadkach, wprowadzili nowych członków 81, wydawnictw krajoznawczych (książek i pocztówek) rozsprzedali za 698 rb. 89 kop. Jako ciekawy przyczynek do historii kultury podajemy następujący wyjątek ze sprawozdania jednego z członków-korespondentów:

„W pewnym domu znajdował się w piwnicy (widocznie dla ogrzewania złożonego tam warzywa) piec zrobiony z resztek kilku pieców z XVIII w. Kafle były kolorowe, przepiękne narożne z wklęsłym ścięciem, zielone z herbem „Suche komnaty“ i literami,—oraz jeden z motywem architektonicznym i znakiem IHS w promieniach, z ornamentami kwiatowymi. Kolorowe miały motyw winogron i liści. Proponowałem aby mi kafle sprzedano—uchylono się od tego. Ponieważ przerabiano dom w majątku tychże państwa obok, więc zaprojektowałem użycie tych kafli na kominek i miałem sam się tem zająć — zaniechano i tego. Tymczasem dom, w którym był ów piec, spalił się; — pytać nawet nie chcę, co się z piecem stało. A przecież właściciel—sąsiad, znany mi od dziecka, niby człowiek inteligentny! Spostrzegłem tamże stary kuferek, okuty podłużnymi żelaznymi sztabami, misternie wycinanymi. Wiek XVII; wymiary 35×24 cm. Zachowany świetnie. Zaproponowałem, aby mi go odstąpiono. Zażądano wzamian obrazu i wskazano taki, który cenę minimum 1000 rb. Odpowiedziałem że to chyba żarty żądać za przedmiot wartości 25 rb.—tysiąc. Dawałem 30 rb. Oddano go na lekarstwa ekonomowi (jako apteczkę)“.

— Dr. Adam Szwed (ul. Karłowicza 23)

— Dr. Eugeniusz Romer (ul. Uniwersytecki)

Ks. Poinarski

— Dr. Franciszek

— Dr. Zygmunt Celichowski

Ze 100 członków-korespondentów, których nazwiska nie zostały kwasyfikowane, podał listy sprawozdań 600. Z tej liczby w ciągu roku sprawozdańczego 2000. mailli teorii krajoznawcze — 10-12. rozprawy, 10-12.

II. Zestawienie wpływów, wydatków i sald Centrali i Oddziałów w r. 1913.

	Cen- tra- la	O D D Z I A Ł Y																							Razem			
		Błoński	Chełmski	Częstochowski	Grajewski	Grójecki	Jędrzejowski	Kaliski	Kielecki	Koniński	Kujawski (Wielkaweł)	Kutnowski	Lubelski	Łomżyński	Łowicki	Łódzki	Miechowski	Olkuski	Ostrołęcki	Ostrowiecki	Piotrkowski	Radomski	Siedlecki	Wieluński		Zagłębia	Zawiercki	Zawkrzyński (Mława)
Wpływy	25563 79	333 74	267 79	758 56	Nie nadesłał sprawozdania.		49 50	1007 38	1223 31	159 80	1461 47	449 85	1599 12	280 64	1487 68	3143 38	245 24	581 70	380 94	357 24	1065 33	647 59	379 61	455 93	2786 63	409 19	335 83	45431 24
Wydatki	25326 67	252 21	266 56	527 36	Nie nadesłał sprawozdania.		49 50	990 67	1175 36	120 41	1374 96	446 51	1439 19	264 57	1442 —	2448 29	185 79	523 06	171 87	365 29	1056 26	411 67	221 —	325 32	2702 27	406 34	260 83	42753 96
SALDA na 31/XII — 1913 r. . . .	237 12	81 53	1 23	231 20			—	16 71	47 95	39 39	86 51	3 34	159 93	16 07	45 68	695 09	59 45	58 64	209 07	—8 05 (dług)	9 07	235 92	158 61	130 61	84 36	2 85	75 —	2677 28
w Banku . . . . . <small>(Fundusz domu, wyd. dzieł Nałkowskiego i przekazowy).</small>	9263 43																											9263 43
		Fundusz T-wa w gotówce na 31/XII 1913 Rb.																							11940 71			

UWAGA. Wpływy i wydatki obejmują zapomogę i prenumeratę „ZIEMI“.

Powierzchnia i uroszono Krolestwa Polskiego.

II.

Dział naukowy.

Powierzchnia i ludność Królestwa Polskiego.

W roku bieżącym, 1914, prawie jednocześnie z niniejszym Rocznikiem wydany został przez Biuro Pracy Społecznej, z zapomogi Kasy imienia Miąnowskiego, Rocznik Statystyczny Królestwa Polskiego 1913 r., zawierający dane, odnoszące się do 1911 roku i do lat poprzednich. Jest to pierwsza poważna praca, mająca ująć w szeregi cyfr całokształt naszych stosunków społecznych i ekonomicznych. Dość przytoczyć rozdziały główne tej pracy, opartej przede wszystkim na źródłach urzędowych, oraz na licznych i poważnych źródłach prywatnych, żeby przekonać się, iż odtąd żaden ekonomista, żaden publicysta i dziennikarz, żaden zresztą badacz kraju naszego i jego stosunków obejść się bez tej pracy nie będzie w stanie, tem bardziej, że ma się ona ukazywać co roku w nowem wydaniu, zawierajacem nowe dane liczbowe ostatniej doby, cena zaś tego wydawnictwa jest nader niska (1 rb. 50 kop. za duży tom). Rozdziały pierwszego Rocznika Statystycznego są następujące:

- I. Powierzchnia i ludność. II. Ludność rolna zarobki, wychodźstwo i emigracya. III. Własność rolna. IV. Produkcya rolna. V. Przemysł. VI. Handel. VII. Kredyt. VIII. Budowle i pożary. IX. Drogi. X. Skarbowość. XI. Gospodarstwo miejskie. XII. Zdrowotność publiczna. XIII. Szkolnictwo.

W następnych Rocznikach mają być nadto podane niektóre inne działy, jako to: meteorologia, sądownictwo, stowarzyszenia, stosunki robotnicze. Każdy dział składa się z szeregu tablic statystycz-

nych, ujętych programowo w pewną całość i poprzedzonych wstępnym tekstem, mającym na celu uwydatnienie znaczenia cyfr, podanych w tablicach, przez ich wykładnię systematyczną i porównanie o ile możliwości z danymi, tyczącymi się Litwy, Rusi i innych miejscowości państwa rosyjskiego z jednej strony, zaś Galicyi i Poznańskiego z drugiej strony, a również z danymi, odnoszącymi się do innych państw.

Dzięki uczynności i uprzejmości Biura Pracy Społecznej, w pierwszym zaś rządzie p. Władysława Grabskiego, prezesa Sekcyi Społeczno-Ekonomicznej tegoż Biura, a zarazem inicjatora i kierownika głównego rzeczzonego Rocznika statystycznego, Rocznik ten jeszcze przed jego ostatecznym wydaniem i ukazaniem się na półkach księgarskich, został użyczony niżej podpisanemu do przejrzania i do streszczenia pewnych działów dla Rocznika Tow. Krajoznawczego, za co niniejszem w imieniu Tow. Krajoznawczego pozwalam sobie złożyć p. Grabskiemu i jego współpracownikom szczerze podziękowanie.

Z powodu jednakże wielkiej obfitości materiału, zawartego w Roczniku Statystycznym, a niezna- cznej ilości czasu do opracowania streszczenia, na razie mogłem streścić do naszego Rocznika tylko pierwszy, zasadniczy dział: „Powierzchnia i ludność”. Streszczenie to, ujęte w pewną całość, podaję poniżej dla użytku członków Tow. i czytelników naszego Rocznika. Są cyfry, które posiadają wielką wy- mowę i które należy umieć niemal na pamięć. Są- dzę, że uważny czytelnik cyfry te zapamięta i, że wielu zechce się zapoznać bliżej z Rocznikiem Sta- tystycznym, jako z dziełem nieprzemijającej war- tości.

K. Rakowiecki.

Powierzchnia i ludność ogólna Królestwa Polskiego.

Powierzchnia Królestwa Polskiego wynosi 111.554,2 wiorst kw., czyli 126.955,37 kilometrów kw. W stosunku do powierzchni Rosyi Europejskiej powierzchnia Królestwa wynosi 2,6⁰/₀, w stosunku zaś do całego państwa rosyjskiego — 0,58⁰/₀.

Ludność Królestwa w dn. 1/I. 1911 r. wynosiła 12.467.300, co stanowi 10,3⁰/₀ ludności Rosyi Europejskiej (120.588.000), zaś 7,4⁰/₀ ludności całego państwa (167.003.400).

Sasiadujące z Królestwem gubernie, zwane „zachodniemi“ — czyli Litwa i Ruś mają obszary i ludność jak następuje:

1) 3 gubernie: Grodzieńska, Wileńska i Kowieńska mają ogółem — 106.041,6 w. kw. i 5.728.100 lud., (w tem powiaty Białostocki i Bielski, ze znaczną ludnością polską, 5.681,9 w. kw. i 456.600 lud.), czyli, że powierzchnia tych 3 guberni jest niewiele mniejsza od powierzchni Królestwa, ale ludność ich wynosi mniej, niż połowę ludności Królestwa;

2) 3 inne gubernie: Wołyńska, Podolska i Kijowska zajmują razem obszar 144.736,4 wiorst kw., czyli więcej od Królestwa o 1/4 część, o ludności 12.336.600, a więc nieco mniejszej, niż w Królestwie;

3) 3 pozostałe gubernie: Mińska, Witebska i Mohilewska zajmują obszar 160.936,4 w. kw., czyli prawie 1 1/2 raza tyle co Królestwo, o ludności 6.981.100, czyli nieco więcej, niż połowa ludności Królestwa.

Razem 9 gub. zachodnich zawierają obszaru 411.714,4 wiorst kw., czyli 468.540 kil. kw., i 25.045.800 ludności.

Z krajów, zamieszkałych w znacznym stopniu przez Polaków poza granicami państwa rosyjskiego, mają obszaru i ludności:

Galicja	78.497	kil. kw.	8.025.675	lud.
Śląsk Cieszyński	2.300	" "	361.015	"
Poznańskie	28.991,4	" "	2.099.831	"
Obwód Kwidzyński	17.595,8	" "	960.855	"
Prus Zachodnich				
Obwód Olsztyński	12.026,2	" "	543.469	"
Prus Wschodnich				
Obwód Opolski na Śląsku (S. górny)	13.230,4	" "	2.207.981	"

razem 152.640,8 kil. kw. 14.198.826 lud.

Powyższe kraje łącznie z Królestwem zawierają 279.596 kil. kw. i 26.666.126 lud.¹⁾, co łącznie z powiatami Białostockim i Bielskim wynosi 286.062 kil. kw. i 27.122.726 lud., łącznie zaś ze wszystkimi 9-ma gub. zachodnimi 748.136 kil. kw. i 51.711.926 lud.

W porównaniu z innymi krajami Królestwo Pol. jest $4\frac{1}{3}$ razy większe od Belgii, 4 razy od Holandii, $3\frac{1}{3}$ od Danji, zbliża się obszarem do Rumunii (131.353 kil. kw.), jest $2\frac{1}{4}$ razy mniejsze od Włoch. Wyliczone zaś powyżej kraje powierzchni 286.062 kil. kw. z liczną ludnością polską (wynoszącą 65% ogółu ludności) dorównują Włochom (286.682 kil. kw.) i prawie Austrii bez Węgier (300.005 kil. kw.), oraz połowie państwa niemieckiego.

Co do ludności, w porównaniu z innymi krajami Europejskimi, Królestwo posiada ludność większą niż: Serbia (2.911.701²⁾, Bułgaria (4.329.108²⁾, Grecja (2.631.952²⁾, Danja (2.900.336), Szwecya i Norwegia (5.522.403), Belgia (7.423.784), Holandya (5.945.155), Rumunja (7.070.000). Natomiast przewyższają Królestwo Pol. ludnością: Hiszpania (19.588.688) i pozostałe wielkie państwa. Ludność wszystkich

¹⁾ W tem Polaków 17.509.139 czyli 65%.

²⁾ Dane co do ludności państw bałkańskich odnoszą się do okresu przed ostatnimi wojnami bałkańskimi.

ziem, zamieszkałych w przeważnej liczbie przez Polaków, wynosi, jak wyżej, 27.122.726 i przewyższa ludność: Hiszpanii, Węgier (20.840.678), dorównywa prawie ludności Austrii bez Węgier (28.567.898) i niezbyt wiele jest mniejszą w porównaniu z Włochami (34.686.653).

Królestwo Pol. dzieli się na 10 guberni, z których największą i najbardziej ludną jest Warszawska (15.359,2 w. kw. i 2.547.700 lud.), najmniejszą jest Płocka (8.287,3 w. k.), najmniej zaś ludną Suwalska (681.300 lud.). Przeciętnie na gubernię w Królestwie przypada: 11.155,4 w. k. z ludnością przeciętną 1.246.700.

Królestwo posiada 84 powiaty; najwięcej w gub. Warszawskiej — 14, najmniej, po 7 powiatów: w gub. Kieleckiej, Łomżyńskiej, Płockiej, Radomskiej i Suwalskiej; pozatem, przed utworzeniem gub. Chełmskiej, gub. Lubelska posiadała 10 powiatów, Siedlecka — 9; Kaliska i Piotrkowska mają po 8 powiatów. Najmniejszy powiat jest Skierniewicki (670,5 w. k.), największy Sejneński (1.994,9 w. k.). Przeciętnie na 1 powiat w Królestwie przypada 1328 w. k., w Rosyi Europ. — 6.354,3 w. k.

W Królestwie jest 116 miast (z tych 43 z ludnością powyżej 10.000). Najwięcej miast ma gub. Warszawska — 22, najmniej g. Kielecka i Łomżyńska — po 7, (przyczem 4 powiaty: Jędrzejowski, Włoszczowski, Kielecki i Konstantynowski nie mają żadnego miasta) i 1291 gmin. Przeciętnie na 1 gminę wypada 86,4 w. kw., czyli 16.742,2 morgi, najmniej w gub. Kieleckiej — 1309,2 morg, najwięcej w gub. Suwalskiej — 22.951,7 m.

Do gmin w Królestwie zaliczono, oprócz wsi, 358 miasteczek, czyli osad, z pośród których 43 stanowią osobne jednostki gminne, pozostałe zaś tworzą t. zw. gminy „mieszane“, do których należą oprócz miasteczka, wsie i folwarki przyległe. W 6 gminach znajdujemy po 2 miasteczka. W 2-ach tylko powiatach niema żadnego miasteczka — w Ciechanowskim i Skierniewickim. Oddzielne gubernie posiadają miasteczek: Radomska — 53, Lubelska — 51,

Warszawska 45, Kaliska i Piotrkowska po 40, Kielecka i Siedlecka po 34, Łomżyńska 25, Suwalska 20 i Płocka 16.

Gminy zawierają 26.188 wsi (właściwie gromad wiejskich „ukazowych“), oraz 43,374 folwarków lub kolonji, wśród których są nie należące do gromad wiejskich wsie tak zw. drobnej szlachty, oraz kolonie, powstałe drogą parcelacyi na gruntach dawniej dworskich. Statystyka administracyjna liczby folwarków nie podaje, natomiast, podług statystyki ubezpieczeniowej, liczba ich wynosi 12.805, liczba zaś ogólna wsi — 34.686, licząc w tem już i wsie drobnoszlacheckie i wsie na gruntach „nieukazowych“. —

Galicja dzieli się na 81 powiatów, mniejszych od powiatów Królestwa, liczy 6.247 gmin o obszarze przeciętnym, wynoszącym $\frac{1}{8}$ obszaru gminy Królestwa. Poznańskie dzieli się na 2 obwody, na 42 okręgi, odpowiadające naszym powiatom, ale mniejsze o połowę, na 447 cyrkulów, odpowiadających gminom Królestwa, i 5053 gmin, odpowiadających wsiom lub gromadom wiejskim Królestwa.

Podział ludności na miejską i wiejską.

Ludność 116 miast Królestwa w dn. 1/1 1911 r. wynosiła 2.907.200, czyli 23,3% ogółu ludności kraju. Dołączając do tej liczby ludność miasteczek (osad), która w 1909 r. wynosiła 1.036.809, czyli 8,9% ogółu ludności, otrzymujemy dla ludności miast i miasteczek cyfrę 3.944.009, czyli 32,2%, a więc prawie $\frac{1}{3}$ część ogółu ludności. Jest to procent stosunkowo znaczny; niższy procent ludności miejskiej w stosunku do ogółu ludności znajdujemy: w Rosyi Europejskiej — 13,1%, na Węgrzech — 18,8%, w Szwecyi i we Włoszech — 22,1%; większy procent widzimy we Francyi (41,2%), w Niemczech (56,1), w Anglii — 78%. Ludność miast Królestwa rośnie ciągle. W 1827 r. ludność miast, nie licząc zamienionych później na osady, wynosiła 11% całej ludności, w 1872 r. — 16,21%, w 1897 r. 21,74%.

w 1911 r. — 23,3^o/_o. Wzrost ludności niektórych miast był b. szybki. Warszawa od 131.484 ludn. w 1827 r. doszła do 501.021 w 1893 r. i do 764.056 w 1909 r. Łódź wzrastała jeszcze szybciej: z 2.837 w 1827 r. do 149.889 w 1893 r. i do 393.526 w 1909 r. Czterdzieści trzy miasta liczące powyżej 10.000 mieszkańców z ludnością ogólną 2.137.275 w 1909 r. miały w 1893 r. ludność prawie o połowę mniejszą — 1.201.883. —

Powyżej 20.000 lud., oprócz 1) Warszawy i 2) Łodzi, miały w 1909 r. następujące miasta: 3) Sosnowice 80.710, 4) Częstochowa 69.525, 5) Lublin 62.222, 6) Kalisz 46.796, 7) Będzin 45.716, 8) Radom 39.981, 9) Piotrków 38.114, 10) Pabjanice 37.491, 11) Włocławek 33.248, 12) Kielce 30.818, 13) Płock 30.612, 14) Tomaszów R. 27.455, 15) Łomża 27.343, 16) Suwałki 24.354, 17) Siedlce 23.292, 18) Zduńska Wola 22.504.

Ludność gmin wynosi w Królestwie 9.560.100 co stanowi 76,7^o/_o ludności ogólnej, a po odliczeniu ludności miasteczek, liczba ludności wiejskiej wynosi 67,8^o/_o. W 1909 r. ludność wiejska wynosiła 8.283.650. Na jedną gminę przypada przeciętnie 7.220 ludności, najwięcej w gub. Lubelskiej — 9.213, najmniej w Siedleckiej — 5.925.

Gęstość zaludnienia w Królestwie wynosi 111,8 osób na 1 wiorstę kw. czyli 98,2 osób na 1 kil. kw. Najgęściej zaludnioną jest gub. Piotrkowska — 184,1 os. na w. kw., a następnie: Warszawska — 165,9, Kaliska — 118,9, Kielecka — 109,7, Lubelska — 105,2, Radomska — 102,5, Płocka — 89,3, Siedlecka — 79,8, Łomżyńska 74,3, Suwalska 62,9. Gęstość ludności w gminach Królestwa wynosi przeciętnie 85,6 osób na w. kw., najwięcej w gub. Piotrkowskiej — 110,1, najmniej w gub. Suwalskiej — 54,8. W Rosyi Europ. na 1 wiorstę kw. przypada 28,4 osób, czyli 4 razy mniej, niż w Królestwie, w całym państwie — 8,7 osób, czyli prawie 13 razy mniej, niż w Królestwie.

W Galicyi na 1 kil. kw. przypada 102 miesz., na Śląsku Austriackim — 147, na Śląsku Pruskim —

129,6, w Poznańskim — 72,4, w Prusach Zachodnich — 66,7. Wogóle wśród krajów, zamieszkałych przez Polaków, Królestwo co do zaludnienia zajmuje miejsce środkowe. Z pośród innych krajów słowiańskich znajdujemy zaludnienie większe tylko w Czechach — 130 i Morawach — 118.

W porównaniu z innymi państwami Królestwo Pol. z gęstością zaludnienia 98,2 miesz. na kil. kw. ustępuje pod tym względem tylko: Belgii (252), Holandyi (173,9), Anglii (145,3), Włochom (121) i Niemcom (120), zajmuje więc szóste miejsce w Europie. Mniej zaludnione są, między innymi i Szwajcarya (91,1), Austro Węgry (76), Francya (73), Dania (70), Hiszpania (38,8), Szwecya (12,3), Stany Zjednoczone Ameryki Północnej (10,5).

Zestawienie danych dla całego Królestwa i dla każdej gubernii oddzielnie co do powierzchni, liczby ludności, gęstości zaludnienia, ilości miast, miasteczek i gmin podaje tablica zamieszczona na str. 11. Więcej szczegółowe dane, dla każdego powiatu oddzielnie, przytoczone są w rzezonem wydawnictwie Biura Pracy Społecznej.

Podział ludności podług wyznań w Królestwie w dn. 1/I 1909 r. wykazuje:

Katolików	9.001.349	czyli 75,42%
Marjawitów	73.033	" 0,61 "
Prawosławnych	476.845	" 4,0 "
Protestantów	634.649	" 5,32 "
Żydów	1.747.655	" 14,64 "
Innych wyznań	1.787	" 0,01 "

Najwięcej stosunkowo katolików było w g. Kieleckiej (88,39%), najmniej w Lubelskiej (64,84%). W miastach katolicy stanowią na ogół 47,4%, najwięcej w Warszawie (56,14%), najmniej w miastach g. Siedleckiej — 31,5%. W gminach katolicy stanowią przeciętnie 83,3%. Ludność Królestwa jest pod względem wyznaniowym mniej jednolitą w porównaniu z innymi krajami; tak, np. w Rosyi Europejskiej jest prawosławnych i staroobrzędowców 83,58%, w Czechach — 95,7% katol., w Morawach

Powierzchnia i ludność Królestwa Polskiego w dniu 1 stycznia 1911 r.

GUBERNIE	Powierzchnia w wior. kw.	L U D N O Ś Ć				Gęstość zaludnienia na 1 w. kw.		Ludność miasteczek	Ludność miast	Ludność gmin
		gmin		w tysiącach		ludność ogólna	ludność wiejska			
		miast	ogólna	miast	ogólna					
Królestwo Polskie . . .	411 554,2	9 560,1	2 907,2	12 467,3	411,8	85,6	358	416	4291	
1. Gub. Kaliska . . .	9 961,3	1 002,1	181,7	1 183,8	118,9	100,6	40	13	142	
2. " Kielecka . . .	8 868,6	896,3	70,9	973,2	109,7	101,1	34	7	128	
3. " Lubelska . . .	14 789,4	1 337,4	218,6	1 556,0	105,2	90,4	51	14	143	
4. " Łomżyńska . . .	9 265,9	599,6	88,9	688,5	74,3	64,7	25	7	72	
5. " Piotrkowska . . .	10 763,4	1 184,7	796,6	1 981,3	184,1	110,1	40	12	151	
6. " Płocka . . .	8 287,3	629,7	110,2	739,9	89,3	76,0	16	9	95	
7. " Radomska . . .	10 854,0	985,6	126,6	1 112,2	102,5	90,8	53	10	143	
8. " Siedlecka . . .	12 580,8	865,1	138,3	1 003,4	79,8	68,8	34	12	146	
9. " Suwalska . . .	10 824,3	593,3	88,0	681,3	62,9	54,8	20	10	92	
10. " Warszawska . . .	15 359,2	1 466,3	1 081,4	2 547,7	165,9	95,5	45	22	179	

95,4%, katol. Najbardziej zaś jednolitym wyznaniem w kraju słowiańskim jest Kraina, posiadająca 99,7% katol. i 0,0 żydów.

W r. 1827 w Królestwie było katolików 84,1% lud. og., a łącznie z unitami (1,9%) — 86%, prawosławnych — 0,1%, protestantów 4,6%, żydów 9,3%. Procent więc katolików od tego czasu zmniejszył się, procent innych wyznań powiększył się. W szczególności od 1890 r. procent katolików ulegał następującym wahaniom: w 1890 r. — 75,9%, w 1893 r. — 75,5%, w 1905 r. — 75,14%, w 1906 r. — 76,02%, w 1907 r. — 76,24%, w 1909 r. — 75,42%. Czyli, że do 1905 r. procent katolików zmniejszał się, następnie po 1905 wskutek przechodzenia przez b. unitów na katolicyzm powiększa się, w 1909 zaś roku zmniejsza się wskutek oddzielenia się maryawitów od kościoła katolickiego.

Dane urzędowe o liczbie b. unitów, którzy w Królestwie po ukazie tolerancyjnym 30.IV.1905 r. przyjęli katolicyzm — wykazują tę tylko część ludności, co do której zmiana wyznania została odnotowana w księgach ludności przed 1.I.1909 r. Poniżej przytoczone są niektóre główne dane Warszawskiego Komitetu Statystycznego co do liczby katolików na obszarze nowoutworzonej gub. Chełmskiej, z tem zastrzeżeniem, że liczby te nie są zupełnie ściśle.

W powiatach obecnej gub. Chełmskiej, podług danych urzędowych, było:

R O K	k a t o l i k ó w		p r a w o s ł a w n y c h	
	liczba ludności	% cał. lud.	liczba ludności	% cał. lud.
1905	319.857	36 %	435.150	47,5%
1909	443.400	45,9%	356.562	37,5%

Podług powyższych danych liczba katolików w okresie 1905—1909 zwiększyła się o 123.543, czyli o 38,62%, liczba zaś prawosławnych w tymże okresie zmniejszyła się tylko o 78.588, czyli o 18%.

Znaczny wzrost liczby katolików daje się zauważyć w powiatach gub. Siedleckiej, które weszły w skład gub. Chełmskiej, — mianowicie: z 20,7% w 1905 r. do 49% ogółu ludności w 1909 r., natomiast w powiatach gub. Lubelskiej przyrost ludności katolickiej był mniejszy (z 42,2% w 1905 r. do 46,0% w 1909 r.). W szczególności, podług danych Warsz. Komitetu Statyst., liczba katolików zwiększyła się:

w gub. Siedleckiej:

w Radzyńskim	z 33,8% (1905) do 81,7% (1909)
„ Konstantynowskim	„ 24,9% „ „ 68,5% „
„ Białskim	„ 16,7% „ „ 41,4% „
„ Włodawskim	„ 18,3% „ „ 33,5% „

w gub. Lubelskiej:

w Zamojskim	z 61,3% (1905) do 71,5% (1909)
we wschodnich gm. } pow. Lubartowskiego }	„ 60,1% „ „ 66,6% „
w części powiatu } Krasnostawskiego }	„ 58,2% „ „ 61,2% „
w Biłgorajskim	„ 54,9% „ „ 56,2% „
„ Tomaszowskim	„ 40,5% „ „ 41,1% „
„ Chełmskim	„ 27,5% „ „ 32,1% „
„ Hrubieszowskim	„ 26,8% „ „ 29,2% „

Liczba maryawitów w d. 1.I.1908 wynosiła w Królestwie 88.426, zaś 1.I.1909 — 73.033, czyli o 17,41% mniej. Największe liczby maryawitów znajdujemy w Łodzi — 30.793, czyli 42,16% wszystkich maryawitów, oraz w gminach: Dobra p. Brzezińskiego — 3.718 i Cegłów p. Nowomińskiego — 2.852,

Prawosławnych w d. 1.I.1909 r. było 476.845, w tem: w miastach — 94.156, w gminach — 382.689. Jeżeli od liczby ogólnej 476.845 odjąć liczbę prawosławnych, wykazanych przez statystykę urzędową na obszarach obecnej gub. Chełmskiej, t. j. 356.562, to na wszystkie inne miejscowości Królestwa przypada 120.283. Poza gub. Lubelską (268.017, czyli 18,32% og. ludn.) i Siedlecką (105.884, czyli 11,22%) najwięcej prawosławnych w d. 1.I.1909 r. było w gub. Warszawskiej — 43.032, czyli 1,76% w tem w War-

szawie 31.387, cz. 4,11%, najmniej zaś w gub. Kieleckiej — 3.451, cz. 0,36% i w Płockiej 3.150, cz. 0,46%. Z miast najwięcej stosunkowo prawosławnych było: w Chełmie 35,2% (w 1893 r. — 25,3%), w Hrubieszowie — 18% (w 1893 r. 35,2%), w Białej — 12,9% (w 1893 r. — 21,1%) w Kaliszu — 10,9% (1893 r. — 3,4%).

Protestantów d. 1.I.1909 r. było 634.649, czyli 5,32% og. lud., w tem: w miastach 187.695, czyli 7,2% i w gminach — 446.954, cz. 4,8%. Najwięcej protestantów było w gub. Piotrkowskiej — 245.275, cz. 12,9% (w tem w miastach 132.893, cz. 17,5%), i w gub. Kaliskiej — 106.084, cz. 8,8%, najmniej w g. Kieleckiej — 3.040, cz. 0,31%. W gminach procent protestantów większy od przeciętnego (4,8%) spotykamy w gub. Piotrkowskiej — 9,9%, Kaliskiej — 8,4%, Płockiej — 8,1%, Warszawskiej — 6,3% i Suwalskiej 5,9%. Z miast znaczny procent protestantów mają: Tomaszów Rawski 29,8%, Zgierz 29,0%, Łódź 25,8%, Ozorków 23,3%, Zduńska Wola 19,9%, Pabianice 14,9%, Kalisz 12,4%.

Izraelitów w d. 1.I.1909 r. było 1.747.655, cz. 14,64%, w tem: w miastach 1.051.332, cz. 40,2% i w gminach 696.323, cz. 7,4% ogółu ludności. Po odliczeniu izraelitów w miasteczkach (468.018, cz. 45,14% ludności miasteczek), pozostaje liczba izraelitów po wsiach 228.305, cz. 2,75% ludności wiejskiej. Cyfry powyższe stwierdzają zatem i dokładnie określają b. znaczne skupienie ludności izraelskiej w miastach i miasteczkach Królestwa, mały natomiast % żydów po wsiach. Żydzi stanowią w miastach gub. Siedleckiej 64% lud. miast, Suwalskiej 59,8%, Radomskiej 56,7%, Łomżyńskiej 52,3%, Lubelskiej 51,6%, Kieleckiej 51,4%, Warszawskiej 49,2%, Płockiej 47,4%, Kaliskiej 40% i Piotrkowskiej 27,2%. W szczególności z 43 miast większych, które w 1909 r. miały powyżej 10.000 ludności, tylko 2 miasta miały żydów nieco mniej niż 20%, mianowicie: Sosnowice 16,4% i Pabianice 19,5%; 3 miasta powyżej 20%: Włocławek 20,5%, Łódź 22,4% i Zgierz

23,9%; 10 miast powyżej 30%: Kalisz (31,5%), Częstochowa (31,6%), Zduńska Wola, Kielce (36,4%), Piotrków (36,6%), Tomaszów R., Warszawa (36,9%), Łowicz, Chełm, Płock (39,1%); 9 miast powyżej 40%: Radom (42,4%), Ozorków, Łomża (44,2%), Mława, Radomsk, Pułtusk, Biała, Będzin, Przasnysz; 11 miast powyżej 50%: Lublin (50,8%), Pińczów, Ostrołęka, Suwałki (54,9%), Brzeziny, Ostrów, Kalwarya, Siedlce (57,8%), Augustów, Ostrowiec i Hrubieszów; 5 miast powyżej 60%: Kutno, Zamość, Łuków, Płońsk i Węgrów, wreszcie Międzyrzec miał 74,6% żydów, Włodawa 81,1% i Kałuszyn 85,2%. Wprawdzie na ogół w wymienionych 43 większych miastach % żydów od 1893 r. do 1909 r. zmniejszył się z 38,3% do 36,6%, ale właściwie % żydów zmniejszył się w tym okresie tylko i to nieznacznie w 25 miastach, między innymi w Łodzi, Kaliszu, Radomiu, Piotrkowie, Włocławku, Płocku, Łomży, Siedlcach (najbardziej zaś w Będzinie z 60,7% do 48,2%, w Chełmie z 53,5% do 38,8% i w Ostrowcu z 77,3% do 59,7%); w innych zaś miastach % żydów powiększył się: w Warszawie z 33,6% do 36,9%, w Częstochowie z 30,9% do 31,6%, w Lublinie z 45,5% do 50,8%, w Kielcach z 22,5% do 36,4%, w Suwałkach z 42,7% do 54,9% i t. d.

W ogóle ludność żydowska w miastach wynosiła: w 1827 r. 37,5%, w 1893 r. 42,9%, w 1909 r. 40,2%; w miasteczkach ludność żydowska z 48% w 1893 r. zmniejszyła się do 45,14% w 1909 r.

Co się tyczy miasteczek, wskazana powyżej liczba ogólna żydów 468.018 dzieli się na gubernie w sposób następujący:

w 51	g. Lubelsk.	było: żyd.	92.288	na og. l.	168.807
" 53	" Radomsk.	" "	67.680	" "	141.311
" 34	" Siedleck.	" "	51.856	" "	95.274
" 40	" Piotrkow.	" "	47.721	" "	131.515
" 45	" Warszaw.	" "	46.669	" "	112.904
" 34	" Kieleckiej	" "	45.107	" "	114.438
" 25	" Łomżyńsk.	" "	43.318	" "	75.930
" 40	" Kaliskiej	" "	34.989	" "	108.245
" 20	" Suwalskiej	" "	19.500	" "	42.709
" 16	" Płockiej	" "	18.890	" "	45.676

czyli, że w 3 guberniach: Lubelskiej, Siedleckiej

i Łomżyńskiej żydzi stanowią więcej, niż połowę ogółu ludności miasteczek tych guberni.

W niektórych miasteczkach liczba żydów jest tak przeważająca, że są to osady prawie wyłącznie żydowskie. Tak np. miasteczka:

Ryki	w g. Siedleck.	na og. lud.	2082	miały żyd.	2037
Kosów	" "	" "	1933	" "	1845
Sterdvn	" "	" "	1197	" "	1088
Kołbiel	" " Warszaw.	" "	2322	" "	2077
Czyżew	" " Łomżyńsk.	" "	1925	" "	1805
Izbica	" " Lubelsk.	" "	4290	" "	4156
Józefów	" "	" "	5658	" "	4765
Swierze	" "	" "	784	" "	784
i t. d.					

Niezwykłym wyjątkiem były miasteczka: Kazimierz w p. Łódzkim i Przybyszew w p. Grójeckim, gdzie wcale nie było żydów, gdyż wszyscy mieszkańcy (w Kazimierzu — 763 i w Przybyszewie — 1676) byli w 1909 r. katolikami.

Należy jeszcze dodać, że w Królestwie ludność żydowska powiększa się stale. W 1817 r. Żydzi stanowili 7,8% og. lud., w 1827 r. — 9,3%, w 1857 r. — 12,25%, w 1890 r. — 13,9%, w 1909 r. — 14,64%.

W Galicyi w 1857 r. było 9,69% żydów, w 1890 r. — 11,63%; od tego czasu procent żydów zaczął się zmniejszać i wyniósł w 1910 r. — 10,86%.

W Poznańskim żydów w 1831 r. było 6,7%, w 1905 r. tylko 1,5%.

Prócz Królestwa znaczna jest liczba żydów w zachodnich i południowych gub. państwa rosyjskiego. W 2-ch gub. zachodnich % żydów jest nawet większy, niż w Królestwie: w Grodzieńskiej 17,5% i w Mińskiej 16,1%. Największy stosunek liczebny żydów na całym świecie jest na Białej Rusi, następnie idą: Królestwo, Litwa, Ruś, Bessarabia i gub. Chersońska, Bukowina oraz Galicya. W krajach tych żydzi stanowią więcej, niż 10%, skupiając się głównie w miastach; procent żydów w tych krajach jest mniej więcej taki, jak w Palestynie, gdzie żydów jest 14%, t. j. tyleż, co w Kró-

lestwie. Do danego terytorium przylegają kraje, w których % żydów jest dość znaczny, chociaż już znacznie mniejszy: na Węgrzech 4,42%, w Austrii Dolnej z Wiedniem 5,07%, w Rumunii 3,8%, w Turcji Eur. 3,2%. W innych krajach procent żydów jest b. mały: w Niemczech 1%, w Anglii 0,65%, we Francji 0,25%, we Włoszech 0,1%, w Hiszpanii 0,01%. W Stanach Zjednoczonych jest żydów 2,1%.

Żydzi w Królestwie stanowią 25,32% żydów całego państwa rosyjskiego, a przeszło 11% wszystkich żydów na całym świecie (z górą 12 milionów).

Narodowości.

Ludność Królestwa bez wojska i z wojskiem, podług spisu jednodniowego 1897 r., dzieliła się na następujące *narodowości*, określone na zasadzie odrębnego języka:

Narodowości	bez wojska	%	z wojskiem	%
1. Polacy . . .	6.745.945	73,84	6.755.503	71,85
2. Litwini . . .	305.475	3,34	310.631	3,30
3. Rosyanie . . .	100.001	1,09	267.161	2,84
4. Małorusini . . .	299.836	3,28	335.336	3,56
5. Białorusini . . .	26.602	0,29	29.347	0,31
6. Niemcy . . .	404.477	4,42	407.274	4,33
7. Żydzi . . .	1.254.636	13,71	1.267.194	13,48
8. Inne narod. . .	12.067	0,14	29.407	0,33

Język polski, jako ojczysty, oprócz 6.641.560 katolików (licząc z wojskiem) podało: 46.380 izraelitów, 34.119 prawosławnych (z tych większość po 1905 r. przeszła na katolicyzm) 31.387 luteranów, 1.157 kalwinów, 405 ormian, 127 baptystów, 144 mahometan i 224 osób innych wyznań. Procent Polaków, bez wojska (73,84%), był w sumie ogólnej nieco niższy od procentu katolików w Królestwie w 1909 r. (75,42%).

Litwini co do wyznania są prawie wyłącznie katolicy.

Najwięcej Litwinów w gub. Suwalskiej—304,411 (bez wojska), czyli 54% ludn. og. gub. Suwalskiej (Polaków 23,6%). Większość ludności stanowią Litwini w powiatach: Władysławowskim 89,8%, Maryampolskim 85,4%, Kałwaryjskim 81,5%, Wyłkowyskim 67,1% i Sejneńskim 62,4%. Większość polska jest tylko w 2-ch powiatach: Augustowskim (50,3%) i Suwalskim (76,4%) oraz poważna mniejszość polska w Sejneńskim (22%).

Procent ogólny Rosyan, Małorusinów i Białorusinów w 1897 r. wypadł 4,66% (z wojskiem 6,71%), czyli nieco więcej, niż % prawosławnych w 1909 r. (4%).

Procent Niemców 4,42% wypadł nieco mniejszy, niż % protestantów w 1909 r. (5,32%).

Żydzi, jako grupa narodowościowa, mówiąca odrębnym językiem, mieli w 1897 r. 1.254.636 osób, bez wojska, czyli 95,75% licz. og. osób wyznania mojżeszowego. Język polski, jako ojczysty, podało 46.380, język niemiecki 3.125, rosyjski 6.357. Osób wyznania mojżeszowego było w 1897 r. 14,05% lud. og., zaś mówiących po żydowsku 13,71%.

Obliczając liczbę narodowości w Królestwie na r. 1911 w tym samym stosunku, który powyżej podany jest na zasadzie spisu ludności 1897 r. (z wojskiem), względnie do ogólnej ludności Królestwa w 1911 r.—12.467.300, otrzymujemy: Polaków 8.957,8 tys., Litwinów 411,4 tys., Rosyan (z Małorusinami i Białorusinami) 836,6 tys., Niemców 539,8 tys., Żydów 1680,6 tys., innych narodowości 41,4 tys.

W gub. „zachodnich“, podług spisu 1897 r., licząno Polaków 885.962, czyli 4,5% (najwięcej w gub. Grodzieńskiej 10%, w Kowieńskiej 9%, w Wileńskiej 8,2%, w Wołyńskiej 6,2%, najmniej w Mohylowskiej 1%, w szczególności w powiatach Białskim i Białostockim gub. Grodzieńskiej, które należą do polskiego obszaru etnograficznego, 34,9% (Bielski) i 33,9% (Białostocki). W innych gub. Rosyi Eur. Polaków

liczono 233.972 (w tem w Petersburgu 36.729, w Moskwie 9.236 i w Odessie 17.395); na Kaukazie 25.117, na Syberji 29.177, w Azji Środkowej 11.576, w Finlandyi 1.268, na statkach, w Chiwie i Bucharze 1.288, ogółem w państwie rosyjskiem podług spisu 1897 r., 7.933.863, czyli 6,3^o/_o ogółu lud. państwa i 69,16^o/_o ludności katolickiej w państwie. Oczywiście w spisie tym pewna część ludności polskiej katolickiej zaliczoną została do Białorusinów lub Ukraińców. Obecnie, przyjmując w 1911 r. ten sam minimalny stosunek liczby Polaków do liczby katolików (69,16^o/_o), otrzymamy, wobec liczby 15.197.309 katolików, Polaków przeszło 10¹/₂ milionów w całym państwie rosyjskiem¹⁾.

W innych krajach w 1911 r. było Polaków:

w Galicyi	4.672.500, cz. 58,55 ^o / _o
na Śląsku Austr.	235.224, „ 31,72 „ ²⁾
w Bukowinie	36.210, „ 4,55 „
„ w innych krajach Austr.	24.050,
ogółem w Austrii	4.967.984

1) Podług pracy p. Edwarda Maliszewskiego: „Polacy i Polskość na Litwie i Rusi“ (Warszawa, 1914 r.), Polaków na Litwie z Białorusią w 1909 r. było ok. 1¹/₂ miliona, a na Rusi ok. 800.000, czyli ogólna liczba Polaków na Litwie i Rusi w 1909 r. wynosiła około 2.300.000 głów, a ilość posiadanej tamże przez Polaków ziemi jeszcze conajmniej 15 milionów morgów. W szczególności p. Maliszewski podaje procent Polaków w oddzielnych guberniach, jak następuje: w g. Wileńskiej 26,5%, (w Wilnie 53,5%, t. j. prawie tyle, co w Warszawie, — przyczem żydów w Wilnie jest 40,2%, w pow. Wileńskim Polaków 47%, w p. Lidzkim 29,2%, w p. Oszmiańskim 27,2%, w p. Święciańskim 25,2%, w p. Trockim 21,7%, a tylko w p. Wilejskim 5,2%, w p. Dziśnieńskim 4,8%), w g. Grodzieńskiej 17% (w Białymstoku Polaków 18%, żydów ok. 66%, w p. Białostockim Polaków 40,6%, w p. Bielskim 35,7%, w p. Sokólskim 35,3%, w p. Grodzieńskim i Wołkowyskim po 15,7%), w g. Kowieńskiej 11,4%, w g. Mińskiej około 10% (w samym Mińsku Polaków 20%, żydów 52,3%), w g. Witebskiej 8,6%, w g. Mohilewskiej ok. 3%, na Wołyniu ok. 10%, na Podolu ok. 9%, na Ukrainie czyli w g. Kijowskiej ok. 3% (w Kijowie ok. 8% Polaków i 11,7% żydów).

2) Na Śląsku Cieszyńs. 60,9^o/_o.

W ks. Poznańskim	1.278.890	cz. 60,9 %
na Śląsku Opolskim	1.169.340	„ 53,0 „
w Prus. Zach. (obw. Kwidzyń.)	381.046	„ 39,7 „
„ „ Wsch. („ Olsztyńs.)	248.202	„ 45,7 „
„ innych częściach Prus	735.830	
ogółem w Prusach	3.813.308	

nie licząc Polaków dwujęzycznych, t. j. tych, którzy zostali zapisani, jako mający 2 języki ojczyste: polski i niemiecki. Razem w 3-ch państwach: Rosyi, Austrii i Prusach w 1911 r. liczba Polaków, podług statystyki urzędowej, wypada powyżej 19.288.000. Obecnie liczba Polaków w tych 3 państwach przekracza już w każdym razie 20.000.000. Nie licząc tutaj innych drobnych grup Polaków, rozrzuconych po całym świecie, należy zaznaczyć, że w Stanach Zjednoczonych Am. Pół. statystyka urzędowa podaje w 1900 r. 1.071.306 Polaków, wliczając w to tylko tych, którzy sami lub jedno z rodziców urodzili się poza Ameryką.

Dla porównania przytaczamy liczebność innych ludów słowiańskich: Bułgarów 5,4 milionów, Białorusinów 7 milj., Czechów, Słowaków i Serbów łużyckich razem 8.791.000, Serbo Chorwatów 9 milj., Małorusinów 31 milj., Wielkorusów 65 milj.

Wśród ludności Europy Polacy stanowią 4,3%, przytem wobec wielkiego przyrostu naturalnego Polaków, ich liczebność względna, t. j. w porównaniu z innymi narodami wzrasta.

Bibliografia dzieł z zakresu geografii i krajoznawstwa wydanych w r. 1913.

1. Albumy i widoki różnych miejscowości.

Album Warszawy. Nakładem E. G. Svönströma w Stockholmie, skład Warszawa S. Miernicki. Rb. 1.50: 12 widoków 18×24.

Albumy „Ziemi“. I. Z naszych krajobrazów. II. Typy ludowe. III. Z Wybrzeży Bałtyku. IV. Z Karpat. Warszawa, 1913. Zeszyt po kop. 80. 21½×26, str. 34 każdy zeszyt.

Czarnowski S. J. Album powszechny. Nowe serie: Typy etnograficzne i krajobrazy kolorowe Europy, Azji, Afryki, Australii i Ameryki. 8-ka. Warszawa—Kraków, 1913. Zeszyt po kop. 60.

Durczykiewicz L. Dwory polskie w Wielkiem Księstwie Poznańskiem. Fol., str. 42+117. Poznań, 1912, nakł. autora, druk „Pracy“. Opr. w teczce. Mk. 45.

Na kaszubskim brzegu. 16 kart pocztowych z widokami z nad polskiego morza. Poznań, nakł. Ant. Rose. Mk. 1.

Pocztówki Polskiego Towarz. Krajoznawczego w Warszawie:

Serya Jura Krakowska. 7 pocztówek po 5 kop., serya zawiera: 1. Wodospad Szum w dolinie Bętkowskiej pod Ojcowem. Skały Panieńskie w Ojcowie. 3. Siodło górskie w Podlesicach. 5. Grupa skał „Okiennik“ pod Skarżycami. 6. „Okiennik“ pod Skarżycami. 7. Wąwóz Centurya pod Zawierciem. k. 30. Serya Krajobraz polski II. 6 pocztówek po 5 kop., serya zawiera: 1. Z okolic Warszawy — pod Miła-

nówkiem. 2. Pustynia Nieborowska. 3. Grusze polskie. 4. Rzeka Kamienna pod Ćmielowem. 5. Dolina Prądnika pod Pieskową Skałą. 6. Dolina Dunajca w okolicach Jazowska. Kop. 25.

Serya Zamki VI. 7 pocztówek po 5 kop., serya zawiera: 1. Chęciny. 2. Czersk. 3. Kamieniec Podolski. 4. Ogrodzieniec. 5. Olsztyn. 6. Pieskowa Skała. 7. Ujazd. Kop. 30.

Serya Położańska. 12 pocztówek po 5 kop. 1. Sosny nadbrzeżne. 2. Zatoka pod Holenderską Czapką. 3. Sosny na Holenderskiej Czapce. 4. Fala przy brzegu. 5. Nadciągająca burza. 6. Wieczór na pomoście. 7. Wydmy nadbrzeżne. 8. Grota M. Boskiej z Lourdes w górze Biruty. 9. Kaplica na górze Biruty. 10. Łazienki. 11. Dom zakładowy. 12. Pałac F. hr. Tyszkiewicza. Serya 50 kop.

Serya Łowicka. 7 pocztówek po 5 kop. 1. Łowicz. Jarmark. 2. Gmach po Misyonarski łącznie z kaplicą Prymasowską. 3. Dom dawnej struktury na starym rynku. 4. Pomnik Prymasa Uchańskiego w kollegiacie Łow. 5. Kościół parafialny Ś-go Ducha. 6. Widok Łowicza od strony rzeki Bzury. 7. Kollegiata wzniesiona wr. 1652. Serya 30 kop.

Ruciński K. Dwory i pałace wielkopolskie. 4-ka str. 20+25 tablic. Poznań, 1913. B. Chrzanowski. Mk. 5.

2. Atlasy. Mapy. Plany.

Baracz A. P. Mapa Królestwa Polskiego z oznaczeniem dróg żelaznych, bitych i zwyczajnych. Skala 1:840.000=20 wiorst w calu ang. Warszawa, 1914. Nakł. Gebethnera i Wolffa. Kop. 50, podklejona na płótnie rb. 1.—

Bazewicz J. M. Atlas geograficzny wszystkich części świata, z tekstem objaśniającym. 24×21½. Warszawa, 1913. Rb. 1.50. Nakł. autora.

Bazewicz J. M. Atlas geograficzny poszczególnych krajów Europy z tekstem objaśniającym. 12 map. 24×21½. Warszawa 1913. Rb. 1.—. Nakł. autora.

Bazewicz J. M. Mapa Królestwa Polskiego

(z planami okolic Warszawy i Zagłębia Dąbrowskiego), na podstawie najnowszych źródeł opracowana i wydana przez autora. Wyd. 4-te uzupełnione. Warszawa, 1913. Skala 1:504.000 czyli w calu ang. 12 wiorst. Rb. 2.50, podklejona na pł. 3.50.

Grzybowski J. prof. Przeglądowa mapa geologiczna ziem polskich. Z tekstem objaśniającym i 3 przekrojami. Str. 139. Warszawa, 1912. Z zapomogi kasy im. dr. J. Mianowskiego. Wydał Z. Weyberg. Rb. 1.—

Mapa gór Świętokrzyskich (Łysogór). Skala 1:200.000. 18×11 złożona. Wydaw. M. Arcta. kop 30.

Mapa powiatu Poznańskiego Zachodniego. Wy. miar 31½×41 cm. Poznań 1913. M. Niemierkiewicz. 15 kop.

Plan najnowszy Warszawy (ze spisem ulic Warszawy i Pragi). 1 arkusz 64½×81 cm. Druk A. Zonera w Warszawie. Kop. 40.

Wawrzeńcki Maryan. Materiały do mapy archeologicznej Polski. Serya druga. 28 tabl.

Współczesne zaludnienie obszarów dawnej Rzeczypospolitej, Śląska polskiego i powiatów Prus Wschodnich graniczących z Kr. Polskiem. Mapa 54×36 cm. Warszawa, 1914. E. Wende i S-ka. 30 kop.

3. Antropologia, archeologia przedhistoryczna, etnografia, fizyografia, folklor, historia, metereologia, sztuka.

Bączkowski D. ks. i ks. J. Żyskar. Nasze kościoły. Opis ilustrowany wszystkich kościołów i parafii, znajdujących się na obszarach dawnej Polski i ziemiach przyległych. Tom I. Zt. 1 do 7 Archidiecezja Mohyłowska. Zt. 8 do 11 Dyecezja Mińska. Z ilustr. Warszawa — Petersburg, 1913. Cena zeszytu 15 kop.

Bogusławski Ed. Dowody autochtonizmu Słowian na przestrzeni zajmowanej przez nich w wiekach średnich. Str. IX+233. Warszawa, 1912. Nakł. Tow. Nauk. Warsz. (Prace Tow. Nauk. Warsz., Wydział II nauk antropol., społecznych, historii i filozofii № 7). Rb. 1.50.

Cercha St. Chełmszczyzna — ziemią Grodów Czerwiennych". 8-ka, str. 261—271. Kraków, 1913. Odb. ze „Świata Słowiańskiego”. r. X. t. I, maj 1913.

Cercha St. Pomnik nieznannej matrony w kościele w Brzezinach (w Król. Pol.). Miasto Brzeziny i jego niektóre zabytki. Str. 25. Kraków, 1912. Nakł. Tow. Opieki nad pol. zabyt. sztuki i kultury. Osob. odbicie ze Sprawozd. Wydz. Tow. opieki nad pol. zabyt. sztuki i kultury za r. 1911.

Chołodecki J. B. Cmentarz stryjski we Lwowie „Bibl. Lwowska”. T. XXI. Lwów, 1913. 8-ka, str. 90 (15 ilustr.).

Chrapowicki Włodz. Krótki opis topograficzny Królestwa Polskiego. Warszawa, 1913. Gebethner i Wolff, str. 129, rb. 4.50.

Chrzanowski B. Kruszwica i Lednica. Poznań 1913, str. 13+2. Nakł. Towarz. Czytelń Ludowych. Wykłady Tow. Cz. Lud. w Poznaniu № 7.

Ciszewski St. Słowniczek nazwisk Wielkopolan, zamieszkałych w obrębie dekanatu Stawiszynskiego. 8-ka, str. 14. Kraków, 1913. Nakł. Ak. Um. Osobne odb. z „Materyałów antrop. archeol. i etnogr.” t. XIII, dz. III.

Czaplewski P. ks. Wykaz oficyałów gdańskich i pomorskich od 1467 — 1824 r. Toruń, nakł. Tow. Naukow., druk S. Buszyńskiego, 1912, str. 128. Odb. z XIX rocznika Tow. Nauk. w Toruniu.

Czarnowski S. J. Miechów, jego przeddzieje, historia i stan obecny. Z widokiem ogólnym miasta. 8-ka, str. 10. Miechów, 1914. kop. 15.

Czarnowski S. J. Polska przedhistoryczna. Badania, poszukiwania, opisy zabytków przeddziejowych. — Bibliografia, sprawozdania, przeglądy i t. p. Jaskinie i schroniska na Górze Chełmowej na prawym brzegu Prądnika pod Ojcowem. (Z kartą topogr., planami, widokami i XVIII tabl. fotodruków wykopalisk przeddziejowych). 8-ka duża, str. 25. Warszawa, 1914. Skł. gł. Gebethner i Wolff. kop. 90.

Czarnowski S. J. Zabytki przedhistoryczne we wsi Iwanowice, przy ujściu Minozki do Dłubni w pow. Miechowskim gub. Kieleckiej. 8-ka, str. 11, z planem

topograf. Iwanowic i okolicy. Warszawa, 1913. Autor. Kop. 30.

Czerwiński M. ks. T. J. Kochawina w przeszłości i dobie obecnej. Kraków, 1912. 8-ka, str. 96, z 24 ilustr.

Danysz Regina. Étude critique d'une carte ancienne de la Pologne, dressé par Stanislas Staszic (1806). Paryż (Jouvre et Cie) 1913. 8-ka, str. 59+2 kol. z 3 mapami.

Dziewulski Stefan / Radziszewski Henryk. Warszawa T. I. Dzieje miasta; Topografia; Statystyka ludności. Napisał Stefan Dziewulski. 8-ka duża, str. nlb. 4+440+44+XXXVIII+6 tablic + 5 planów. Warszawa, 1913. Gebethner i Wolff. Rb. 3.—

Ehrenkrentz St. Z dziejów organizacyi miejskiej Starej Warszawy. Warszawa, 1913, str. 84+9 ryc. Nakł. Towarz. Miłośn. Historyi. Kop. 75.

Estreicher St. Kraków i Magdeburg w przywileju fundacyjnym krakowskim. 8-ka duża, str. 35. Kraków, 1911, druk. Uniw. Jagiel. hal. 50.

Fleszar A. Zur Evolution der Oberflächengestaltung des polnisch-deutschen Tieflandes. Vorläufige Mitteilung von...

Gawerk M. dr. Dzieje odkryć geograficznych. II. Odkrycia czasów najnowszych. Z licz. ryc. i 5 map. Str. 208. Lwów, 1913, nakł. Macierzy polskiej. Bibl. Mac. Pol. № 7. Kop. 60.

Geografia fizyczna ziem polskich i charakterystyka fizyczna ludności. Encyklopedia Polska. Wydawnictwo Akademii Umiejętności T. I. Z 36 mapami i 15 ryc. Kraków, 1912. Rb. 10.60.

Gomulicki Wiktor. Opowiadania o Starej Warszawie. Wydanie nowe, poprawione, rozszerzone i ozdobione ilustracyami. 8-ka, T. I, str. 310+1nlb+7 rycin; t. II, str. 315+1nlb.+6 rycin. Warszawa, 1913. Nakład i druk zakł. graf. Tow. Akc. S. Orgelbranda S-ów. Skł. gł. u E. Wendego i S-ki. 2 tomy rb. 3.60.

Haberlandt M. dr. Nauka o ludach. Spolszczyła Zofia Rygier-Nałkowska. Str. 184. Warszawa, 1913. M. Arct. Opisy malownicze i podróżnicze. V. Kop. 75.

Hryncewicz — Talko J. prof. Człowiek na ziemiach naszych. 28×21 cm., str. VI+2nlb.+152+22 fotodruków+str. 8+12 nlb. katal. Warszawa, 1913. Kraków, Wydaw. J. Mortkowicza, druk W. L. Anzczyca i Sp. rb. 3.60.

Hryncewicz — Talko J. prof. Przyczynek do antropologii ludności Królestwa Polskiego. Str. 63. Kraków, 1912. Nakł. Akad. Umiej. Odb. z t. XIII, Dz. II, Materyałów antrop. archeol. i etnograf. Ak. Um. w Krakowie.

Jabłonowski Al. Historia Rusi południowej do upadku Rzpltej Polskiej. Kraków. Akademia Umiej. 1913. Str. 336. rb. 3.40.

Janusz B. Typy etniczne i kulturalne w prehistorii Galicji Wschodniej. 8-ka duża, str. 40. Lwów, 1911. Nakł. Tow. Ludoznawczego. Odb. z kwartal. etnogr. „Lud” 1911, t. XVII, zt. II—III. Kor. 2.

Janusz B. Zdobnictwo Indowe w okolicach Lwowa. Z 52 rys. na 21 tabl. 8-ka duża, str. 56+20 tabl. Warszawa, 1913. Nakł. Polsk. Tow. Krajozn., Lwów, Księg. Akademicka. Kor. 3.60.

Jarosz J. Fauna wapienia węglowego w okręgu Krakowskim. Trylobity cz. II. 8-ka duża, str. 39. Kraków, 1913. Nakł. Akad. Umiej. Osobne odb. z t. LIII. Ser. B. Rozpraw wydz. mat.-przyr. Ak. Um. w Krakowie.

Jastrzębski F. Sprawozdanie pokładów węglowych w otworach Świdrowych. 8-ka, str. II+80. Kraków, 1910. Nakł. Związku Górników i Hutników polsk.

Jaworski T. Krótki rys dziejów m. Warszawy z ilustracyami oraz monografie rodzin Baryczków, Fukierów i Gisów. Cz. I. 1313—1848. 8-ka, str. 93+2 nlb. Warszawa, 1913 Nakładem „Ziarna”. kop. 75.

Kamińska E. W. Trwałość szaty śnieżnej na północnym stoku Karpat. str. 30. Kraków, 1912. Nakł. Akad. Umiej. Odb. z t. II ser. A. „Rozpraw wydz. mat.-przyr.” Akad. Um. w Krakowie.

Kantor Józef. Zwyczaje świąt Bożego Narodzenia i Wielkiej Nocy w okolicach Jarosławskich, 8-ka

str. 34. Kraków, 1913. Nakł. Ak. Um. Odb. z „*Materyałów antrop.-arch. i etnogr.*“ t. XIII, dz. III, a *Kardaszewicz St.* Dzieje dawniejsze miast Ostroga. Materyały do historii Wołynia. Z przedm. Al. Jabłonowskiego oraz życiorysem autora przez H. Mościckiego. 8-ka, str. VIII+291. Warszawa, 1913. Gebethner i Wolff. rb. 2.—

Kataster sił wodnych. Centralne biuro hydrograficzne w c. k. Ministerstwie robót publicznych. Opis i przeglądowe zestawienia. Dorzecze I rzędu: Dniestr; dorzecze II rzędu: Bystrzyca; dorzecze III rzędu: Bystrzyca Nadwórniańska. Arkusze fol. 1, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 101, 102, 126, 127, 128, 129.

Klemensiewicz St. dr. O nowych i mało znanych motylach fauny galicyjskiej. Przyczynek dziewiaty. 8-ka, str. 17. Kraków, 1913. Nakł. Akad. Umiejęt. Odb. z tomu XLVII Spraw. kom. fizyogr. Ak. Um.

Kościół drewniany Galicyi Zachodniej. Serya I. zt. I. Opracował Feliks Kopera. Zdjęcia architekt. St. Wąsa. Zdjęcia fotograf. Muzeum Narodowego. Kraków, 1913. 4-ka, str. 40. Nakł. Grona c. k. Konserwatorów Galicyi Zachodniej. rb. 1.80

Kostrzewski Józef. Wielkopolska w czasach przedhistorycznych. Z 557 ryc. w tekście i na 8 tabl. str. XI+220. Biblioteka Wielkopolska. Monografie ilustrowane z zakresu kultury i sztuki w Wielkopolsce II—III. Poznań, 1914 nakł. M. Niemierkiewicza. rb. 2.50.

Kozierowski St. ks. Dzieje Gostynina w średnich wiekach. Z 4 ilustr., str. 30. Poznań 1913. Nakł. ks. Jackowskiego.

Kozłowski L. i Kuźniar W. Paleolit w Jaksicach nad Wisłą. Z 1 tabl. i 2 ryc. 8-ka, str. 9. Kraków, 1913. Nakł. Akad. Umiejęt. Odb. z t. XIII *Materyałów antrop.- archeol. Ak. Um. w Krakowie,*

Kruszyński T. dr. ks. Stary Gdańsk i historia jego sztuki. Kraków, 1913, str. 137, ilustr. 112. rb. 2.—

Lencewicz St. Poszukiwania paleoantropologiczne w Polsce w świetle geologii. Referat wy-

głoszony na posiedzeniu Komisji Fizyograficznej P. T. Kr. w d. 14 marca 1913 r. Str. 17. Warszawa, 1913. Odb. z „Wszechświata“.

Lencewicz St. Przyczynki do znajomości dyliwium i hydrografii okolic Tomaszowa Rawskiego. Str. 14+24+1 tabl. Warszawa, 1913. Odb. z „Pamiętnika Fizyograf.“. T. XXI, 1913.

Lipcówna M. Zmiany w wymiarach głowy warszawskich żydówek. 8-ka duża, str. 98. Kraków, 1913. Nakł. Akad. Umiejęt. Odb. z t. LII, ser. B, Rozpraw wydz. mat.-przyrod. Ak. Um. w Krakowie.

Łoziński Wł. Prawem i lewem. Obyczaje na Czerwonej Rusi w pierwszej połowie XVIII w. Wyd. trzecie, przejrzone i uzupełnione. T. I. Czasy i ludzie. T. II. Wojny prywatne. Z 70 ryc. w tekście, t. I, str. XII+483, t. II, str. 584. Lwów, 1913. Nakł. Gubrynowicza i Syna. Kor. 20.—.

Łoziński Wł. Złotnictwo lwowskie. Lwów, 1911—1912. Biblioteka Lwowska. Wyd. 2-gie, 8-ka str. 174 z 30 ryc.

Majewski Er. Najstarsza zagroda na palach z końca neolitu, w plastycznej miniaturowej reprodukcji przedhistorycznej. Odb. ze Sprawozdań z posiedzeń Tow. Nauk. Warsz. Wydział nauk antropol. i t. d. Posiedzenie z d. 31/I 1913. Rok VI zt. I, str. 24+2 tabl. Warszawa, 1913, kop. 30.

Materyały antropologiczno-archeologiczne i etnograficzne. Wydane staraniem Komisji Antropologicznej Akademii Umiejętności w Krakowie. T. XII, 1912 r. 365 str.+XVIII; in octavo, 42 tablice ilustracyjne, 5 tabel graficzn. i 125 rycin w tekście. rb. 5.80.

Moczydłowska Marya. Wieś Lisków. Na podstawie wiadomości zebranych na miejscu. Wydanie z zapisu Wład. Peplowskiego w zawiad. Kasy im. Mianowskiego. Str. 159. Kalisz, 1913. Warszawa, Księgarnia Polska. kop. 50.

Miklaszewski W. dr. Rozwój cielesny klas uprzywilejowanych w Król. Polskiem w świetle pomiarów antropologicznych. Str. 334+1 nlb. War-

szawa, 1914. Druk Bilińskiego i Maślankiewicza, rb. 2.25.

Moszyński K. Obrzędy, wiara i powieści ludu z okolic Brzeżan. 8-ka, str. 49. Kraków, 1913. Nakł. Akad. Um. Odb. z „Materyałów antrop.-arch.-etnogr.“ t. XIII, dz. III.

Nałkowski Wacław. Terytoryum Polski historycznej, jako indywidualność geograficzna, str. 38. Warszawa 1912. kop. 75. Nakł. Pol. Tow. Krajozn.

Niezabitowski-Lubicz E. dr. Czaszka nosorożca włochatego (rhinoceros antiquitatis Blum) ze Złotego Potoku. 8-ka duża, str. 11. Kraków, 1913. Nakł. Akad. Umiejęt. Odbit. z t. XLVII Spraw. Kom. fizyograf.

Niezabitowski-Lubicz E. dr. Materyały do fauny słoni kopalnych Polski. 8-ka, str. 7+2 tabl. Kraków, 1912. Nakł. Akad. Umiejęt. Odb. z „Sprawozd. Kom. Fizyogr. t. XLVI. Ak. Um. w Krakowie.

Niezabitowski-Lubicz E. dr. Szczątki mamuta (elephas primigenius Blum) na Podhalu. 8-ka, str. 7+2 tabl. Kraków, 1912. Nakł. Akad. Um. Odb. z t. XLVI Spraw. Kom. Fizyogr. Ak. Um. w Krakowie.

Pajzderski N. dr. Przewodnik po Muzeum w Gołuchowie. Nakładem Ordynacyi XX Czartoryskich na Gołuchowie. Kwiecień 1913, Poznań, str. 43+18 tabl. 30 kop.

Pamiętnik Fizyograficzny. T. XXI. Wydany z zapomogi Kasy pomocy dla osób pracujących na polu naukowem, im. dr. med. Józefa Mianowskiego. Komitet redakcyjny stanowią: W. Gorczyński, K. Kulwieć, L. Krzywicki, L. Lewiński, K. Stołyhwo i J. Trzebiński. Redaktor: K. Stołyhwo. Wydawca: K. Kulwieć. Dział I. Meteorologia. Dz. II. Geologia i Geografia. Dz. III. Zoologia. Dz. IV. Botanika. Dz. V. Archeologia i Etnografia. Warszawa, 1913, rb. 5. Skł. gł. Pol. Tow. Krajoznawcze. 4-ka, str. XI+XX+154+28+24+117+48+41+tablice, mapy i plany.

Pamiętnik pierwszego zjazdu miłośników ojczystych zabytków w Krakowie w d. 3 i 4 lipca 1911 r.

8-ka, str. 144. Kraków, 1912. Nakł. Grona Konserw. Galicyi Zachod.

Pamiętnik Towarzystwa Tatrzańskiego. Rok 1913. Tom XXXIV.

Pawlikowski J. G. Kultura a natura. Osobne odbicie z „Lamusa” IV. Wydane staraniem Sekcyi Ochrony Tatr Towarzystwa Tatrzańskiego. 1913 r. kop. 50.

Pawłowski St. dr. Złodzenie górnej Wisły, górnego Dniestru oraz ich dopływów, Lwów, 1912, str. 50. Z tablicami.

Pęckowski Jan prof. Dzieje miasta Rzeszowa do końca XVIII w. Z 21 ryc. w tekście. Str. XI+446. Rzeszów, 1913. Nakł. gminy m. Rzeszowa. Kor. 4.—

Poliński Wł. dr. Przyczynki do wiadomości o rozsieleniu geograficznym gadów i płazów krajowych. 8-ka, str. 18. Kraków, 1913. Nakł. Akad. Um. Odb. z tomu XLVII Spraw. Kom. Fizyograf. Akad. Umiejęt.

Popiołek Fr. Dzieje Śląska austriackiego. Z ilustracyami. Zt. 1 i 2. 8-ka, str. 96. Cieszyn, 1913. Druk. Tow. Domu Narodowego. Kor. 1.—

Przywileje królewskiego miasta stołecznego Starej Warszawy. 1376—1772. Wydał T. Wierzbowski. Z funduszu im. J. T. ks. Lubomirskiego. Str. XXXII+186. Warszawa, 1913. Nakł. Tow. Nauk. Warsz. rb. 6.—

Raciborski J. Monografia Kalisza. Cz. I. Kalisz. Nakł. Gazety Kaliskiej. 1912, str. 248. rb. 1.40.

Rawita Gawroński Fr. Wilkołaki i Wilkołactwo. Odb. z „Ziemi”, str. 29. Warszawa, 1914. Skł. gł. u E. Wendego i S-ki. kop. 30.

Rechowicz K. Przyczynek do badań nad architekturą drewnianą w Polsce. Lwów, 1913, 8-ka, str. 18.

Rocznik (VI) Polskiego Towarz. Krajoznawczego. 1912, str. 181+II. Warszawa. Nakł. P. T. Kr. kop. 30.

Roczniki Towarzystwa Naukowego w Toruniu. Rocznik XX. Treść: Kujot St. ks. Dzieje Prus Kró-

lewskich. Cz. I do roku 1309. 8-ka, str. 423+2 mapy. Toruń, 1913. Nakładem Tow. Nauk. Mk. 6.30.

Rokoszny J. ks. Pamiątki Sandomierza. Ludzie i rzeczy. Wyd. 2-gie, znacznie powiększ., z ilustr. str. 186+II. Warszawa, 1913, kop. 90. Skład w Adm. Wydawn. Pol. Tow. Krajoznawczego.

Rolle Michał. Tadeusz Czacki i Krzemieniec. W setną rocznicę zgonu odnowiciela i reformatora polskiego szkolnictwa. Lwów, 1913. Wyd. Macierzy Polskiej. 8-ka, str. 131. K. 1.40.

Ruciński Fr. ks. Kościół katedralny pod wezwaniem św. apostołów Piotra i Pawła w Poznaniu. Przewodnik dla zwiedzających, ozdobiony 11 ryc. Nakł. księgarni Św. Wojciecha. Poznań, 1912, 16-ka, str. 255.

Ruciński K. Ratusz Poznański. Poznań, B. Chrzastowski, druk A. Fiedlera, 1912, str. 37. Mk. 1.50.

Rulikowski Ed. Opis powiatu Kijowskiego. Wydał Maryan Dubiecki. Str. 213. Kijów — Warszawa, 1913. Nakł. L. Idzikowskiego. 1.80.

Rzut oka na działalność Komisji Fizyograficznej Pol. Tow. Krajozn. w Warszawie w r. 1912. Str. 20. Warszawa, 1913.

Saloni Al. Zaściankowa szlachta polska w Delejowie, 8-ka, str. 151. Kraków, 1913. Nakł. Akad. Umiejęt. Odb. z „Materyałów antrop. archeol. i etnogr.“ Ak. Um. w Krakowie.

Sawicki L. Krajobrazy lodowcowe Zachodniego Beskidu. Str. 22+3 tabl. Kraków, 1913. Nakł. Akad. Umiejęt. Osobne odb. z t. 43, ser. A. Rozpraw wydz. mat.-przyrod. Ak. Um. w Krakowie.

Smoliński Józef. Kościół p.p. Brygidek później p.p. Wizytek w Lublinie i odkryte malowidła ściennne z XV w. Kraków, 1913. Nakł. Akad. Umiejęt. 4-ka duża, str. 36+tabl. barwna. Osobne odb. z t. IX Sprawozdań komisji do badania hist. sztuki w Polsce.

Spiss Tad. Wykaz drewnianych kościołów i cerkwi w Galicyi. Lwów, 1912. Nakładem c. k. Namieśtnictwa, str. 92.

Spostrzeżenia meteorologiczne w obserwato-

ryum c. k. szkoły politechnicznej we Lwowie. Luty 1913. 8-ka duża, str. 4. Lwów, 1913, nakł. Obser. c. k. szkoły politechnicznej.

Sprawozdania Komisji do badania Historii Sztuki w Polsce. Tom VIII zt. III i IV. Kraków, 1912. Nakładem Akad. Umiejęt., str. 412 i CCLIX—CCCCLXX. rb. 9.—

Toż. Tom IX z t. I i II. Szp. 299+CLXXX, z tabl. i 290 figurami w tekście. Kraków, 1913. Ak. Um. rb. 9.—

Sprawozdanie Komisji Fizyograficznej, obejmujące pogląd na czynności dokonane w ciągu r. 1911, oraz Materiały do fizyografii krajowej. T. XLVI. Z 6 tabl. str. XXVI+64+193+9. Kraków, 1912. Nakł. Akad. Umiejęt., rb. 2,95.

Sprawozdanie wydziału Towarz. Muzeum Etnograficznego w Krakowie za rok 1912. 8 ka, str. 13. Kraków, 1913. Nakł. Towarzystwa.

Sprawozdanie ze stanu i działalności naukowej pracowni antropologicznej Towarzystwa Naukowego Warsz. za rok 1911/12. 8-ka mała, str. 12. Warszawa, 1913.

Światowit. Rocznik, poświęcony archeologii przedziejowej i badaniom pierwotnej kultury polskiej i słowiańskiej. Organ Muzeum Archeol. Erazma Majewskiego. T. X, 1912 r. 55 ilustr. w tekście i VI tablic. $26\frac{1}{2} \times 17\frac{1}{2}$, str. 4 nłb.+119. Warszawa, 1913. Skł. gł. u E. Wendego i S-ki. rb. 2.—

Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z W. Ks. Krakowskiem na r. 1913, nakł. prezydium c. k. namiestnictwa. Oprawa, kor. 10.—

Szukiewicz W. Cmentarzysko ciałopalne płaśkie pod wsią Naczą w powiecie Lidzkim g. Wileńskiej. 4-ka, str. 8+2 tabl. i plan topogr. Warszawa, 1913. Odbitka z t. XXI „Pamiętnika Fizyograficznego”.

Szyller St. O attykach polskich i polskich dachach wklęsłych. Warszawa, 1913, str. 35. Skł. gł. u E. Wendego i S-ki, rb. 1,50.

Thullie Cz. dr. O kościołach lwowskich z czasów Odrodzenia. 8-ka, str. 55. Lwów, 1913. Gubrynowicz i Syn. I Związkowa druk. Kor. 2.—

Towarzystwo Tatrzańskie. Czterdzieści lat istnienia... w Krakowie 1873 — 1913. Treść: Dr. Wł. Szajnocha. Pogląd na 40-letnią działalność Tow. Tatr.; dr. J. G. Pawlikowski. Zadania przyszłości Tow. Tatr. 4-o, str. 46. Kraków, 1913. Nakł. Tow. Tatr. hal. 60.

Wasilewski Leon. Słowianie, ich rozsiadlenie i liczba. 8-ka, str. 38. Kraków, 1913. Nakł. Tow. Słowiańskiego. G. Gebethner i S-ka. Biblioteka Słowiańska, dz. I, Popularno-Naukowa, t. 2. hal. 90.

Wawrzeński M. Poszukiwanie zabytków przedhistorycznych w Królestwie Polskiem, z 29 tabl. Kraków, 1912.

Wiśniewski Jan ks. Monografie dyecezyi Sandomierskiej. Tom II. Dekanat Radomski. Radom, 1911, str. nlb. 2+416+164+III. rb. 2.50.

Toż. Tom III. Dekanat Kozienicki. Radom, 1913, str. 196+280+1 mapa+tablica+4 plany. rb. 2.50. Skł. gł. u Gebethnera i Wolffa.

Witanowski-Rawita M. Wielkopolskie miasto Koło, jego przeszłość i pamiątki. Z rys. prof. Jana Olszewskiego. Str. 172+4. Piotrków, 1913. Nakł. Oddziału Piotrk. Pol. Tow. Krajozn. Kop. 80.

Wołyński. Bazylianie we Włodzimierzu i Tryhorach. Kraków, nakł. kilku ziemian Wołyńskich. Skł. gł. G. Gebethner i S-ka. 1912, str. 170. rb. 1.25.

Wóycicki Z. Obrazy roślinności Królestwa Polskiego. Zeszyt IV. Roślinność terenów galmanowych Bolesławie i Olkusza. Wydanie z zapomogi Kasy im. dr. J. Mianowskiego. 4-ka, str. 34+X tablic. Warszawa, 1913. Skł. gł. E. Wende i S-ka. rb. 1.—.

Toż. Zeszyt V i VI. Roślinność Ojcowa. 4-ka, str. 40+X tablic. Str. 26+X tablic. Warszawa, 1913. Skł. gł. E. Wende i S-ka. Po rb. 1.—.

Wyniki spostrzeżeń meteorologicznych dokonanych w r. 1912, w obserwatoryum c. k. szkoły politechnicznej we Lwowie. Z dodatkiem, obejmującym sprawozdanie z czynności stacyi seismograficznej. 8-ka duża, str. 7+2 nlb. Lwów, 1913. Nakł. Obserw. c. k. szkoły polit.

Zabytki Wielkopolskie. Zeszyt I. Premia Tow.

Przyjaciół Sztuk Pięknych w Poznaniu. Tekst objaśniający przez Nikodema Pajzderskiego. 4-ka duża, str. nlb. 4+15 tablic. Poznań, 1912. M. Niemierkiewicz. Mk. 3.—

Toż. Zt. II. Epoka Romańska. Tekst objaśniający przez Nikodema Pajzderskiego. 4-ka duża, str. nlb. 10+20 tablic. Poznań, 1913. M. Niemierkiewicz. Mk. 3.—

4. a) Geografia ziem polskich (podręczniki).

Janowski Al. Poznaj swój kraj. I. Ziemia rodzinna. Wydaw. Al. Janowskiego podjęte staraniem Pol. Tow. Krajozn. Z zapisu Wł. Peplowskiego w zawiadywaniu Kasy im. dr. J. Mianowskiego. Warszawa, 1913, str. 76+4, z ilustr. Karton 15 kop.

Łaganowski St. Ziemia w opisach i obrazach. Wypisy geograficzne. Cz. II. Geografia szczegółowa. Ameryka, Azja, Afryka. Str. 324. Z ilustr. Warszawa, 1912. Nakł. M. Arcta. rb. 1.80.

Pachoński H. prof. Historia geografii. Kraków, 1912. G. Gebethner i S-ka. 8-ka mała, str. 6 nlb.+102+2 nlb. z rysun.

Pawłowski St. Geografia fizyczna ziem polskich według „Encykl. Polskiej” streścił... 8-o, str. 489—509. Lwów, 1913. I Związkowa druk. Odb. z „Kosmosu”, XXXVIII, 1913.

b) Opisy podróży. Przewodniki.

Befza St. W zapomnianej stronie. (Z pobytu na Kaszubach). Wydanie nowe. Warszawa, 1913. Nakł. „Wieczorów Rodzinnych”. Str. 68. Karton kop. 30.

Błażek Bolesław. Wakacye pod namiotami. Wrażenia i notatki z czterotygodniowej wycieczki szkolnej po wschodnich Karpatach. Str. 174. Przemysł, 1912. Druk. J. Łazora. k. 90.

Bohdanowicz K. Kilka słów o Bukowinie. Odczyt wygłoszony na V ogóln. Zjeździe Zjedn. Kół

zjazdów roln. we Lwowie 7/10 1910. Str. 21. Kraków, 1912. Druk. Związkowa.

Bojko Jakób. Spiż. Wrażenia z wycieczki do sąsiadów na Spiżu. 8-ka mała, str. 63. Kraków, 1914. Nakł. Wydaw. „Przyjaciela Ludu“, hal. 60.

Chętnik Adam. Puszcza Kurpiowska. Str. 141. Wyd. im. Miecz. Brzezińskiego. Skł. gł. w Księg. Polskiej. kop. 40.

Chołoniewski An. Nad morzem polskim. Warszawa, 1912, str. 55. Skład Pol. Tow. Krajoznaw. kop. 30.

Chrzanowski B. Nad polskim morzem. Poznań, 1913, str. 23. Nakł. Tow. Czytelń Ludowych. Wykłady Tow. Cz. Lud. № 5.

Dybczyński T. Przewodnik po górach Świętokrzyskich (Łysogórach). Str. 120+2+1 mapa. Nakł. M. Arcta. kop. 65.

Informator dla gości polskich na Pomorzu Kaszubskim. Warszawa, 1913, str. 27+4. Druk. A. Pęczalskiego i K. Marszałkowskiego. kop. 5.

J. W. Wilno. (Wrażenia. Odbitka z „Archiwistyki“. 4-ka, str. 14+5 tablic z ilustr. Kraków, 1913. Koron 3.

Jezierski Józef. Ilustrowany przewodnik po Krakowie i okolicy. 1913—1914. XII rok wydawn., str. 93+9 i 2 mapy. Warszawa, 1913, E. Wende i S-ka. Kor. 1.

Majkowski Al. dr. Źródła Raduni. Przewodnik po tak zw. Szwajcaryi Kaszubskiej z mapą i 22 ilustr., str. 102+II. Warszawa, 1913. Nakł. Polsk. Tow. Krajozn. rb. 1.—.

Mańkowski Stefan ks. Z nad jezior mazurskich. Wspomnienie z wycieczki krajc-i ludoznawczej, str. 59. Poznań, 1912.

Orłowicz M. dr. Co zwiedzać w Galicyi. Wskazówki dla turystów, z 19 ilustr. w tekście, str. 48. Lwów, 1913. Nakł. autora, druk. „Słowa Polskiego“, kop. 25.

Poługa, klimat, mieszkanie, pobyt oraz najdogodniejsze połączenia na sezon letni 1913 r. Ułożył

Zarząd Tow. Miłośn. Połagi. Z planem uzdrowiska. Warszawa, 1913. Skł. gł. u J. Lisowskiej. kop. 10.

Poznań. Album widoków. Poznań, 1913. M. Niemierkiewicz, str. 20. Mk 2.50.

Toż. Wydanie artystyczne. Mk. 10.20.

Przewodnik po Płocku. Nakładem Tow. Nauk. Płockiego. Płock. kop. 30. 16-ka, str. 80. Skł. gł. u Gebethnera i Wolffa.

Wanderungen durch Galizien. Die Redaktion lag in Händen des Herrn Maler H. Raumniger u. prof. A. Zeemann. K. u. K. Hof. u. Universitäts-Buchhandlung. Wien, 1911, 8-ka. tabl. 15.

Zaruski Maryusz. Przewodnik po terenach narciarskich Zakopanego i Tatr Polskich. Str. II+5+91 i 1 mapa. Zakopane, 1913. Nakł. Sekcyi narciarskiej Tow. Tatr. Opr. rb. 1.20.

5. a) Geografia Powszechna (Podręczniki).

Kwiatkowski J. Geografia szkolna dla szkół wydziałowych. Cz. II. Lwów, 1913, str. 71. Nakł. autora. Opr. hal. 90.

Romer Eug. dr. Mała geografia handlowa. Wyd. II pomnożone i przerobione. Str. 113+2 mapy. Lwów, 1912. Nakł. Pol. Tow. pedagog. druk. „Polonia“. Karton kor. 1.20.

Siwak M. Geografia dla klasy II i III szkół średnich. Z 256 ryc. w tekście. Wyd. 2-gie. Str. IV+240. Lwów, 1913. Nakł. K. S. Jakubowskiego. Opr. kor. 3.20.

b) Opisy i wrażenia z podróży po ziemiach obcych.

Przewodniki.

Bryła St. Wł. dr. Honolulu. Wrażenia z podróży. 8-ka, str. 16. Lwów, 1913. Nakł. autora. Gubrynowicz i Syn. Odb. z „Gazety Narodowej“, hal. 40.

Bryła St. Wł. dr. Jeden dzień w Jokohamie. Kartki z podróży po Japonii. 8-ka, str. 31. Lwów, 1913, nakł. autora. Gubrynowicz i Syn, hal. 80.

Bryła St. Wł. dr. Z podróży po Ameryce. 8-ka, str. 30. Lwów, 1913, nakł. autora. Gubrynowicz i Syn, hal. 80.

Dunikowski Habdank E. dr. prof. Ilustrowane dzieła podróżnicze. T. I, Serya C. Meksyk i Szkice z podróży po Ameryce. Wydanie ilustr. Lwów, 1914, str. 552. Wydawnictwo ilustr. tygodn. „Przez lądy i morza”. rb. 2.20.

Dzieduszycka Ewa, hr. Indyje i Humalaje. Wrażenia z podróży. Str. 136. Z ilustr. Lwów, 1912. rb. 4.—. Nakł. H. Altenberga.

Garlicki T. dr. Z wyspy klasycznych ruin (Sycylia). Z ilustr. str. 72. Złoczów, 1913, nakł. Zuckerkandla.

Jakubski An. dr. W krainach słońca. Kartki z podróży do Afryki Środkowej w latach 1909 i 1910. Wstępem poprzedził prof. dr. Józef Nusbaum-Hilarowicz. Z 70 oryg. ryc., mapą i profilem drogi. Str. VIII+278. Lwów, 1914. Nakł. Tow. Nauczyc. Szkół Wyższych. W opr. kor. 6.

Kieszkowski Jerzy. Wiosną w Grecyi. Str. 74. Z 6 ilustr. w tekście i 9 tabl. Kraków, 1913. Lwów, H. Altenberg. rb. 1.

Maliszewski Ed. Czarnogórze, str. 29. Warszawa, 1913. Nakł. W. Jakowickiego. kop. 30.

Miecz Sergiusz. Azya środkowa. Z wyd. 7-go, z upoważnienia autora przetł. Adam Kudelski. Warszawa, 1912. Opisy malownicze ziemi cz. I. Nakł. M. Arcta. Str. 92, kop. 70.

Okołowicz Józef. Kanada. Garść wiadomości dla wychodźców. Str. 48. Kraków. 1913. Nakł. Pol. Tow. Emigracyjnego, kop. 20.

Olszewicz J. Listy z podróży. 8-ka, str. 221. Lwów, 1914. H. Altenberg, G. Seyfarth, E. Wende i S-ka. Kor. 3.20.

Petrażycka — Tomicka J. Szkice skandynawskie.

Str. 171. Lwów, 1913. Nakł. Gubrynowicza i Syna. Kor. 3.

Przewodnik po Berlinie i okolicy z planem miasta. Berlin, 1913. Nakładem Wydaw. „Warta“. Str. 128. Kop. 50.

Przewodnik po Kijowie z poglądowym planem miasta. Kijów — Warszawa, 1913, str. XXX+158. L. Idzikowski. kop. 50.

Siedlecki Michał prof. Jawa. Przyroda i sztuka. Uwagi z podróży. Str. XIV+294 i 2 tabl. Warszawa, 1913. Rb. 5.50, w opr. 6.50. Nakł. J. Mortkowicza.

Sierakowski Adam hr. Listy z podróży. T. I str. 143, T. II str. 262. Warszawa, nakł. „Bibl. dzieł wybor.“ kop. 80.

Witkowski St. Wrażenia z południa. Grecya. Sycylia. Hiszpania. Z Marokko. Z 56 ilustr. 25¹/₂ × 18, str. 4 nlb.+132. Warszawa, 1914. Nakł. S. Orgelbranda S-ów. Skł. gł. u E. Wendego i S-ki. rb. 1.50.

6. Różne.

Caro L. dr. Emigracya i polityka emigracyjna ze szczególnem uwzględnieniem stosunków polskich. Przetł. z niem. wydania książki autora, uzupeł. i znacznie rozszerzył dr. Karol Englisch. 8-ka większa, str. X+392+3 mapy. Poznań, 1914. Nakł. druk. i księg. Św. Wojciecha. rb. 4.

Chętnik Adam i Sawicki Ludw. Dla Krajoznawstwa. Książeczka z rysun. dla ludu i młodzieży. Str. 51. Warszawa, 1913. Wyd. red. „Drużyny“. Kop. 25.

Chmielińska Aniela. W jakim celu tworzymy muzeum w Łowiczu. Łowicz, 1913. Str. 25.

Jaworski Al. dr. Katalog rękopisów biblioteki im. Łopacińskiego w Lublinie. Wydawnictwo Tow. Bibl. Publicznej im. Łopacińskiego. № 1. Lublin, 1913.

Katalog № 1 Antykwarni Warszawskiej. Varsoviana. Obejmuje 906 numerów książek, rycin, plików i map. Warszawa, 1913, str. 33.

Toż. № 2. Pamiętniki, podróże, życiorvsy. Obejmuje 956 numerów ksiąg. Warszawa, 1913, str. 42.

Klemensiewicz Z. Zasady taternictwa. Z rys. J. R. Str. VIII+192. Lwów, 1913. Nakł. sekcji turyst. Tow. Tatr. Karton kor. 2.80

Konczyński J. Ludność Warszawy. Studium statystyczne. 1877—1911. Z zapomogi Kasy pomocy dla osób pracujących na polu naukowem imienia dr. J. Mianowskiego. Warszawa, 1913. Skł. gł. E. Wende i Sp. rb. 1.20.

Kunzek H. Czyżby tryumf nonsensu?! Rzecz w sprawie kolejki na Świnicę. 4-o, str. 30. Kraków, 1913. Wyd. Sekcji Ochrony Tatr Tow. Tatr. Odb. z „Krak. miesięczn. artystycz.“, 1913.

Nestorowicz M. Wł. Inż. Stan dróg kołowych Królestwa Pols. Z 5-ma tabl. i mapą dróg kołowych. Str. 27. Warszawa, 1913. Wydaw. Centralnego Tow. Rolniczego w Kr. Pol. Serya I (ogólna), № 11. (Prace Wydz. Społecz.-Ekonom., № 2) rb. 1.20,

Poniatowski H. Spis ksiągk geograficznych dla młodzieży szkół średnich. Wydawnictwo Stow. Naucz. Polskiego, 1912. Nakł. Gebethnera i Wolffa. Kop. 20.

Staniszewski Wład. Bibliografia „Rozmaitości“ pisma dodatkowego do „Gazety lwowskiej“, 1817/48 i 1854/59. Lwów, 1913, str. 656.

Staniszewski Stan. Bibliografia „Dodatków do Gazety Lwowskiej“ 1850—1862, 1867—69. Lwów, 1913. 8-a, str. 274.

Wiadomości statystyczne o stosunkach krajowych, wydane przez Krajowe Biuro Statystyczne, pod redakcją prof. Tadeusza Pilata T. XXIV. Z-t I. Najważniejsze wyniki spisu ludności i spisu zwierząt domowych według stanu z d. 31 grudnia 1910 r. Podali dr. St. Kasznica i dr. M. Nadobnik. Lwów, 1911.

Zaruski Maryusz. O zachowaniu się na wycieczkach zimowych w Tatry. 16-a, str. 16. Zakopane, 1912, nakł. sekcji narciarskiej Tow. Tatr. (Odb. z „Pamiętn. Tatrzańkiego“).

Zlecenia dla nowych przybyszów do Stanów Zjednoczonych. Wydane przez północno-amerykańską Ligę Cywilną dla emigrantów. Stowarzyszenie Patriotyczne, str. 16. Boston, Mass., 1913. Biuro Narodowe.

Zmiana własności ziemskiej w guberni Kijowskiej od r. 1861—1900. Powiaty: Taraszezański, Humański, Kaniowski i Skwirski. Kraków, 1912, str. 136. Skł. gł. G. Gebethner i Sp. rb. 1.60.

Związek akademicki sportowy w Krakowie. W sprawie budowy taniego domu turystycznego w Zakopanem. Str. 10. Kraków, 1913. Nakł. Komitetu budowy domu turystycz.

Spis rzeczy.

I. Dział sprawozdawczy.

Rozwój Towarzystwa	5
Protokół Ogólnego Zebrania Roczego	7
Kronika żałobna	20

A. CENTRALA.

Zarząd Główny Towarzystwa	22
Działalność Zarządu Głównego	23
Zebrania miesięczne	24
Sekcja Miłośników Warszawy	25
„ Miłośników Gór	26
Komisya wycieczkowa	27
„ fizyograficzna	34
„ wydawnicza	37
„ dochodów niestałych	37
Zbiory fotograficzne	38
Biblioteka	39
Sprawa własnego gmachu	40
Wystawy krajoznawcze	44
Muzeum	48
Wydawnictwo dzieł W. Nałkowskiego	49
„Ziemia“	49
Badania meteorologiczne	53
Sprawozdanie kasowe	54
Protokół Komisji Rewizyjnej	59
Bilans p. 1 stycznia 1914 r.	60
Rachunek Strat i Zysków	62
Projekt budżetu na 1914 r.	64

B. ODDZIAŁY PROWINCYONALNE.

Oddział	Białski	66
"	Chełmski	67
"	Częstochowski	69
"	Grajewski	71
"	Grójecki	71
"	Jędrzejowski	72
"	Kaliski	73
"	Kielecki	76
"	Koniński	79
"	Kujawski (Włocławek)	81
"	Kutnowski	83
"	Lubelski	85
"	Łódzki	87
"	Łowicki	90
"	Łomżyński	97
"	Miechowski	98
"	Ólkuski	100
"	Ostrołęcki	104
"	Ostrowiecki	106
"	Piotrkowski	107
"	Radomski	109
"	Siedlecki	112
"	Wieluński	195
"	Zagłębia	187
"	Zawiercki	119
"	Zawkrzyński (Mława)	121
	<i>Lista członków P. T. Kr.</i>	122
	<i>" członków-korespondentów</i>	198

II. Dział naukowy.

Powierzchnia i ludność Królestwa Polskiego	205
Bibliografia dzieł krajoznawczych, wyd. w 1913 r.	225

Ogłoszenia.

WYDAWNICTWA KASY PRZEZORNOŚCI I POMOCY WARSZAWSKICH POMOCNIKÓW KSIĘGARSKICH.

Daniłowski G. Epilog. Nowele	—
— Marja Magdalena. Powieść, wydanie nowe uzupełnione, z portretem autora	2.50
Gąsiorowski W. Babilon	2.20
— Rok 1809. Powieść historyczna z epoki napoleońskiej w opracowaniu dla młodzieży. Z 6-ma rysunkami St. Batowskiego. W kart.	2.—
— W ozdobnej oprawie	2.40
— Szwoleżerowie gwardji. Powieść historyczna w oprac. dla młodzieży z 6 rysunkami J. B. Rüdgera. W kartonie	1.80
— W ozdobnej oprawie	2.20
— Thalitha Kumi. O prawach kobiety i jej stanowisku społeczn.	1.60
Gide Karol. Zasady ekonomji społecznej. Wyd. IV	4.20
Gomulicki W. Na rozłogach białoruskich. Powieść	1.20
Grabowski Józef. Pamiętniki wojskowe. Wydał W. Gąsiorowski	—80
Gruszecki A. Kandydat. Powieść	1.50
— Przebudzenie.	—
— U źródła wiedzy. Powieść	1.80
Iwanowska M. (Theresita). U źródła. Powieść	—
Jastrzębska N. Klamstwo. Powieść	—
Konar A. Jesień. Powieść wyd. 2-gie	—
— Młodość panny Mani. Powieść	2.—
Kotarbiński Józef. Pogrobowiec romantyzmu (Stanisław Wyspiański)	1.80
Louys P. Kobieta i pajac. Powieść	—90
Mellerowa Zofia. Wdowa z Efezu. Komedje i dialogi z przedmową C. Walewskiej	2.—
Miciński T. Nietota. Powieść	2.50
Minkiewicz R. U wiecznych wrót tęsknicy	1.—
Nałkowska-Rygiel Zofia. Rówieśnice. Powieść. Wydanie drugie	1.80
Nowaczyński A. Car Dymitr Joannowicz. Kronika dramatyczna. Wydanie drugie	1.80
Przybyszewski St. Gody życia. Dramat	1.50
Rapacki W. Król Husytów. Powieść z XV wieku	1.20
Szamota A. Popielisko. Powieść współczesna	—
— Orły. Wydanie drugie	1.20
— W płomieniu życia. Powieść	1.40
Tetmajer K. Gra fał. Powieść	1.80
Tekarszewski Sz. Zbieg. Wspomnienia z Sybiru	1.20
Walewska C. Błąd. Powieść	—
— Flirt. Małżeństwo. Opinja. Dziesięć kart życia	1.60
Wierzbliński M. Zakazana muzyka	1.20
— Z tajników dworu austriackiego. Z angielskiego	—40
Żeromski Stefan. Andrzej Badek. Powieść. Z portretem autora rb. 1.50, w ozdobnej oprawie	2.—
— Duma o hetmanie. Wyd. 3-cie rb. 2, w ozdobnej oprawie	2.60
— Dzieje grzechu, 2 tomy 4-te wydanie	3.—

WYDAWNICTWA KSIĘGARNI M. ARCTA

W WARSZAWIE, NOWY ŚWIAT № 53.

BIBLIOTECZKA KRAJOZNAWCZA.

- Arct-Golczewska M.** Rośliny wiosenne, 174 barwn. ryc. na 40 tabl. Gatunki, ułoż. według barw kwiatów i miejsc, w których rosną. W opr. 2.—
- Chmielewski K.** Obrazy ziem polskich. Monografie, opisy oraz utwory poetyckie, z 60 ryc. 1.20
- Twoje ziemie, twoje wody. Szkice malownicze z kraju —.35
- Dyakowski B.** W góry, w góry, miły bracie! Opowiadanie na tle wakacji uczniowskich w Tatrach. Z rys. w opr. 2.—
- Nasz las i jego mieszkańcy, z liczn. ryc. i kol. tabl., w opr. 2.80
- Dybczyński.** Z teki turysty. Opis 88 milowej pieszej podróży po kraju, z liczn. ryc. —.50
- Przewodnik po Górach Święto-Krzyskich, z mapą —.45
- Głogier Z.** Białowieża. Malownicze opisy —.25
- Ziemie polskie. Opisy geograficzno-historyczne, z 63 ryc. 2.—
- Hartinghowa Z.** Przewodnik po ziemi Kaszubskiej, z 20 rys. —.40
- Janowski A.** Wycieczki po kraju, z liczn. ryc. i map. Cz. I. Kielce, Chęciny, Góry Ś-to Krzyskie, Radom. Wyd. II. —.40
- Cz. II. Opatów, Ujazd, Klimontów, Ossolin, Sandomierz. —.40
- Cz. III. Puławy, Kazimierz, Janowiec, Nałęczów —.40
- Cz. IV. Na szlaku nowej kolei Warszawa—Kalisz (Łowicz, Łódź, Sieradz) —.40
- Nałkowska A.** Geografia ziem dawnej Polski. Wyd. II, z 50 rys. —.90
- Nałkowski W.** Krajoznawstwo i jego stosunek do geogr. —.15
- Offmański M.** Pamiątki po Piastach i Jagiellonach, pozostałe w wierzeniach, tradycji i zabytkach —.45
- Słownik miejscowości,** w których jeszcze znajdują się zabytki z czasów Piastowskich i Jagiel. (963—1572) —.40
- Umiński Wł.** Po kraju. Przygody na lądzie i wodzie. Z 16 widokami —.90

Do nabycia we wszystkich księgarniach.

Ferdynand Hoesick

Księgarnia i Skład Nut

WARSZAWA

ul. SENATORSKA 22

Telefon 10-68.

Administracja Wydawnictw Polskiego Tow. Krajoznawczego
poleca następujące wydawnictwa

ZYGMUNTA GLOGERA

Ostatnie kompletne egzemplarze **Encyklopedji Staropolskiej**
4 tomy w ozd. opr. rb. 15. Oddzielnie można nabywać tom
II, III i IV w opr. po 3.75

ROK POLSKI w życiu, tradycji i pieśni. Cena rb. 4.—
W ozdobnej oprawie rb. 5.—, w piękny półskórek rb. 7.—

Białowieża w albumie. Widoki puszczy—80 k. W oprawie . . . 1.—

Budownictwo drzewne w dawnej polsce. Wyszło 6 zeszytów.

Cena za całość (8 z-tów) Rb. 8.— W oprawie . . . . . 9.—

Oddzielne zeszyty po . . . . . 1.—

Czy lud polski jeszcze śpiewa . . . . . — 10

Kwestja Litewska w prasie polskiej . . . . . — 10

Pieśni dawne. Zbiór pieśni ludowych . . . . . — 15

Nieznaný śpiewnik historyczny, w oprawie 1.20

Administracja Wydawnictw Pol. Tow. Krajoznawczego.

poleca następujące wydawnictwa komisowe:

Bakowski F. Mapa Pomorza Kaszubskiego	1.—
Baranowski Ig. Biblioteka Załuskich w Warszawie	—75
Biblioteczka krajoznaw. I. Verdmon Jacques Leonard. Łęczyca i Tum. 1909	—20
— II. Koblerzycki J. Nieznane zakątki powiatu Sieradzkiego. (Od Sieradza do Widawy). 1909	—30
— III. Z Sieradza przez Zduńską Wolę, Łask. Pabjanice i Rogów do Łodzi. Opracował L. V. J. 1909	—20
— IV i V. Łódź w dwóch odczytach. Opracował L. V. J. 1909	—40
— VI i VII. Verdmon Jacques L. Częstochowa i okolice 1909.	—40
— VIII. Szkic historyczny Lublina. L. V. J.	—20
— IX. Kazimiera J. Skulsk, Slezin, Kazimierz, Bieniszew, Konin. 1909	—20
— X. Część dawnego województwa Łęczyckiego: Piątek, Ozorków, Parzęczew, Kazimierz, Lubomirsk, Konstantynów, Aleksandrów, Zgierz, Stryków, Łagiewniki. Opracował L. V. J. 1909	—20
Biernacki C. Hołdy pruskie	—10
Chlebowski Br. Warszawa za Książąt Mazowieckich	—60
Chmielewski Gr. Klucz do oznaczania roślin. Według Postela 2 tomy	2.50
Derdowski J. O panu Czorlińskim co do Pucka po secę jachol.	1.25
Dyakowski Bogdan. Od Karpat do Bałtyku. Cz. I. Od Beskidu do Mazowsza 2.50, w opr.	3.20
Federowski M. Zygmunt Gloger. Odb. z „Ziemi”	—40
Głzbert W. Wilno. Przewodnik ilustr. po mieście i okolicy, z planem miasta	—90
Guenther Konrad D-r. Zagadnienia życia w świetle darwinizmu. Z upoważnienia autora spolszczył Adam Kudelski i Kazimierz Kulwiec	2.—
Dla prenumeratorów „Ziemi”	1.—
Handelsman M. D-r. Warszawa w r. 1806—1807	—90
Hildt L. F. Wskazówki zbierania owadów tęgopokrywych	—15
Kraushar Al. Albertie'go: Widoki Warszawy	1.—
Krynicki Konstanty. O Wiśle i miastach nad nią leżących, z wielu rycinami i 4 mapami	—25
Kwietniewski J. Plan cmentarza powązkowskiego	—05
Nałkowski W. Terytorium Polski historycznej jako indywidualność geograficzna (z mapą etnograficzną)	—75
Orłowicz M. Dr. Co zwiedzać w Galicji	—20
Pajączkowski T. Ks. Golgota Polska czyli krzyż na szczycie Łysej góry	—45
Plan Kalisza. Według układu Bukowińskiego	—60
Plan Lublina. Według układu Cholewińskiego	—40
Przewodnik po Włocławku z planem miasta	—25
Romer E. Dr. Japonja i Japończycy. Odbitka z „Ziemi”	—40

Administracya Wydawnictw Pol. Tow. Krajoznawczego

poleca następujące wydawnictwa komisowe:

Słupski Zyg. Światopatk. Mapa W. Ks. Poznańskiego z oznaczeniem 655 wiejskich posiadłości Pruskiej komisji kolonizacyjnej nabytych przez nią od roku 1886—1906 . . .	1.50
— Toż. Wyd. mniejsze	—75
— Toż. Naklejona na płótno, werniksowana z walkami . . .	3.60
— Skorowidz do tejże	—75
— Mapa Prus Zachodnich z oznacz. Pruskiej posiadłości kolonizacyjnej nabytych pod koniec 1906 r. Poznań, 1908 . . .	1.50
— Toż. Wydanie mniejsze	—75
Smoleński Wł. Jan Dekert prezydent Starej Warszawy i sprawa miejska podczas Sejmu Wielkiego	1.—
Thugutt St. Przewodnik po Warszawie z planem miasta . . .	—50
Warcholik St. Niepołomice Odb. z „Ziemi”	—40
Wskazówki dla podróżujących	—05
Zahorski Wł. Dr. Przewodnik po Wilnie, opracowany na podstawie najnowszych źródeł, z ilustr. i planem miasta w opr. . .	1.20
Zawadzki J. Dr. Pieskowa skała i jej okolice z licznymi ilustr. . .	1.—

Żądać wszędzie! **POCZTÓWKI** Żądać wszędzie!

Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego

nagrodzone medalem złotym na Wystawie w Częstochowie
diplomem uznania na Wystawie w Warszawie.

Artystycznie wykonane, w ozdobnych, barwnych
winietach z treściwym objaśnieniem.

Serja E. Raszyn (4 pocztówki z portretem ks. Józefa Poniatowskiego i widokami terenu bitwy pod Raszynem), sztuka po	— 5
Serja F. Łysogóry (15 pocztówek), sztuka po	— 5
Serja G. Żelazowa Wola (4 pocztówki z portretem Fryderyka Chopina i widokami Żelazowej Woli), sztuka po	— 5
Serja Grunwald (4 pocztówki, z nich jedna podwójnej wielkości—reprodukcje barwne ze szkiców z natury Wojciecha Betleja), sztuka po	— 5
Serja IV. Zamki Polskie (15 pocztówek) sztuka po	— 5
Serja Stara Warszawa (serja 10 pocztówek)	—40
1. Szczyty Katedry z wieży pijarskiej. 2. Kanonie. 3. Sion domu Baryczków. 4. Dach domu Baryczków. 5. Stare Miasto od Bugaju. 6. Dach Rynku Staromiejskiego. 7. Wnętrze winiarni Fukiera. 8. Sień domu Fukierów. 9) Podwórko domu Fukierów. 10. Okręt w sieni domu Fukierów—sztuka po	— 5

Serja Widoki nadniemeńskie (serja 6 pocztówek)	— 25
1. Niemen pod Bałwierzyszkami. 2. Niemen z góry Margiera. 3. Niemen pod Kownem. 4. Łódź żeglowna na Niemnie. 5. Czółno rybackie na Niemnie. 6. Wicinicy na Niemnie—sztuka po	— 5
Serja Puszcza Białowiecka (nowe wydanie 4 pocztówki z żubrami), serja	— 20
Serja Zamki polskie (9 pocztówek)	— 40
1. Czorsztyn. 2. Kowno. 3. Lida. 4. Lubowia. 5. Melsztyn. 6. Odrzykoń. 8. Smoleń. 9. Starokonstantynów, sztuka po	— 5
Serja Krajobraz Polski (12 pocztówek). 1. Wisła pod Zakroczymiem. 2. Rzeka Żerew (Polesie Wołyńskie). 3. Gościniec pod Mińskiem. 4. Droga na Mazowszu. 5. Jezioro Jesiata (Litwa). 6. Lato w Nowogródzkim. 7. Z pow Świeciańskiego. 8. Krzesanica Czerwonych Wirchów. 9. Pierwszy ślad z Mińszczyzny. 10. Wieś Szekociny. 11. Zakopane w zimie. 12. Z Mińszczyzny, sztuka po 5 k., serja	— 50
Serja Łazienki (serja 7 pocztówek) po 5 k., serja	— 30
Serja Jura Krakowska 7 pocztówek po 5 kop., serja zawiera: 1. Wodospad Szum w dolinie Bętkowskiej pod Ojcowem. 2. Skały Paniańskie w Ojcowie. 3. Siodło górskie w Podlesicach. 5. Grupa skał „Okiennik” pod Skarżycami. 6. Okiennik pod „Skarżycami”. 7. Wąwóz Centurja pod Zawłocem	— 30
Serja Krajobraz Polski II. 6 pocztówek po 5 kop., serja zawiera: 1. Z okolic Warszawy—pod Milanówkiem. 2. Justyna Nieborowska. 3. Grusze polskie. 4. Rzeka kamienna pod Ćmielowem. 5. Dolina Prądnika pod Pieskową Skałą. 6. Dolina Dunajca w okolicach Jazowska	— 25
Serja Zauki VI. 7 pocztówek po 5 kop., serja zawiera: 1. Chęciny. 2. Czersk. 3. Kamieniec Podolski. 4. Ogrodzieniec. 5. Olsztyn. 6. Pieskowa Skała. 7. Ujazd	— 30
Serja Połaga (12 pocztówek). 1. Sosny nadbrzeżne. 2. Zatoka pod Holenderską Czapką. 3. Sosny na Czapce Holenderskiej. 4. Fala przy brzegu. 5. Naciągająca burza. 6. Wieczór na pomoście. 7. Wydmy nadbrzeżne opalone przez roślinność. 8. Grota M. Boskiej z Lourdes w Górze Biruty. 10. Łazienki. 11. Dom zakładowy. 12. Pałac F. hr. Tyszkiewicza. Serja	— 50
Serja Chełm. 1. Ogólny widok na miasto z Góry Chełmowej. 2. Ogólny widok Chełma od strony planty kolejowego. 3. Wjazd do Miasta szosą Włodawską. 4. Kościół popijarski (o trzech wieżach). Serja	— 20

Do nabycia w Administracji Wyd. Pol. Tow. Kr. Al. Jerozolimskie 29.
Handlujący wysoki %. Na prowincję za zaliczeniem na każde żądanie.

Metodyka Wycieczek Krajoznawczych.

Książka wydana przez Polskie Towarzystwo Krajoznawcze ku pogłębieniu wartości naukowej podejmowanych przez turystów i uczącą się młodzież wycieczek. Na zbiorowe to wydawnictwo słożyły się następujące specjalne prace:

1. Organizacja wycieczek przez K. Kulwiecia.
2. Geologia . . . S. Kentkiewicza.
3. Florystyka . . . J. Trzebińskiego.
4. Faunistyka . . . K. Czerwikskiego.
5. Antropologia . . . K. Staliwą.
6. Ludoznawstwo . . . A. Janowskiego.
7. Folklor . . . A. Janowskiego.
8. Archeologia przedhistoryczna przez M. Wawrzynińskiego.
9. Nasze zabytki architektury . . . E. Rakowieckiego.
10. Fotografowanie i rysunek na wycieczce M. Wisznickiego.
11. Hygiena wycieczek i ratownictwo dr. T. Karzosa.

Prace te wyszły z pod piór specjalistów i podają praktyczne, metodyczne wskazówki co i gdzie na wycieczkach należy obserwować, co zbierać, fotografować i wogóle jak gromadzić zbiory krajoznawcze jak wzbogacać swą wiedzę, przede wszystkim zaś jak wycieczki organizować, jak się do nich przygotować.

Na składzie w Administracji Wydawnictw Polsk. Tow. Krajoznawczego. Aleja Jerozolimskie 29.

CENA 60 kop.

Wkrótce wyjdzie z druku dzieło
WAŁAWA NAŁKOWSKIEGO

Materyały do geografii ziem dawnej Polski

Nakładem Komitetu

Wydawnictwa dzieł Wacława Nałkowskiego

przy

Polskiem Towarzystwie Krajoznawczem.

Zebrania Miesięczne

członków Pol. Tow. Krajozn.

w r. 1914

odbędą się w wielkiej sali
Muzeum Przemysłu i Rolnictwa

we ŚRODY:

- 21 stycznia
- 25 lutego
- 11 marca
- 22 kwietnia
- 13 maja
- 3 czerwca
- 23 września
- 14 października
- 11 listopada
- 2 grudnia

CENTRALNA
BIBLIOTEKA

P.T.K.

I-132 p/b.

Kraji!

Zbiór książeczek krajoznawczych dla ludu,
Wydawnictwo Al. Janowskiego, podjęte sta-
kiego Towarzystwa Krajoznawczego

I. ZIEMIA RODZINNA.

Pełnowskiego, pozostającego w zawiadywaniu Kasy Po-
polu naukowcem imienia D-ra Józefa Mianowskiego.
ctw Polskiego Tow. Krajoznawczego w Warszawie, Al. Jerozolim-
skich Oddziałach prowincjonalnych. — CENA 15 kop. —